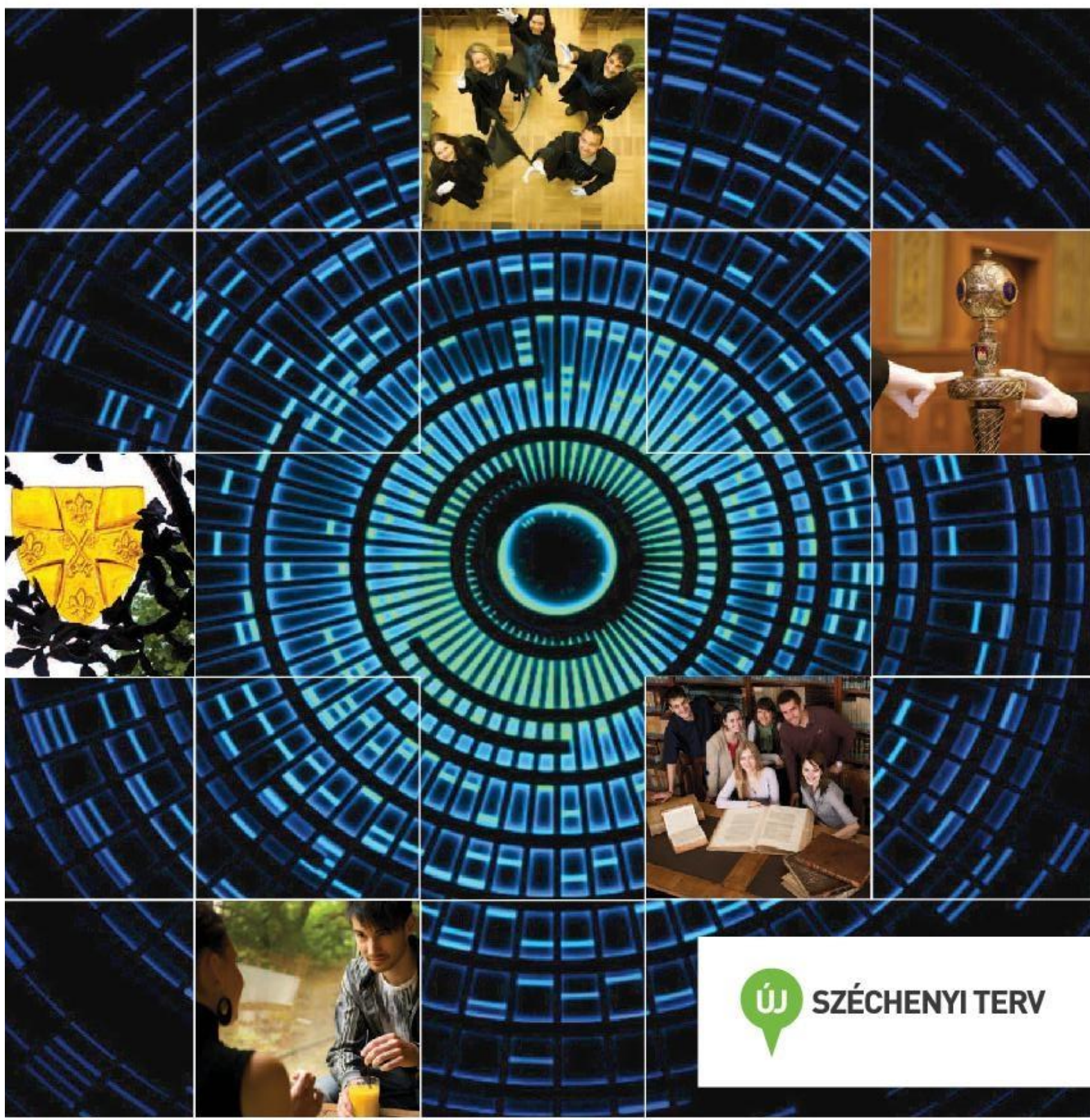

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

Diplomás Pályakövető Rendszer tanulmánykötet 2014

SZÉCHENYI TERV

**PTE DIPLOMÁS PÁLYAKÖVETŐ RENDSZER
TANULMÁNYKÖTET 2014.**

2014. március

PTE Diplomás Pályakövető Rendszer tanulmánykötet 2014.

Szerkesztők:

Dr. Kuráth Gabriella

Héráné Tóth Andrea

Sipos Norbert

Szakmai lektor:

Dr. Kovács Árpád

Nyelvi lektor:

Szilágyi László

Készült a Pécsi Tudományegyetem Rektori Hivatal Marketing Osztály gondozásában.

A tanulmánykötet letölthető a <http://alumni.pte.hu/kutatasi-eredmenyek> weboldalról.

Az online verzió oldalbeosztása eltér a nyomtatottétól!

Pécs, 2014. március 18.

Kiadó: Pécsi Tudományegyetem

A kiadvány ISSN száma: 2064-5848

Nyomdai munka: V-Tesa Bt.

A projekt a Pécsi Tudományegyetem által elnyert „Intézményi szolgáltatások fejlesztése a Pécsi Tudományegyetemen” (Kódszám: TÁMOP 4.1.1.C-12/1/KONV-2012-0019) pályázat támogatásával valósult meg.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszachenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Tartalomjegyzék

Hallgatói rekrutáció és társadalmi háttér a Pécsi Tudományegyetemen

Galántai László – Trendl Fanni 6

Felvételi információforrások 2010 - 2013

Duga Zsófia 18

A pécsi egyetemisták „vándorlása”

Kovács Szilárd – Sipos Norbert 38

A Pécsi Tudományegyetemnek és hallgatóinak pécs gazdaságára gyakorolt hatása

Heindl Zsombor..... 49

A nyelvtudás hasznosságának megítélése aktív és végzett hallgatók körében

Márta Anette – Háhn Judit 61

Elképzelések és realitás a fiatal diplomások munkaerő-piacán

Galambosné Tiszberger Mónika – Kehl Dániel 76

Diplomás pályakép és képzési reflexió — a diplomás pályakövetés első intézményi eredményei a pedagógusképzés területén a Pécsi Tudományegyetemen

Huszár Zsuzsanna..... 93

Kommunikációs és interkulturális kompetenciák fejlődésének lehetőségei a PTE ÁOK nemzetközi környezetében

Faubl Nóra –Zuhorn Frédéric – Füzesi Zsuzsanna 117

A PTE végzett hallgatói, mint munkaerő-piaci szereplők

Horváth Judit Bernadett – Bitáné Biró Boglárka 132

Nemi különbségek vizsgálata a fiatalok munkavállalási, továbbtanulási és külföldre irányuló mobilitási hajlandósága kapcsán

Németh Péter 144

A PTE KTK végzettjeinek kompetenciavizsgálata regionális szempontból

Balogh Gábor – Farkas Ferencné 160

ELŐSZÓ

Pontosan ötödik éve, 2010-ben kezdtük el felépíteni a Pécsi Tudományegyetem Diplomás Pályakövető Rendszer (DPR) kutatásait (hallgatói motivációs felmérések, végzett hallgatók körében folytatott pályakövetési felmérések). Akkor egy közgazdászokból, szociológusokból, pedagógusokból álló szakértői csapat vállalkozott a rendszer kiépítésére a TÁMOP 411 pályázat, illetve a központi DPR rendszer módszertani támogatásával. Az azóta eltelt idő alatt nyolc kutatási jelentés, valamint egy módszertani kézikönyv készült, az eredményeket országos konferenciák előadóiként és pécsi műhelykonferenciák szervezőiként is bemutattuk. A 2013-as évben elnyert TÁMOP 4.1.1.C-12/1/KONV-2012-0019 Intézményi szolgáltatások fejlesztése a Pécsi Tudományegyetemen c. pályázat támogatásával megvalósulhatott a DPR továbbfejlesztése – új csoportokkal bővült a megkérdezettek köre (felsőfokú szakképzésben, szakirányú továbbképzésben és doktori képzésben részt vett hallgatókkal), a projekt keretén belül készült ez a tanulmánykötet is.

Nagyon fontos a külső kommunikáció a felvételizők, a végzettek, vagy akár a szülők felé, és egyre fontosabbá az egyetemen belüli tájékoztatás, az oktatók és kutatók bevonása a pályakövetés folyamatába és rendszerébe. Ennek egyik állomása ez a kötet, amely arra vállalkozik, hogy az eddigi elemzéseket kiegészítve, olyan kutatási területeket mutasson be, amelyek egyrészt az oktatók, a hallgatók tudományos érdeklődését is felkelthetik, másrészt segítik az egyetemi és kari vezetések a stratégiák, jövőbeli tervek készítésekor.

Célunk a DPR adatbázisainak, felméréseinek, eredményeinek szakmai, tudományos célú további hasznosítása, valamint egy tudományos kötetben való megjelentetés támogatása a PTE oktatói és hallgatói számára.

A tanulmánykötetbe történő publikálás lehetősége nyitott volt a PTE polgárai számára. A kiírt pályázatra az alábbi témákban kaptunk tanulmányokat:

- A hallgatói rekrutáció és társadalmi háttér
- Az aktív és a végzett hallgatók elemzése regionális megközelítés alapján
- Egyetemi hírnév vizsgálata
- Oktatással, egyetemi szolgáltatással kapcsolatos elégedettség
- Karrier, karrierszolgáltatás

- A munkavégzéshez szükséges kompetenciák
- Felvételi információforrások
- Aktív és végzett hallgatói életutak

A kötetben bemutatott tanulmányok azt bizonyítják, hogy a rendelkezésre álló intézményi adatbázisok minősége és mennyisége tudományosan is jelentős kutatásokat tesz lehetővé, illetve érzékeltetni szeretnénk, hogy vizsgálódásainknak, továbbá az eredmények intézményi és országos hatókörű hasznosításának csupán az elején járunk.

A szerkesztők

HALLGATÓI REKRUTÁCIÓ ÉS TÁRSADALMI HÁTTÉR A PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEMEN

STUDENT RECRUITMENT AND SOCIAL STATUS AT THE UNIVERSITY OF PÉCS

¹Galántai László – ²Trendl Fanni

¹PhD-hallgató, PTE BTK OTDI, galantailasz@gmail.com

²PhD-hallgató, PTE BTK OTDI, trendl.fanni@gmail.com

ABSZTRAKT

A felsőoktatás és a felsőoktatási intézmények hallgatói összetétele az oktatásszociológia klasszikus témája. A hallgatók különböző dimenziók szerinti rétegzettségére irányuló kutatások alapján az adott intézményről és a rekrutációs bázisként szolgáló korosztályról, illetve ezen keresztül a társadalomról tehetünk releváns állításokat. Tanulmányunkban a Pécsi Tudományegyetem (PTE) hallgatói összetételét vizsgáljuk a 2010-2012-es időszakban a hallgatók életkora, neme, településszerkezeti megoszlása és szüleinek iskolai végzettsége alapján.

A NEMZETKÖZI FELSOÓKTATÁSI KÖRNYEZET

Az 1960-as, 70-es évek óta a felsőoktatásról szóló diskurzusok meghatározó fogalma az expanzió és a tömegesedés. E fogalmak egy kétoldalú folyamat kínálati és keresleti oldalára utalnak, sokszor használják őket egymás helyettesítőiként, de valójában nem azonos a jelentésük. Két egymást kísérő, feltételező és erősítő folyamatról van szó. Az expanzió a felsőoktatási kínálat bővülését, a felvételi helyek folyamatos emelkedését, az intézményi befogadóképesség növekedését jelenti, míg a tömegesedés a hallgatói oldalra utal: a jelentkezők létszáma is (legalábbis trendjében) folyamatosan emelkedik, ezzel együtt nő az érintett korosztály (18/20-24 éves) felsőoktatási részvételének aránya is¹. Sokat emlegetett jelenségről van szó, amelynek társadalmi és társadalomtudományos következményei egyaránt fontosak. Új, munkaerő-piaci és fogyasztási státusát tekintve egységes társadalmi csoportosulás jelent meg az intézményi expanzió és a hallgatói tömegesedés nyomán, amely azonban – vélhetőleg – belülről nagyon is differenciált. A „felsőoktatási népesség”, az egyetemi, főiskolai hallgatóság társadalmi jelentőségét jól mutatja, hogy a 60-as, 70-es évek fordulójának forrongásai, megítélésüktől függetlenül, diákmozgalmakként lettek a legújabb kori nyugati, európai és észak-amerikai történelem részei. Ezt az immár számában is jelentős tömeget kutatni kellett, megjelent a felsőoktatásra fókuszáló oktatásszociológia, megszületett az ifjúságszociológia. A

¹ A tömegesedésnek számos indikátora van, így abszolút és viszonyszámok, utóbbiak a lakosság számához vagy az adott korosztályhoz viszonyítják egy adott ország felsőoktatásának hallgatói létszámát.

felsőfokú elitképzésből tömegoktatás lett, a nagy létszámú hallgatói tömeg sokaságként is az oktatásszociológia releváns kutatási témájává vált. Ez a sokaság összetett, sokdimenziós leírást tesz lehetővé, ebből jelen tanulmány keretei között valójában csak a fő tájékozódási pontok jelzésére vállalkozhatunk.

A nemek szerinti eltérés változója a 19. század vége óta értelmezhető, akkor jelentek meg az első női hallgatók a felsőoktatásban. Ez kezdetben 10% alatti arányokat jelentett, a nők felsőoktatási részvétele a második világháború után kezdett érdemben növekedni. Ma már a legtöbb országban a női hallgatók túlsúlya jellemző a felsőoktatási intézmények összességét tekintve. A nemek aránya ugyanakkor tipikusan olyan változó, amely képzési területenként nagy eltéréseket mutat, ezt a Pécsi Tudományegyetem esetében is vélhetőleg meg fogjuk találni. Egyetlen intézmény vizsgálata esetében a képzési kínálat szélessége is befolyásolja a karok hallgatóinak nembeli megoszlását. A nemzetvédelmi és katonai képzési terület hiánya miatt pl. egy hagyományosan férfi hallgatói többségű terület kimaradt a mérésből.

A másik sokat vizsgált változó a felsőoktatás hallgatóinak életkora. A képzési rendszerek rugalmasságának növekedésével és a felsőoktatásban résztvevők átlagéletkorának emelkedésével a releváns korosztály kijelölése többé nem triviális kutatás-módszertani probléma.

A felsőoktatás-kutatások további kiemelt területe az esélyegyenlőség vizsgálatára, jelenlétére, hiányosságaira irányul. Az esélyegyenlőség törvényileg adott: a megfelelő előképzettség (középfokú végbizonyítvány) birtokában bárki felvételizhet a magyar felsőoktatás intézményeibe, amelyek – megfelelő költségek vállalása esetén – külföldi hallgatókat is fogadnak. Az esélyegyenlőség tehát mint a felvétel lehetősége nemtől, etnikai, vallási hovatartozástól függetlenül biztosított. Az azonban nem triviális, hogy az esélyegyenlőség egyben méltányosságot is jelent-e? Méltányos a(z) (felső)oktatási hozzáférés, ha adott társadalmi változó (nem, térszerkezet, etnikai hovatartozás stb.) jelenléte esetén is átlagos valószínűségű az adott képzésre való bejutás esélye. Ha a bent lévők adott változó szerinti megoszlása valamilyen szempontból feltűnő mintázatot mutat, akkor a méltányosság vélhetően sérül, az adott változó jelenléte statisztikailag csökkenti a bejutás valószínűségét az ugyanazon változóval jellemzett csoport tagjai esetében. A PTE esetében mindenekelőtt a hallgatók térszerkezeti megoszlására fogunk koncentrálni, hogy kimutassuk a hazai szociológia sokat emlegetett metaforájának, a településlejtőnek a jelenlétét vagy jobb esetben hiányát a teljes egyetem és külön a képzési területek vonatkozásában.

A MAGYAR FELSŐOKTATÁSI KÖRNYEZET

Az intézményi expanzió és a hallgatói tömegesedés mellett a felsőoktatás-kutatási diskurzus másik hívószava a globalizáció, amely képzési átjárhatóságot és a végbizonyítványok közös standardjait jelenti ebben a kontextusban. A történetileg kialakult alapmodellek (amerikai, brit, kontinentális, japán) mellett egységes felsőoktatási térségek jönnek létre az átjárhatóság és a diplomastandardok kialakítása érdekében, amelyekre a szabad munkaerő-áramlást, nagy belső piacot és ezzel versenyképességet biztosító, integrálódó európai gazdasági övezetnek szüksége van. Ehhez az összeurópai folyamathoz Magyarország a rendszerváltás után a Bolognai Nyilatkozat aláírásával deklarálta is csatlakozását.

Az expanzió és tömegesedés a magyar felsőoktatásban már a rendszerváltás után elindult, de valójában ennek is voltak hazai előzményei: a hatvanas évek közepén a 100 000 lakosra jutó hallgatói létszám Magyarországon is megduplázódott. Az arányokat és a változás mértékét, sebességét jól érzékeltetik a következő adatok. Magyarországon 1965 és 1990 között 100 000 főre nagyságrendileg 950 hallgató jutott, ez a 20-24 éves korú népesség 15%-át tette ki az 1990/91-es tanévben. Ez az arány, amely tehát a releváns korcsoporthoz viszonyítva fejezi ki a felsőoktatási részvételt, 1990-től 2000-ig háromszorosára növekedett: a 2000/2001-es tanévben a 20-24 éves korosztály 44,7%-a valamelyik felsőoktatási intézmény hallgatója volt. (Szemerszki 2006)

A magyar felsőoktatás legutóbbi strukturális átalakulásának éve a 2006. év volt: a kísérleti tanévek után ettől az évtől indult el a kétciklusú vagy duális képzés, közismert nevén a bolognai folyamat, vagyis a BA/BSc és MA/MSc képzési szintek bevezetése 12 képzési területen. Jelen tanulmányban a mintavétel hallgatóit az osztatlan képzésben tanulók jelenléte miatt egységesen kezeljük.

HALLGATÓI ÖSSZETÉTEL A PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEMEN (2010-2012)

A Pécsi Tudományegyetem hallgatói rekrutáció-kutatásának célja a felvett hallgatókhoz kapcsolódó demográfiai változók elemzése és a mögöttük rejlő szabályszerűségek felismerése. E demográfiai változók között a legfontosabb a felvett hallgatók korábbi (egy adott, közös időpillanatban vett, pl. 14 éves kori) lakóhelye és családi hátterének iskolai végzettség (8 általános/szakiskola/szakközépiskola/gimnázium/főiskola/egyetem) szerinti megoszlása. A szülők iskolai végzettsége mellett a hallgatók középiskolájának típusa, illetve esetleges felsőfokú végzettsége is a változók egyike.

A területi adatok elemzése kimutatja, hogy mekkora súllyal szerepel a PTE a régióban, illetve mennyire képes megszólítani az ország más területein élőket. További szempont, hogy van-e összefüggés a területi meghatározottság és a bekerülés esélye között. A fenti szempontokat a PTE-re felvett hallgatók körében tovább bontja a nappali és levelező tagozat változója.

A minta 8 946 választ tartalmazott. Az egyes változók vizsgálatának alapjául az érvényes válaszok számát vettük, ezért találhatók az elemszámok megadásánál 8 946-nál kisebb értékek. Elemzésünket a PTE Marketing Osztálya által elvégzett Diplomás Pályakövető Rendszer (továbbiakban: DPR) kutatási adatai alapján végeztük.

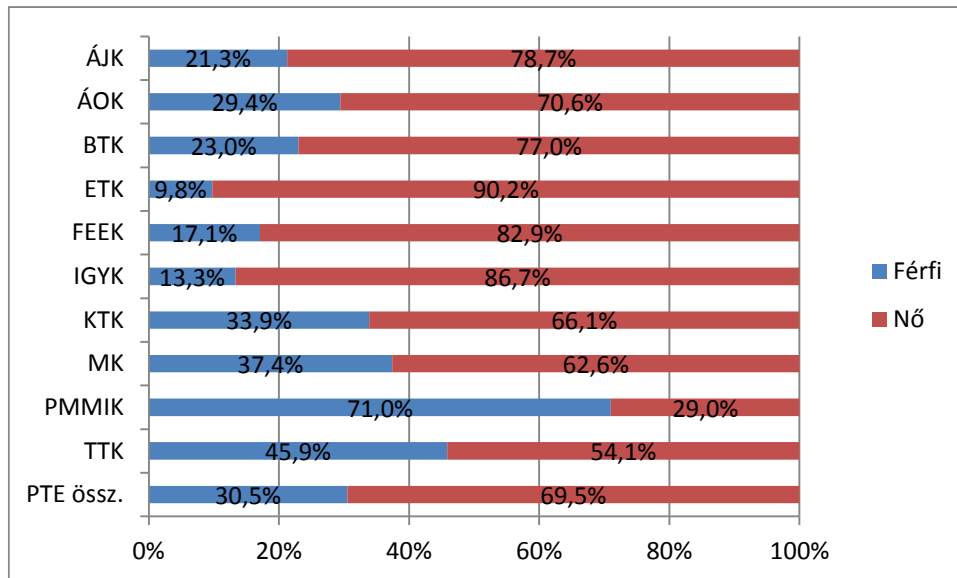
A kutatás további célja a válaszadók családi hátterének elemzése. A tanulmány alapvetően a következő kérdéseket vizsgálja: a hallgatók milyen iskolatípusban tettek érettségit, milyen a szülők legmagasabb iskolai végzettsége, hogyan ítélik meg családjuk anyagi helyzetét, illetve a családjukban van-e hasonló iskolai végzettségű személy.

A hallgatók nemek szerinti megoszlása

A PTE hallgatóinak többsége nő: a mintába került hallgatók esetén ez 69,5%-os arányt jelent, tehát a hazai felsőoktatásban általános női hallgatói többség (Fényes 2011) a PTE esetében is érvényesül.

A nők felülreprezentáltságának számos okát különböztethetjük meg (*Fényes 2011*). A nők középiskolai tanulmányi teljesítménye eleve jobb, a közoktatásból átlagosan jobb osztályzatokkal lépnek ki. Jobb a tanulmányi átlaguk, többen rendelkeznek nyelvvizsgával és eleve nagyobb hányaduk tervez felsőfokú tanulmányokat. Emellett a nőknél kimutathatóan magasabb a diploma bérelőnye a munkaerőpiacon.

1. ábra: nemek megoszlása karonként (n=8 757)²

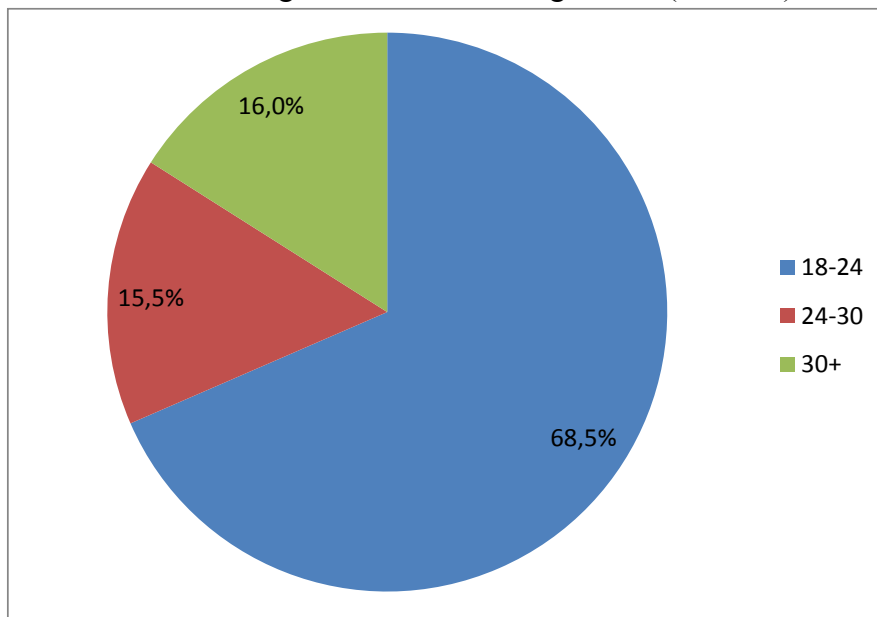

Az 1. ábra mutatja a nemek karonkénti megoszlását. A férfiak aránya egyedül a műszaki képzésben haladja meg a hallgatóság felét, ott el is éri a 71,0%-ot. A női hallgatóság legnagyobb arányban az Egészségtudományi Karon van jelen, de a Pollack Mihály Műszaki és Informatikai Kart kivéve mindenütt meghaladja az 50%-ot.

² ÁJK: Állam- és Jogtudományi Kar; ÁOK: Általános Orvostudományi Kar; BTK: Bölcsészettudományi Kar; ETK: Egészségtudományi Kar; FEEK: Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar; IGYK: Illyés Gyula Kar; KTK: Közgazdaságtudományi Kar; MK: Művészeti Kar; PMMIK: Pollack Mihály Műszaki és Informatikai Kar; TTK: Természettudományi Kar.

A hallgatók kor szerinti megoszlása

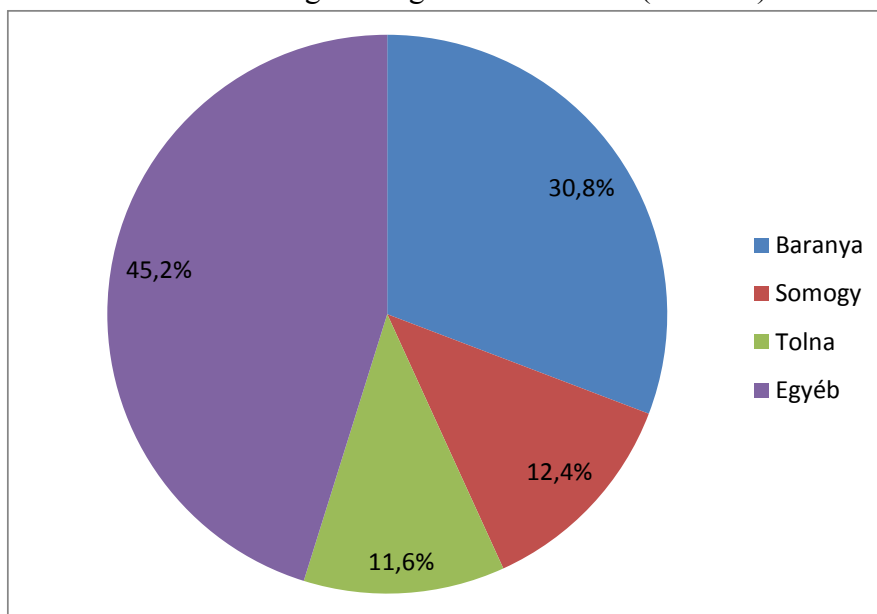
2. ábra: a hallgatók kor szerinti megoszlása (n=8 724)

A korszerkezet legnagyobb részét a 18-24 éves korosztály adja, a hallgatóság 68,5%-a ebbe a korcsoportba tartozik. A 24-30-as és a 30+-os korosztály azonos, 15%-os arányban jelenik meg. Ennek számos oka lehet, így a kreditrendszer rugalmassága okozta további bent- maradás-vagy a képzés későbbi életkorban történő kezdése.

A hallgatók térszerkezeti megoszlása 1.: a régió, a megye és a város súlya

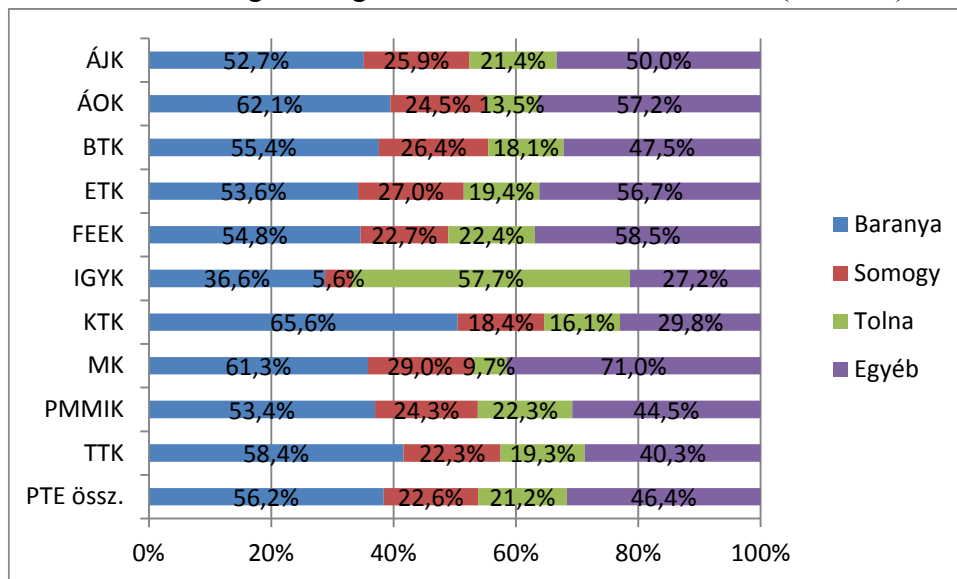
3. ábra: a hallgatók regionális kötődése (n=8 566)

A hallgatóság térszerkezeti megoszlása tekintetében két szempontot vizsgáltunk. Az egyik a dél-dunántúli régió (Baranya, Somogy és Tolna megyék) súlya, ezen belül a baranyai és pécsi hallgatók létszámaránya. A hallgatók 30%-a Baranya megyéből érkezik, több mint fele a dél-

dunántúli régióból. Kimutatható tehát a földrajzi közelség, mint az egyetemválasztás fontos preferencia-szempontja.

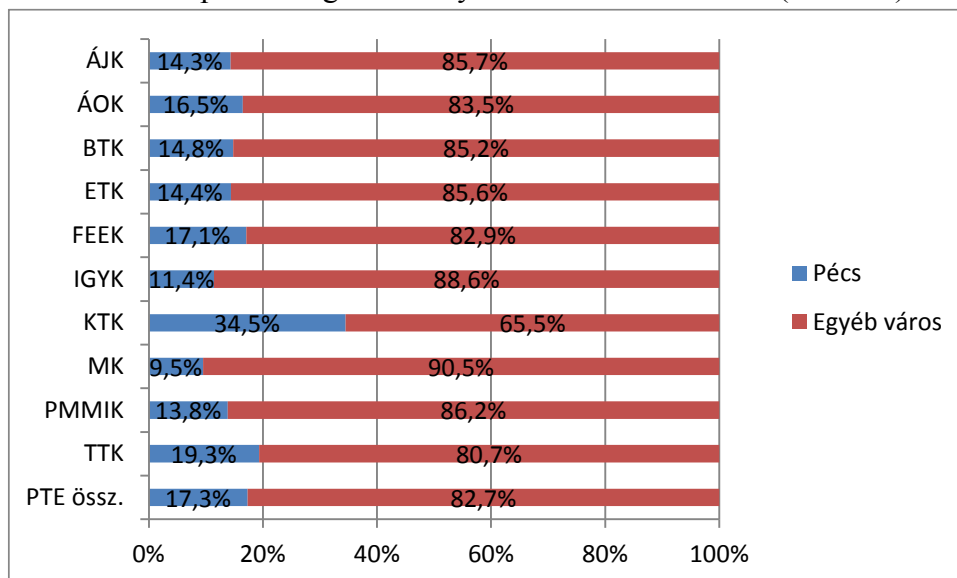
4. ábra: a hallgatók regionális kötődése kari bontásban (n=8 566)

A 4. ábra szemlélteti a hallgatók regionális kötődését kari bontásban. A régió vonzása kiugróan magas a közgazdasági képzés és az Illyés Gyula Kar esetében, de a Természettudományi Kar hallgatóinak nagyobbik része is a dél-dunántúli régióból származik.

A Baranya megyére szűkített vizsgálat esetén is kimutatható a közgazdasági és a természettudományi képzés vonzereje, ezt követi a műszaki és a bölcsészképzés.

5. ábra: a pécsi hallgatók aránya karonkénti bontásban (n=8 308)

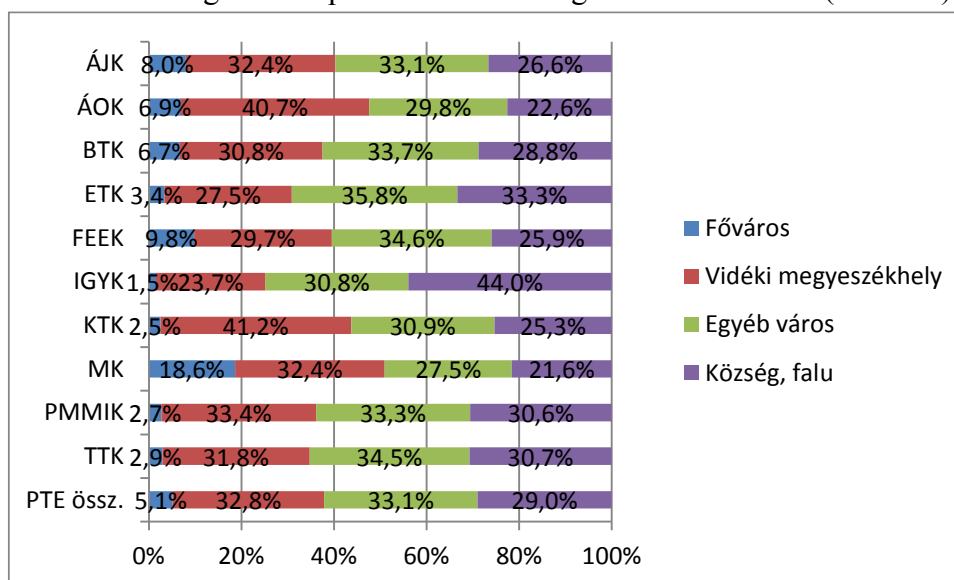
Külön megvizsgáltuk a Pécsről érkező hallgatók arányát: a hallgatók 17,3%-a érkezett a megyeszékhelyről. Az 5. ábra mutatja a pécsi hallgatók arányát karonkénti bontásban. A város a közgazdasági, a műszaki és a természettudományos képzés mellett az orvoscépzés esetén kimutathatóan fontos preferencia-szempontja az egyetemválasztásnak.

A hallgatók térszerkezeti megoszlása 2.: a településtípusok aránya

A hallgatók településtípusok szerinti megoszlása igen lényeges nevelésszociológiai változó. A kisebb településtípusok feltűnően alacsony száma ugyanis a településhierarchia érvényesülését (szociológiai metaforával: településlejtő) és az oktatási rendszer rugalmatlanságát jelzi. Arra figyelmeztet, hogy a születés helye nagymértékben meghatározza – sok más mellett – az elérhető közoktatás minőségét, emiatt a lakóhely szerinti település méretének csökkenésével a felsőoktatás is egyre kevésbé lesz elérhető. A PTE hallgatói összetétele viszont heterogenitást mutat a településtípusok szempontjából. Nagyságrendileg azonos arányban jelennek meg a mintában községekből, megyeszékhelyekből és egyéb városokból származó hallgatók. A budapesti hallgatók 5,1%-os arányt jelentenek.

A 6. ábra szemlélteti a hallgatók településszerkezeti megoszlását karonként. A fővárosi diákok jelenléte a művészképzés esetén mutat magas arányt. Községből, faluból származó hallgatók legnagyobb arányban az Illyés Gyula Karon vannak jelen.

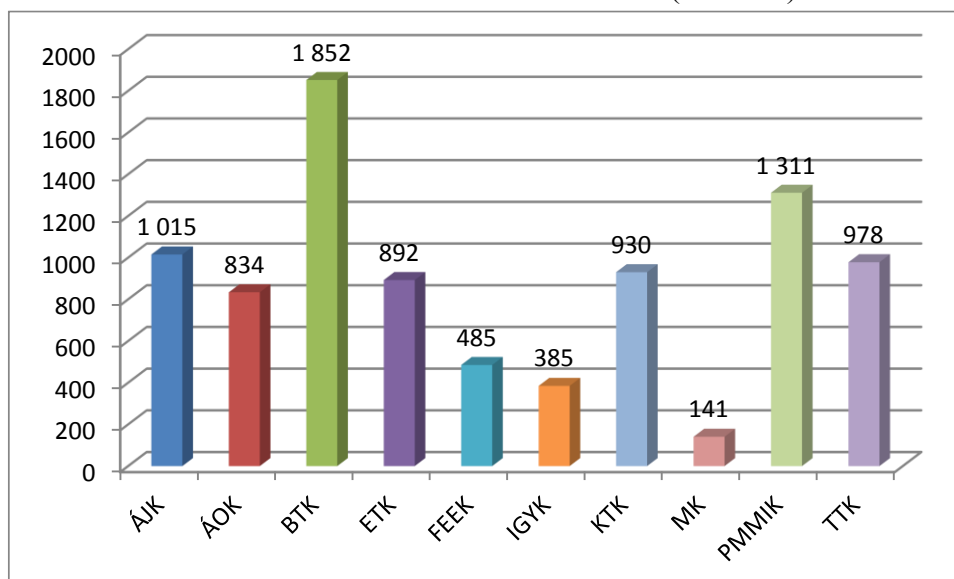
6. ábra: a hallgatók településszerkezeti megoszlása karonként (n=8 586)

Válaszadók megoszlása karonként

A Pécsi Tudományegyetemen zajló hallgatói felmérések rengeteg adatot tartalmaznak, még úgy is, hogy online felmérésről van szó, melyre a válaszadói hajlandóság általában nagyon alacsony. Ennek az adatbázisnak a felhasználása, elemzése betekintést nyújt a PTE hallgatóinak személyes világába. Mivel a válaszadás teljes mértékben anonim így természetesen csak a hallgatók tömegeiről tudhatunk meg adatokat. A tanulmányban a háromévi felmérés adatait egy tömegben használjuk fel és készítünk róluk elemzést. Előnye a háromévi adathalmaz együttes vizsgálatának, hogy az eredményeket reprezentatívnak tekinthetjük az egyes karokra és az egyetemre nézve egyaránt a 2010-2012-es időszakban.

7. ábra: válaszadók száma karonként. (n=8 716)

A 7. ábráról leolvasható, hogy a DPR felméréseire mely karról hány válasz érkezett. Összességében a három év alatt 8 947 kitöltött kérdőív érkezett be. Ezeket vizsgáltuk jelen tanulmány során. Kiugróan magas volt a bölcsészek válasza, azonban ehhez hozzátartozik, hogy a BTK a legnépesebb kar a Pécsi Tudományegyetemen. (2012-ben 4 045 fő.)³ Ehhez hasonlóan a legalacsonyabb válaszadási hajlandóság a Művészeti Kar hallgatói között volt, melyet indokolhat a Művészeti Kar alacsony létszáma. (2012-ben 473 fő.)⁴

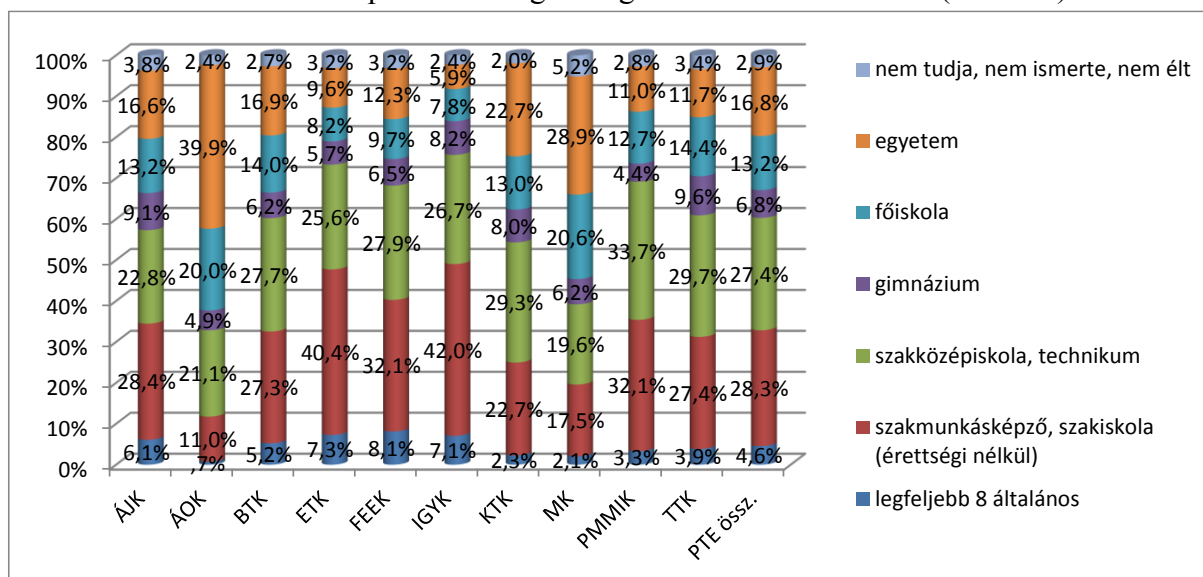
Az édesapa iskolai végzettsége karonkénti bontásban

Nevelésszociológiával foglalkozó kutatóként arra kerestünk választ, hogy milyen a szülők iskolai végzettsége, anyagi helyzete, hiszen ezek a változók a társadalmi tőke részét képezik (Coleman 2000). Azt feltételezzük, hogy minél magasabb egy családban a szülők iskolai végzettsége, annál nagyobb eséllyel tanul tovább a gyermek érettségi után felsőfokú intézményben (Bukodi 2000). Mivel a szülők iskolai végzettségét illetően 2010-ben nem tettek fel kérdést a kutatók, ezért csak a 2011 és 2012-es adatokat tudjuk elemezni, ez okozza a minta kisebb elemszámát.

³http://www.pt.ehu/files/tiny_mce/File/tenyek_adatok/Hallgatoi_latszamatatok/PTE_hallgatoi_statistika_2012_oktober.pdf

⁴ Uo.

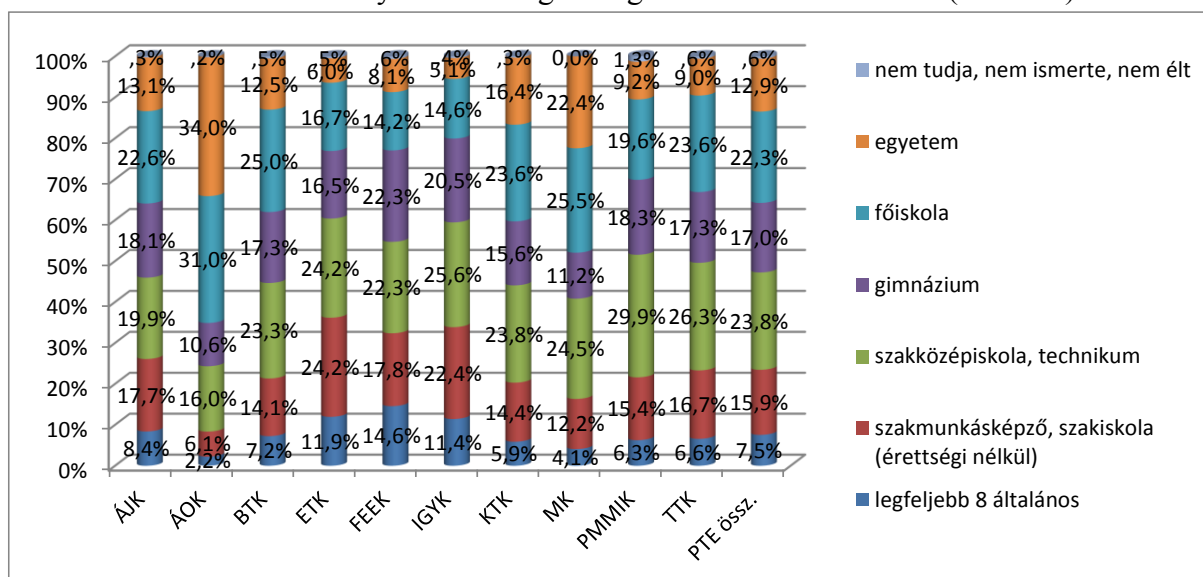
8. ábra: az édesapa iskolai végzettsége karonkénti bontásban (n=6 157)

A 8. ábrán a hallgatók édesapáinak iskolai végzettségét ábrázoltuk karonkénti bontásban. Jól látható, hogy legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel összességében az apák 4,6%-a rendelkezik, míg szakmunkás, szakiskolai végzettséggel 28,3%. Ez a fajta iskolai végzettség leginkább az Illyés Gyula Karon és az Egészségtudományi Karon tanuló hallgatók édesapjára jellemző. Legkevésbé pedig az Általános Orvostudományi Kar hallgatóinak édesapjára. Szakközépiskolát vagy technikumot leginkább a Pollack Mihály Műszaki és Informatikai Kar hallgatóinak édesapjai végeztek. Gimnáziumi érettségi a Természettudományi Karra járó hallgatók édesapjára jellemző. Főiskolai és egyetemi végzettséggel leggyakrabban az orvoscépzésben résztvevő hallgatók édesapjai rendelkeznek.

Az édesanya iskolai végzettsége karonkénti bontásban

9. ábra: az édesanya iskolai végzettsége karonkénti bontásban (n=6 174)

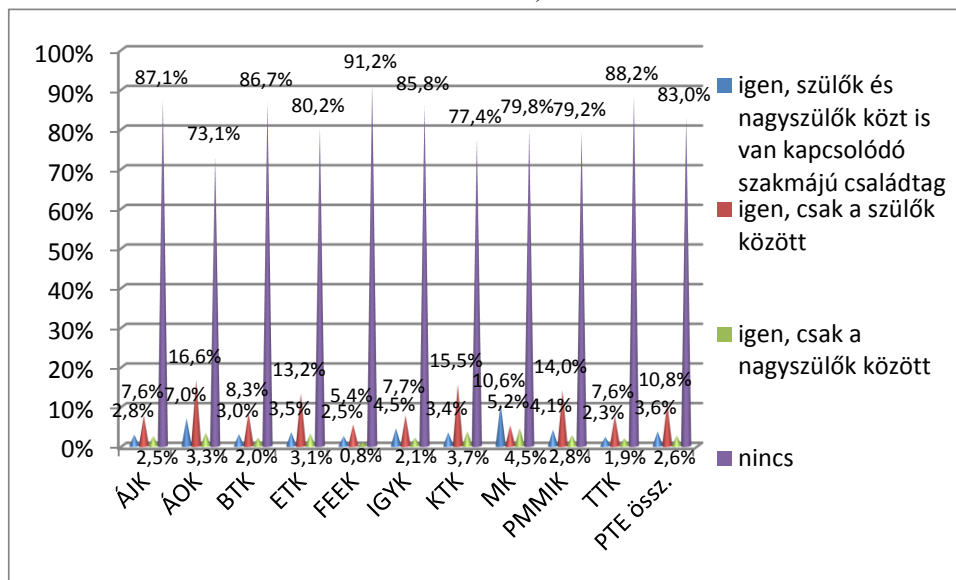

A 9. ábra az édesanyák iskolai végzettségét veszi sorra karonként. Ami egyből leolvasható, hogy az édesanyák több mint fele szakmunkás, szakképző- vagy szakközépiskolát végzett. Érettségit, főiskolai és egyetemi oklevelet az anyák csaknem egyharmada szerzett. Az

egyetemet végzett édesanyák az orvostanhallgatók és művészeti karos hallgatók között a legjellemzőbbek. Legfeljebb nyolc általános iskolai végzettséggel leginkább a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, legkevésbé pedig az Általános Orvostudományi Kar esetében találkozhatunk.

A hasonló szakterületen végzettséget szerzett családtag (szülő vagy nagyszülő)

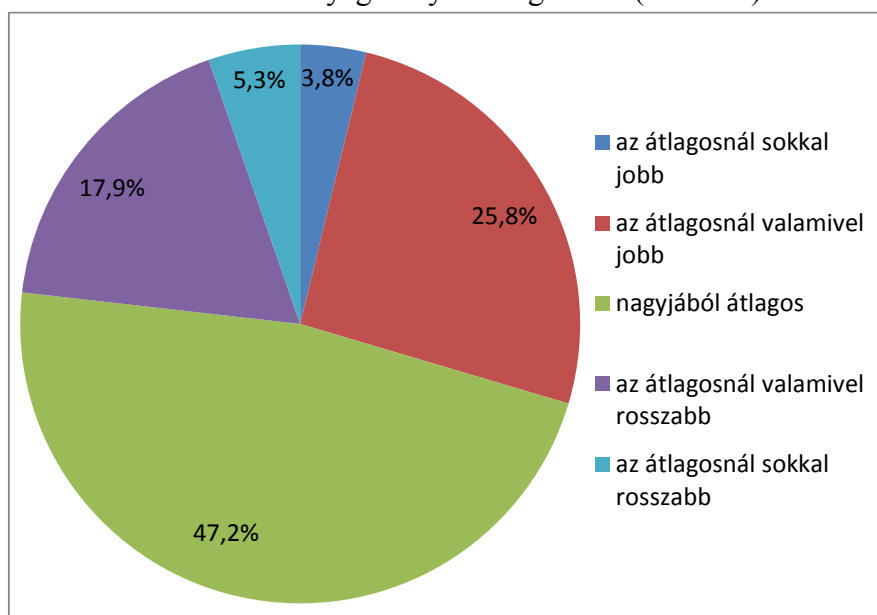
10. ábra: A hasonló szakterületen végzettséget szerzett családtag (szülő vagy nagyszülő;
n=6 154)

A 10. ábra esetében is egy olyan adatról beszélhetünk, melyet csak 2011-ben és 2012-ben kérdeztek le a kutatást végző szakemberek. Erre a kérdésre összesen 6 154 érvényes válasz érkezett. A legszembevetőbb, hogy egységesen magas azoknak az aránya, akiknek a közvetlen környezetében nincs hasonló szakterületen végzettséget szerzett személy.

Az anyagi helyzet megítélése

11. ábra: az anyagi helyzet megítélése (n=6 173)

Az 11. ábrán látható diagram a hallgatók megítélését mutatja be családjuk anyagi helyzetével kapcsolatban. Az adatokat jelen esetben nem bontottuk karokra, mert nem találtunk jelentősebb különbségeket a véleményekben. A hallgatók legnagyobb része átlagosnak ítéli meg anyagi helyzetét. Legrosszabbnak a Művészeti Kar hallgatói érzik helyzetüket, legjobbnak pedig a Közgazdaságtudományi Karra járó hallgatók.

ÖSSZEFOGLALÁS

Tanulmányunkban a PTE hallgatói összetételének legalapvetőbb változásairól adtunk szűkre szabott képet a 2010-12-es időszak vonatkozásában.

A nembeli megoszlás tekintetében a PTE is követi a nemzetközi trendet, az intézmény szintjén a női hallgatók számaránya magasabb. A hagyományosan férfi hallgatói többségű műszaki oktatás a PTE esetében is a férfiak dominanciáját mutatja.

Korszerkezet tekintetében a hallgatóságot a húszas évek első felében járók dominálják, de azonos arányban jelen vannak a 24 és a 30 évnél idősebb hallgatók is.

A hallgatók térszerkezeti megoszlását a regionális kötődés és a település-hierarchia szempontjából vizsgáltuk. A regionális vizsgálat kimutatta a dél-dunántúli régió egyértelmű dominanciáját, amiről joggal következtethetünk a földrajzi közelség magas prioritású preferencia-szempontjára az egyetemválasztás tekintetében. A regionális kötődés kari bontásban különösen erős a gazdaság- és természettudományi képzési területen, azonos eredményt adott, ha a vizsgálatot Baranya megyére vagy Pécs városára szűkítettük. Utóbbi esetben az orvostudományi képzési területen is kimutatható a pécsi hallgatók nagyobb aránya. A településszerkezet vonatkozásában a PTE hallgatói heterogén sokaságot képeznek: az egyetem szintjén az összesített adatokból nem mutathatóak ki számottevő hátrányok a kisebb településfajtákból érkezők esetén. A magas presztízsű jogi, közgazdaságtudományi és orvosi képzésekben azonban láthatóan kisebb a községekből érkező hallgatók aránya, vagyis képzési területek tekintetében vélhetőleg érvényesül a településhierarchia.

A szülők iskolai végzettségének vizsgálata megerősítette a pozitív összefüggést a szülők intézményi kulturális tőkéje és gyermekeik továbbtanulási esélye között.

Bevezetőnkben intézményi expanzió és hallgatói tömegesedés nemzetközi kontextusában helyeztük el kutatásunkat. Nem csak azért tettük, mert ezek a felsőoktatásról szóló tudományos diskurzusok legtöbbet tárgyalt alapfogalmai. E két, együtt járó, sokszor szinonimaként emlegetett, de valójában nem azonos folyamat tette lehetővé olyan hallgatói tömeg kialakulását, amely ma csak a PTE vonatkozásában több tízezer fős alapsokaságot jelent, és amely miatt releváns oktatásszociológiai témává vált a felsőoktatásban résztvevők összetételének kutatása.

IRODALOMJEGYZÉK

Bukodi E. (2000): *Szülői erőforrások és iskolázási egyenlőtlenségek*. In: Elekes Zs. és Spéder Zs. (szerk.): *Törések és kötések a magyar társadalomban*. Budapest: ARTT-Századvég, pp. 13-27.

Coleman J. S. (1998): *Társadalmi tőke az emberi tőke termelésében*. In: Lengyel Gy. – Szántó Z. (szerk.): *Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*. Budapest: Aula Kiadó, pp. 99-127.

Fényes H. (2011): *A felsőoktatásban tanuló férfiak és nők tényleges mobilitása, státuszkonzisztencia a nők oktatásbeli és munkaerő-piaci helyzete között*. Felsőoktatási Műhely, 2011/3., pp. 79-96.

Szemerszki M. (2006): *Hallgatók a tömegesedés időszakában. Nemzetközi kitekintés*. Educatio, IV. vol, pp. 7636-752.

Pécsi Tudományegyetem hallgatói létszáma. Forrás: http://www.pte.hu/files/tiny_mce/File/tenyek_adatok/Hallgatoi_letszamadatok/PTE_hallgatoi_statisztika_2012_oktober.pdf – letöltés 2014. 01. 05.

A Pécsi Tudományegyetem hallgatóira vonatkozó egyéb adatok forrása a PTE Marketing Osztálya által irányított Diplomás Pályakövetési Rendszer kutatás.

FELVÉTELI INFORMÁCIÓFORRÁSOK 2010 - 2013

INFORMATION SOURCES OF HIGHER EDUCATION ADMISSION BETWEEN 2010 - 2013

Duga Zsófia

Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar PR referens, Pécsi
Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar doktorjelölt. 7624 Pécs Szigeti út 12.
zsofia.duga@aok.pte.hu

ABSZTRAKT

A felsőoktatási intézményeknek versenyképes, minőségi, a piaci igényekhez igazodó képzési portfóliót, széleskörű kapcsolt szolgáltatásokat kell biztosítaniuk ahhoz, hogy versenyben tudjanak maradni a társintézményekkel szemben, hogy képesek legyenek új hallgatók, külső források megnyerésére. Ehhez megfelelő stratégiára, marketing stratégiára van szükségük. Az intézményeknek pontosan ismerniük kell a fogyasztói igényeit, szükségleteit, elvárásait. Ezt segítik az intézményi diplomás pályakövető vizsgálatok, melynek szerves részét képezik a hallgatói motivációs vizsgálatok is. A hallgatói motivációs kutatás három területet ölel át: az elsőévesek továbbtanulási motivációinak vizsgálata, a hallgatók elhelyezkedési motivációs vizsgálata, a végzetek pályakövetési vizsgálata. Ezen kutatási irányok megegyeznek a hallgatói életív három szakaszával: potenciális hallgató, hallgató, végzett hallgató (*Kuráth 2007*).

Jelen tanulmányomban a hallgatói motivációs vizsgálatok adatbázisaira alapozva arra keresem a választ, hogy milyen információszerzési forrásokat használnak a diákok a beiskolázási folyamat során.

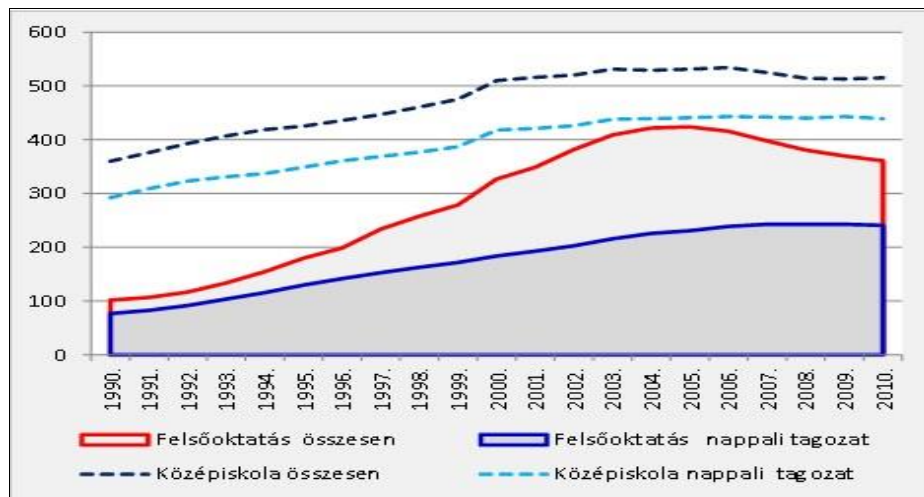
BEVEZETŐ

A XXI. századra a felsőoktatás az információs társadalmak egyik meghatározó és kétségkívül leginkább dinamikus növekvő ágazatává lépett elő. A világ országaiban a felsőoktatás rendszerében jelenleg közel 130 millió hallgató tanul, s ezen hallgatók közül megközelítőleg 2,8 millió fő - 1995-ben még csak 1,3 millió, 2002-ben már közel 1,8 millió - külföldi státuszúnak minősül. *Az előrejelzések szerint a jövőben a külföldi hallgatók száma dinamikusabban fog növekedni az európai országokban, mint a hazai hallgatóké.* Egyes becslések szerint a világ országaiban a felsőoktatásban tanuló hallgatók száma 2020-ra elérheti a 250 millió főt – akik közül közel 8 millió fő lesz várhatóan külföldi státuszú (*Opendoors 2009*).

Az elmúlt három évtizedben hazánk felsőoktatási rendszerének működésében is jelentős változásokat figyelhetünk meg. *A rendszerváltozást követően megszületett új felsőoktatási törvény* lehetővé tette, hogy az állami finanszírozású intézmények mellett alapítványi, egyházi

és külföldi finanszírozású intézmények is megjelenjenek képzési kínálatukkal, valamint utat engedtek a költségtérítéses képzési forma bevezetésének is. *Mindez nagyarányú felsőoktatási expanziót idézett elő.* Már nem csak a beiskolázás előtt álló korosztály érdeklődött élen a diplomaszerezés lehetősége iránt, hanem azon munkavállalók is, akiknek korábban nem volt módjuk felsőoktatási intézményben tanulmányokat folytatni. (Duga 2012b). A felsőoktatásban a részidejű képzésben résztvevők száma jelentősebb mértékben emelkedett, mint a nappali tagozatos hallgatóké.

1. ábra: Középiskolában és felsőoktatásban tanulók létszáma Magyarországon 1990- 2010 között (ezer fő)

Forrás: Pénzes és mtsai. 2011, 4

A megváltozott elvárások rendszerében a duális szerkezetű magyar felsőoktatási rendszer már nem tudta megfelelő színvonalon kielégíteni a hallgatók, munkáltatók elvárásait, *a felsőoktatási rendszer szerkezeti reformja elkerülhetetlenné vált.* Egyik lehetséges megoldásként szolgált a problémára az, hogy Magyarország - a Bolognai Egyezmény 1999-es aláírásakor elkötelezve magát - aktív részese lett az *Európai Felsőoktatási Térségnek*. Az oktatási miniszter által 2002-ben elindított „Csatlakozás az Európai Felsőoktatási Térséghez” elnevezésű kétéves program 2004 végén befejeződött. Ennek eredményeként elkészült és széles körben megvitatásra került a Bologna-folyamat megvalósítását célzó átfogó felsőoktatási reformkoncepció. Ezen elképzelés alapján 2004 tavaszán a kormány elfogadta a *Magyar Universitas Programot*, amely a későbbi jogszabály alkotási program szakmai és politikai konszenzuson alapuló feladatait is meghatározta. A magyarországi felsőoktatási intézményeknél 2003 szeptemberétől a *kreditrendszer* (Európai Kreditátviteli Rendszer – ECTS), majd 2004 szeptemberétől az *egységes oklevélrendszer* (Europass), s 2006-tól *felmenő rendszerben a többciklusú képzési rendszer is bevezetésre került.* Hat szakon azonban (orvos, állatorvos, gyógyszerész, fogorvos, jogász, építészmérnök), úgynevezett osztatlan képzésben vehetnek részt a jelentkezők - a képzés speciális jellege miatt ezeken a szakokon alapképzésben nem szerezhető fokozat (Duga 2012a).

A magyar felsőoktatási intézmények napjainkban azonban számos problémával küzdenek. Egyrészt folyamatosan csökken hazánkban a népesség száma, ebből adódóan a felsőoktatás hagyományos beiskolázási bázisa is csökkenő tendenciát mutat (1. ábra). Ezen állítást Polónyi

is alátámasztja „A hazai felsőoktatás demográfiai összefüggései a 21. században” című művében. Polónyi számításai szerint a „18-21 éves korosztály 2001-2005 között több mint 15%-kal csökken, majd 2012-ig stagnál, ezt követően pedig ismét 18%-kal csökken 2019-ig. Ezután lényegében stagnál, majd lassú csökkenéssel az 50-es évek közepéig további 10%-kal esik” (Polónyi 2004, 7). *Másrészt a felnőtt népesség azon része, akik a rendszerváltás előtt nem rendelkeztek még diplomával, felsőfokú oklevéllel, a 2000- es évek elején pótolták ezen hiányosságait, megszerezték a szükséges végzettséget, s ezáltal a felsőoktatási szakirányú képzések iránti kereslet is csökken. Az említett tényezők révén mind a közoktatás, mind a felsőoktatás intézményeinek szembesülnie kell azzal a ténnyel, hogy évről-évre csökken az új belépők száma (Duga 2012a).* A felvi.hu oldalon megtalálható adatsorokat elemezve, láthatjuk, hogy a PTE hazánk egyik legnépszerűbb egyeteme (1. táblázat), ennek ellenére a hallgatói létszám csökkenése itt is megfigyelhető (2. táblázat).

1. táblázat: Jelentkezők és felvettek számának alakulása országosan 2001-2013 között

Év/Általános eljárás	Jelentkezők			Felvettek		
	Összesen	Alap, nappali	Állami	Összesen	Alap, nappali	Állami
2013/Á	95445	60266	83569	72671	44194	54209
2012/Á	110616	67743	93426	80136	47556	51308
2011/Á	140954	84360	125735	98144	51571	67035
2010/Á	140308	84596	125983	98208	50673	68622
2009/Á	127306	80672	112590	94724	50370	65684
2008/Á	96991	65240	81389	81108	48567	52776
2007/Á	108928	76392	88868	81637	50405	48798
2006/Á	132771	83843	103643	94142	52857	58017
2005/Á	150232	90693	114303	103364	51288	60323
2004/Á	167371	94104	116087	109851	53211	59930
2003/Á	160217	84925	103512	106376	50629	55457
2002/Á	164703	87539	115529	109470	51366	55592
2001/Á	148880	83642	106288	98031	48622	50826

Forrás: Felvi.hu (saját szerkesztés)

2. táblázat: Jelentkezők és felvettek számának alakulása a Pécsi Tudományegyetemen 2001-2013

Év/Általános eljárás	Jelentkezők				Felvettek		
	Össz.	Első	Alap, nappali	Állami	Össz.	Alap, nappali	Állami
2013/Á	11526	5684	7799	10196	4730	2978	3802
2012/Á	14558	7146	9520	12369	5750	3328	4074
2011/Á	17531	9419	10856	15499	7457	3903	5448
2010/Á	17308	9139	10775	15098	7425	3635	5465
2009/Á	16528	8606	10484	14098	7341	3758	5278
2008/Á	13760	6570	9448	11156	6363	3690	4340
2007/Á	17667	8531	12005	13605	6905	3825	4104
2006/Á	20298	10986	13690	16093	8270	4005	4881
2005/Á	20350	11922	13353	15091	9076	3897	4727
2004/Á	19448	12088	11774	13262	8958	3982	4498

Év/ Általános eljárás	Jelentkezők				Felvettek		
	Össz.	Első	Alap, nappali	Állami	Össz.	Alap, nappali	Állami
2003/Á	18346	11677	10258	11722	8705	3860	4263
2002/Á	16945	10505	10111	11428	7968	3751	4063
2001/Á	16223	9553	10395	11436	7081	3469	3578

Forrás: Felvi.hu (saját szerkesztés)

Megfigyelhető egy másik markáns tendencia is, mely az *állam csökkenő szerepvállalásában*: a felsőoktatási intézmények működésének finanszírozásában, az állami ösztöndíjas képzésekre felvehető ösztöndíj számának csökkentésében, valamint a finanszírozás struktúrájának átalakításában mutatkozik meg.

A fentiekben felsorolt tényezők következtében a *hazai felsőoktatásban is megjelent a versenyképesség fogalma*. Ám ahhoz, hogy egy felsőoktatási intézmény versenyképességét eredményesen fejleszteni lehessen, *első lépésben a változó külső és belső környezetre vonatkozó információkra van szüksége a szervezetnek*. A marketing-stratégia eszközeinek konkrét meghatározása, megvalósítása csak egy átfogó kutatási háttérre építhető, ezért olyan marketing információs rendszert kell kiépíteniük az intézményeknek, amely képes a környezetből származó információk fogadására, és a hatások kezelésére. Az egyetemi, központi marketing egyik legfontosabb feladata ezen információs rendszer keretfeltételeinek a kialakítása, az információk gyűjtése, elemzése, a megfelelő szintű döntéshozói helyekre történő eljuttatása. *Az adatok elemzése során elérhető optimális eredmények érdekében célszerű elkülönítenünk a belső és a külső információs rendszereket, melyek a következők* (Kuráth 2007):

A külső információs adatbázis alapelemei:

- a felvételizők, a potenciális hallgatók megkérdezése, igényeik, kommunikációs szokásaik, iskolaválasztási preferenciáik feltérképezése,
- a pedagógusok megkérdezése,
- a munkaadók megkérdezése a munkaerő - piaci helyzet feltérképezése céljából,
- versenytárs elemzés, versenytársak információi, tapasztalatainak, azaz a szekunder információk összegyűjtése,
- regionális információk: a régió gazdasági és társadalmi fejlődése, az intézmény regionális beágyazottságának felmérése elősegítheti a vonzáskörzetek feltárását,
- makrokörnyezeti elemzések: a demográfiai, gazdasági, technológiai, politikai és jogi helyzet, valamint a társadalmi környezet változása jelentős befolyásoló hatással bír a felsőoktatásban, ezért az információk rendszeres gyűjtése és elemzése stratégiai jelentőségű.

A belső információs adatbázis alapelemei:

- a felvételi adatok összegyűjtése, elemzése: a jelentkezés-felvett statisztikai adatok adott szempont szerinti elemzése,
- közvetlen tapasztalatokkal rendelkező egyetemi szakemberek (oktatók, munkatársak) véleményének elemzése, dolgozói elégedettség-vizsgálatok: az oktatók, adminisztratív személyzet véleménye az intézményről,

- hallgatói, végzett hallgatói megkérdezések, hallgatói elégedettség vizsgálatok a képzéssel, a szolgáltatásokkal, a diploma munkaerőpiaci megítélésével kapcsolatban, további képzési szükségleteik felmérése (Kuráth 2007, 89-90).

Az alábbiakban felsorolt tényezők jelentős hatást gyakorolnak az egyes intézmények hallgatói létszámának alakulására is, hiszen befolyásolják az egyének szintjén megfogalmazódó továbbtanulási szándékot. A felsőoktatásban való tanulmányok finanszírozásának megnövekvő költsége arra készteti a középiskolás diákokat és családjaikat, hogy alaposabban átgondolják, mérlegeljék a továbbtanulás révén várható hasznokat (Kuráth 2013). A felsőoktatási intézményeket pedig arra ösztönzi, hogy a hatékony kommunikáció elősegítése érdekében megismerjék a felvételizők döntési mechanizmusát, információszerzési forrásait. A hazai egyetemek - néhány kivétellel (orvosi és mérnöki képzési területek) – elsősorban egymással versengenek a hallgatókért az országhatáron belül, s ezen tevékenység sikerének egyik kulcsa a megfelelő marketing-, beiskolázási stratégia kialakítása. Ehhez viszont a hazai felsőoktatási intézményeknek pontosan ismerniük kell:

- a felvételizők milyen szempontok alapján választanak felsőoktatási intézményt,
- mely tényezők befolyásolják a felvételizőket a felvételi döntéseik meghozatalában,
- kik azok a személyek, akik befolyásolják a felvételizőket a döntéshozás folyamatában,
- milyen információforrásokat használnak a felvétellivel, intézménnyel kapcsolatos döntéseik elősegítését szolgáló információk összegyűjtéséhez,
- elegendő információval rendelkeznek-e a felvételizők a döntés meghozatalához s miért pont az adott felsőoktatási intézményt, esetünkben a Pécsi Tudományegyetemet választják. (Kuráth 2013)

Ebben nyújthat segítséget az intézmények által a *hallgatók körében évről évre elvégzett hallgatói motivációs vizsgálatok eredményeinek elemzése, az ezekre épülő cselekvési tervek, stratégiák kidolgozása*. Jelen tanulmányban arra keresem a választ, hogy milyen információforrásokat használnak a Pécsi Tudományegyetemre felvételt nyert hallgatók a felvételi döntés folyamatában, s mely tényezők befolyásolják őket az intézményválasztás során.

HALLGATÓI MOTIVÁCIÓS VIZSGÁLATOK A PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEMEN

A felsőoktatási intézmények által használt kommunikációs csatornák

Minden felsőoktatási intézmény tudatosan törekszik a róla szóló információk szabályozására, irányítására, ellenőrzésére. Az intézményeknek alaposan meg kell tervezniük, hogy milyen üzenetet kívánnak közvetíteni az egyes célcsoportok felé, milyen célt kívánnak elérni a közvetített információval, s feltételezhetően erre milyen reakciók fognak érkezni. *A sikeres kommunikáció mindenképpen több kommunikációs csatorna együttes alkalmazása során valósulhat meg. Akármilyen formában is irányítjuk azonban az információt a célközönség felé, a megfelelő fogadtatás és visszacsatolás alapvető feltétele a hitelesség. A marketingkommunikációs tevékenység céljai: hívja fel a figyelmet, tartsa fenn az érdeklődést és ösztönözzön cselekvésre. A tervszerű marketingkommunikáció képes befolyásolni az adott*

intézményről kialakított képet, s mint ilyen része kell, hogy legyen az intézményi marketingtevékenységnek. A „fogyasztókkal” (tanuló, szülő, vállalati környezet, támogatók, társadalom tagjai) való tudatos, folyamatos kommunikáció az intézmény imázsának megerősítőjévé válhat.

Jelenleg a hazai felsőoktatási intézmények döntő többsége már végez marketingkommunikációs tevékenységet, melynek része a beiskolázási marketingtevékenység is. A kommunikáció során a *személyes és nem személyes kommunikációs eszközök széles tárházát alkalmazzák* a beiskolázási célközönséggel történő hatékony kommunikáció érdekében (2. ábra).

2. ábra: Az intézmények által a beiskolázási marketing során alkalmazott kommunikációs eszközök

Nem személyes eszközök	Személyes eszközök
- nyomtatott és elektronikus médiumok - honlap (kari, intézményi) - közösségi oldalak (Facebook, LinkedIn, Instagram, Twitter, Youtube) - kiadványok, plakátok, posztterek - szóróanyagok, ajándéktárgyak - kisfilmek, image filmek, pr -filmek - felvételi hírlevél - kültéri eszközök (pl. óriásplakát) - online beiskolázási játékok - szponzorálás - vásárlásösztönzés (SP)	- eseménymarketing - vásárok, kiállítások - telefonos információs szolgálat (forródrót, info vonal) - skype-os információs vonal - nyílt napok, bemutatók - felvételi előkészítő táborok - középiskolai látogatások - felvételi központok működtetése - sajtókommunikáció - direkt marketing (DM) - személyes eladás (PS)

Forrás: Kuráth 2007, 92

A népszerű és a kevésbé jó hírű oktatási intézmények között számos területen különbségek figyelhetők meg. Egy dologban azonban teljesen biztosan különböznek egymástól: a népszerű intézmény hitelesen "el tudja magát adni", ezáltal *befolyással bír a környezetére, a beiskolázási környezetére, a tanulói létszámának alakulására, az információk tartalmára, áramoltatására, irányítására, egyszóval komolyan veszi a tanulói, szülői, társadalmi, vállalati szféra irányából érkező igényeket, elvárásokat és hatékonyan tud kommunikálni a célközönség irányába.*

Ahhoz azonban, hogy megfelelően tudjon kommunikálni egy felsőoktatási intézmény a potenciális hallgatóival is, ismernie kell, hogy milyen információforrásokat használnak az ismeretszerzésre az érdeklődők, s azt is, hogy milyen tartalmakat keresnek, azaz mire vonatkoznak a megszerzett információk (felvételi követelmények, szak sajátosságai, intézményi jellemzők, munkaerő - piaci sajátosságok), s ezen felül hasznos az intézményválasztást befolyásoló tényezők ismerete is. Ebben nyújt hatékony segítséget a hallgatói motivációs vizsgálatok évről évre történő elvégzése, az eredmények elemzése.

Motivációs kérdőívek a Pécsi Tudományegyetemen

Hazánkban a 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról rendelkezik először a felsőoktatási intézmények esetében az intézményi szinten kötelező pályakövetési vizsgálatok bevezetéséről, melynek szerves része a hallgatók motivációs vizsgálata. A jelenleg hatályos 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról V. fejezetének 19.§ hazai felsőoktatási intézmények esetében az információs rendszerek, azon belül is a pályakövetési tevékenység végzését írja elő.

A Pécsi Tudományegyetem (PTE) a TÁMOP-4.1.1-08-1/2009-0009 számú pályázati projekt (Szolgáltatásfejlesztés a Pécsi Tudományegyetemen) támogatásával 2010-ben csatlakozott a kutatáshoz.

A kérdőívek lekérdezése minden évben online módon történik. Az online kérdőívek két egymástól elkülönülő kérdőív blokkból állnak: közös országos blokkból, továbbá a PTE szakértői által összeállított és a Minőségfejlesztési Bizottság tagjaival egyeztetett intézményi blokkból. A 2012-es évben először a központi kérdőív az intézményi kérdések mellett már karspecifikus kérdéseket is tartalmazott. A 2010., 2011. és 2012. években a kérdőívek angol nyelven is elkészültek, melyeket a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar angol és német, valamint a Közgazdaságtudományi Kar angol nyelvű képzésében részt vevő hallgatók tölthettek ki.

Ezen tanulmány elkészítéséhez a 2010-2013-as időszakban történt adatfelvétel adatait használtam fel.

A mintavétel módszertana 2010-2012 között

A Pécsi Tudományegyetem 2009/10. tanév 2. félévi aktív hallgatói létszáma 21 751 volt, a kérdőívet kitöltők száma 2 774. Ebben az esetben 12,75%-os kiválasztási arány valósult meg a felvétel során. A 2010-es országos kutatásban még nem kerültek bevonásra az idegen nyelvű képzésben résztvevő diákok, de a PTE Általános Orvostudományi Kar angol nyelvű képzésén tanult külföldi hallgatók megkapták a kérdőív angol fordítását. Azonban az alacsony visszaérkezési arány és a hiányos kitöltés miatt nem lehetett az eredményeket figyelembe venni. (Kuráth és mtsai. 2011a, 8) A Pécsi Tudományegyetem 2010/11. tanév 2. félévi aktív hallgatói létszáma 21 248 volt, közülük 21 074 rendelkezett e-mail címmel, a kérdőívet kitöltők száma 3 406, tehát 16,16%-os kiválasztási arány valósult meg a felvétel során. A 2011-es kutatásba már bevonták az idegen nyelvű képzésben résztvevő diákokat is: az angol nyelvű kérdőívet az Általános Orvostudományi Kar és a Közgazdaságtudományi Kar idegen nyelvű képzésén tanuló hallgatók töltötték ki. (Kuráth és mtsai. 2011b, 5) A Pécsi Tudományegyetem 2011/12. tanév 2. félévi (magyar nyelvű képzésben résztvevő) aktív hallgatói létszáma a vizsgált alap-, mester- és doktori képzésekben 19 108 volt, közülük 19 020 rendelkezett e-mail címmel, a kérdőívet kitöltők száma 2 910, így 15,30%-os kitöltési arány valósult meg. A 2012-es kutatásba ismételen bevonták az idegen nyelvű képzésben résztvevő diákokat is. Az angol nyelvű kérdőívet az Általános Orvostudományi Kar és a Közgazdaságtudományi Kar idegen nyelvű képzésén tanuló hallgatói töltötték ki. (Kuráth és mtsai. 2012, 6)

A válaszadók ötfokozatú skálán értékelhették, hogy az egyes információszerzési forrásokat mennyire tartották fontosnak. A skálán az 1 azt jelenti, hogy az adott információforrást

egyáltalán nem tartották fontosnak, az 5 pedig azt, hogy nagyon fontosnak tartották. A válaszok ötfokozatú skálán mért súlyozott átlagértékek.

Az intézményválasztás során a hallgatók által használt információforrások fontossági sorrendje magyar nyelvű képzési programok esetén

Az idősoros elemzések alapján megállapítható, hogy a felvételi eljárás során használt különböző információ források fontossági sorrendjében a 2010-2012-es vizsgált időszakban nem tapasztalhatunk kiugró eltéréseket. (3. táblázat)

3. táblázat: A felvételi során mennyire voltak fontosak az alábbi információ források magyar programos hallgatók esetén, átlag szerinti csökkenő sorrendben, 5 fokozatú skálán értékelve

Forrás: DPR adatbázis 2010-2012 (saját szerkesztés)

2010				2011				2012			
Információs forrás	n	átlag	szórás	Információs forrás	n	átlag	szórás	Információs forrás	n	átlag	szórás
A PTE, illetve a kar weboldala	664	3,82	1,17	Felvi.hu	3385	3,7	1,5	Felvi.hu	2801	3,8	1,4
Felvi.hu	666	3,72	1,33	A PTE, illetve a kar weboldala	3374	3,4	1,4	A PTE, illetve a kar weboldala	2778	3,68	1,36
Országos felvételi kiadvány	657	3,57	1,47	Országos felvételi kiadvány	3376	3,3	1,6	Országos felvételi kiadvány	2579	3,5	1,46
Barátok, ismerősök	657	3,37	1,31	Barátok, ismerősök	3376	3,1	1,4	Barátok, ismerősök	2752	3,49	1,32
Szülők, családtagok	656	2,91	1,47	Szülők, családtagok	3369	2,6	1,4	Szülők, családtagok	2703	3,24	1,41
Középiskolai tájékoztatók	653	2,59	1,53	Középiskolai tájékoztatók	3369	2,5	1,5	Nyílt Napok	2511	3,08	1,57
Nyílt Napok	656	2,44	1,5	Nyílt Napok	3367	2,4	1,5	felveteli.pte.hu oldal	2486	3,01	1,51
Újságcikkek, kiadványok	654	2,37	1,31	Más internetes oldalak	3367	2,2	1,3	Középiskolai tájékoztatók	2474	2,87	1,46
Más internetes oldalak	597	1,89	1,25	felveteli.pte.hu oldal	3365	2,2	1,4	Más internetes oldalak	2475	2,46	1,28
Educatio kiállítás	653	1,52	1,05	Újságcikkek, kiadványok	3358	2	1,2	Újságcikkek, kiadványok	2417	2,41	1,3
PTE beiskolázási játéka	653	1,39	0,92	Educatio kiállítás	3364	1,4	1	Közösségi oldalak	2426	2,21	1,32
Egyéb forrás	532	1,32	0,87	PTE beiskolázási játéka	3317	1,3	0,8	Educatio kiállítás	2236	1,92	1,26
				Egyéb forrás	3258	1,2	0,7	PTE beiskolázási játéka	1972	1,68	1,08
								Egyéb forrás	1325	1,49	1,05

Az adatokból egyértelműen kiolvasható (3. táblázat), hogy a beiskolázás előtt álló hallgatók által a leginkább keresett információforrás a Felvi.hu oldal. Ennek fő oka, hogy az Oktatási Hivatal a felvétellel, induló szakokkal, keretszámokkal kapcsolatos információkat ezen az oldalon jeleníti meg teljes körűen. Ezt követi a karok és a PTE központi weboldala, majd az országos felvételi kiadvány. Megfigyelhető, hogy a web oldalak látogatottsága folyamatosan erősödik a PTE, illetve a kari weboldalak átlagértéke 3,4 (2011), 3,68 (2012), mindemellett jelentősen nőtt a felveteli.pte.hu oldal szerepe is (átlagértéke 2,2 (2011), 3,01 (2012), valamint megjelentek a közösségi oldalak is, átlagértéke 2,21 (2012) mint autentikus információforrások. Az adatokból egyértelműen kirajzolódik az online információforrások növekvő térnyerése, melynek oka elsősorban az új generáció tartalomfogyasztási és médiahasználati szokásaiban keresendő. A Pécsi Tudományegyetem munkatársai által elvégzett kutatások igazolják (TÁMOP-4.2.3-12/1/KONV-2012-0016 Tudománykommunikáció a Z generációnak), hogy ez a generáció más, mint a korábbiak. A Z generáció tagjai gyakorlatilag születésüktől kezdve használják a modern technológiai eszközöket. Állandóan online vannak, rendszeresen használják a facebookot és más közösségi oldalakat. Ha érdeklődnek valamilyen információ iránt, azonnal rákértesnek az interneten. Előnyben részesítik a web2 forrásokat a nyomtatott formában megjelenő információs anyagokkal szemben. S mivel a beiskolázási célcsoport legnagyobb bázisát jelenleg ezen korosztály tagjai alkotják, a felsőoktatási intézményeknek

alkalmazkodniuk kell a felvételi előtt álló diákok megváltozott tartalomfogyasztási szokásaihoz. Éppen ezért nagyon fontos napjainkban a megfelelő tartalommal ellátott, rugalmas szerkezetű (mobileszközökön is jól olvasható) intézményi weboldalak működtetése (*Duga 2013*).

Mivel a 2013. évben az országos felvételi kiadvány nyomtatott formában már nem fog megjelenni, előre jelezhető a Felvi.hu és egyéb kari, egyetemi weboldalak látogatottságának erősödése a közeli jövőben.

Az adatokból az is egyértelműen kiolvasható (*3. táblázat*), hogy *a személyes marketingeszközök szerepe* az információk közvetítésében is folyamatosan növekszik. Évről évre *erősödik a barátok, ismerősök, valamint a szülők és családtagok véleményének fontossága*. *Növekedett a nyílt napok és a középiskolai tájékoztatók jelentősége*. Mindez arra utal, hogy az internet alapú személytelen információk összegyűjtése mellett a pályaválasztás előtt álló tanulók *egyre nagyobb arányban igénylik a személyes kontaktust, az online megszerzett információforrások élőszóban történő megerősítését, kiegészítését*.

Néhány érdekes különbséget találhatunk, ha kari bontásban vizsgáljuk meg a hallgatók *információszerzési forrásának fontossági sorrendjét*. Az intézményi szinten legmagasabb értékkel rendelkező Felvi.hu oldal (átlag 3,8) kiemelkedően fontos információszerzési forrásnak számít az ETK (4,17), valamint a FEEK (3,97) és az IGYK (3,95) hallgatói számára, míg az ÁOK hallgatói körében átlag alatti értéket (3,32) kapott, annak ellenére, hogy a 4. leggyakoribb információszerzési forrásnak számít körükben. Érdekes az a tény is, hogy az online információforrások érezhető térnyerése ellenére, hogy az ÁOK hallgatói körében a weboldalak látogatottságának fontossága jóval az átlag alatti értékekkel bír, míg a nyílt napok, középiskolai tájékoztatók jelentősége számukra átlag feletti értéket hordoz. (*4. táblázat*)

4. táblázat: A felvételi során mennyire voltak fontosak az alábbi információforrások
Átlag szerint csökkenő sorrendben, 5 fokozatú skálán értékelve.

(Kari bontásban - 2012)⁵

Információs forrás	ÁJK	ÁOK	BTK	ETK	FEEK	KTK	MK	PMMIK	TTK	Átlag
Felvi.hu oldala	3,74	3,32	3,82	4,17	3,97	3,90	3,51	3,75	3,66	3,80
A pte.hu, illetve az adott kar weboldala	3,91	3,05	3,71	4,05	4,11	3,87	3,69	3,38	3,35	3,68
Országos felvételi kiadvány	3,46	3,45	3,46	3,73	3,60	3,52	2,73	3,40	3,56	3,50
Barátok, ismerősök	3,40	3,51	3,56	3,20	3,53	3,76	3,80	3,49	3,35	3,49
Szülők, családtagok	3,33	3,68	3,13	3,13	3,08	3,52	2,92	3,18	2,95	3,24
Nyílt napok	2,94	3,11	2,87	3,19	2,75	3,20	2,73	3,27	3,15	3,08
felveteli.pte.hu oldal	3,35	2,36	2,91	3,50	3,36	2,89	2,67	3,01	2,66	3,01
Középiskolai tájékoztatók	2,83	2,79	2,75	3,00	2,62	2,89	2,54	3,04	2,90	2,87
Más internetes	2,49	2,10	2,51	2,64	2,55	2,51	1,99	2,43	2,37	2,46
Újságcikkek,	2,55	2,21	2,42	2,48	2,59	2,64	1,84	2,26	2,19	2,41
Közösségi oldalak	2,40	1,83	2,17	2,32	2,34	2,31	1,84	2,14	2,06	2,21
Educatio kiállítás	1,94	1,71	1,88	2,29	1,95	1,77	1,45	1,95	1,88	1,92
PTE beiskolázási	1,75	1,49	1,56	1,91	1,59	1,66	1,35	1,78	1,59	1,68
Egyéb forrás	1,50	1,27	1,46	1,55	1,49	1,51	1,27	1,54	1,50	1,49

Forrás: Kuráth és mtsai. 2012, 16

Ha *tagozat* szerint vizsgáljuk az egyes információforrások fontossági sorrendjét, akkor *szignifikáns különbséget* tapasztalunk- az országos felvételi kiadvány, szülők, családtagok, a középiskolai tájékoztatók és a nyílt napok vonatkozásában. Az előbb említett források - kontaktjellegű, személyes kapcsolatok szerepe - sokkal népszerűbbek a nappali munkarendben, államilag támogatott képzési programban részt vevő hallgatók körében. A levelezős és a költségtérítéses képzésben részt vevő hallgatók esetében a *legfőbb tájékoztatósi forrást* a PTE és a kar weboldala, továbbá a *www.felveteli.pte.hu oldal* jelentik (5. táblázat). A nők magasabb értékeket adtak a legtöbb tájékoztatósi forrásra, de sorrendi különbséget a *nemek* szerinti vizsgálat során igazán nem tapasztalhatóak (5. táblázat).

⁵ Pécsi Tudományegyetem karainak rövidítése: Állam és Jogtudományi Kar (ÁJK), Általános Orvostudományi Kar (ÁOK), Bölcsészettudományi Kar (BTK), Egészségtudományi Kar (ETK), Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar (FEEK), Illyés Gyula Kar (IGYK), Közgazdaságtudományi Kar (KTK), Művészeti Kar (MK), Pollack Mihály Műszaki és Informatikai Kar (PMMIK), Természettudományi Kar (TTK)

5. táblázat: A felvételi során mennyire voltak fontosak az alábbi információforrások? Átlag szerint csökkenő sorrendben, 5 fokozatú skálán értékelve. (Tagozat, finanszírozási forma és nemek szerint, 2012)

Információs forrás	Nappali		Levelező		Államilag fin.		Ktg. térítéses		Férfi		Nő		PTE átlag
	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás	
Felvi.hu oldala	3,76	1,39	3,89	1,43	3,80	1,39	3,77	1,45	3,61	1,52	3,92	1,31	3,80
A pte.hu, illetve az adott Kar weboldala	3,48	1,37	4,24	1,17	3,60	1,37	3,90	1,31	3,38	1,42	3,88	1,28	3,68
Országos felvételi kiadvány	3,60	1,39	3,15	1,61	3,52	1,44	3,43	1,50	3,30	1,49	3,62	1,42	3,50
Barátok, ismerősök	3,53	1,27	3,39	1,44	3,51	1,30	3,46	1,35	3,50	1,29	3,49	1,34	3,49
Szülők, családtagok	3,38	1,34	2,81	1,54	3,28	1,39	3,13	1,48	3,09	1,42	3,34	1,40	3,24
Nyílt napok	3,28	1,53	2,39	1,54	3,17	1,56	2,82	1,59	2,92	1,57	3,19	1,57	3,08
A felvételi.pte.hu oldal	2,79	1,46	3,60	1,49	2,92	1,50	3,23	1,51	2,76	1,50	3,17	1,50	3,01
Középiskolai tájékoztatók	3,04	1,41	2,23	1,47	2,96	1,46	2,61	1,45	2,73	1,45	2,96	1,47	2,87
Más internetes oldalak	2,42	1,26	2,57	1,34	2,43	1,27	2,53	1,31	2,40	1,29	2,50	1,28	2,46
Újságcikkek, kiadványok	2,41	1,27	2,42	1,40	2,39	1,28	2,45	1,36	2,23	1,29	2,53	1,30	2,41
Közösségi oldalak	2,21	1,30	2,21	1,38	2,17	1,29	2,32	1,38	2,06	1,27	2,31	1,34	2,21
EDUCATIO kiállítás	1,94	1,28	1,84	1,18	1,93	1,28	1,89	1,19	1,78	1,18	2,01	1,30	1,92
A PTE beiskolázási játéka (UNIFACE)	1,71	1,09	1,59	1,05	1,68	1,09	1,69	1,06	1,58	0,99	1,76	1,14	1,68
Egyéb forrás	1,46	1,02	1,55	1,12	1,45	1,02	1,57	1,12	1,48	1,07	1,49	1,04	1,49

Forrás: Kuráth és mtsai. 2012, 17

Az intézményválasztás során a hallgatók által használt információforrások fontossági sorrendje idegennyelvű képzési programok esetén

6. táblázat: A felvételi során mennyire voltak fontosak az alábbi információforrások, idegen nyelvű program esetében? Átlag szerinti csökkenő sorrendben, 5 fokozatú skálán értékelve.

2010				2011				2012			
Információs forrás	n	átlag	szórás	Információs forrás	n	átlag	szórás	Információs forrás	n	átlag	szórás
Barátok, ismerősök	5	2,80	1,79	A PTE, illetve a kar weboldala	115	3,52	1,33	Barátok, ismerősök	74	3,80	1,42
Más internetes oldalak	5	2,20	1,79	Barátok, ismerősök	115	3,30	1,43	A PTE, illetve a kar weboldala	78	3,68	1,38
Egyéb források	4	2,00	1,15	Más internetes	115	2,90	1,37	Szülők,	69	3,35	1,57
Újságcikkek, kiadványok	5	1,80	1,10	Szülők, családtagok	115	2,51	1,55	Más internetes oldalak	70	3,23	1,35
A PTE, illetve a kar weboldala	5	1,60	0,89	Újságcikkek, kiadványok	114	2,14	1,33	Újságcikkek, kiadványok	59	3,07	1,48
Felvi.hu	5	1,40	0,89	Egyéb források	112	1,99	1,43	Közösségi oldalak	58	3,02	1,47
Educatio kiállítás	5	1,40	0,89	Felvi.hu	115	1,79	1,31	Országos kiadványok az idegennyelvű	48	2,90	1,55
Nyílt Napok	5	1,40	0,89	Országos kiadványok az idegennyelvű	115	1,75	1,23	Egyéb források	27	2,81	1,71
Középiskolai tájékoztatók	5	1,40	0,89	Nyílt Napok	115	1,70	1,24	Nyílt Napok	44	2,50	1,61
Országos kiadványok az idegennyelvű programokról	5	1,40	0,89	Középiskolai tájékoztatók	115	1,60	1,13	Középiskolai tájékoztatók	45	2,29	1,46
Szülők, családtagok	5	1,40	0,89	felveteli.pte.hu	114	1,52	1,02	Educatio kiállítás	40	2,20	1,59
PTE beiskolázási játéka	5	1,40	0,89	PTE beiskolázási játéka	115	1,40	0,94				
				Educatio kiállítás	114	1,37	0,84				

Forrás: DPR adatbázis 2010 – 2012 (saját szerkesztés)

A Pécsi Tudományegyetem Marketing Osztálya a *2010-es évtől kezdve az idegen nyelvű programokon tanuló hallgatókat is bevonta a vizsgálatba*. Erre szükség is van, mert az Általános Orvostudományi Kar és a Közgazdaságtudományi Kar idegen nyelvű képzési programjain folyamatosan nő a hallgatói létszám. Az angol nyelvű kérdőívet az Általános Orvostudományi Kar és a Közgazdaságtudományi Kar idegen nyelvű képzésén tanuló hallgatók töltötték ki. A 2010-es évben igen alacsony volt a kitöltési arány (11 fő), míg a 2011. évben 115 fő, a 2012. évben 84 fő töltötte ki értékelhetően a kérdőívet (*Kuráth és mtsai 2012*)

Az *idegen nyelvű programon* tanuló diákok válaszainak elemzése során tapasztalható, hogy a beiskolázási folyamatban *a fő információforrást a barátok, ismerősök véleménye, valamint a PTE központi és a karok weboldalai jelentik (6. táblázat)*. Éppen ezért nagyon fontos hogy a Pécsi Tudományegyetemen *idegen nyelvű programjain tanuló hallgatók elégedettségi szintje magas legyen a teljes képzési ciklus során, hiszen az Ő elégedettségi szintjük meghatározó abban, hogy ajánlják-e másoknak is az egyetemet a jövőben*.

A kutatás során éppen ezért szükséges megvizsgálni, hogy a hallgatók mit tartanak fontosnak a képzés megítélésakor, s mennyire elégedettek ezen tényezőkkel. Az értékelés ez esetben is az ötfokozatú skálának megfelelően történik, ahol az 1 az egyáltalán nem fontos (nem elégedett), az 5 pedig nagyon fontos (elégedett). Az idegen nyelvi képzési programok esetén az elvárt fontossági szempontokat a 7. táblázat szemlélteti.

7. táblázat: Fontossági értékelések a vizsgált szempontok szerint 2010-2012 között. Átlag szerint, csökkenő sorrendben, 5 fokozatú skálán értékelve.

2010				2011				2012			
Vizsgált szempontok	n	átlag	szórás	Vizsgált szempontok	n	átlag	szórás	Vizsgált szempontok	n	átlag	szórás
Az oktatás infrastrukturális és technikai háttere	11	4,45	0,69	Az oktatás színvonala	115	4,70	0,55	Az oktatás színvonala	83	4,83	0,49
A tanulmányi osztály működése	11	4,36	0,81	A diploma munkaerőpiaci értéke	115	4,43	0,88	Az oktatók szakmai tudása	83	4,58	0,78
A költségterítés mértéke	11	4,27	0,79	Az oktatók szakmai tudása	115	4,43	0,79	Az egyetem nemzetközi megítélése	83	4,35	0,85
Az oktatók szakmai tudása	11	4,18	0,98	Az egyetem hírneve, elismertsége	115	4,18	0,91	Az egyetem hírneve, elismertsége	83	4,30	0,84
Az egyetem nemzetközi megítélése	11	4,09	0,83	Az oktatás infrastrukturális és technikai háttere	114	4,18	0,89	A diploma munkaerőpiaci értéke	83	4,29	1,07
Az egyetem hírneve, elismertsége	11	3,82	1,08	Az egyetem nemzetközi megítélése	115	4,16	0,98	Az oktatás infrastrukturális és technikai háttere	83	4,23	0,94
A diploma munkaerőpiaci értéke	11	3,82	1,40	A költségterítés mértéke	114	4,12	1,11	A költségterítés mértéke	83	4,08	1,03
A megélhetési költségek szintje	11	3,55	1,13	A tanulmányi osztály működése	115	3,71	1,03	A tanulmányi osztály működése	83	4,02	1,15
A hallgatók közösségi aktivitása	11	3,18	1,25	A hallgatók közösségi aktivitása	115	3,58	1,03	A megélhetési költségek szintje	83	3,89	1,18
Az egyetem lakóhelytől való távolsága	11	2,55	1,51	A megélhetési költségek szintje	115	3,58	1,17	A hallgatók közösségi aktivitása	83	3,66	1,13
				Az egyetem lakóhelytől való távolsága	115	2,87	1,30	Az egyetem lakóhelytől való távolsága	83	3,34	1,34
								Külföldi ösztöndíj-lehetőségek	81	3,28	1,38

Forrás: DPR adatbázis 2010 - 2012 (saját szerkesztés)

Látható, hogy a hallgatók elvárásai között a legfontosabbak: az oktatás színvonala, az oktatók szakmai tudása, valamint a diploma munkaerő-piaci értéke, az egyetem hírneve, elismertsége.

Érdekes eredmény, hogy a *költségtérítési díj mértéke* „csak” a 7. legfontosabb tényező, s az *egyetem lakóhelytől való távolsága* mind a három vizsgált évben a legkisebb mértékben meghatározó tényező az intézményválasztás során. A táblázat adataiból (7. táblázat) kiolvasható az a tény is, hogy az idegen nyelvű képzési programon tanuló hallgatók számára is *fontossá vált a külföldi ösztöndíj lehetőségek (Erasmus, Tempus) elérhetősége*.

A fontossági sorrend kialakítása után célszerű megvizsgálni a *hallgatók elégedettségének mértékét* is (8. táblázat), hiszen az idegen nyelvű képzési program esetében ez kiemelt jelentőséggel bír, mert a legfontosabb információszerzési forrás számukra a beiskolázás szempontjából a barátok, ismerősök ajánlása (6. táblázat).

8. táblázat: Elégedettségi értékelések a vizsgált szempontok szerint átlag szerinti csökkenő sorrendben, 5 fokozatú skálán értékelve.

2010				2011				2012			
Vizsgált szempontok	n	átlag	szórás	Vizsgált szempontok	n	átlag	szórás	Vizsgált szempontok	n	átlag	szórás
A diploma munkaerőpiaci értéke	11	3,91	0,94	A diploma munkaerőpiaci értéke	115	3,95	0,98	A diploma munkaerőpiaci értéke	83	4,02	0,92
Az oktatás színvonala	11	3,91	0,94	Az oktatás színvonala	115	3,90	0,84	Az oktatás színvonala	83	3,93	1,01
A megélhetési költségek szintje	11	3,55	1,37	Az egyetem lakóhelytől való távolsága	115	3,74	1,20	Az egyetem lakóhelytől való távolsága	83	3,71	1,26
Az oktatók szakmai tudása	11	2,91	1,45	Az oktatók szakmai tudása	115	3,68	0,95	A megélhetési költségek szintje	83	3,63	1,04
Az egyetem nemzetközi megítélése	11	2,73	0,79	A megélhetési költségek szintje	115	3,60	1,05	A hallgatók közösségi aktivitása	83	3,57	1,07
A költségtérítés mértéke	11	2,73	1,19	Az egyetem hírneve, elismertsége	115	3,55	1,07	Az oktatók szakmai tudása	83	3,53	1,10
Az egyetem hírneve, elismertsége	11	2,73	0,90	A hallgatók közösségi aktivitása	115	3,37	1,15	Az egyetem hírneve, elismertsége	83	3,46	1,11
A hallgatók közösségi aktivitása	11	2,36	0,92	Az egyetem nemzetközi megítélése	115	3,34	1,20	Az egyetem nemzetközi megítélése	83	3,31	1,16
Az oktatás infrastrukturális és technikai háttere	11	2,09	1,14	A tanulmányi osztály működése	115	3,26	1,24	Külföldi ösztöndíj-lehetőségek	83	2,98	1,12
A tanulmányi osztály működése	11	2,00	1,26	Az oktatás infrastrukturális és technikai háttere	115	3,16	1,24	Az oktatás infrastrukturális és technikai háttere	83	2,98	1,18
				A költségtérítés mértéke	115	2,77	1,16	Az oktatók által alkalmazott modern technikák	83	2,82	1,36
								A költségtérítés mértéke	83	2,61	1,24

Forrás: DPR adatbázis 2010 – 2012 (saját szerkesztés)

Az *elégedettségi értékek* minden vizsgált évben *alacsonyabbak, mint a fontossági értékek*. Az idegen nyelvű képzési programon tanuló hallgatók leginkább elégedettek a diploma munkaerőpiaci értékével, valamint az oktatás színvonalával, s a legkevésbé elégedettek a költségtérítés mértékével, az oktatás infrastrukturális és technikai hátterével, valamint az oktatók által alkalmazott modern technikákkal (8. táblázat).

A magyar nyelvű képzési programra járó hallgatók esetében sem elegendő az információszerzési források ismerete ahhoz, hogy megfelelő marketing, beiskolázási stratégiát alakíthassunk ki. *Nagyon fontos ismerni azon szempontokat is, amelyek alapján a hallgatók kiválasztják az adott intézményt továbbtanulási szándékkal* (9. táblázat)(10. táblázat).

9. táblázat: Intézményválasztást befolyásoló tényezők átlag szerinti csökkenő sorrendben, 5 fokozatú skálán értékelve (2010-2011)

2010						2011					
Vizsgált szempontok	n	medián	módusz	átlag	szórás	Vizsgált szempontok	n	medián	módusz	átlag	szórás
Az érdeklődési körömnek megfelelő dolgot tanulhatok	664	5	5	4,55	0,72	Az érdeklődési körömnek megfelelő dolgot tanulhatok	3406	5	5	4,50	0,80
Jó hírű iskola	666	4	4	4,03	0,98	Jó hírű iskola	3406	4	4	3,80	1,10
Hagyományos egyetem (nem a legutolsó években alakult)	664	4	5	3,74	1,3	A diploma jó elhelyezkedési lehetőséget biztosít	3406	4	4	3,60	1,10
A diploma jó elhelyezkedési lehetőséget biztosít	665	4	4	3,7	1,1	A város, ahol az egyetem van vonzó	3406	4	5	3,60	1,40
Széles képzési kínálattal rendelkező intézmény	665	4	4	3,64	1,26	Hagyományos egyetem (nem a legutolsó években alakult)	3406	4	5	3,50	1,40
A város, ahol az egyetem van vonzó	664	4	5	3,59	1,36	Széles képzési kínálattal rendelkező intézmény	3406	3	3	3,30	1,30
Ismertek, elismertek az oktatók	666	4	4	3,59	1,24	Ismertek, elismertek az oktatók	3406	3	3	3,20	1,20
Pezsgő egyetemi élet	664	3	1	3,1	1,45	Pezsgő egyetemi élet	3406	3	1	2,90	1,40
Sok pénzt lehet keresni a megszerzett diplomával	664	3	3	2,94	1,29	Sok pénzt lehet keresni a megszerzett diplomával	3406	3	3	2,90	1,30
Az intézmény közel van a lakóhelyemhez	663	3	1	2,88	1,61	Az intézmény közel van a lakóhelyemhez	3406	3	1	2,90	1,60
Könnyű bekerülni	665	2	1	2,45	1,23	Könnyű bekerülni	3406	2	1	2,30	1,20
Alacsony a költségek, vonzó ösztöndíjak	664	2	1	2,25	1,19	Alacsony a költségek, vonzó ösztöndíjak	3406	2	1	2,20	1,30
A kollégiumi elhelyezés megoldott	661	2	1	2,2	1,4	A kollégiumi elhelyezés megoldott	3406	1	1	2	1,4
Nem kell sokat tanulni, könnyű elvégezni	665	1	1	1,8	0,96	Nem kell sokat tanulni, könnyű elvégezni	3406	1	1	1,7	1

Forrás: DPR adatbázis 2010- 2011 (saját szerkesztés)

10. táblázat: Intézményválasztást befolyásoló tényezők átlag szerinti csökkenő sorrendben, 5 fokozatú skálán értékelve 2012

2012					
Vizsgált szempontok	n	medián	módusz	átlag	szórás
Az érdeklődési körömnek megfelelő dolgot tanulhatok	2 880	5	5	4,48	0,86
Jó hírű felsőoktatási intézmény	2 881	4	5	4	1,6
A diploma jó elhelyezkedési lehetőséget biztosít	2 874	4	4	3,63	1,2
A város, ahol az egyetem van vonzó	2 874	4	5	3,56	1,39
Államilag támogatott (állami ösztöndíjas) helyek száma	2 869	4	5	3,44	1,55
Ismertek, elismertek az oktatók	2 881	4	4	3,4	1,29
Széles képzési kínálattal rendelkező intézmény	2 870	4	4	3,34	1,33
Sok pénzt lehet keresni a megszerzett diplomával	2 872	3	3	2,97	1,32

2012					
Vizsgált szempontok	n	medián	módusz	átlag	szórás
Az intézmény közel van a lakóhelyemhez	2 877	3	1	2,96	1,65
Pezsgő egyetemi élet	2 873	3	1	2,91	1,48
Alacsony megélhetési költségek (pl: kollégium, utazás)	2 859	3	1	2,81	1,44
Tehetségekkel való foglalkozás	2 869	3	3	2,73	1,31
Költségtérítés (önköltség) mértéke	2 856	2	1	2,52	1,51
Ösztöndíjak (tanulmányi, szociális)	2 869	3	1	2,2	1,4
Nemzetközi kapcsolatok, külföldi tanulás lehetősége	2 861	2	1	2,38	1,36
Könnyű bekerülni	2 878	2	1	2,36	1,23
A kollégiumi elhelyezés megoldott	2 865	2	1	2,26	1,45
Nem kell sokat tanulni, könnyű elvégezni	2 872	1	1	1,73	0,99

Forrás: DPR adatbázis 2012 (saját szerkesztés)

A hallgatókat az intézményválasztás során elsősorban az érdeklődési kör befolyásolja. Ez a szempont mind a három vizsgált évben kiemelkedő értéket kapott. Ezt követi az intézmény jó hírneve, valamint az, hogy a megszerzett diploma jó elhelyezkedési lehetőséget biztosít. Az előzetes várakozással szemben az, hogy az intézmény és a lakóhely között mekkora a távolság, valamint a megélhetési költségek mértéke kevésbé fontos tényező az intézményválasztás során (9. táblázat) (10. táblázat).

Érdeemes megvizsgálni az intézményválasztást befolyásoló tényezők esetén a válaszok karonkénti megoszlását is (11. táblázat).

Az érdeklődési körnek megfelelő tanulmányok fontosságára a kimagasló értéket adtak a Művészeti Kar (4,83) az Általános Orvostudományi Kar (4,77) hallgatói. Az Állami és Jogtudományi Kar (4,51) valamint a Közgazdaságtudományi Kar (4,44) hallgatói számára kiemelten fontos tényező az intézményválasztás során az intézmény jó híre, elismertsége, míg ugyanez a szempont a Művészeti Kar (3,60) és a Pollack Mihály Műszaki és Informatikai Kar (3,50) hallgatói esetében jóval kisebb szerepet játszik. Ugyanakkor a Művészeti Kar hallgatói számára meghatározó a tehetséggondozás (4,14) megléte az intézményválasztásnál. Az Állami és Jogtudományi Kar (3,08) hallgatói számára az intézményválasztásban az átlag feletti mértékben van szerepe a költségtérítés mértékének. Ez elsősorban arra a tényre vezethető vissza, hogy ezen képzési területen igen alacsony, vagy nincsen állami ösztöndíjas férőhely a továbbtanuló diákok számára (11. táblázat).

11. táblázat: Intézményválasztást befolyásoló tényezők, átlag szerinti csökkenő sorrendben, kari bontásban (2012)⁶

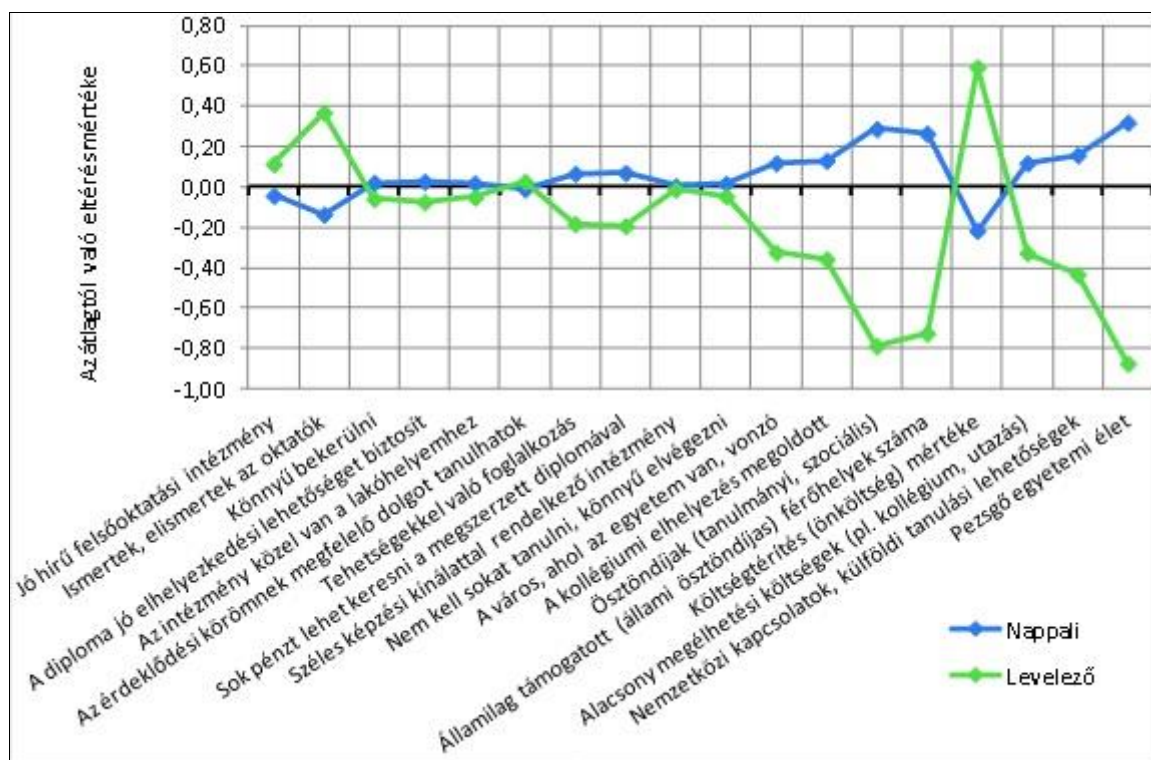
Vizsgált szempontok	ÁJK	ÁOK	BTK	ETK	FEEK	IGYK	KTK	MK	PMMIK	TTK	Átlag
Az érdeklődési körömnél megfelelő dolgot tanulhatok	4,45	4,77	4,54	4,62	4,43	4,48	4,37	4,83	4,39	4,31	4,48
Jó hírű felsőoktatási intézmény	4,51	4,01	4,02	3,94	4,36	3,76	4,44	3,60	3,50	3,75	4,00
A diploma jó elhelyezkedési lehetőséget biztosít	4,15	4,09	3,09	3,69	3,60	3,69	4,22	2,38	3,70	3,25	3,63
A város, ahol az egyetem van vonzó	3,50	3,69	3,88	3,27	3,61	2,54	3,50	3,96	3,56	3,63	3,56
Államilag támogatott (állami ösztöndíjas) férőhelyek száma	2,63	3,40	3,43	3,89	3,33	3,45	3,48	3,64	3,54	3,69	3,44
Ismertek, elismertek az oktatók	4,04	3,35	3,37	3,32	3,79	3,40	3,63	3,95	2,93	3,06	3,40
Széles képzési kínálattal rendelkező intézmény	3,39	2,94	3,49	3,32	3,67	3,41	3,51	2,87	3,21	3,24	3,34
Sok pénzt lehet keresni a megszerzett diplomával	3,41	2,89	2,32	2,68	2,77	2,69	3,75	1,60	3,65	2,76	2,97
Az intézmény közel van a lakóhelyemhez	2,92	2,76	2,90	2,82	2,85	3,58	3,46	2,00	2,86	2,95	2,96
Pezsgő egyetemi élet	2,66	3,18	3,02	2,85	2,54	2,37	3,14	3,27	2,83	2,99	2,91
Alacsony megélhetési költségek (pl. kollégium, utazás)	2,68	2,54	2,74	3,06	2,62	3,37	2,71	2,31	3,05	2,77	2,81
Tehetségekkel való foglalkozás	2,72	2,82	2,64	2,73	2,46	3,00	2,74	4,14	2,73	2,62	2,73
Költségtérítés (önköltség) mértéke	3,08	1,81	2,51	2,72	2,62	3,11	2,46	2,14	2,50	2,18	2,52
Ösztöndíjak (tanulmányi, szociális)	2,04	2,05	2,54	2,73	2,13	2,80	2,31	2,40	2,96	2,63	2,50
Nemzetközi kapcsolatok, külföldi tanulás lehetősége	2,35	2,57	2,41	2,52	2,06	2,21	2,60	2,19	2,26	2,29	2,38
Könnyű bekerülni	2,10	1,77	2,30	2,38	2,36	2,81	2,20	1,95	2,86	2,56	2,36
A kollégiumi elhelyezés megoldott	2,00	2,31	2,20	2,71	2,11	2,26	1,90	2,22	2,45	2,29	2,26
Nem kell sokat tanulni, könnyű elvégezni	1,47	1,20	1,75	1,80	1,90	2,27	1,67	1,58	1,92	1,81	1,73

Forrás: DPR adatbázis 2012 (saját szerkesztés)

Ha tagozat szerint vizsgáljuk a kérdéskört, azt tapasztaljuk, hogy a levelező tagozatos hallgatók számára fontos tényező az intézményválasztásnál, hogy „elismert oktatóktól” tanulhassanak, valamint, hogy mekkora a „kölségtérítés mértéke”, míg a kollégiumi férőhelyek száma, az állami ösztöndíjas helyek száma, a képzés során elérhető ösztöndíjak típusa, mértéke és a pezsgő hallgatói élet a nappali tagozatos hallgatók számára szignifikánsan fontosabbak (3. ábra).

⁶ Pécsi Tudományegyetem karainak rövidítése: Állam és Jogtudományi Kar (ÁJK), Általános Orvostudományi Kar (ÁOK), Bölcsészettudományi Kar (BTK), Egészségtudományi Kar (ETK), Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar (FEEK), Illyés Gyula Kar (IGYK), Közgazdaságtudományi Kar (KTK), Művészeti Kar (MK), Pollack Mihály Műszaki és Informatikai Kar (PMMIK), Természettudományi Kar (TTK)

3. ábra: Intézményválasztást befolyásoló tényezők, tagozat szerint (2012)

Forrás: Kuráth és mtsai. 2012, 18

A tagozat szerinti vizsgálat során nem szignifikáns a különbség „a könnyű bekerülni”, „a diploma jó elhelyezkedési lehetőséget biztosít”, „az intézmény közel van a lakóhelyemhez”, „az érdeklődési körömnnek megfelelő dolgot tanulhatok”, „széles képzési kínálattal rendelkező intézmény”, „nem kell sokat tanulni, könnyű elvégezni” szempontok esetében. (Kuráth és mtsai. 2012)

Az intézményválasztást befolyásoló tényezők nemenkénti összehasonlítása több jelentős különbséget mutat (4. ábra). A férfiak számára fontosabbak a könnyebb, kényelmesebb és magasabb színvonalú életkörülményeket biztosító tényezők: „könnyű bekerülni”, „sok pénzt lehet keresni”, „nem kell sokat tanulni”, „könnyű elvégezni”. A nők elsősorban a képzés minőségéhez tartozó szempontokat helyezik előtérbe: „jó hírű iskola”, „ismertek, elismertek az oktatók”, „széles képzési kínálattal rendelkező intézmény”, „az érdeklődési körömnnek megfelelő dolgot tanulhatok”, „nemzetközi kapcsolatok, külföldi tanulási lehetőségek” valamint néhány anyagi szempontú tényezőt: az „ösztöndíjak”, az „államilag támogatott férőhelyek száma”, a „költségtérítés mértéke”, az „alacsony megélhetési költségek”, továbbá (4. ábra).

információszerzési források megismerése, ismernünk kell a hallgatók továbbtanulással kapcsolatos motivációit is.

A mai fiatalok, az új generáció lényegesen különböznek a korábbi generációk tagjaitól. Ők a „dotkom” gyerekek. Kiskoruktól kezdve használják a modern technikai eszközöket, jól elboldogulnak a web2 világában, állandóan elérhetőek, online közösségekhez tartoznak, információkat osztanak meg egymással, nem csak tartalmat fogyasztanak, hanem tartalmat is szolgáltatnak. Az iskola számukra már nem az egyetlen, kizárólagos ismeretszerzési forrás, ha valami iránt érdeklődnek, azonnali válaszokat keresnek, rákeresnek az interneten. Ebből kifolyólag - *az információszerzési, tartalomfogyasztási szokásaik is különböznek a korábbi generáció tagjaitól. Ennek jelei a pályakövetési vizsgálat eredményeiben is megmutatkoztak már, hiszen szembeűnő az online, web2 alapú információszerzési források térnyerése.*

A megváltozott körűlműnyek, megváltozott magatartási szokásokat eredményeznek. A mai fiatalok sokszínűek, eltérő életstílus csoportokhoz tartoznak, de számukra is fontos, a tanulás, a tudás, mely az előrejutásukat, kényelműket, anyagi jólétűket szolgálhatja (Tőrűcsik 2010,138) Tőrűcsik (Tőrűcsik 2010) kutatásai alapján kimutatta, hogy *a fiatalok továbbtanulását jellemző motiváltság három nagyobb csoportban értelmezhető, míg Kuráth (Kuráth 2007) szerint négy ilyen csoportot lehet megkülűnböztetni.* Abban azonban mindkettűen egyetűrtene, hogy minden intézműnynek ki kell választania a számára kedvező célcsoportot, s az egyes célcsoportok igényeinek megfelelően kell bemutatni a felsőoktatási kínálatot és kialakítani a nyűjtandó kapcsolt szolgáltatásokat.

„Annak ismerete, hogy ki milyen motivációval, hová jelentkezik, ezt a döntést ki és milyen formában befolyásolja, kiemelt fontosságű a helyes és hatékony marketingstratégia kialakításához.[...] Műrpedig az új generációűt meg kell értűni, hiszen enélkül nemcsak oktatni nem tudjuk őket, de nem is kerülűnk abba a helyzetbe, hogy oktathassuk őket, mert más olyan intézműnyekbe mennek, ahol értűk az igényeiket.” (Tőrűcsik 2010, 123)

IRODALOMJEGYZÉK

Duga Zs. (2012a): A felsőoktatási intézműnyek által nyűjtott hallgatói szolgáltatások jellemzői. Abszolutóriumi dolgozat. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, 53 p.

Duga Zs.(2012b): Diploma mobilitás – azaz külföldi diákok a magyar orvosképzésben. Új trendek és kihívások a hazai felsőoktatásban. 2011. május 27-28, Győr In: Reisinger Adrienn (szerk.) Új trendek és kihívások a hazai felsőoktatásban: A Széchenyi István Egyetem és a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája Győr: Széchenyi István Egyetem; HÖÖK, 2012.

Duga Zs. (2013): Tudomány és a fiatalok kapcsolata. Kutatási tanulmány. TÁMOP-4.2.3-12/1/KONV-2012-0016 Tudománykommunikáció a Z generációnak. Projektvezetű: Dr. Tőrűcsik Mária PTE KTK egyetemi tanár, A munkacsoport vezetűje: Dr. Szűcs Krisztián PTE KTK adjunktus Pécs: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, 53 p.

FELVI. Forrás: www.felvi.hu – letöltés: 2013. december 2.

Kuráth G. (2007): *A beiskolázási marketing szerepe a hazai felsőoktatási intézmények vonzerőfejlesztésében.* Doktori értekezés. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, 176 p.

Kuráth G. – Kovács Á. – Kiss T. – Szűcs K. – Héráné T. A. – Sipos N. (2011a): *Diplomás Pályakövető Rendszer 2010-es hallgatói motivációs vizsgálat a Pécsi Tudományegyetemen.* Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 80 p.

Kuráth G. – Kovács Á. – Kiss T. – Szűcs K. – Héráné T. A. – Sipos N. (2011b): *Diplomás Pályakövető Rendszer 2011-es hallgatói motivációs vizsgálat a Pécsi Tudományegyetemen.* Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 72 p.

Kuráth G. – Kiss T. – Kovács Á. – Héráné T. A. – Sipos N. (2012): *Diplomás Pályakövető Rendszer 2012-es hallgatói motivációs vizsgálat a Pécsi Tudományegyetemen.* Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 70. p.

Kuráth G. – Héráné T. A. – Sipos N. (2013): *Első éves hallgatók körében végzett kutatás a Pécsi Tudományegyetemen.* Pécs: Pécsi Tudományegyetem Rektori Hivatal Marketing Osztály, 25 p.

Opendoors Fast Facts (2009) Forrás: www.iee.org –letöltés: 2013.december 2.

Pénzes I. – Szűcs R. – Horváth M. (szerk.) (2011): *TÁMOP-4.1.1/A-10/1/KONV-2010-19 azonosítószerű projekt Munkaerő-piaci alkalmazkodás fejlesztése alprojekt.* Kutatási tanulmány a Szolnoki Főiskola diplomát nyújtó képzései iránti keresletről. Szolnok: Szolnoki Főiskola, 19 p.

Polónyi I. (2004): A hazai felsőoktatás demográfiai összefüggései a 21. század elején. In: Czeizer Z. (szerk.): *Kutatás Közben.* Budapest: Felsőoktatási Kutatóintézet, 37 p.

Törőcsik M. (2010): A fiatalok fogyasztói magatartása – az egyetemek fő célcsoportjának megértése. In: Törőcsik M. - Kuráth G.(szerk.): *Egyetemi marketing – marketing a felsőoktatásban.* Pécs: Pécsi Tudományegyetem, pp. 123-139.

A PÉCSI EGYETEMISTÁK „VÁNDORLÁSA” MIGRATION OF THE UNIVERSITY OF PÉCS’ STUDENTS

¹Kovács Szilárd – ²Sipos Norbert

¹PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, 7625 Pécs Losonc utca 6., +36-70/339 6229, k.i.szilard@gmail.com

²PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem, Gazdálkodástani Doktori Iskola, 7625 Pécs, Mecsek utca 16/1., +36-20/972-6741, sipos.norbert@pte.hu

ABSZTRAKT

Kutatásunkban a Diplomás Pályakövető Rendszer felmérésekben megjelenő területiséget vizsgáljuk gravitációs modellek segítségével. A vizsgálat során felmérjük a PTE volt hallgatóinak 14 éves kori lakóhelye és a tanulmányok városa közötti kapcsolat szorosságát.

A fizikai törvényeken alapuló, széles körben elterjedt és napjainkban is gyakran alkalmazott módszertan segítségével a Pécsi Tudományegyetem helyét és jelentőségét kívánjuk feltárni a térségben. A modelleket leggyakrabban olyan társadalmi és/vagy gazdasági jelenségek vizsgálatára alkalmazzák, ahol a távolság jelentős szerepet tölt be. Véleményünk szerint az emberi döntések az egyén szintjén gyakran véletlenszerűek és nehezen vizsgálhatóak, ugyanakkor a gravitációs modellek szerint az emberi viselkedés által előidézett tömeges térbeli áramlások bizonyos általános elvek és szabályok mentén történnek. A DPR segítségével ezen elveket és szabályokat kívánjuk feltárni, valamint rendszerezni, melynek eredményeként egy térbeli trendet kívánunk felállítani.

A vizsgálat célja, hogy a Pécsi Tudományegyetem helyét feltárja a felsőoktatási intézmények térbeli elrendeződésében és segítséget nyújtson marketing stratégiai döntések megalapozásában.

A GRAVITÁCIÓS MODELL ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEI

A gravitációs modellek abból a feltételezésből indulnak ki, hogy az emberek által kiváltott, gerjesztett tömegszerű térbeli mozgások, áramlások általános elvek és szabályszerűségek mentén történnek. Az egyéni szinten még rendkívül változatos, gyakorta véletlenszerű és szabálytalan döntések és választások vannak. Ugyanakkor az egyéni döntések aggregálásának eredményeként kialakuló társadalmi mozgások, vándorlások már törvényszerűségeket mutatnak.

A tömeges és rendszeres térbeli mozgások vizsgálata a 19. század második feléig nyúlik vissza. *Carey* és *Ravenstein* az emberek városok közti mozgását tanulmányozta és arra következtetésre

jutottak, hogy a nagyobb városok között jelentősebb mértékű az áramlás, mint a kisebb városok között (*Fotheringham és mtsai. 2000*). Megállapították továbbá, hogy nagymértékű hasonlóság figyelhető meg az egyetemes tömegvonzás törvényével, mely szerint két test között fellépő vonzóerőt a testek tömege (a népesség száma) és a testek távolsága határozza meg oly módon, hogy a tömeggel egyenesen, a távolság négyzetével pedig fordítottan arányos. (*Dusek 2003*)

Ki kell emelnünk, hogy a törvény és a modell a nevüket tekintve hasonlóak és az első modellekben nagyban fókuszáltak a törvényben leírt összefüggések vizsgálatára. A hasonlóság abból fakad, hogy a gravitációs modellek kialakulását a társadalmi folyamatok fizikai, természettudományi szempontok alapján történő megközelítése eredményezte. Ebből kifolyólag a modellek elméleti alátámasztása hiányos, annak ellenére, hogy pontos becslésekkel szolgálhat térbeli mozgásokról. A gravitációs törvény és a gravitációs modellek összehasonlításáról részletesen értekezik Dusek Tamás 2003-ban megjelent „A gravitációs modell és a gravitációs törvény összehasonlítása” című tanulmányában.

A modell széleskörű alkalmazására, a társadalmi folyamatok vizsgálatára az 1940-es évekig kellett várni. Az 1950-es évektől a geográfia és az „újonnan kialakuló” regionális gazdaságtan kezdi alkalmazni a módszert. Számos esettanulmány készült ebben az időszakban, melyek alapján megállapítható, hogy a modell leginkább az alacsony népsűrűségű és ritkás városi hálózattal rendelkező térségek esetében használható, míg a nagy népsűrűségű, sűrű városhálózattal rendelkező térségekben kevésbé alkalmas. A gravitációs modellek virágkorszaka a hetvenes évtized volt, ekkor készültek el a nagy összefoglaló és rendszerező munkák, valamint számos gyakorlati alkalmazás látott napvilágot. Ezt követően szűk 20 éven keresztül a modell háttérbe szorul, majd a '90-es évek elején újból népszerűvé válik, főként a földrajz és a regionális tudomány körében. Ezen korszak során a legfontosabb alkalmazási területek a vonzásviszonyokhoz és közlekedési hálózatokhoz volt köthető. (*Nagy 1996*)

A hazai szakirodalomban elsőként *Beluszky Pál* alkalmazza a gravitációs modellt, aki később számos alkalommal használta a módszert kutatásai során. Munkáiban a gravitációs modell nagytérsegi alkalmazását kiemelkedő módon mutatja be. A rendszerváltást követően több országos szintű kutatás során alkalmazták a módszert, melyek célja a regionális centrumok, a nagyvárosok vonzásterületének meghatározására volt. (*Nagy 1996*)

Az ezredfordulót követően a fent idézett Nagy Gábornak számos – főként városon belüli vonzáskörzet meghatározásával kapcsolatos – tanulmánya jelent meg. Az elméleti kérdéseket bemutató és rendszerező munkásságok köthetők Dusek Tamás nevéhez. Míg az európai tér szerkezetének vizsgálatát Kincses Áron, Nagy Zoltán és Tóth Géza 2013-ban megjelent tanulmányai mutatják be.

A fizikai analógián alapuló gravitációs modell alkalmazásának két alapvető területe ismert: Az első a térbeli áramlások vizsgálata (*Filippo és mtsai. 2012*), melybe beletartozik a közlekedési kapcsolatok intenzitása, az információáramlás vizsgálata. A második a vonzáskörzetek lehatárolása (*G. Mate és mtsai. 2011*), melynek vizsgálati tárgya lehet kereskedelmi egységek, munkahelyek, iskolák és kórházak térbeli potenciáljának feltárása. (*Kincses – Tóth 2012*)

A gazdasági, társadalmi folyamatok területi viszonyának feltárásában gyakorta alkalmazzák a kutatók a gravitációs modelleket, ezen empirikus vizsgálatok ismeretei révén arra teszt kísérletet

a szerzőpáros, hogy feltárja a Pécsi Tudományegyetem vonzáskörzetét. Ennek vizsgálatához a Diplomás Pályakövető Rendszer (DPR) kérdőíves felmérésének adatbázisát használta fel.

PTE DIPLOMÁS KÖVETŐ RENDSZER

A diplomás pályakövetés Magyarországon törvénybe foglalt kötelezettsége minden felsőoktatási intézménynek. Először a 2005. évi CXXXIX. t. a felsőoktatásról törvényben jelent meg a pályakövetés fontossága 5 paragrafusban:

- "34. § (6) bekezdés: „A felsőoktatási intézmények - önkéntes adatszolgáltatás alapján - ellátják a pályakövetés feladatait, amelynek keretében figyelemmel kísérik azoknak a munkaerő-piaci helyzetét, akik náluk szereztek bizonyítványt, oklevelet.”,
- 53. § (6) bekezdés: „A Kormány - az esedékesség évét megelőzően évenként állapítja meg az új belépők létszámkeretét az egyes képzési területek és a képzés munkarendje szerint. A Kormány döntését a munkaerő-piaci szereplők e törvényben meghatározottak szerinti bevonásával, a munkaerő-piaci előrejelzések, a pályakövetési rendszer tapasztalatainak, a diplomás munkanélküliség helyzetének értékelésével hozza meg, ...”,
- 103. § ab) pont: „Az oktatási miniszter felsőoktatás-szervezési feladatai: működteti a végzett hallgatók pályakövetési rendszerét.”,
- 130. § (4) bekezdés: „A képzési támogatás a pályakövetési rendszer értékelése alapján legfeljebb tíz százalékkal csökkenthető, illetve növelhető.”,
- 156.§ (2) bekezdés: „A felsőoktatási intézmények a 2006. szeptember 1-jétől induló tanévtől kezdődően vezetik be a pályakövetés rendszerét.”. (2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról 34. § (6), 53. § (6), 103. § ab), 130. § (4), 156.§ (2))

Ezt követően a 2011. évi CCIV törvény a felsőoktatásról esetében kevesebbszer jelenik meg formalizáltan, leginkább a 46. §-ban találkozhatunk a DPR-rel, ahol a kormány számára ad egy eszközt a keretszámok meghatározására.

„(4) A Kormány a felvétel időpontját megelőző évben – a 41. §-ban foglaltakra is figyelemmel – határozattal állapítja meg a felvehető magyar állami (rész)ösztöndíjjal támogatott hallgatói létszámkeretet, és dönt ennek képzési szintek, képzési területek és képzési munkarendek közötti megosztásáról.... határozatban dönt a (4) bekezdésben meghatározottak szerint megállapított hallgatói létszámkeretnek a felsőoktatási intézmények közötti megosztásáról.... A Kormány és a miniszter a (4)–(5) bekezdésekben meghatározott döntéseinek meghozatalakor figyelembe kell venni... b) a közép- és hosszú távú munkaerő-piaci előrejelzéseket, c) a végzett hallgatók pályakövetési adatait,...”. (2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról 46. §)

A kormány részéről kommunikált törekvés, hogy az oktatásra kevesebbet fordítson az államháztartásból. A csökkenő finanszírozás feszültségekhez vezethet, ebből kifolyólag mindenki számára egyértelmű és objektív szempontok mentén kell megvalósítani. A törvény és a DPR országos rendszere révén lehetőség adódik egy közvetett rangsorolásra, még akkor is, ha a pályakövetést összefogó központi szervezet, az Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. (Educatio Nkft.) munkatársai minden fórumon azt közvetítik a felsőoktatási intézményi szereplők felé, hogy ez nem fog bekövetkezni. A rendszer kialakítása, továbbá az aktuális

felsőoktatásban kiemelt helyet (V. fejezet 10. pontja) betöltő Felsőoktatási Információs Rendszer (FIR) megjelenése is erre enged következtetni. A FIR révén már jelenleg is közvetlen információáramlás valósul meg az intézmények informatikai rendszerei és az Oktatási Hivatal Felsőoktatási Főosztály Felsőoktatási Információs Rendszerek Osztálya között. Az adatszolgáltatás alapján határozzák meg az állami finanszírozás nagyságát, ellenőrizhetik, hogy megfelelnek-e a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság által vizsgált akkreditációs követelményeknek. Fontos, hogy az objektív alkalmazása a felsőoktatási intézményeknek társadalmi hasznosságát növelheti, hiszen egy transzparens rendszer minden piaci szereplőnek egyértelmű visszajelzést ad arról, hogy mely erősségeikre kell fókuszálnia az adott intézménynek. A FIR mellett a volt hallgatók további helyzetével kapcsolatos DPR jelent fontos információforrást. Az intézményeknek is alkalmazkodniuk kell a változásokhoz, így érdekeltté váltak a DPR, mint közvetlen visszajelző rendszer hatékony működtetésében. A felmérések hatékonyságát megfelelő módszertannal kell mérni, továbbá az eredmények nyilvánosságra hozatalával lehet elérni, hogy a befektetett energia és pénz megtérüljön (mint például, de nem kizárólag a felvételizők létszámának növekedése révén). (Sipos – Kuráth 2012, Sipos 2012)

A Pécsi Tudományegyetem 2010-ben csatlakozott először a DPR-hez a TÁMOP-4.1.1-08-1/2009-0009 számú pályázati projekt (Szolgáltatásfejlesztés a Pécsi Tudományegyetemen) támogatásával. Az első két felmérési időszakban az 1 és 3 évvel korábban abszolutóriummal végzetteket kereste meg, ezt követően pedig az 5 évvel korábban végzetteket is. A négy felmérési időszakban összesen 8 784 fő végzett hallgató töltötte ki a kérdőíveket, ami azt jelenti, hogy a 49 227 fő 17,84%-a szerepel az adatbázisban. A megkeresés online standard kérdőíves eljárással történt, a válaszadók anonimitásának biztosítása mellett. Az anonimitás fontos tényező az adatvédelmi előírásoknak való megfelelés miatt, mivel a hallgatók így tudják, hogy válaszuk semmilyen szempontból nem befolyásolja az esetleg az adott intézményben folytatott tanulmányokkal (például a BA/BSc után ugyanott folytatják a mester- képzést) kapcsolatos előmenetelüket. A PTE a nem, a kar, a végzés éve és a tanulmányok munkarendje szerint reprezentatív súlyozást alkalmazott az adatbázison, viszont jelen tanulmány az alapvető adatokkal számol, hiszen a gravitációs modellben a tényleges válaszadókat kell figyelembe venni. A felmérésben a 14 éves kori, továbbá az éppen aktuális lakóhely, valamint a munkahely városát adták meg a végzettek. Mivel a PTE beiskolázási vonzáskörzete került a fókuszba, ezért 6 800 fő maradt az adatbázisban.

A gravitációs modellek mellett a felsőoktatási hallgatók migrációs modelljeinek a vizsgálatára is lehetőséget kínál a DPR. A 14 éves kori lakóhely, az abszolutórium települése és a jelenlegi munkahely vagy lakóhely alapján több csoportot lehet kialakítani.

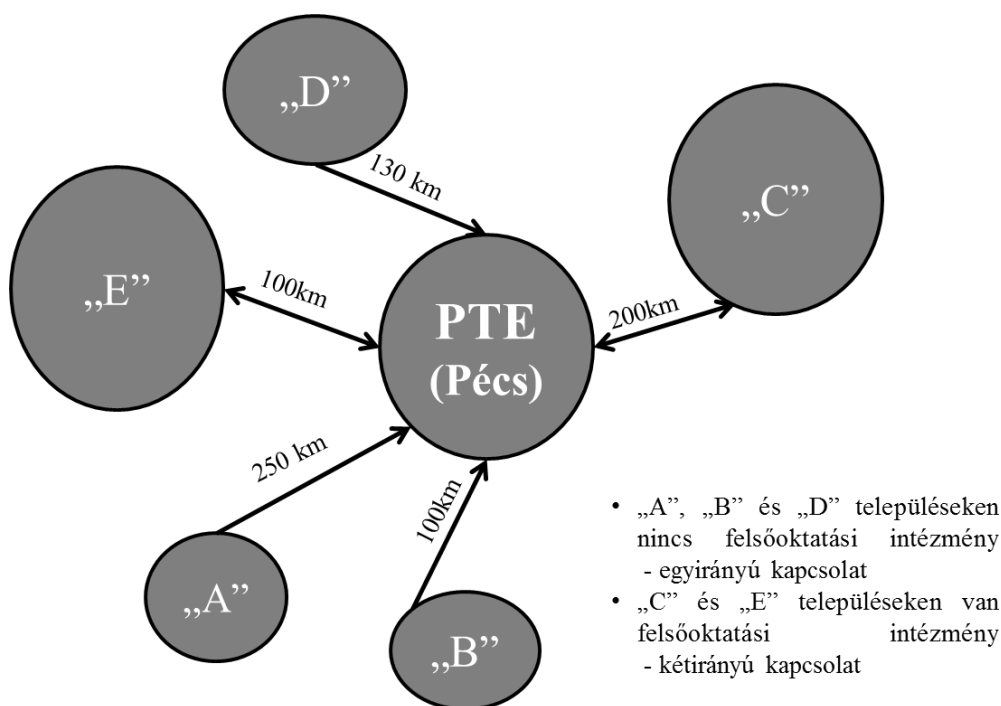
- Helyben maradók: 14 éves kori lakóhelyhez képest saját megyében abszolvált és most is saját megyében lakik.
- Képzés helyén maradók: 14 éves kori lakóhelyhez képest más megyében abszolvált és most az abszolutórium megszerzésének megyéjében lakik.
- Többlépcsős elvándorlók: 14 éves kori lakóhelyhez képest más megyében abszolvált és most az abszolutórium és a 14 éves kori lakóhelyével sem megegyező megyében lakik.
- Végzettként elvándorlók: 14 éves kori lakóhelyhez képest saját megyében abszolvált és most más megyében lakik.

- Végzettként hazatérők: 14 éves kori lakóhelyhez képest más megyében abszolvált és most saját megyében lakik. (Nyüsti – Ceglédi 2013)

GRAVITÁCIÓS MODELL ALKALMAZÁSA A DPR-BEN

A kutatás célja a PTE vonzáskörzetének meghatározása volt. A felsőoktatási intézmények versenyében nem minden település vesz részt, mivel a települések többségében nincs felsőoktatási intézmény. Ebből kifolyólag a kapcsolat egyes településekkel egyirányú, míg a nagyobb városokkal (pl. Budapest, Győr) kétirányú.

1. ábra: A gravitációs modell elve PTE példáján

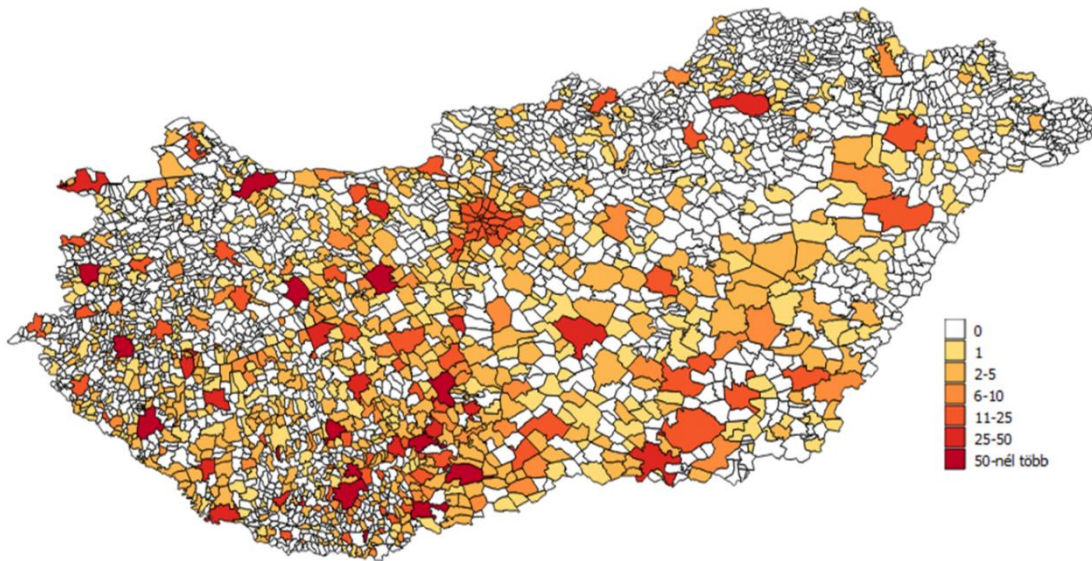
Forrás: Fotheringham – Haynes (1984) és Dusek (2003) alapján a szerzők szerkesztése

A tanulmányban alkalmazott modellben (1. ábra) a települések és a PTE között egyirányú kapcsolatot kell feltételezni, mivel más felsőoktatási intézmények hasonló kérdőíves felmérésének adatai nem voltak elérhetőek, így nem mutatható ki a kölcsönös kapcsolat hatása. A modell további egyszerűsítése, hogy bár a Pécsi Tudományegyetem több telephellyel is rendelkezik, a modellben minden képzés helyszínéül Pécs szerepel. Ezen korlátozásokat az adatok értelmezésénél figyelembe kell venni, ellenkező esetben hibás következtetések levonására kerülne sor.

A megkérdezettek területi eloszlásának vizsgálatai alapján (2. ábra) arra lehet következtetni, hogy a Pécsi Tudományegyetem országos jelentőségű felsőoktatási intézmény. A 6 800 főt tartalmazó felmérésben résztvevők az ország közel 1 000 különböző településről nyertek felvételt a PTE-re. Pécs kiemelkedik a többi település közül, hiszen több mint ezer volt hallgató élt 14 éves korában Pécsen. A nominális adatok alapján kirajzolódik, hogy a PTE legjelentősebb hallgatói bázisát a Dél-Dunántúl jelenti. Az ország nyugati felén látható jelentős potenciál, főként a zalaegerszegi és szombathelyi kihelyezett képzéseknek köszönhető. Az észak-keleti

ország rész a legkevésbé frekvenciált terület az egyetem számára, ebből a térségből meglehetősen kevés hallgató érkezett Pécsre.

2. ábra: A kitöltők területi eloszlása

Forrás: A felmérés adatai alapján a szerzők szerkesztése

Megfigyelhető, hogy a nagyvárosok nagyobb lakosságszámnak köszönhetően jelentősebb potenciális hallgatószámmal rendelkeznek, illetve szociológiai felmérések szerint ezen települések lakói ingázási és migrációs hajlandósága magasabb a jobb oktatás érdekében.

A gravitációs vonzerő elemzése révén a „tömeg” és a „távolság” között fennálló kapcsolat vizsgálható. A felmérés kiinduló egyenletét a Hansen-féle gravitációs modell adja.

$$V = g(P_i \times P_{pte})/d_{i,pte}^b$$

V – PTE vonzerejének potenciálja,

P_i – „ i ” településen élt 14 éves korában (fő),

P_{pte} – PTE tömege (fő),

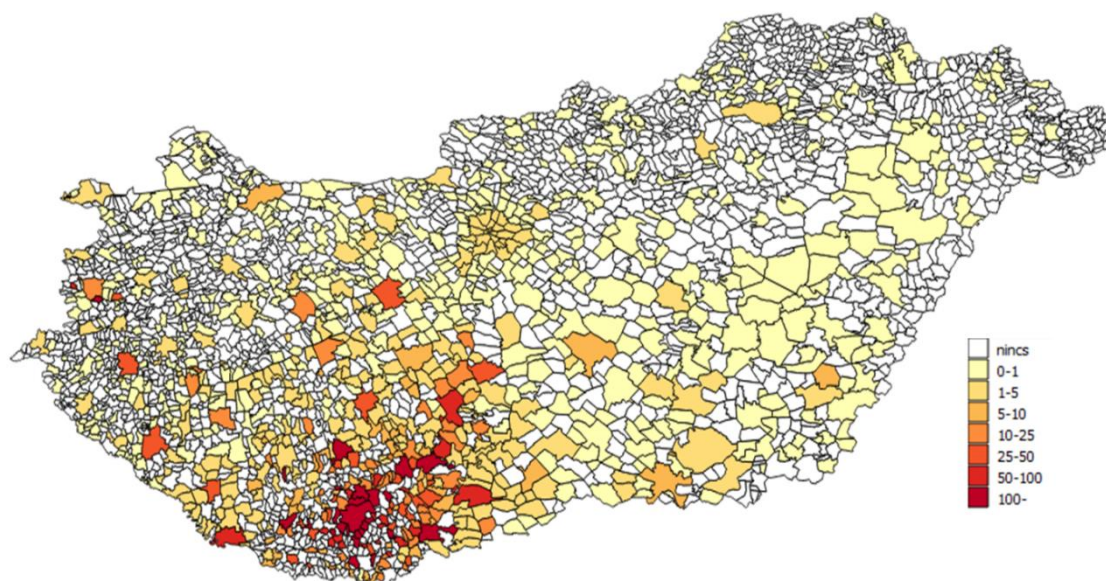
$d_{i,pte}$ – „ i ” település és Pécs távolsága (km),

g – tapasztalati állandó (gravitációs törvény esetén 1),

b – távolság kitevője (gravitációs törvény esetén 2).

A gravitációs modell vizsgálatakor a b és a g paraméterek változtatásai mentén mutatjuk be a Pécsi Tudományegyetem vonzáskörzetének változását.

A modell első tesztelése (3. ábra) során a gravitációs törvényben alkalmazott paraméterekkel történt az elemzés. A kapott eredmények részben igazolták az eredeti feltételezést, mely szerint a távolság növekedésével a vonzerő csökken. A nagyobb „tömeggel” bíró települések vonzerejét mérsékelte a távolság, míg a Baranya megyei kis települések esetén a kis „tömeg” mellé kis távolság párosult ennek eredményeként a vonzerő magasabb értéket vett fel.

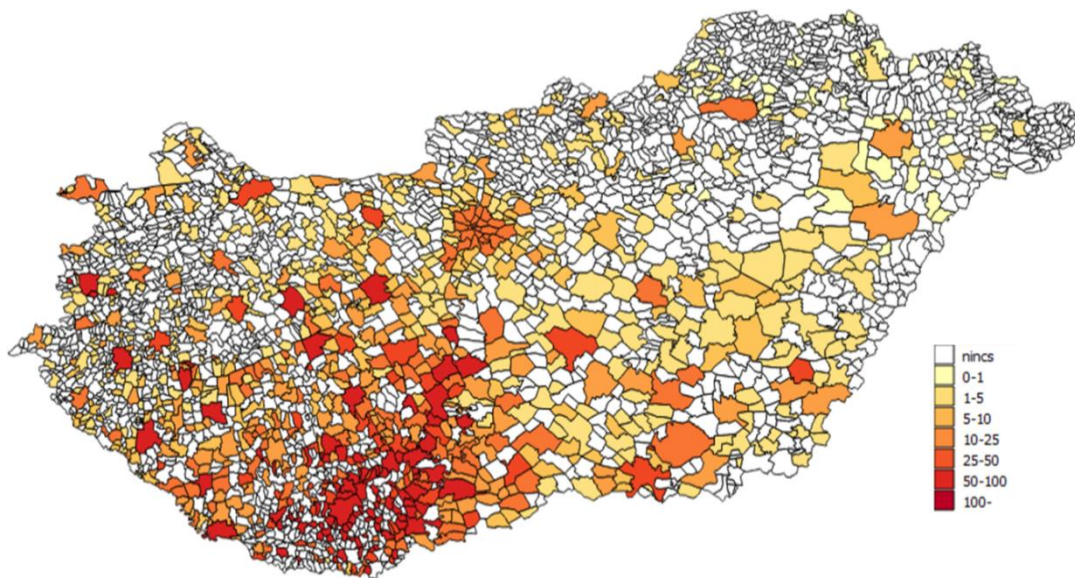
3. ábra: Vonzerő alakulása I. ($g=1$, $b=2$)

Forrás: A felmérés adatai alapján a szerzők szerkesztése

A térkép alapján jól látható, hogy Baranya és Tolna megye jelentősebb vonzerővel rendelkezik, mint Somogy megye. Ez feltehetően két tényezőre vezethető vissza. Az egyik, hogy Somogy megyében a Kaposvári Egyetem jelentős felsőoktatási intézményként működik, így bár a modell egyirányú kapcsolatokat feltételez, mégis kirajzolódik egy másik potenciális központ. A másik ok, hogy a modell korlátozása során a több telephellyel rendelkező Pécsi Tudományegyetemre minden felvett hallgató esetén azt feltételeztük, hogy a képzés helyszíne Pécs. Ugyanezen korlátozásra vezethető vissza Szombathely és Zalaegerszeg kiemelkedő értéke.

A következő vizsgálatban (4. ábra) a távolság kitevője csökkent a modellben, amelyre azért volt szükség, mert a hallgatók gyakorta nem napi szinten ingáznak a lakóhelyük és az intézmény között, hanem heti vagy kétheti gyakorisággal. Ebből következik, hogy a távolság szerepe lecsökken, hiszen míg napi szintű ingázás esetén rendkívül fontos az idő és a távolság, addig az ingázás időbeli sűrűségének csökkenésével ezen tényezők szerepe fokozatosan mérséklődik.

A távolságérzékenység csökkentésével a tömeg egyre nagyobb szerepet játszik a vonzerő meghatározásában. Ebből kifolyólag azon települések, melyek a nominális adatok vizsgálta során kiemelkedtek ebben az esetben is kiemelkedő értékeket vettek fel. Így Nyugat-Dunántúl nagyobb városai környezetükhöz képest nagyobb értékeket vesznek fel. Ugyanez megfigyelhető az észak-keleti országrészben is. Ugyanakkor az Alföld déli térségében ez a jelenség nem egyértelmű. Ez feltehetően annak köszönhető, hogy a többi országrészhez képest jóval kevésbé elaprózódó a település szerkezet. Így a Kisalföldhöz képest a „tömeg” egyenletesebben oszlik el a térség települései között.

4. ábra: Vonzerő alakulása II. ($g=1$, $b=1,5$)

Forrás: A felmérés adatai alapján a szerzők szerkesztése

A távolság kitevője mellett a gravitációs (tapasztalati) állandó is befolyással van a vonzerő nagyságára, amelynek hatását a következő futtatások (5. és 6. ábra) során teszteltünk. A pontosabb vizsgálat érdekében ezen tényező is változtatásra került. A távolsági vizsgálatok alapján 3 könnyen azonosítható terület emelkedett ki.

1. Az egyik *Baranya megye* jelentősége, mely esetén Pécs nem csak a közelségének, hanem a közigazgatási, gazdasági és közoktatási téren betöltött központi szerepének köszönhetően rendkívül fontos helyszíne a megyének.
2. A második tényező a *dél-dunántúli régió*, mely részben közelségének, részben közlekedési rendszerének és egyéb központi funkciói miatt tölt be kiemelt szerepet.
3. A harmadik tényező a *települési jogállás* kérdése.

Az adatok alapján a városi ranggal rendelkező településekről nagyobb számban nyertek felvételt Pécsi Tudományegyetemre, valamint a városi, különösen a nagyvárosi lakosság ingázási hajlandóság a magasabb.

A tényezők együttesen alkotják a gravitációs állandót a modellben az alábbiak szerint:

$$g = (g_{\text{megye}} + g_{\text{régió}} + g_{\text{város}})/3$$

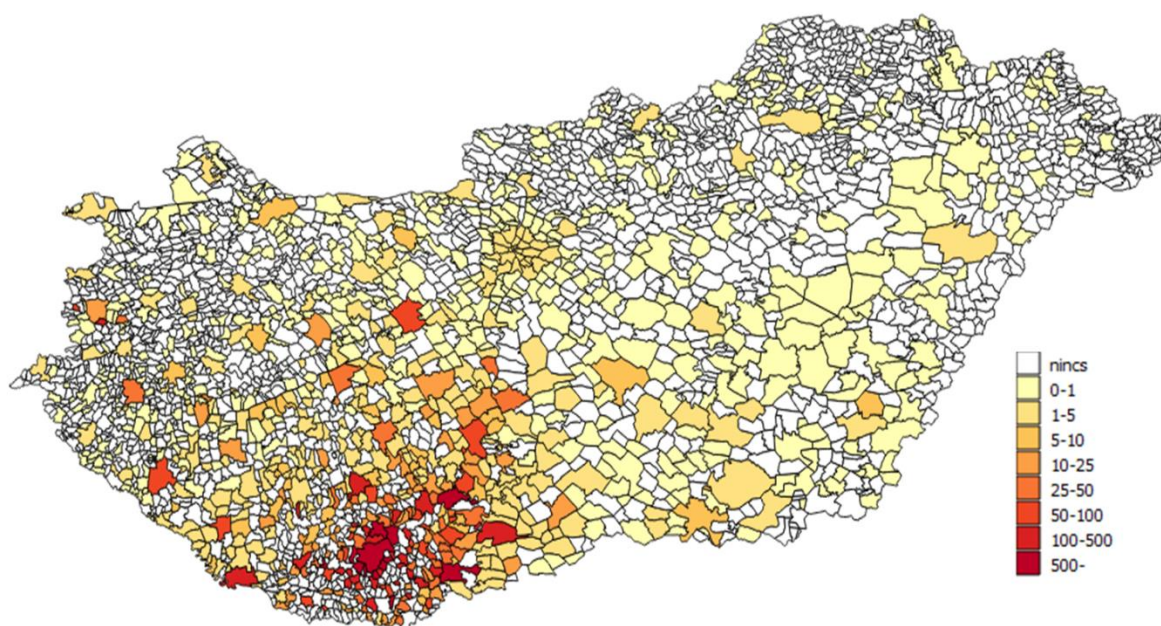
g_{megye} –2, ha Baranya megye; 1, ha bármely más megye,

$g_{\text{régió}}$ –2, ha dél-dunántúli régió; 1 ha bármely más régió,

$g_{\text{város}}$ –2, ha város, 1 ha nem város.

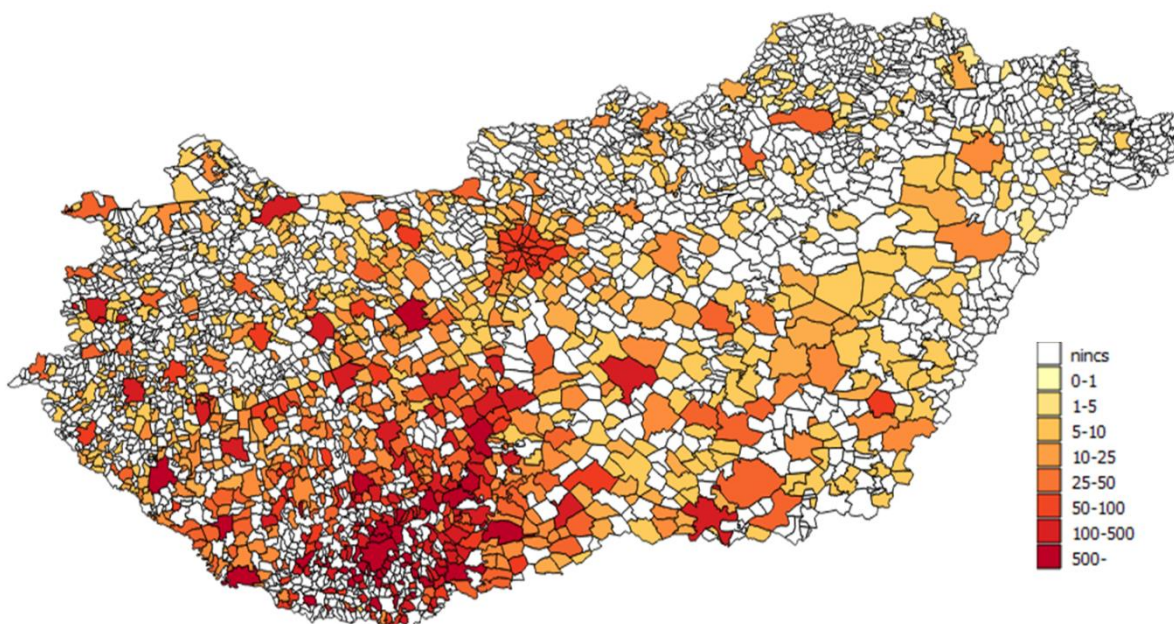
Ennek következtében a tapasztalati állandó értéke 1 és 2 között változik megye, régió és jogállás függvényében.

5. ábra: Vonzerő alakulása III. (g=változó, b=2)

Forrás: A felmérés adatai alapján a szerzők szerkesztése

6. ábra: Vonzerő alakulása IV. (g=változó, b=1,5)

Forrás: A felmérés adatai alapján a szerzők szerkesztése

A tapasztalati állandó módosítása révén a vonzerő meghatározás pontosabb, a korábbi feltételezéseknek részben megfelelő eredményeket adott. A dél-dunántúli települések és a nagyvárosok jelentik a Pécsi Tudományegyetem legjelentősebb beiskolázási piacát.

ÖSSZEGZÉS

A gravitációs modell révén egy leegyszerűsített keretrendszer mentén történő vizsgálatot mutat be a tanulmány, amelyből megerősítést nyer azon feltevés, hogy a PTE beiskolázási bázisát elsősorban Baranya megyében, a dél-dunántúli régióbeli és a nagyobb városokban található középiskolások teszik ki.

A modell továbbfejlesztése révén pontosabb kép adható. A további lépések között elsőként kell megemlíteni a távolság módosítását, vagyis a jelenleg alkalmazott földrajzi távolság mellett figyelembe kell venni az időtávolságot is. Az egyetem campusai és a hallgatók különböző élethelyzete mentén megismert települések közötti távolság önmagában nem ad egyértelmű képet arról, hogy milyen vonzási erővel rendelkezik egy felsőoktatási intézmény, hiszen 100 km teljesen más relatív távolságot jelent attól függően, hogy azt autópályán kell megtenni, vagy zsákfalvas településekkel teli másodrendű utakon. Ebből adódóan érdemes a távolságot helyettesíteni közösségi közlekedés igénybe vétele mellett szükséges utazási idővel.

Az egyetemi szintű vizsgálatok általánosságban sokat segítenek a vezetésnek, viszont a PTE esetében egy több mint 20 ezer fős hallgatói bázisú és több mint 6 ezer fős alkalmazotti létszámú intézményről van szó, így szükséges az egyes részegységek alaposabb vizsgálata is, úgy a karok, mint a tudományterületek, illetve szakok szintjén. Az eltérő képzési területek esetén különböző nagyságú vonzáskörzetek alakulhatnak ki, melyek feltárásához további vizsgálatok szükségesek.

A modellben a távolságnak a gravitációs erőt befolyásoló paramétere a települések területi elhelyezkedései mentén változik, további tényezők bevonásával finomodhat annak értéke. A tapasztalati állandó értékének további, pontosabb becslésének érdekében több befolyásoló tényezőt is figyelembe lehet venni, de ügyelni kell a modell viszonylagos egyszerűségére és érthetőségére.

A PTE-s adatbázisban rendelkezésre álló adatok egyirányúak, mivel a PTE-re felvételt nyert hallgatókat sikerült elérni, az adott városból az összes középiskolás alapsokasága nem került be a modellbe. A felvételi jellemzők adatainak országos szintű kiterjesztésével kimutatható az intézményi vonzási területeinek egymásra hatása és lehetőség nyílt egy országos térkép megalkotására. Ennek révén a felsőoktatási intézmények esetében nemcsak a térbeli, hanem a tudományterületi kompetenciák felmérésére is alkalmas lehet.

Az országos DPR adatoknak köszönhetően a végzést követően az egyes intézmények munkaerő-piaci kibocsátási jellemzői is kirajzolhatóak. A tanulmányban bemutatott módszertan, illetve a fent röviden említett fejlesztések révén a felsőoktatási intézmények és a munkaerőpiac területi összefüggéseinek részterületenként is feltárhatóvá válnak további kutatásokkal.

Mindezek révén finomodhatnak a modell eredményei és pontosabb képet adhatnak a PTE beiskolázási tevékenységéhez.

IRODALOMJEGYZÉK

2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról. Forrás: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0500139.tv Letöltve: 2013.09.20.

2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról. Forrás: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100204.TV Letöltve: 2013.09.21.

Dusek T. (2003): *A gravitációs modell és gravitációs törvény összehasonlítása*. Tér és Társadalom, Vol. 17.Nr. 1. pp. 41-58.

Filippo, S. – Maritan, A. – Neda, Z. (2012): *Continuum approach for a class of mobility models*. Forrás: <http://arxiv.org/pdf/1206.4359.pdf>, pp. 1–5. – letöltés: 2013. 12. 15.

Fotheringham, A. S. – Brunsdon, C. – Charlton, M. (2000): *Quantitative geography*. London: SAGE Publication, 270 p.

Fotheringham, A. S. – Haynes, K. E. (1984): *Gravity and spatial interaction models*. London: SAGE Publications, 88 p.

G. Mate, Z. – Neda, Z. – Benedek, J. (2011): *Spring-Block model reveals region-like structures*. Forrás: <http://www.plosone.org/article/fetchObject.action?uri=info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0016518&representation=PDF>, pp. 1–8. – letöltés: 2013. 12. 11.

Kincses Á. – Tóth G. (2012): *Gravitációs modell alkalmazása a térszerkezet vizsgálatára*. Területi Statisztika, Vol. 15. (52.) Nr. 5. pp. 479-491.

Nagy G. (1996): *A gravitációs modell alkalmazási lehetőségei a településen belüli mozgások tanulmányozására*. Tér és Társadalom, Vol. 10. Nr. 2-3. pp. 149-156.

Nyüsti Sz. – Ceglédi T. (2013): *Vándorló diplomások, diplomáért vándorlók*. Garai Orsolya – Veroszta Zsuzsanna (szerk.): *Frissdiplomások 2011*. Budapest: Educatio, pp. 173-207.

Sipos N. – Kuráth G. (2012): *Graduate Follow-Up System Among the Graduates of the University of Pécs*. Nenad Vunjak (szerk.): *17th International Scientific Symposium SM2012: „Strategic Management and Decision Support System in Strategic Management.”* Novi Sad: Faculty of Economics Subotica, cikkszám: 439.

Sipos N. (2012): *Herzberg tényezők a Pécsiközgázon*. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei, 4., pp. 99-109.

A PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEMNEK ÉS HALLGATÓINAK PÉCS GAZDASÁGÁRA GYAKOROLT HATÁSA

IMPACT OF UNIVERSITY OF PÉCS AND ITS STUDENTS ON ECONOMY OF PÉCS

Heindl Zsombor⁷

PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola,
7627 Pécs Kispiricsizma dűlő 15., 20/596-6501, zsombor.heindl@gmail.com

ABSZTRAKT

A Pécsi Tudományegyetem az ország egyik legnagyobb egyeteme a hallgatók számának tekintetében. Jelenléte ezért a város és a hallgatók hosszú távú hasznaitól eltekintve is jelentős hatást gyakorol Pécs gazdasági életére.

Jelen tanulmány a Diplomás Pályakövető Rendszer 2013-ban végzett Eurostudent felmérésének eredménye alapján mutatja be, hogy a Pécsi Tudományegyetem hallgatóinak fogyasztása milyen hatást gyakorol Pécs gazdaságára. A hatásokat egy *Ágazati Kapcsolatok Mérlegén* alapuló modellel számszerűsítem. A modell elkülöníti a hallgatók pécsi fogyasztásának *elsődleges hatását, a beszállítói lánc hatását és a jövedelmek (újra)elköltésének multiplikatív hatását.*

A hallgatóság gazdasági hatásának elemzése után jelen tanulmány az egyes karok fontosságát is megvizsgálja mind egyéni hallgatói szinten, mind az egész kar szintjén.

BEVEZETÉS

A kutatás célja

A Pécsi Tudományegyetem az ország egyik legnagyobb egyeteme a hallgatók számának tekintetében. Jelenléte ezért a város és a hallgatók hosszú távú hasznaitól eltekintve is jelentős hatást gyakorol Pécs gazdasági életére. A hallgatók tipikus igényeit kielégítő gazdasági ágazatokat jelentősen meghatározza a több tízezer hallgató jelenléte a szorgalmi időszak során. Az egyetem jelenlétének fontosságát jól jelzi, hogy a Pécsi Tudományegyetem (a továbbiakban PTE) 2012-re tervezett költségvetésének főösszege 63 milliárd forint körül alakult, míg Pécs

⁷ A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg.

Megyei Jogú Város Önkormányzatának költségvetésének főösszege nagyságrendileg 47 milliárd forint volt. Az egyetem tehát nagyobb pénzeszközök felett diszponál, mint maga az önkormányzat, a hallgatói létszám 24 ezer fő körül alakult 2012 őszén, amely a város 147 ezer fős lakónépességének 15%-át is meghaladja.

A fentiek nyomán egyértelműen adódik egy közgazdász kérdése: Mekkora az egyetem szerepe a város gazdaságában? Ez a kérdés áll kutatásom középpontjában. Fontos leszögezni, hogy sokféle hatást lehet kitapintani, amely az egyetem jelenlétéből származik. Ezek egy része nehezen számszerűsíthető hosszú távú hatás, amely az egyetem tudástermelő és tudás disszeminációs szerepéhez kapcsolódik, amely makrogazdasági szinten a felsőoktatás alapvető céljaként jelenik meg. Ezt a területet sokan kutatják (*Varga 2004, Mezei 2008*), ám az én kutatási projektem és ezen belül jelen tanulmány nem az ilyen típusú hatásokkal foglalkozik. A kutatás célja az, hogy az egyetem céljától és a felsőoktatási rendszerben betöltött szerepétől független, pusztán az intézményi működésből és a hallgatók jelenlétéből származó gazdasági hatásokat számszerűsítse. Ezen belül is jelen tanulmány azzal foglalkozik, hogy a hallgatók jelenlétének hatását vizsgálja. Annak gazdasági hatását, hogy az egyetem miatt Pécsen tartózkodó hallgatók a városban fogyasztanak, ez a helyi vállalatok számára jelentős piacot teremt, mely hatással van a Pécsen megtermelt hozzáadott érték és a Pécsen foglalkoztatott munkaerő mennyiségére is.

Szakirodalmi előzmények

2003-ban Rechnitzer János és Hardi Tamás szerkesztésével készült egy tudományos füzet, amely a győri Széchenyi István Egyetem regionális gazdasági hatását vizsgálta (*Rechnitzer – Hardi 2003*). Ez a munka számszerűsíti az intézmény jövedelmekre és termelésre gyakorolt hatását, amelynek egyik eleme a jelen tanulmány célkeresztjében húzódó hallgatói fogyasztási hatás. Ebben a modellben a bérkifizetések, az áruk és szolgáltatások felhalmozására fordított összeg, a dolgozók egyéb jövedelme, a diákok vásárlása és a főiskola miatt a városba látogatók helyi költségei kerülnek számszerűsítésre, mint az intézmény hatására megjelenő tényezők, ezek multiplikálódnak egy keynesi típusú multiplikátor szerint. A fent felsorolt elemek közül az összes tényező 35,7%-át teszi ki a diákok vásárlása, 1999-es árak és viszonyok között 1 031 millió forintot. Ezután a modell külön-külön vezeti le a termelési és jövedelmi hatást. Ez a modell alapvetően támaszkodik két külföldi munkára, amelyek hasonló elven épülnek fel (*Blaney és mtsai. 1992, Felstein 1997*). Emellett több más egyetem hatásának vizsgálatára készült hasonló kutatás korábban, például a Lancaster University-re (*Armstrong 1993*), amelyek hasonló módon kezelik a hatások tovagyűrűzését.

A PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM HALLGATÓINAK FORRÁS- ÉS KÖLTSÉGSZERKEZETE

A Diplomás Pályakövetési Rendszer által végzett *Eurostudent felmérés* adatai alapján képet kapunk arról, hogy a megkérdezett hallgatók mire költik el a rendelkezésre álló pénzeszközeiket, illetve arról, hogy honnan származik bevételük. A felmérés alapján készült adatbázis *1 211 Pécsen tanuló PTE hallgató válaszain alapul* (az egyetem székszárdi karának hallgatóit, illetve a Pécsen található Egészségtudományi Kar nem pécsi képzőközpontjainak hallgatóit az adatbázisból a kutatás célja miatt kivettem), amelyeket utólag *nemre, karra, és tagozatra (nappali és levelező vagy esti) illetve ezek belső szerkezetére* a valós arányoknak

megfelelő súlyokkal láttak el. Így a kapott eredmények ezekre *reprezentatívnak* tekinthetők. Ugyanakkor fontos megállapítás, hogy *a kérdőív kizárólag a magyar hallgatókra terjedt ki*, azaz nem tartalmazza a külföldi hallgatókat, akiknek a fogyasztása így jelen tanulmányban nem kerül bemutatásra. A külföldiek fogyasztásával ugyanakkor egy az orvostudományi karon kitöltött kérdőív alapján foglalkozott Füzesi Zsuzsanna és Tistyán László (*Füzesi – Tistyán 2013*).

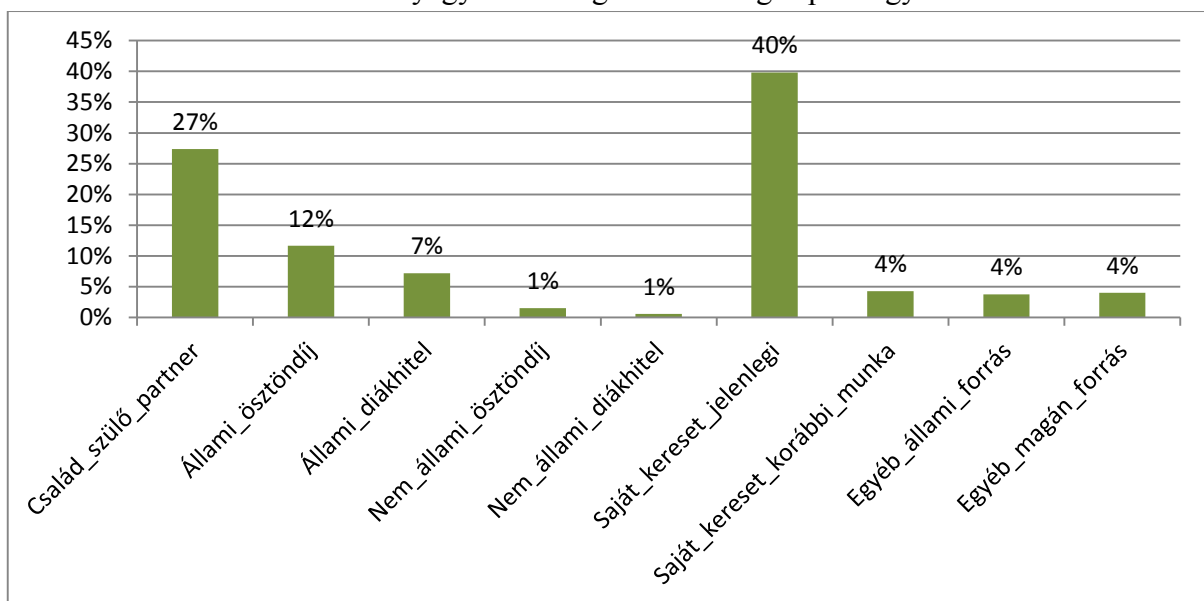
A hallgatók pénzügyi forrásainak szerkezete

A kérdőív és így a létrehozott adatbázis is hallgatók bevételeinek tekintetében megkülönböztet:

- családtól, szülőtől vagy partnertől kapott forrást,
- állami ösztöndíjat,
- állami diákhitelt,
- nem állami ösztöndíjat,
- nem állami diákhitelt,
- aktuális saját keresetet,
- korábbi munkából származó saját keresetet,
- egyéb állami forrást,
- és egyéb magánforrást.

Ezek tehát azok a területek, amelyekről a hallgatók pénzhez juthatnak, e tekintetben az *1. ábrán* látható eloszlás jellemzi a sokaságot (*1. ábra*)

1. ábra: A Pécsi Tudományegyetem hallgatóinak átlagos pénzügyi forrásszerkezete

Forrás: A Diplomás Pályakövetési Rendszer Eurostudent adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

Az *1. ábrán* látható, hogy a hallgatók pénzügyi eszközeinek csupán 40%-a származik saját jelenlegi keresetükből. A maradék 60%-ot a szülőtől, partnerektől, más családtagoktól, államtól, saját korábbi keresetükből származó források adják. Ez a szám alapjaiban mutatja a hallgatók fontosságát Pécs gazdasági életében, hiszen a lakosságtól eltérően a jövedelmüknek kevesebb, mint a fele származik a helyi keresetükből (a 40%-on belül nem tudjuk, hogy

mekkora munkajövedelem származik Pécsről). Ez azért fontos, mert a hallgatók így egyértelműen külső jövedelmeket költenek el Pécsen. Azaz a hallgatók jelenléte egy a Pécsre irányuló idegenforgalommal azonos irányú hatást fejt ki: az ország más területein megtermelt jövedelem Pécsen való elköltését eredményezi. Ebben rejlik tehát a hallgatók jelenlétének rövid távú gazdasági hatása.

Fontos leszögezni, hogy amikor Pécsen tanuló hallgatókról beszélek, nem szándékozom különválasztani az eredetileg is pécsi és a más városból érkező hallgatókat. Ennek az az oka, hogy az egyetem hatása az eredetileg pécsi hallgatók helyben tartásában is megmutatkozik. Ha nem lenne Pécsen egyetem, akkor ezek a diákok máshol tanulnának, máshol költenék el azt a pénzt, amit a tanulmányi időszakban Pécsen költenek el.

A hallgatók költség szerkezete

A tanulók hatásának kulcsa tehát fogyasztásukban rejlik. Az alábbiakban bemutatom, hogy a PTE egyes (pécsi) karain milyen a hallgatók kiadási szerkezete. Az Eurostudent kérdőív az alábbi kiadási kategóriákat különbözteti meg:

A megélhetés havi költségei:

- teljes lakhatási költség (lakbér, rezsi, stb.) saját forrásból
- teljes lakhatási költség (lakbér, rezsi, stb.) partner pénzéből
- étkezés saját forrásból
- étkezés partner pénzéből
- közlekedés saját forrásból
- közlekedés partner pénzéből
- kommunikáció (telefon, internet, stb.) saját forrásból
- kommunikáció (telefon, internet, stb.) partner pénzéből
- egészségügyi költségek saját forrásból
- egészségügyi költségek partner pénzéből
- gyermektartás partner pénzéből
- gyermektartás saját forrásból
- adósság fizetése (kivéve lakáshitel) saját forrásból
- adósság fizetése (kivéve lakáshitel) partner pénzéből
- szociális és szabadidős tevékenységek saját forrásból
- szociális és szabadidős tevékenységek partner pénzéből
- egyéb megélhetési költségek (ruházkodás, dohány, háziállat, biztosítás) saját forrásból
- egyéb megélhetési költségek (ruházkodás, dohány, háziállat, biztosítás) partner pénzéből

Félévenkénti tanulmányi költségek:

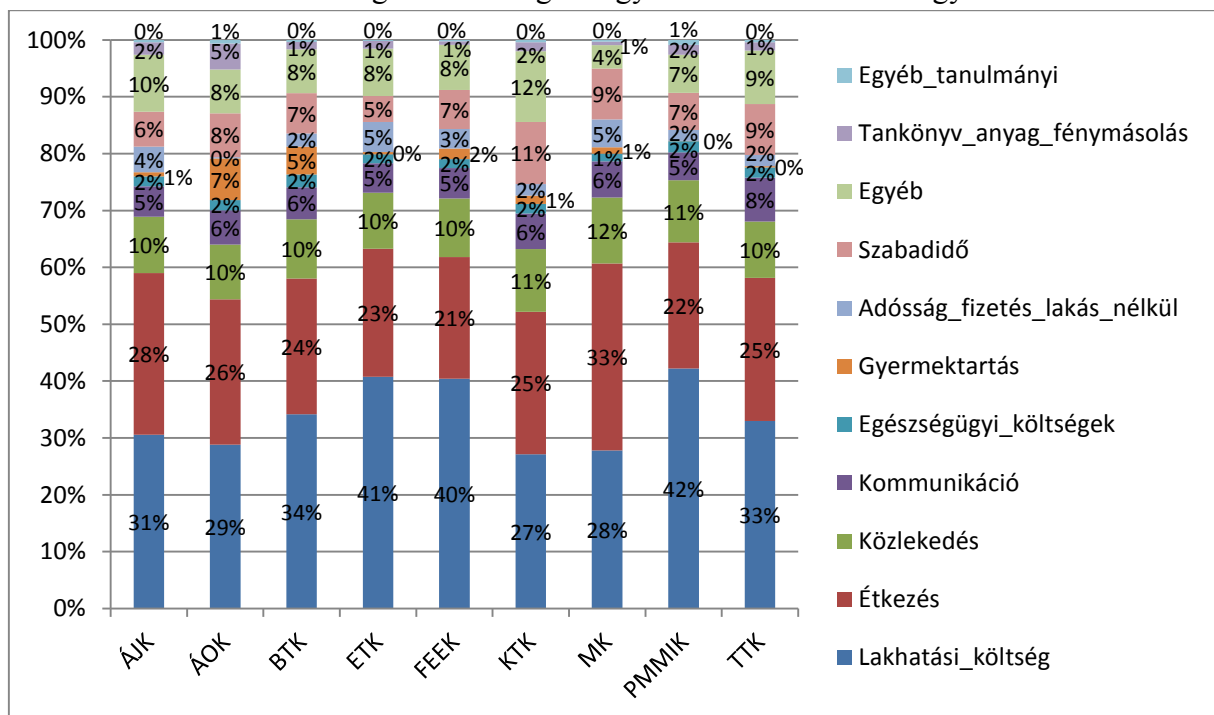
- tandíj, regisztrációs díj, vizsgadíj, adminisztratív díjak saját forrásból
- tandíj, regisztrációs díj, vizsgadíj, adminisztratív díjak partner pénzéből
- szociális és jóléti hozzájárulások (egyetemi, diákszervezeti, stb. díjak) saját forrásból

- szociális és jóléti hozzájárulások (egyetemi, diákszervezeti, stb. díjak) partner pénzéből
- tankönyvek tananyagok, fénymásolás stb. saját forrásból
- tankönyvek tananyagok, fénymásolás stb. partner pénzéből
- egyéb tanulmányi költségek (pl. korrepetálás, vizsgára felkészítés, kiegészítő tanulmányok) saját forrásból
- egyéb tanulmányi költségek (pl. korrepetálás, vizsgára felkészítés, kiegészítő tanulmányok) partner pénzéből

A fenti költségek saját forrásból és partner pénzéből megkülönböztetése a vizsgálat szempontjából irreleváns, mert itt a fogyasztás hatását vizsgálom, függetlenül attól, hogy azt milyen forrásból költik, hiszen akármilyen forrást is költenek, az egyetem hiányában nem itt tennék. Ezen túlmenően miután a tanulmányi költségek első két kategóriája (a fenti felsorolásban négy) az egyetem szervezetébe áramlik vissza, ezeket nem veszem figyelembe a kiadásaik között, hiszen magát az egyetemet tartják fenn (amely kiadásainak és foglalkoztatásának hatásait most nem vizsgálom).

A fenti módosítások és a félévente felmerülő tanulmányi költségeket havi költségekre való átszámolásával (egy egyetemi félév 5 hónap) a hallgatók kiadásai havi szinten az egyes karokon a következő szerkezetet öltik (2. ábra):

2. ábra: A PTE hallgatóinak átlagos fogyasztási szerkezete az egyes karokon

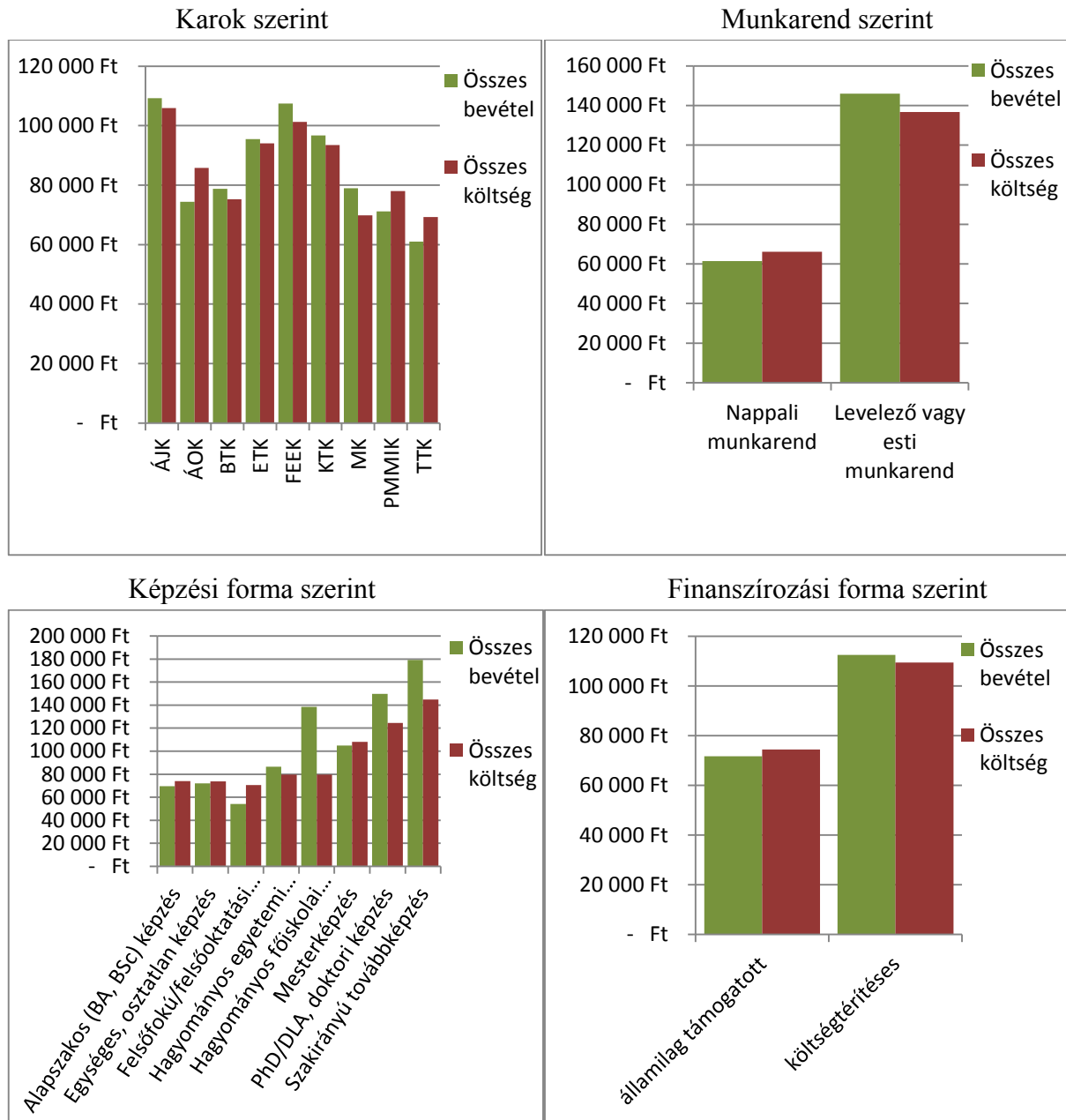
Forrás: A Diplomás Pályakövetési Rendszer Eurostudent adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

A 2. ábrán látható hogy az egyes karok hallgatóinak fogyasztási szerkezete nem tér el lényegesen egymástól. Minden karon a lakhatási költség dominál, majd az étkezési költség a következő a fontossági rangsorban és ezután jönnek a közlekedési, kommunikációs, szabadidős és egyéb költségek.

A hallgatók forrásainak és költségeinek mennyisége

A karok között alapvető eltérést tehát nem a költségek szerkezete, hanem azok mennyisége adja meg. Az ábrapárokon (3. ábra) a pénzügyi források és a fenti költségek összességének mértékét mutatom be különböző rendező elvek mentén.

3. ábra: A források és költségek átlagos értéke különböző csoportosítási elvek mentén

Forrás: A Diplomás Pályakövetési Rendszer Eurostudent adatbázisa alapján a szerző szerkesztése

Az ábrák (3. ábra) jól mutatják, hogy egyrészt a rendelkezésre álló források és költségek együtt mozognak, azaz a hallgatók válaszai megalapozottnak tűnnek, reálisan látják forrásaikat és kiadásaikat, hiszen azok összhangban vannak egymással. Másrészt mind a négy választott rendező elv szignifikáns különbségeket mutat a költségek (és források) tekintetében.

Azaz a karok szerint az ÁJK-s hallgatók költenek a legtöbbet, majd a FEEK a KTK és ETK következik. A levelezős vagy esti hallgatók költségei meghaladják a nappalisokét. A legtöbbet sorrendben a szakirányú továbbképzéses, a doktori és a mesterképzéses hallgatók költenek. A költségtérítéses hallgatók jellemzően többet költenek az államilag támogatott hallgatóknál. A fenti csoportosításokban a különbségek nyilvánvalóan összefüggnek, de ez most nem képezi a vizsgálat tárgyát. A továbbiakban azt vizsgálom, hogy az egyes karok hallgatóinak költsége miképpen hat Pécs gazdaságára.

A PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM HALLGATÓINAK PÉCSI FOGYASZTÁSÁNAK GAZDASÁGI HATÁSÁT SZÁMSZERŰSÍTŐ MODELL

A modell alapjai

Jelen tanulmányban a szakirodalmi előzményeket bemutató részben leírtaktól eltérően nem egy számított multiplikátor figyelembevételével vizsgálom a hatások erősségét, hanem a KSH által 2008-as adatok alapján elkészített ágazati kapcsolatok mérlegét (a továbbiakban ÁKM) felhasználva (*KSH 2008*) számszerűsítom a tovagyűrűző hatásokat. Ez az eljárás vélhetően pontosabb képet ad a hallgatói fogyasztás gazdasági szerepéről. A módszer első használatára akkor nyílt lehetőségem, amikor a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán 2012-ben készült egy szakdolgozat (*Molnár 2012*), amelyben Molnár András egy széles bázisú kérdőíves kutatással felmérte a hallgatók fogyasztási szerkezetét több egyetemi városra vonatkozóan. Ebben a munkában a pécsi közgazdász hallgatók jellemző fogyasztói kosara is megtalálható 2012-es áron. Erre vonatkozóan már egyszer elkészítettem ezt a modellt, de a Diplomás Pályakövetési Rendszer Eurostudent felmérésének adatai a PTE összes karára kiterjednek, így vélhetően pontosabb képet mutatnak és lehetőséget adnak a karok közötti összehasonlításra.

A kiinduló adatot tehát az egy tipikus pécsi egyetemista fogyasztói kosara jelenti az egyes karokon, amelyet a 2008-as TEÁOR számoknak megfelelően társítottam az egyes ágazatokhoz, így illeszkedik a KSH által közzétett 63 szektoros ágazati kapcsolatok mérlegéhez. Ezeket az adatokat mutatja be az *1. táblázat* első oszlopa (csak az egész PTE-re összevont adatokat tartalmazza a táblázat, bár a modell az egyes karokra külön, hasonló táblázatok alapján készült).

1. táblázat: Az egyetemi hallgatók pécsi fogyasztásának szerkezete

Ágazat (TEÁOR08)	Egy átlagos PTE hallgató fogyasztása Pécsen (Ft/hónap)	A PTE hallgatóinak összes fogyasztása Pécsen (MFt/év)
18: Nyomdai és egyéb sokszorosítási tevékenység	1 530	240
47: Kiskereskedelem (kivéve: gépjármű és motorkerékpár)	30 082	4 711
49: Szárazföldi és csővezetékes szállítás	8 766	1 373
55-56: Szálláshely-szolgáltatás; vendéglátás	6 271	982
61: Távközlés	4 901	768
64: Pénzügyi közvetítés, kivéve: biztosítási és nyugdíjpénztári tevékenység	2 313	362
68: Ingatlanügyletek	29 010	4 543
85: Oktatás	379	59
86: Humán-egészségügyi ellátás	1 556	244
Összesen (Ft/hónap):	84 808	13 280

Forrás: A Diplomás Pályakövetési Rendszer Eurostudent felmérésének a hallgatói költségekre vonatkozó adatai, és a Pécsi Tudományegyetem Központi Tanulmányi Irodájának 2013 februárjában a szerzőnek átadott hallgatói létszámadatai alapján a szerző számítása és szerkesztése

Az 1. táblázat második oszlopa már összegezve tartalmazza a hallgatók fogyasztását. Ennek kiszámításakor figyelembe vettem, hogy a PTE hallgatói közül Pécsen tanul (van egy szekszárdi kar is, amely hallgatók irrelevánsak a vizsgálat szempontjából) 16 567 nappali tagozatos és 6 443 esti vagy levelező tagozatos hallgató. Ezek a számok a 2012-2013-as tanév tavaszi félévben aktív félévüket töltő hallgatók létszámát tükrözik. A PTE hallgatóinak száma – feltételezve, hogy a levelezős és esti hallgatók csak a nappali tagozatosok fogyasztásának 1/7-ét fogyasztják el, mert átlagosan heti egy napot tartózkodnak Pécsen – 17 487 fő hallgató egyenértéknek felel meg. Ezzel a számmal kalkuláltam, feltételezve azt, hogy az év 12 hónapjából 10-ben tartózkodnak az egyetemisták a városban.

A fenti számítások eredményeképp adódik, hogy 13 280 millió forintot költenek el a hallgatók a városban egy év alatt, amely az 1. táblázat szerint érinti az egyes ágazatokat. Ez a többletfogyasztás az, amit Pécs pusztán az egyetemi hallgatók jelenlétének köszönhet, és ennek hatásait vizsgálja a modell, amelyet az alábbiakban mutatok be.

A modell leírása

A modell az egyes szektorokban jelentkező többletfogyasztás hatását a vállalatok közötti input-output kapcsolatokon keresztül vizsgálja, az ágazati kapcsolatok mérlegének segítségével. Ez az elemzési eljárás Wassily Leontief nevéhez fűződik (*Leontief 1986*).

1. Az ÁKM segítségével megállapítható, hogy a hallgatók fogyasztási keresletét kielégítő szektorokban a többletfogyasztás milyen bérjövedelmeket, állóeszköz felhasználást, nettó működési eredményt és bruttó hozzáadott értéket eredményez. (elsődleges hatás)
2. Az úgynevezett Leontief-inverz kiszámítása megmutatja, hogy az egyes szektorok beszállítói láncain összességében milyen bérjövedelem, állóeszköz felhasználás, nettó működési eredmény és bruttó hozzáadott érték képződik. (beszállítói lánc hatás)
3. Végül, amennyiben a megképződött többletjövedelmek elfogyasztását feltételezzük, – valójában természetesen csak egy részét fogyasztják el, ennek arányát a fogyasztási határhajlandóság mutatja meg – illetve az állóeszköz felhasználás folyamatos pótlását (beruházásokon keresztül) szintén feltesszük, kiszámíthatóvá válik a teljes hatás a bérjövedelem, állóeszköz felhasználás, nettó működési eredmény és bruttó hozzáadott érték növekedését tekintve. (jövedelmek (újra)elköltésének multiplikatív hatása)

Ezekhez a számításokhoz szükséges ugyanakkor több paraméter megbecslése, amelyeket egyenként bemutat a 2. táblázat.

2. táblázat: A modellben használt paraméterek

Paraméterek	Értékeik
Levelezős és esti tagozatos hallgatók pécsi fogyasztása a nappali hallgatókhoz viszonyítva	14,3% = 1/7
Hallgatók pécsi fogyasztási hónapjainak száma egy évben	10
Pécsi vállalatok pécsi beszállítóinak aránya a folyó termelő felhasználásban	70,0%
Bérek adóterhe (a bruttó bérből)	34,5%
Profit adóterhe (nettó működési eredményből)	30,0%
Pécsi lakosok pécsi fogyasztásának aránya	90,0%
Pécsi beruházások pécsi szállítóinak aránya	70,0%
Bruttó átlagkereset havonta	213 100 Ft
Fogyasztási határhajlandóság	85,0%

Forrás: A szerző szerkesztése

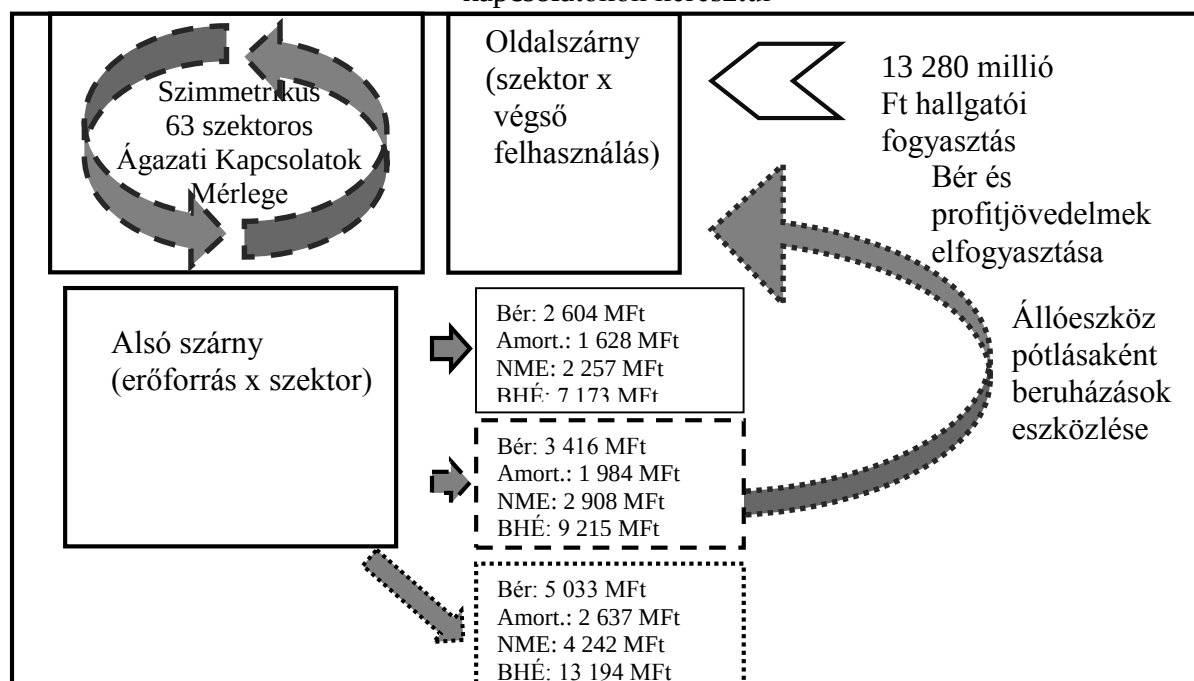
A 2. táblázatban foglalt paraméterek használatával mindhárom fenti hatásmechanizmus eredménye kiszámítható és értelmezhető.

Elsődleges hatás: az egyetemi hallgatók 13 280 millió forintos fogyasztását kielégítik a pécsi vállalatok. Ebből a bevételből évi 2 604 millió forintot bérként fizetnek ki (ez a magyar átlagbérekkel számolva 1 018 foglalkoztatottat jelent), 1 628 millió forint értékű állóeszközt használnak fel, 2 257 millió forint nettó működési eredményt realizálnak (profit) és összesen 7 173 millió forint bruttó hozzáadott érték képződik náluk (ez nagyságrendileg az éves pécsi bruttó hozzáadott érték 2,1%-a).

A beszállítói lánc hatása: a hallgatói fogyasztást kielégítő beszállítói láncok pécsi vállalatai mind részesülnek a diákok fogyasztása által generált bevétel-növekedésből. Összesen évi 3 416 millió forintot bérként fizetnek ki (ez a magyar átlagbérekkel számolva 1 336 foglalkoztatottat jelent), 1 984 millió forint értékű állóeszközt használnak fel, 2 907 millió forint nettó működési eredményt realizálnak (profit) és összesen 9 215 millió forint bruttó hozzáadott érték képződik náluk (ez nagyságrendileg az éves pécsi bruttó hozzáadott érték 2,7%-a).

Jövedelmek (újra)elköltésének multiplikatív hatása: A hallgatók fogyasztásának hatására képződött jövedelmeket a lakosság elkölti és az elhasználódott állóeszközöket a vállalatok beruházással pótolják. Ez újabb vállalatoknak jelent bevételt, így miután az újabb fogyasztási és beruházási kereslet tovagyűrűzik Pécs gazdaságában a hatás multiplikálódik. Összességében évi 5 033 millió forintot bérként fizetnek ki (ez a magyar átlagbérekkel számolva 1 968 foglalkoztatottat jelent), 2 637 millió forint értékű állóeszközt használnak fel, 4 242 millió forint nettó működési eredményt realizálnak (profit) és összesen 13 194 millió forint bruttó hozzáadott érték képződik náluk (ez nagyságrendileg az éves pécsi bruttó hozzáadott érték 3,9%-a). A teljes hatásmechanizmust egy stilizált ÁKM-en mutatja be a 4. ábra, kitérve az eredményekre.

4. ábra: A hallgatói fogyasztás hatásának tovagyűrűzése Pécs gazdaságában az ágazatközi kapcsolatokon keresztül

Forrás: A szerző szerkesztése

A PTE KARAINAK MULTIPLIKÁLT FOGLALKOZTATÁSI ÉS BRUTTÓ HOZZÁADOTT ÉRTÉK HATÁSA

A korábban bemutatott modellt az egyes karokra külön-külön lefuttatva az egyes karok hatása egyenként megvizsgálható Pécs Bruttó Hozzáadott Értékére és foglalkoztatására. Ezeket az adatokat foglalja össze az alábbi táblázat. (3. táblázat)

3. táblázat: Az egyes karok foglalkoztatási és BHÉ hatása Pécssett

A PTE karainak foglalkoztatási és BHÉ hatása Pécssett	+/-100 hallgató a karon		+/-10% hallgató a karon		A kar teljes foglalkoztatási hatása (fő)	A kar teljes hatása a BHÉ-re (MFt)	A kar nappali tagozatos hallgatói (fő)	A kar levelező vagy esti tagozatos hallgatói (fő)
	Foglalkoztatott (+/- fő)	BHÉ (+/- MFt)	Foglalkoztatott (+/- fő)	BHÉ (+/- MFt)				
ÁJK	8,4	54,9	21,0	137,8	210,0	1 378,3	1 119	1 392
ÁOK	12,5	80,9	36,3	235,6	363,0	2 355,5	2 800	113
BTK	8,3	55,3	29,3	196,3	293,4	1 963,3	2 467	1 086
ETK	10,5	73,2	23,1	160,6	231,3	1 605,9	1 598	596
FEEK	10,0	69,2	10,6	73,7	106,5	737,2	663	402
KTK	10,6	68,1	21,1	135,8	210,5	1 358,1	1 412	583
MK	9,9	64,2	4,5	29,1	44,7	291,0	421	32
PMMIK	9,6	66,6	27,2	189,9	272,4	1 898,8	2 335	514
TTK	9,4	63,1	22,3	149,2	222,5	1 492,2	2 138	226
PTE egésze	9,9	66,3	196,8	1 319,4	1 968,0	13 194,4	14 953	4 944

Forrás: A szerző szerkesztése

A 3. táblázat első két oszlopában az látszik, hogy amennyiben az adott kar hallgatói létszáma 100 fővel nő vagy csökken, az miképpen hat a város foglalkoztatására illetve Bruttó Hozzáadott Értékére. A második két oszlop a karok 10%-os hallgatói létszámváltozásának azonos hatását méri, majd az ötödik és hatodik oszlop a kar teljes hatását mutatja, míg a nyolcadik és kilencedik a kar hallgatói létszámának tagozatok szerinti bontását mutatja.

A 3. táblázat eredménye meglepő, hiszen 100 orvos hallgató jelenti a legnagyobb hatást, míg a 3. ábrán az látszott, hogy az orvos hallgatók átlagosan kevesebbet költenek például a jogászoknál. Ez azért van így, mert az orvosok között a levelezős hallgatók aránya rendkívül alacsony, a modellben (ahogyan a valóságban is) a levelezős hallgatók fogyasztásának egy részét feltételeztük pécsi fogyasztásnak. Alapvetően tehát egy kar 100 hallgatójának fontosságát az dominálja, hogy milyen a levelezősök aránya a karon. A teljes kar, illetve a 10%-os hallgatói létszámváltozás hatását pedig alapvetően meghatározza az adott kar hallgatói létszáma.

ÖSSZEGZÉS

A fentiekben bemutatott modell alapján Pécssett az egyetemi hallgatók jelenléte és azok fogyasztása majdnem kétezer fő számára teremt munkát, Pécs bruttó hozzáadott értékének majd 4%-a ennek köszönhető. Ha az egyetem hallgatói létszáma 100 fővel nő vagy csökken, az átlagosan 10 pécsi számára teremt munkát és 66 millió forinttal növeli Pécs Bruttó Hozzáadott Értékét.

Az egyes karok közül az Általános Orvostudományi, Közgazdaságtudományi, Egészségtudományi és Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési karok hallgatói fejtenek ki egyenként az átlagnál nagyobb hatást Pécs gazdaságára. Összességében azonban az Általános Orvostudományi, Bölcsészettudományi és Műszaki karok vannak a legnagyobb hatással Pécs gazdaságára hallgatói létszámuknál fogva.

Az Egyetem teljes (rövid távú) gazdasági hatásának vizsgálatához a fenti elemzést célszerű a külföldi hallgatók fogyasztásának, az egyetem anyagi kiadásainak és közvetlen foglalkoztatásának hatásaival kiegészíteni a továbbiakban.

IRODALOMJEGYZÉK

Armstrong, H. W. (1993): The Local Income and Employment Impact of Lancaster University. *Urban Studies*. 1993/10. szám. pp. 1653-1668.

Blaney, M. F. et al. (1992): What does a University add to its local economy? *Applied Economics*. 1992/ 24. szám. pp. 305-311.

Felstein, D. (1997): Estimating Some of the Impacts on Local and Regional Economic Development Associated with Ben-Gurion University of the Negev. *Negev Center for Regional Development, Ben-Gurion University of the Negev. Jerusalem*. 58. p.

Füzesi Zs. – Tistyán L. (2013): Külföldi diákok egy egyetem és város életében. *Területfejlesztés és Innováció*. 7. évfolyam 3. szám. 11-17. p.

Központi Statisztikai Hivatal (2008): Szimmetrikus ÁKM (szervezet x szervezet) tábla a hazai kibocsátásra, alapján, folyó áron TEÁOR 08. Elérhető: <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haDetails.jsp?query=kshquery&lang=hu> (Letöltve: 2013.04.08.) adatbázis

Leontief, W. (1986): *Input-Output Economics*, second edition. Oxford University Press. Oxford. 448. p.

Mezei K. (2008): Az egyetemek szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben, Az innovációs rendszer alapú megközelítések összevetése. Pécsi Tudományegyetem – Közgazdaságtudományi Kar – Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola. Doktori értekezés. Győr-Pécs. 180. p.

Molnár A. (2012): Hallgatói megélhetési index, A felsőoktatásban részt vevő hallgatók fogyasztói kosara, valamint a regionális megélhetési indexek bemutatása – módszertani alapok és empirikus kutatás. Pécsi Tudományegyetem – Közgazdaságtudományi Kar. Szakdolgozat. Pécs. 58. p.

Rechnitzer J. – Hardi T. (szerk.) (2008): A Széchenyi István Egyetem hatása a régió fejlődésére. Széchenyi István Egyetem – Gazdaság- és Társadalomtudományi Intézet. Győr. 161. p.

Varga A. (2004): Az egyetemi kutatások regionális gazdasági hatásai a nemzetközi szakirodalom tükrében. *Közgazdasági Szemle*. 2004/március szám. pp. 259–275.

A NYELVTUDÁS HASZNOSSÁGÁNAK MEGÍTÉLÉSE AKTÍV ÉS VÉGZETT HALLGATÓK KÖRÉBEN

THE IMPORTANCE OF FOREIGN LANGUAGE MASTERY AS VIEWED BY UNDERGRADUATE AND GRADUATE STUDENTS

¹Márta Anette – ²Háhn Judit

¹PhD, adjunktus, PTE Közgazdaságtudományi Kar Gazdaság-módszertani Intézet, 7622 Pécs,
Rákóczi út 80. Telefon: 72- 501-599/23190, email: anette@ktk.pte.hu

²PhD, adjunktus, PTE Közgazdaságtudományi Kar Gazdaság-módszertani Intézet, 7622 Pécs,
Rákóczi út 80. Telefon: 72-501-599/23190, email: hahn@ktk.pte.hu

ABSZTRAKT

A nyelvtanulás, a többnyelvűség és a kultúrák közötti kommunikáció előmozdítása az Európai Unió egyik legfontosabb célkitűzése. Uniós tagállamként Magyarország is támogatja azt az elképzelést, hogy az anyanyelvén kívül mindenki legalább két idegen nyelvet ismerjen. Mindezek ellenére az uniós statisztikák szerint a magyarok mindössze 35 százaléka beszél legalább egy idegen nyelvet, ami a korábbi felméréssel összevetve csökkenő tendenciát mutat. A Diplomás Pályakövető Rendszer keretein belül azt vizsgáltuk, hogyan ítélik meg a Pécsi Tudományegyetem aktív és végzett hallgatói a nyelvtudás fontosságát. Az eredmények alátámasztják az angol nyelv elsőségét, ami megfelel az uniós és az országos helyezésnek. Az adatok azt sugallják, hogy ösztönözni kell a külföldi tanulmányokat vagy munkavállalást, mert ezek pozitív hatással vannak a nyelvtudás fontosságának megítélésére és a nyelvtanulás folyamatának értékelésére. Általánosságban azonban a kapott eredmények negatívnak tekintendők mind a nyelvtanulás eredményességének, mind munkaerő-piaci hasznosságának megítélésében. Az okok és kiutak feltáráshoz további kutatások szükségesek.

BEVEZETÉS

A történelem során az ember mindig a veleszületett és elsajátított készségei, képességei és ismeretei által tudott beilleszkedni az őt körülvevő csoportba vagy társadalomba, illetve ezek felhasználásával tudott hozzájárulni az adott csoport vagy társadalom fejlődéséhez. Az ismeretek és készségek elsajátítása túlnyomórészt szervezett formában, azaz az oktatási rendszeren belül történt, illetve történik. A társadalom és az iskolarendszer fejlődése éppen ezért egymással párhuzamosan megy végbe, hiszen az oktatási rendszer feladata mindazon ismeretek és készségek átadása, amelyre a társadalomban hasznos munkát végző munkavállalónak szüksége van.

Napjaink globalizálódó világa korábban nem tapasztalt lehetőségeket nyújt az ismeretek elsajátítására, fejlesztésére és alkalmazására. A technológiai fejlődésnek köszönhetően a világ különböző pontjain levő emberekkel és intézményekkel léphetünk kapcsolatba néhány másodperc alatt, az információcsere nincs sem időbeli, sem pedig térbeli korlátok közé szorítva. Ezek a lehetőségek azonban az egyéntől is új ismereteket és készségeket követelnek. Egy nemrégiben végzett felmérés szerint (*OECD 2013*) manapság csökken az igény a kevés szakismeretet követelő munkakörök iránt, ugyanakkor a 21. századi munkavállalónak megfelelő információ-feldolgozó és kommunikációs készséggel kell rendelkeznie, valamint nyitottnak és képesnek kell lennie az életen át tartó tanulásra. Az, hogy az emberek mit tudnak és a tudásukat mire használják, nagymértékben befolyásolja az életlehetőségeiket. Az utóbbi évtizedben az iskolai végzettség és a munkavállalás formája helyett az ismeretek és készségek munkahelyi alkalmazásának sikeressége vagy sikertelensége vált meghatározó tényezővé. A megfelelő felkészültségű munkavállaló nagyobb eséllyel kerül el a munkanélküliséget, gyorsabban el tud helyezkedni és magasabb bért kap. A sokoldalúan képzett munkaerő magasabb termelékenységet eredményez, mindezek az ország versenyképességét is javítják.

A tudástranszfer kizárólag kommunikáció útján megy végbe, épp ezért szükséges mindazon nyelvi és társadalmi konvenciók és normák ismerete, amelyek ezt a folyamatot szabályozzák. A globalizációnak köszönhetően ennek a folyamatnak egyre növekvő hányada idegen nyelven történik, így az idegen nyelv(ek) ismerete átértékelődik. Megnő a valóban használható nyelvtudás és a szakmai nyelvi kompetenciák iránti igény. Tanulmányunkban azt vizsgáljuk, hogy mindez mennyire tükröződik a Pécsi Tudományegyetem hallgatóinak mindennapi tapasztalataiban, illetve ez mennyiben felel meg az uniós elvárásoknak és gyakorlatnak.

AZ IDEGENNYELV-ISMERET MINT SZELLEMI ÉS GAZDASÁGI TŐKE

A 90-es évek végén a szombathelyi főiskola „A nyelv mint szellemi és gazdasági tőke” címmel szervezett alkalmazott nyelvészeti konferenciát. Az azóta eltelt másfél évtized igazolta az akkori témaválasztás aktualitását. Multikulturális világunkban nemcsak az anyanyelvi kommunikáció fontossága került előtérbe, hanem a különböző nyelvek és kultúrák közötti kölcsönhatások megnövekedésével az idegen nyelvi kompetenciák megléte és fejlesztése is. Az Európai Unióban a nyelvtudás és nyelvtanulás szerepe hangsúlyozottan előtérbe került, mivel az anyanyelven kívül két idegen nyelv ismeretét szorgalmazzák a hosszú távú célkitűzések.

Idegennyelv-ismeret az Európai Unióban

Az Európai Bizottság lisszaboni stratégiája (2000) azt a célt fogalmazta meg, hogy az EU 2010-re a legversenyképesebb tudásalapú térséggé váljon a világon. Ezen cél eléréséhez az idegen nyelvi kompetenciákat kulcsfontosságúnak tekinti a stratégia (*ELAN 2006*), mivel a többnyelvű európai polgárok jobban tudnak élni az egységes Európa által kínált gazdasági, oktatási és szakmai lehetőségekkel. A többnyelvűség elérését oly módon is támogatja az Európai Bizottság és az Európai Tanács, hogy számos akcióttervet és stratégiát fogalmazott meg ebben a témakörben, melyek közül a legfontosabbak az alábbiakban kerülnek bemutatásra:

- 2003-ban jelent meg a nyelvtanulást és nyelvi sokszínűséget támogató akciótterv (*Promoting Language Learning and Linguistic Diversity*), amely az alábbi fő célkitűzéseket fogalmazta meg: helyi, regionális és országos szinten segíteni kell,

hogy a nyelvtanulás életen át tartó folyamatának előnyeit valamennyi uniós állampolgár élvezhesse; a nyelvoktatás minőségét annak valamennyi szintjén fejleszteni kell; támogatni kell a nyelvi sokszínűséget és elérhetőbbé kell tenni a nyelvtanulást.

- 2005-ben a Bizottság a többnyelvűség előmozdítására stratégiát fogadott el (A New Framework Strategy for Multilingualism), amely az alábbi fő irányokat jelölte ki: a nyelvtudás és többnyelvűség fontos gazdasági szerepének hangsúlyozása; a nyelvtanulás támogatása egymás jobb megértése és a hatékonyabb kommunikáció érdekében; lehetővé kell tenni, hogy valamennyi uniós állampolgár számára anyanyelvén elérhetők legyenek az uniós rendelkezések és információk.
- 2008-ban az Európa Tanács elfogadta azt a stratégiát (A European Strategy for Multilingualism), amely tovább erősíti a többnyelvűség fontosságát: a nyelvi és kulturális sokszínűség értéke; többnyelvűség támogatása a társadalmi kohézió és a kultúrák közötti kommunikáció megteremtésére; életen át tartó nyelvtanulás támogatása; a többnyelvűség szerepe az EU gazdasági versenyképességének növelésében, a mobilitás és a jobb alkalmazhatóság elősegítésében.
- 2009-ben született meg a következő évezed legfontosabb oktatási feladatait tartalmazó stratégia (Education and Training 2020); ehhez kapcsolódik a 2012-ben kiadott nyelvoktatási stratégia, amely áttekinti az eddigi eredményeket és megfogalmazza a legfontosabb teendőket (Language competences for employability, mobility and growth). A stratégia készítői szerint nem sikerült elérni a jobb idegennyelv-ismeretet, amit egyrészt a tagállamok közötti különbségek is indokolnak; magasabb óraszám, jobb módszerekkel kell az idegen nyelveket oktatni; el kell érni, hogy 2020-ra jelentősen nőjön az első illetve a második idegen nyelvet jól beszélők aránya; az idegennyelvi oktatásnak a munkaerő-piaci elvárásokhoz kell igazodnia.

Mindezek mellett számos olyan tanulmány és elemzés is készült, melyek az idegennyelv-tudás és a többnyelvűség különböző aspektusait vizsgálják. Ezek közül az egyik legutóbbi az Európai Bizottság megrendelésére 2012 tavaszán készített elemzés (*Eurobarometer 386*), amely áttekinti az uniós idegennyelv-ismeret helyzetét olyan kérdésköröket is érintve, mint például a nyelvtanuláshoz való viszonyulás, a nyelvtanulást segítő és gátló körülmények, a leghatékonyabb nyelvtanulási módszerek, illetve az uniós polgárok viszonyulása a többnyelvűséghez. A vizsgálat eredményei az alábbiakban foglalhatók össze:

- az európaiak pozitívan ítélik meg a többnyelvűséget: 88% szerint fontos az idegen nyelv(ek) ismerete, és 98% tartja fontosnak gyermeke jövője szempontjából az idegen nyelv(ek) ismeretét. Kétharmaduk az angolt tartja a legfontosabb idegen nyelvnek mind saját maga, mind gyermeke számára, ezt követi a német, a francia, a spanyol és a kínai. 77% véli úgy, hogy a nyelvi kompetenciák fejlesztését előtérbe kell helyezni, valamint 88% szerint legalább egy, 72% szerint pedig két idegen nyelv ismerete szükséges.
- a fenti pozitív hozzáállást a valóság nem tükrözi, ugyanis az európaiak 54%-a rendelkezik társalgási szintű kompetenciával legalább egy idegen nyelven, 25% legalább kettő, és csupán 10% legalább három nyelven. Kissé nőtt azoknak az

aránya, akik az anyanyelvükön kívül nem beszélnek más nyelvet (ez főleg a kelet-közép-európai régióra jellemző).

- a leggyakoribb idegennyelv-használat az újságolvasáshoz (44%), a televíziózáshoz és rádiózáshoz (37%), valamint a barátokkal történő kapcsolattartáshoz (35%) kötődik. 27% használja munkája során rendszeresen az idegen nyelvi ismereteit, 50% pedig külföldi utazásokon. Ezek a tevékenységek elsősorban angol nyelven történnek. A 2005-ös hasonló kutatáshoz képest 10%-kal nőtt azoknak az aránya, akik az interneten rendszeresen használják idegennyelv-tudásukat, valamint 8%-kal azoké, akik filmet/televíziót néznek, illetve rádiót hallgatnak idegen nyelven. Tehát az internet és a médiahasználat terén az idegen nyelvek ismerete előnyt jelent.
- a megkérdezettek 61%-a véli úgy, hogy az idegen nyelv(ek) ismerete elsősorban a külföldi munkavállaláshoz szükséges, 46% számára pedig a külföldön folytatott tanulmányokhoz. További idegen nyelv elsajátítása a válaszadók 45%-ának növelné a munkahelyi esélyeit, és 43%-át segítené külföldi tanulmányaiban. Ugyanakkor a 2005-ös eredményekhez hasonlóan a megkérdezettek közül kevesen tanultak a megkeresés idején új nyelvet, amit többnyire a motiváció, az idő és a pénz hiányával magyaráztak.
- a válaszadók többsége (68%) iskolai keretek között tanul(t) idegen nyelvet
- a megkérdezettek 44%-a idegen nyelvű filmek vagy tévéműsorok esetében a feliratozást preferálja a szinkronizálással szemben.

A fenti tények fontos útmutatást jelentenek az uniós nyelvoktatási stratégia kidolgozásakor, mivel az idegen nyelvek hasznosságának és használhatóságának megítélése kihat a nyelvoktatás eredményességére is.

Idegennyelv-ismeret Magyarországon

A rendszerváltásig a magyarországi idegennyelv-oktatásban az orosz dominált, melyet döntően nyelvtani-fordító módszerrel oktattak. Ennek az eredménye az a szomorú tény, hogy használható, társalgási szintű nyelvtudásra csak kevesen tettek szert ebből a nyelvből. A rendszerváltás után a nyugati nyelvek, elsősorban az angol oktatása került előtérbe. A két idegen nyelv megfelelő ismeretére vonatkozó célkitűzést a magyar oktatásügy is osztja: általános és középiskolában több idegen nyelv között is választhatnak a diákok. A felsőoktatásban nem mindenhol kötelező a nyelvtanulás, de a diploma megszerzésének a többnyire középfokú nyelvvizsga a kritériumkövetelménye. Ugyanakkor a tanulmányaikat befejezők átlagosan 20 százaléka nyelvvizsga hiánya miatt nem kap diplomát. A nagyszámú nyelviskola, a többféle típusú nyelvvizsga, a rengeteg, kommunikáció-centrikus tankönyv ellenére az idegennyelv-ismeret tekintetében az uniós mezőny végén helyezkedünk el. A sikertelenség lehetséges okainak feltárása és elemzése nem célunk, ezért csak a tünetek felsorolására szorítkozunk. Az adatokat az Eurobarometer (2012) jelentése alapján ismertetjük:

- az Európai Unión belül Magyarország azon régióhoz tartozik, ahol a 2005-ös kutatáshoz képest csökkent azoknak az aránya, akik legalább egy idegen nyelvet beszélnek (ez az adat a 7 százalékpontos csökkenés után 35%). A visszaesés még jelentősebb (14 százalékpont) a legalább két idegen nyelvet beszélők esetében (13%).

- Magyarország vezeti azt a listát, mely szerint a válaszadók nagy valószínűséggel nem beszélnek egy idegen nyelvet sem: ez az arány 65%.
- a nyelvtanulásban a fő motivációt a külföldi munkavállalás (71%) és a hazai jobb elhelyezkedési lehetőség (56%) jelenti, míg a legkevésbé a más kultúrákból származó emberek megismerése fontos (11%), és a személyes motiváció (19%) is nálunk az egyik legalacsonyabb.
- a megkérdezettek 64%-a szerint személyes előrejutásához az angol a leghasznosabb idegen nyelv, amit a német követ (48%). A többi nyelvet a válaszadók 1-5%-a tartja fontosnak. Ugyanakkor 16% véli úgy, hogy személyes előrejutásához az idegen nyelvek ismerete nem szükséges.
- a 2005-ös adatokhoz képest 14 százalékponttal visszaesett azok aránya, akik szerint a német nyelv hasznos a gyermekük jövője szempontjából (59%). Ettől függetlenül Szlovákiához és Szlovéniához hasonlóan nálunk is magas a német nyelv tanulását támogató szülők aránya. Az angolt 85% tartja fontosnak gyermeke számára, ami változatlan arány 2005-tel összehasonlítva.
- a nyelvtanulásra motiváló tényezők közül a magyar válaszadók számára legfontosabb az lenne, ha a nyelvtanulás ingyenes lenne (28%, ami 10 százalékpontos növekedés), ha később lehetőség lenne külföldön dolgozni (19%), ha fizetnének a munkavállalónak a nyelvtanulásért (16%), ha ezen a nyelvterületen lehetne tanulmányokat folytatni (14%), illetve ha szakmai előmenetelt vagy jobb állást jelentene (12%). Ugyanakkor a megkérdezettek 30 százaléka azt nyilatkozta, hogy nem akar nyelvet tanulni, vagy nem tervezi meglévő nyelvtudását fejleszteni. Ez Portugália után a második legmagasabb arány az Unióban.
- a nyelvtanulást hátráltató tényezők közül a magyar válaszadók az alábbiakat emelték ki: túl sokba kerül (44%, ami 12 százalékpontos növekedés), 36 százalék nem érzi magát motiváltnak a nyelvtanulásra, időhiány (28%), nincs nyelvérzéke (22%), nincs alkalma olyanokkal találkozni, akik ezt a nyelvet beszélik (12%)
- a nyelvtanulás kerete 71% esetében az iskola, 14% esetében iskolán kívüli csoportos nyelvtanulás. Magyarországon a legalacsonyabb azok aránya (4%), akik anyanyelvi beszélővel történő informális beszélgetés során tanulják az idegen nyelvet. (Ez az arány Dániában a legmagasabb: 46%.)
- ennek következtében a nyelvtanulás leghatékonyabb módjának az iskolai nyelvvoktatást tartják a magyar válaszadók (46%), míg az anyanyelvi beszélővel folytatott informális beszélgetést a legkevésbé hatékonynak (1%) ítélik meg, ami az Unióban a legalacsonyabb arány. A többi nyelvtanulási forma hatékonyságát (utazások nyelvterületre, csoportos nyelvtanulás iskolán kívül, magántanár, önálló tanulás, stb.) 1-9% tartja megfelelőnek.

Összességében tehát elmondhatjuk, hogy a magyar nyelvtanulók alacsony motiváltsága, az idegen nyelvet nem beszélők és megtanulni/fejleszteni nem is akarók magas aránya szembetűnő. Ugyanakkor az európai tendenciáknak megfelelően a nyelvtanulás elsősorban iskolai keretek között történik, az angolt tartják a leghasznosabb idegen nyelvnek, főleg a külföldi munkavállalás lehetősége miatt tanulnak idegen nyelvet a magyarok.

NYELVTUDÁS ÉS NYELVTANULÁS A FELSOÓKATATÁSBAN – A DPR FELMÉRÉSEINEK EREDMÉNYEI ALAPJÁN

Az országos Diplomás Pályakövető Rendszer (DPR) aktív és végzett hallgatók körében végez éves felmérést azzal a céllal, hogy feltérképezze a válaszadók véleményét, tapasztalatait és motivációját a képzésre és a munkaerő-piaci elvárásokra vonatkozóan. A felmérésben szerepelnek olyan kérdések is, amelyek a válaszadók nyelvtudásának megítélésére, az egyetemi idegen nyelvi kurzusokkal való elégedettségükre, külföldi tanulmányaikra és munkavállalásra, valamint a nyelvtudás mint munkaerő-piaci kompetencia fontosságának megítélésére vonatkoznak. A Pécsi Tudományegyetem 2010-ben csatlakozott ehhez a kutatáshoz. Az alábbiakban a PTE aktív és végzett hallgatóinak a válaszait elemezzük. Az eredmények az aktív hallgatók esetében a 2010, 2011 és 2012-es évek összesített adatait tükrözik, végzett hallgatók esetében pedig a 2010, 2011, 2012 és 2013-ban végzett felmérések összesített adatain alapulnak.

Az aktív hallgatók nyelvtudása

A DPR-kutatás keretében a hallgatói nyelvtudás felmérése a válaszadók önértékelése alapján történt. A 2010-2012 adatokat összesítve a hallgatók 94,1%-a ismeri az angol nyelvet saját bevéllása szerint valamilyen szinten. A németről 76,8%-uk, a franciáról 14,1%, az olaszról 15,1%, az orosz nyelvről 11,5%, míg a spanyolról 9,4% nyilatkozott hasonlóan. Ezek az arányok megfelelnek az országos adatoknak (vö. *Veroszta 2012, 2013*). Az egyéb nyelvek sorában a legtöbben a horvátot, a latint és a románót említették. Az adatok értelmezésekor viszont nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy válaszadói önértékelés történt, a százalékok pedig a „kicsit ismeri” kategóriát is magukba foglalják, amely nem feltétlenül jelent használható nyelvtudást. Ha ezt a válaszlehetőséget nem számítjuk bele az eredményekbe, valamivel realisabb képet kapunk a nyelvtudásról (angol 76,8%, német 51%, francia 6,2%, olasz 5,5%, orosz 3,1%, spanyol 3%). A nyelvvalasztás azonban még így is két nyelvre szűkül le: az angolra és a németre. Az 1990-es évek elején Magyarországon még a német volt népszerűbb: az általános iskolások is magasabb arányban tanultak akkor németül, mint angolul (*Nikolov 2009*). Mára az angol nyelv első helye vitathatatlan: az általános és a középiskolások több mint fele angolul tanul, a német csak második a sorban (*Vágó 2003, idézi Nikolov 2009*).

A PTE karait vizsgálva, az ÁOK, a BTK és a KTK hallgatói minősítették nyelvtudásukat nagyon jónak angoltól, míg legkevésbé az IGYK, az ETK és a FEEK diákjai bírnak jó angol nyelvismerettel saját bevéllásuk szerint. Megállapítható továbbá, hogy minél felsőbb évfolyamon tanul valaki, annál jobban ismeri az adott idegen nyelvet. A meglévő felsőfokú végzettség és a nyelvtudás között viszont nem tapasztalható összefüggés.

Az adatok rávilágítanak arra, hogy azon válaszadók, akik felsőfokú tanulmányaik alatt hosszabb-rövidebb ideig külföldön tanultak, általában jobban beszélnek idegen nyelveket. Minden nyelv esetében igaz, hogy az idegen országokban tanulmányokat folytatók jobban ismerik az adott nyelvet. A külföldön vállalt munka és a nyelvtudás között hasonló összefüggés tapasztalható, különösen az adott idegen nyelvet nagyon jól ismerők vannak nagyobb arányban azon válaszadók között, akik már dolgoztak külföldön. Ezek az összefüggések nem meglepőek, hiszen általában egymásra kölcsönösen ható folyamatokról van szó. A hallgatók közül főleg

azok pályáznak meg külföldi ösztöndíjakat, akiknek eleve olyan szintű a nyelvtudásuk, hogy képesek az adott nyelven előadásokat hallgatni, szakkönyveket olvasni, szemináriumokon részt venni. A külföldön töltött idő pedig nemcsak a már meglévő nyelvtudás szinten tartását segíti elő, hanem annak továbbfejlesztését is. A külföldi munkavállalás esetében ugyan vannak olyan munkakörök (pl. takarítás), amelyhez nem feltétlenül szükséges magas szintű nyelvtudás, de ezekben az esetekben is felgyorsíthatja az idegen nyelvi környezet az adott idegen nyelv elsajátítását. A hallgatók többsége (88,4%) viszont nem dolgozott még külföldön, 91,9%-uk pedig nem folytatott még külföldön felsőfokú tanulmányokat. Az utóbbi adat meglepő, hiszen számos ösztöndíj (pl. Erasmus, Campus Hungary) kínál erre kedvező lehetőséget. Az országos adatok (2012-es felmérés) is hasonlóak: a hallgatók 93,8%-a nem tanult még külföldön (Veroszta 2013). A PTE diákjainak többsége az adatok szerint tehát nem aknázza ki az idegen nyelvi környezet nyújtotta előnyöket a nyelvtanulás terén, azaz valószínűsíthető, hogy főként idegen nyelvi kurzusok, illetve tanfolyamok keretében tanul nyelveket.

Általános nyelvtanfolyamok

A DPR 2012-es felmérés új elemei voltak a hallgatói elégedettséget felmérő kérdések, amelyek az egyetemen meghirdetett általános nyelvtanfolyamokra és a szakmai idegen nyelvi kurzusokra is kiterjedtek. Az általános nyelvi kurzusok célja a nyelvvizsgákra való felkészítés, míg a szakmai idegen nyelvi kurzusok a szaknyelvi (pl. üzleti, jogi, orvosi) tudás és a szaknyelvi kommunikációs készségek elsajátítását szolgálják. Az egyetem által meghirdetett általános, nyelvvizsga-előkészítő tanfolyamokkal a hallgatók 34,1% elégedett. Hasonló arányú a bizonytalanok tábora (31,1%): ők azok, akik elégedettek is, meg nem is. A fennmaradó 34,8% pedig elégedetlen ezekkel a kurzusokkal. Így azonos arányúnak mondható az elégedettek, a bizonytalanok és az elégedetlenek aránya ennél a kérdésnél. Az általános nyelvtanfolyamok tehát megosztották a hallgatói véleményeket. Az adatok azt mutatják, hogy az elégedettség az egyetemen eltöltött idővel párhuzamosan csökken: minél felsőbb évfolyamra jár valaki, annál kevésbé elégedett az általános nyelvtanfolyamokkal. Míg az elsősök 40,8%-a elégedett ezekkel a kurzusokkal, addig a végzősöknek mindössze 27,2%-a.

Kari bontásban az eredményeket az *1. számú táblázat* mutatja. A PTE hallgatóinak átlagosan 30,5%-a elégedett ezekkel a kurzusokkal. Látható, hogy leginkább az ÁOK, a PMMIK és az ÁJK karain elégedettek a válaszadók az általános, nyelvvizsgára előkészítő tanfolyamokkal. Az adatokat azonban fenntartásokkal szabad csak értelmezni, hiszen vannak olyan karok (pl. ETK, KTK), ahol a szaknyelvi képzésen van a hangsúly, ezért nem is indítanak általános nyelvi kurzusokat.

1. táblázat: A PTE aktív hallgatóinak elégedettsége az általános nyelvtanfolyamokkal

KAR	ELÉGEDETTEK* ARÁNYA
ÁJK	36,9%
ÁOK	53,0%
BTK	34,1%
ETK	22,7%
FEEK	27,1%
IGYK	33,3%
KTK	21,7%
MK	3,0%
PMMIK	50,5%
TTK	22,9%
ÁTLAG	30,5%

* inkább elégedett/nagyon elégedett

Azok, akik külföldön dolgoztak, valamivel elégedettebbek ezekkel a tanfolyamokkal (39,3%), mint azok, akik nem vállaltak eddig külföldön munkát (33,9%). A külföldi országokban folytatott tanulmányok viszont nem befolyásolták a hallgatói elégedettséget e tekintetben. A tanulmányok mellett dolgozók körében viszont kisebb az elégedettség (29,9%) az általános nyelvtanfolyamokkal, mint azok esetében, akik eddig nem vállaltak munkát (36,3%).

A nappalis hallgatók között találunk nagyobb arányban olyan válaszadókat, akik nem elégedettek az általános nyelvi kurzusokkal (36,4%). A levelezősöknek csupán 26,6%-a nyilatkozott így.

Szakmai idegen nyelvi kurzusok

A szakmai idegen nyelvi kurzusok esetében szintén nagyon megoszlottak a vélemények: az elégedetlenek aránya 33,1%, a bizonytalanoké 27,3%, míg az elégedetteké 39,6%. A hallgatói elégedettség átlagos mértéke valamivel jobb, mint az általános nyelvi tanfolyamok esetében (33,8%). Megállapítható, hogy általában azon válaszadók, akik nem elégedettek az általános nyelvtanfolyamokkal, a szakmai idegen nyelvi kurzusokról is hasonló nézeteket vallanak. Akárcsak az általános nyelvi tanfolyamok esetében, itt is igaz az a tendencia, hogy minél felsőbb évfolyamon tanul valaki, annál kevésbé elégedett a nyelvi kurzusokkal. Az elsősök 45,5%-a elégedett a szakmai idegen nyelvi kurzusokkal, míg a végzősök 31,6%-a.

A PTE karai közül ismét az ÁOK, a PMMIK és az ÁJK áll az élen a hallgatói elégedettség tekintetében. Az orvostudományi kar rendkívül pozitív hallgatói visszajelzéseit alátámasztja az idegen nyelv központi szerepe: az orvos, fogorvos és gyógyszerész szakmában elengedhetetlen követelmény a szakmai nyelvismeret. Ennek megfelelően nagy hangsúlyt kapnak a szaknyelvi ismeretek a képzésben.

2. táblázat: A PTE aktív hallgatóinak elégedettsége a szakmai idegen nyelvi kurzusokkal

KAR	ELÉGEDETTEK* ARÁNYA
ÁJK	49,6%
ÁOK	67,0%
BTK	37,0%
ETK	26,3%
FEEK	17,3%
IGYK	27,7%
KTK	30,6%
MK	8,3%
PMMIK	54,6%
TTK	20,4%
ÁTLAG	33,8%

* inkább elégedett/nagyon elégedett

Azok, akik felsőfokú tanulmányaik alatt hosszabb-rövidebb ideig külföldön tanultak, általában kisebb arányban (29,6%) elégedetlenek ezekkel az órákkal, mint azok, akik nem tanultak külföldön (33,1%). A tanulmányaik mellett dolgozók (akárcsak az általános nyelvtanfolyamok esetében láttuk) kevésbé elégedettek a szakmai idegen nyelvi kurzusokkal (34,4%), mint azon társaik, akik nem dolgoznak (41,9%).

Felmerül a kérdés, hogy milyen tényezők állhatnak az általános és a szakmai idegen nyelvi kurzusokra vonatkozó, viszonylag alacsony arányú elégedettség hátterében, illetve milyen módon lehetne ezen pozitív irányban változtatni. A felmérés nem terjed ki az okok vizsgálatára, így csak feltételezéseket lehetne megfogalmazni ezzel kapcsolatban. Ehelyett érdemes egy pillantást vetni a kormány által 2012 végén kiadott Fehér Könyvre, amely a nemzeti idegennyelv-oktatás fejlesztésének stratégiáját mutatja be az általános iskolától a diploma megszerzéséig. A felsőoktatásra vonatkozóan a szaknyelvoktatás szerepének növelését hangsúlyozza a tervezet. Szükségesnek tartják az alap- és mesterképzés képzési és kimeneti követelményeiben a szaknyelvi ismeretek előírását, amennyiben azt a szak jellege indokolja (*Fehér Könyv 2012-2018*, 26). 2017-től az alapképzésbe történő bejutás előfeltételeként legalább államilag elismert (középfokú) B2 szintű nyelvvizsgát, vagy azzal egyenértékű nyelvvizsga-bizonyítványt határoznának meg. Az alapképzés kimeneti követelményeként B2 szintű (középfokú), általános vagy – amennyiben a képzés indokolja – szakmai komplex nyelvvizsgában jelölik meg. A tervezet felhívja a figyelmet a szaknyelvoktatás következő problémáira: nagy létszámú csoportok, szaknyelvoktatók képzésének és továbbképzésének hiánya, nem standardizált óra- és kreditszámok, valamint a szaknyelvi órák hiánya a mesterképzéseken. Intézkedési tervet viszont nem tartalmaz ez a dokumentum (vö. *A Nyelvtudásért Egyesület észrevételei 2013*). A felsőoktatásban tehát az idegennyelvi-oktatás keretén belül a szaknyelvoktatás helyzetén szeretnének elsősorban változtatni. A dokumentumban megfogalmazott problémák orvoslása feltehetően növelni fogja a hallgatói elégedettséget is ezekkel a kurzusokkal.

Végzett hallgatók nyelvtudása

Végzett hallgatók körében is az angol és a német bizonyult a leginkább beszélt nyelveknek (2011-2013 összesített adatok alapján). Angolból többnyire a többé-kevésbé ismeri (29,4%) és ismeri (25,4%) kategóriákban szerepelnek a válaszok; csak 17,5% nyilatkozott úgy, hogy nagyon jól ismeri a nyelvet. Németből már más a tendencia: a többség nem (24,6%) vagy kicsit (26,1%) ismeri, illetve 23,3% többé-kevésbé ismeri a nyelvet. A többi nyelv esetében a negatív válaszok dominálnak: francia (85,9% nem ismeri), spanyol (91,8% nem ismeri), orosz (81,6% nem ismeri).

Megállapítható, hogy az angol esetében a korábbi (egyetemi tanulmányok előtti) külföldi munkatapasztalat pozitívan befolyásolja a nyelvtudás megítélését. Azok közül, akik dolgoztak külföldön a tanulmányaik előtt, 30,7% nyilatkozott úgy, hogy nagyon jól ismeri az angol nyelvet (az átlag 16,1%), míg a külföldi munkatapasztalattal nem rendelkezők 31,3% többé-kevésbé ismeri a nyelvet, és csak 15,0% mondta azt, hogy nagyon jól ismeri. A német esetében a korábbi munkatapasztalattal rendelkezők többsége kicsit ismeri a nyelvet (24,8%), és azok is így nyilatkoztak, akik nem dolgoztak külföldön (26,8%). Francia, olasz, spanyol és orosz nyelvből mindkét válaszadói kategóriában a negatív válaszok dominálnak, azaz egyaránt nem ismerik az adott nyelvet a külföldi munkatapasztalattal rendelkezők és azok sem, akik nem dolgoztak külföldön. Ezek az adatok azt sugallják, hogy a hallgatók zöme többnyire olyan nyelvterületen dolgozott korábban, ahol angol nyelvet kellett használnia, és ennek alapján az angol nyelvtudásukat pozitívan ítélik meg, míg a többi nyelv esetében ez nem mutatható ki.

A végzett hallgatók 91,0%-a nem vállalt munkát külföldön egyetemi tanulmányai közben. A külföldön dolgozók 35,9%-a viszont nagyon jól ismeri az angol nyelvet (az egyetemi átlag mindössze 16,2%). A német esetében az a válasz dominál, hogy a megkérdezettek csak kicsit ismerik a nyelvet – függetlenül attól, hogy dolgozott-e külföldön a válaszadó; a többi nyelv esetében pedig a nemleges válaszok. Tehát mind a tanulmányok előtti, mind a tanulmányok közötti külföldi munkatapasztalat elsősorban az angol nyelv használatához kötődik, ez az egyetemi átlaghoz viszonyítva rendkívül pozitívan befolyásolja a nyelvtudás megítélését. A többi nyelv esetében ez nem mutatható ki, tehát a hallgatók a többi nyelv esetében valószínűleg nem az adott nyelvterületen dolgoztak. Angolból a külföldi tanulmányok is jelentősen megnövelik a jó nyelvtudás arányát (46,8% nagyon jól ismeri, míg az átlag 18%), míg a német és a többi nyelv esetében ez nem hat pozitívan a nyelvtudásra. Mindebből arra következtethetünk, hogy valószínűleg ezen nyelveknél nem az adott nyelvterületen tanultak a válaszadók.

A nyelvvizsga hiánya

A DPR feltérképezte azt is, hogy milyen arányban vannak azok, akik az abszolutórium után a nyelvvizsga hiánya miatt késlekedtek a diploma megszerzésével. Az adatokat (2011-2013) kari bontásban a 3. táblázat tartalmazza:

3. táblázat: A nyelvvizsga miatti késedelem aránya

KAR	ARÁNY
ÁJK	39,9%
ÁOK	41,7%
BTK	67,3%
ETK	56,5%
FEEK	93,6%
IGYK	92,1%
KTK	83,7%
MK	78,7%
PMMIK	79,7%
TTK	69,4%
ÁTLAG	70,5%

Legnagyobb arányban a FEEK és az IGYK hallgatói nem rendelkeznek a diplomához elvárt nyelvvizsgával, de a KTK, MK és PMMIK körében is meghaladja a nyelvvizsga hiánya miatt diplomát nem kapók aránya az egyetemi átlagot.

A képzési forma alapján legmagasabb arányban a főiskolai hagyományos képzésben résztvevők késedelmének oka a nyelvvizsga hiánya (78,3%), őket a BA/BSc képzésben résztvevők (77,7%) és az MA/MSc (73,2%) képzésben tanulók követik. Az egyetemi átlag (70,5%) fölött van, ami azt jelenti, hogy a késlekedők több mint kétharmadánál a nyelvvizsga hiánya a sikertelenség oka. Az egyetemi hagyományos képzésben a diplomát nem szerzők közül 63,8% a hiányzó nyelvvizsga miatt nem tud időben végezni, míg az osztatlan képzésben résztvevők esetében ez az arány csupán 21,9%. A doktori képzésnél a késedelmet mindössze 5%-ban magyarázza a nyelvvizsga hiánya.

A tagozatot vizsgálva nem találunk érdemi különbséget: a diplomát nem szerzők közül a nappali képzésben 69,7%, a levelező képzésben 71,2% küszködik a nyelvvizsga hiányával. A két érték egymáshoz is és az egyetemi átlaghoz is (70,5%) nagyon hasonló.

A nyelvtudás mint munkaerő-piaci kompetencia

A legfrissebb, 2013-as DPR-felmérés adatai szerint a munkavégzéshez szükséges kompetenciák sorában a nyelvtudás az utolsó helyet foglalja el (vö. *Diplomás Pályakövető Rendszer 2013-as pályakövetési vizsgálat a Pécsi Tudományegyetemen, 2013*). A megkérdezetteknek a munkavégzéshez szükséges kompetenciákat kellett osztályozniuk 1-5-ig a szükségességük szerint.

4. táblázat: A munkavállaláshoz szükséges kompetenciák fontossága

A vizsgált tényezők	Átlag
Önállóság	4,51
Nagy munkabírási, kitartás	4,43
Konfliktuskezelési készség	4,38
Rugalmasság	4,33
Együttműködés egy csapattal	4,33
Jó munkaszervezés, időgazdálkodás	4,29
Fogalmazási készség	4,18
Szaktudás alkalmazása a gyakorlatban	4,17
Íráskészség	4,09
Számítógépes tudás	4,08
Elméleti szaktudás	3,97
Innovatív készség	3,78
Jó prezentációs készség	3,70
Monotonitás tűrés	3,44
Mások irányítása	3,30
Nyelvtudás	3,15

Forrás: Diplomás Pályakövető Rendszer 2013-as pályakövetési vizsgálat a Pécsi Tudományegyetemen, 2013: 50

Az eredmény megdöbbentő, hiszen ezek szerint a nyelvtudás a legkevésbé szükséges kompetencia a munkahelyeken. A 2010-2013-as felmérések összesített adatai szerint viszont megállapítható, hogy azok, akik tanulmányaik előtt külföldön dolgoztak, sokkal fontosabbnak értékelik a nyelvtudást. Míg az összes válaszadó 28,8%-a tartja jelentős mértékben szükségesnek, a külföldön tanulmányokat folytatók 52,7%-a nyilatkozik így. Azok tehát, akik külföldön tanultak, majdnem kétszer olyan fontosnak ítélik a nyelvtudást, mint azok, akik nem rendelkeznek külföldi tanulmányi tapasztalattal. Hasonló a hatása a külföldi munkavállalásnak: azok, akik tanulmányaik közben külföldön dolgoztak, a második legfontosabb készségnek tekintik a nyelvtudást, míg azok szerint, akik ilyen tapasztalattal nem rendelkeznek, a nyelvtudás a második legkevésbé fontos készség. A tanulmányok előtt, illetve közben végzett külföldi munka tehát pozitívan befolyásolja a nyelvtudás fontosságának megítélését.

ÖSSZEFOGLALÁS

Magyarország tíz éve tagja az Európai Uniónak, amely kiemelt fontosságúnak tartja a nyelvtudást, a többnyelvűséget és a kultúrák közötti kommunikációt. Ennek elősegítését számos stratégia és akcióterv is támogatja. Mindezek ellenére az Unió belül sem sikerült elérni azt a korábban kitűzött célt, hogy minden uniós állampolgár az anyanyelvén kívül még legalább két idegen nyelvet beszéljen társalgási szinten. Idegen nyelvek ismerete terén Magyarország az uniós mezőny végén helyezkedik el, sőt az előző felméréshez képest még csökkent is a legalább

egy vagy két idegen nyelvet beszélők aránya. Azok, akik beszélnek idegen nyelvet, elsősorban angolul és/vagy németül tudnak és főképp a külföldi munkavállalás lehetőségét tartják fontosnak a nyelvtanulással összefüggésben.

A Pécsi Tudományegyetemen folyó Diplomás Pályakövetési Rendszer (DPR) keretein belül azt vizsgáltuk, hogy aktív és végzett hallgatóink mennyire tartják fontosnak a nyelvtudást és ez mennyire tükrözi az uniós elvárásokat. Habár az adatok pontos értelmezését hátráltatja az a tény, hogy nem minden adatsor szerepelt a különböző évek kérdőívein és így a válaszadók száma nagymértékben eltért, a tendenciák világosan kiolvashatók.

Uniós tagországgént Magyarországon is több idegen nyelv tanítása folyik az általános és középiskolákban, és tucatszám egy-illetve kétnyelvű akkreditált nyelvvizsga közül választhatnak a nyelvtanulók. A felsőoktatásban a nyelvoktatás helyzete változatos képet mutat: többnyire általános B2 típusú nyelvvizsgához kötik a diplomaszerezést, és csak néhány képzési területen előírás a szaknyelvi B2 típusú nyelvvizsga megszerzése. Azok a hallgatók pedig, akik már a felsőfokú tanulmányaik megkezdésekor rendelkeznek a diplomaszerezéshez elvárt nyelvvizsgával, többnyire semmilyen szervezett nyelvoktatásban nem vesznek részt tanulmányaik alatt. Az oktatásért felelős minisztérium 2010-ben felhívta a figyelmet arra, hogy a végzős hallgatók közel negyede a nyelvvizsga hiánya miatt nem kap időben diplomát. Ez az arány a Pécsi Tudományegyetemen 2007-2010 között 23% volt (*forrás: PTE Oktatási Igazgatóság, személyes kommunikáció*).

A DPR-kutatás során kiderült, hogy a diplomát nem szerzők 70,5%-a a nyelvvizsga hiánya miatt van lemaradásban a Pécsi Tudományegyetemen, ami rendkívül magas aránynak számít. Mivel a nyelvtanulás körülményeire a kérdőívben nem kérdeztek rá, a lehetséges okokat nem tudjuk elemezni.

Egyértelmű az is, hogy a hallgatók 90%-a nem folytatott külföldi tanulmányokat, és sem a képzési időszak előtt, sem pedig közben nem vállalt külföldön munkát. A válaszokból ugyanakkor az rajzolódik ki, hogy azok a hallgatók, akik rendelkeznek külföldi munka- és tanulmányi tapasztalattal, az egyetemi átlagnál sokkal pozitívabban ítélik meg saját nyelvtudásukat és általában a nyelvtudás fontosságát, mint azok, akik nem éltek ezekkel a lehetőségekkel. Ugyancsak elégedettebbek az egyetemen folyó általános és szaknyelvi képzésekkel, ami azzal magyarázható, hogy egyrészt magabiztosabb nyelvhasználóként könnyebben teljesítik a nyelvi követelményeket, másrészt idegen nyelvi környezetben megtapasztalták, hogy milyen nyelvi kompetenciákra van szükségük.

Ahogy az unióban és országosan, a Pécsi Tudományegyetemen is az angol nyelv ismerete dominál (94,1%), amit a német követ (76,8%). A többi idegen nyelvi ismerete jóval kisebb arányú, és a külföldi munka- és tanulmányi tapasztalat is elsősorban az angol nyelvtudás megerősítését bizonyította. Épp ezért célszerű lenne a hallgatókat arra buzdítani, hogy nagyobb arányban éljenek a különböző külföldi ösztöndíjas lehetőségekkel és minél több nyelvterületen szerezzenek tapasztalatot.

Meglepő az a tény is, hogy a munkaviszonnyal rendelkező válaszadók (akik többségében a nyelvvizsga hiányában nem kaptak még diplomát) a nyelvi kompetenciákat tartják legkevésbé szükségesnek jelenlegi munkájuk ellátásához. Ez a tény vagy arra utal, hogy diploma hiányában

olyan munkakört töltenek be, melyhez nincs szükségük nyelvtudásra, vagy esetleg a kudarc miatt elutasítóak a nyelvtudás fontosságával kapcsolatban. A tényleges okokra a kérdőívből nem nyerhetünk választ.

A kapott eredmények negatív besorolását tovább rontja az a tény, hogy a válaszadók többsége a rendszerváltás után született vagy járt iskolába, amikor a nyugati nyelvek tanítása lépett az addig elsőbbséget élvező orosz helyébe. A nyugati nyelvek oktatása kommunikáció-centrikus módszerekkel történik az általános iskolától kezdve, tehát jobb eredményeket kellene felmutatni. Az adatok azt sugallják, hogy a PTE hallgatói éppúgy alacsony motivációt mutatnak a nyelvtanulással kapcsolatban, mint ahogy azt az uniós felmérés Magyarországgal kapcsolatban megállapította. Úgy tűnik, a nyelvtanulás főleg a nyelvvizsga-elvárások teljesítéséhez kötődik, és nincs motiváció a nyelvi készségek továbbfejlesztésére, a nyelvtudás finomítására és célnyelvi környezetben történő kipróbálására. A nem elegendő idegennyelv-ismeret és a kulturális bezárkózás egyéni és társadalmi szinten is negatív következményekkel járhat.

Ez a kutatás elgondolkodtató folyamatokra hívta fel a figyelmet a Pécsi Tudományegyetemen tanuló, illetve végzett hallgatók nyelvtudásával kapcsolatban, de az okokra nem ad választ. Bízunk benne, hogy „Az idegen nyelvi képzési rendszer fejlesztése a Pécsi Tudományegyetemen” című TÁMOP keretében jelenleg folyó felmérésünk pontosabb képet ad a nyelvtanítási helyzetről és kijelöli azokat a területeket, melyeket fejleszteni kell ahhoz, hogy a hallgatók nyelvtudása és a nyelvtudás fontosságáról alkotott véleménye pozitív irányban változzon.

IRODALOMJEGYZÉK

A European Strategy for Multilingualism (2008) Forrás: www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/educ/104230.pdf - letöltés: 2014.01.02.

A New Framework Strategy for Multilingualism (2005) Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUri/serv.do?uri=COM:2005:0596:FIN:EN:PDF> – letöltés: 2014.01.02.

A Nyelvtudásért Egyesület észrevételei A nemzeti idegennyelv-oktatás fejlesztésének stratégiája az általános iskolától a diplomáig Fehér könyv 2012 – 2018 című előterjesztéshez kapcsolódóan (2013) Forrás: http://nyelvtudasert.hu/cms/data/uploads/nyelvtudasert_egyesulet_feher-konyv_eszrevetelek.pdf – letöltés: 2013. 12. 20.

Education and Training 2020. (2009) Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:c:2009:119:0002:0010:EN:PDF> – letöltés: 2014.01.02.

ELAN (2006): *ELAN: Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprises.* Forrás: http://ec.europa.eu/education/languages/Focus/docs/elan_en.pdf – letöltés: 2013.10.25.

Eurobarometer 386 (2012): *Europeans and their Languages. Report.* European Commission. Forrás: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf. — letöltés: 2013.10.25.

Fehér Könyv 2012-2018. A nemzeti idegennyelv-oktatás fejlesztésének stratégiája az általános iskolától a diplomáig. EMMI Oktatásért Felelős Államtitkárság. (2012) Forrás: <http://www.kormany.hu/download/c/51/c0000/idegennyelv-oktat%C3%A1s%20feh%C3%A9r%20k%C3%B6nyv.pdf> - letöltés: 2013. 12. 20.

Kuráth G. – Kovács Á. – Héráné Tóth A. – Sipos N. (2013) *Diplomás Pályakövető Rendszer 2013-as pályakövetési vizsgálat a Pécsi Tudományegyetemen.* (2013) Pécs: PTE, 73 p.

Language Competences for employability, mobility and growth. (2012) Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2012:0372:FIN:EN:PDF> – letöltés: 2014. 01. 02.

Nikolov M. (2009): *A magyarországi nyelvoktatás-fejlesztési politika – nyelvoktatásunk a nemzetközi trendek tükrében.* Forrás: <http://www.ofi.hu/tudastar/fokuszban-nyelvtanulas/nikolov-marianne> – letöltés: 2013. 12. 01.

OECD (2013): *OECD Skills Outlook 2013: First Results from the Survey of Adult Skills.* OECD Publishing. Forrás: <http://dx.doi.org/10.1787/978926404256-en> – letöltés: 2013. 10. 29.

Promoting Language Learning and Linguistic Diversity (2003) Forrás: http://ec.europa.eu/education/doc/official/keydoc/actlang/act_lang_en.pdf – letöltés: 2014. 01. 02.

Vágó I. (2003): Az oktatás tartalma. In: Halász Gábor – Lannert Judit (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2003.* Budapest: Országos Közoktatási Intézet, pp. 175-238.

Veroszta Zs. (2012): *Hallgatók 2011. Kutatási zárótanulmány. Diplomás Pályakövetési Rendszer országos kutatás.* Educatio Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály. Forrás: http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR_hallgatoi/hallgatoi2011_zarotanutmany.pdf – letöltés: 2013. 12. 01.

Veroszta Zs. (2013): *Hallgatók 2012. Kutatási zárótanulmány. Diplomás Pályakövetési Rendszer országos kutatás.* Educatio Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály. Forrás: http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/Hallgatok_2012_zarotanutmany.pdf - letöltés: 2013. 12. 01.

ELKÉPZELÉSEK ÉS REALITÁS A FIATAL DIPLOMÁSOK MUNKAERŐ-PIACÁN

EXPECTATIONS AND REALITY AT THE LABOUR MARKET OF YOUNG GRADUATES

¹Galambosné Tiszberger Mónika – ²Kehl Dániel

¹PhD, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Gazdaságmódszertani Intézet,
7622 Pécs Rákóczi út 80., tel.: 0672501599/23144, e-mail cím: tiszbergerm@ktk.pte.hu

²PhD, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Gazdaságmódszertani Intézet,
7622 Pécs Rákóczi út 80., tel.: 0672501599/23144, e-mail cím: kehld@ktk.pte.hu

ABSZTRAKT

A tanulmány célja kettős: időben és térben (karonként) megvizsgálni és bemutatni a Diplomás Pályakövető Rendszer (DPR) adatai alapján azt, hogy a Pécsi Tudományegyetem hallgatóinak munkapiaci elképzelései mennyire vannak összhangban a frissen végzettek által tapasztalt realitással. Mivel a fiatal diplomások munkaerő-piaci helyzete áll az elemzések középpontjában, ezért a DPR adatokból kifejezetten csak a fiatalok válaszait vettük figyelembe. Az eredmények karonként eltérően, időben pedig nagyon hasonlóan alakulnak, de általánosságban – három kar kivételével – annyit megállapíthatunk, hogy a még tanulmányaikat folytató fiatal hallgatók reálisan ítélik meg az elhelyezkedési esélyeiket. Hasonlóan ehhez az elérhető keresetekről kialakult kép is összhangban áll a valósággal, sőt, minimálisan még alul is értékeli a hallgatók a lehetőségeiket. Ugyanakkor viszont az elégedettséget adó kereset a karok felénél szignifikánsan meghaladja a piacon elérhető értékeket.

BEVEZETŐ

A tanulmány célja kettős: időben és térben (karonként) megvizsgálni és bemutatni a Diplomás Pályakövető Rendszer (DPR) adatai alapján azt, hogy a Pécsi Tudományegyetem hallgatóinak munkapiaci elképzelései mennyire vannak összhangban a viszonylag frissen végzettek által tapasztalt realitással. Mindhárom rendelkezésre álló év adatai alapján (hallgatóknál 2010-2012, végzetteknel 2011-2013) megvizsgáljuk, hogy karonként a még tanulmányaikat folytató hallgatók milyen elvárásokkal, célokkal, tervekkel várják a munkaerőpiacra való kilépést, elsősorban az elhelyezkedési és kereseti lehetőségek szempontjából. Azt tartjuk fontosnak megnézni, hogy az itt kapott eredmények hogyan viszonyulnak a valósághoz: a már végzett hallgatók ténylegesen milyen arányban és milyen feltételekkel tudtak elhelyezkedni, mennyire tudják a végzettségüket hasznosítani a különböző területeken, mennyi az átlagos keresetük. Ugyanezzel a kérdéssel foglalkozik Veroszta Zsuzsanna 4.5-os alfejezete (Hrubos 2012), de ott

országos szintű adatokkal dolgoznak és régiós, illetve képzési területek szerinti összehasonlítást végeznek. A konklúzióban az itt olvasott eredményekre is kitérünk. (Egy hasonló, a főiskolai és egyetemi, illetve nemenkénti különbségeket vizsgáló tanulmány *Carbajal et al. (2000).*)

A DPR nagyon sok hasznos, más adatgyűjtésekből, adatforrásokból nem nyerhető információt szolgáltat a felsőfokú tanulmányaikat folytatók, illetve az azt már befejezők jellemzőiről, motivációiról, helyzetükről. Bizonyos szempontból a korábbi FIDÉV (Fiatal Diplomások Életpálya Vizsgálata) kutatás (*Galasi 2002*) folytatásának tekinthető. Ez egyrészt újabb feltevések, hipotézisek tesztelésére ad alkalmat, más szempontok mentén történő értékelésre, másrészt viszont kevés ponton hasonlíthatóak össze az eredmények más (hivatalos) forrásból származó statisztikai adatokkal.

A munkaerő-piaci sikeresség alapvetően többdimenziós jelenség, amelyben sokféle objektív és szubjektív aspektusnak releváns helye van. (*Veroszta 2010*) Mi azonban – az elemzésekben is gyakran kiemelt – két „hagyományos” szempontot, az elhelyezkedést és az elérhető keresetet tettük vizsgálatunk tárgyává. *Varga (2013)* szerint is a munkaerő-piaci sikeresség legfőbb mutatói a munkaerő-piaci státusz és a keresetek, valamint az első állás megtalálásához szükséges idő és az állás, illetve a szaktudás kapcsolata. A szokásosnak mondható, a felsőfokú végzettséggel realizálható foglalkoztatottság és jövedelem bemutatásán túl azonban mi arra helyezük a hangsúlyt, hogy a tényleges munkaerő-piaci helyzetet a hallgatók mennyire reálisan érzékelik. Ennek az értékelését azért is fontosnak tartjuk, mert a felsőoktatás feladatai közé az is hozzátartozik, hogy a kilépésre, az átmenetre is felkészítse a hallgatókat. (*Veroszta 2010*) Ebbe pedig az is beletartozik, hogy a hallgatókban a valóságnak megfelelő kép alakuljon ki az elérhető lehetőségekről.

A tanulmány a vizsgált hallgatók, illetve végzetek körének tisztázásával indul, hiszen a „fiatalokra” szeretnénk koncentrálni. Ezután a két felvázolt szempontnak megfelelően először az elhelyezkedési lehetőségekkel, majd a keresetekkel foglalkozunk részletesen. A tanulmányt összegzés zárja.

A MINTASOKASÁG JELLEMZŐI

A DPR mintavételi módszere, a mintanagyság és annak összetétele részletesen megtalálható a rendszeresen megjelenő kiadványokban. (*Kuráth et al. 2013, Kuráth et al. 2011a, Kuráth et al. 2011b*) A tanulmány célja azoknak a „fiatal” hallgatóknak a vizsgálata, akik első diplomájuk megszerzéséért tanulnak és ezen tanulmányaik során, vagy csak ezt követően fognak megjeleni a munkaerőpiacon. Az ő várakozásaikat, elképzeléseiket pedig olyan végzetek tapasztalataival érdemes összehasonlítani, akik hasonló helyzetben és életkorban szerezték meg diplomájukat és jelentek meg a gazdaságilag aktív népességcsoportban. Éppen ezért mind a hallgatókat, mind a végzeteket tartalmazó adatállományt csak szűkített szemléletben vesszük figyelembe. Arra vonatkozóan nem találtunk elfogadott definíciót (sőt, a legtöbb, friss, fiatal diplomásokkal foglalkozó tanulmány nem is tér ki az életkor lehatárolására), hogy ki számít fiatal pályakezdőnek, ezért a lehatárolás szubjektív megfontolásokat is tartalmaz. Ezen okok miatt tartjuk fontosnak a feltételek pontos bemutatását és a részsokaság jellemzőinek számbavételét még a tanulmány elején. A végzetek esetében jelen tanulmányban csak azokra koncentrálnunk, akik a középiskola után viszonylag hamar megkezdték a felsőfokú

tanulmányaikat és az alapján számítanak végzettnek. 25 éves végzési kornál húztuk meg a határt. Az 1. táblázat tartalmazza a figyelembe vett születési év határokat. Egészen más attitűdökkel, munkaerő-piaci lehetőségekkel, helyzettel rendelkeznek azok, akik „később” kezdtek bele a felsőfokú tanulmányaikba, már a munkaerő-piacról visszatérve, esetleg többedik diplomájukat szerzik/szerezték meg.

1. táblázat: A lehatároláshoz felhasznált születési évek a felmérés éve és a végzés óta eltelt idő szerint

Felmérés éve / Végzés óta eltelt évek száma	1	3	5
2011	1 985	1 983	1 981
2012	1 986	1 984	1 982
2013	1 987	1 985	1 983

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

A korábbiakkal összhangban a hallgatók esetében a 25 év alattiakat tekintjük célcsoportunknak. Ők azok, akik szintén a középiskola után közvetlenül, vagy néhány éven belül megkezdtek felsőfokú tanulmányaikat. (Nem teszünk különbséget a képzési formák között, hiszen ezek karonként eltérő képet mutatnak.) A figyelembe vett születési év határok: a 2010-es felmérésnél 1986, a 2011-es felmérésnél 1987 és a 2012-es felmérésnél 1988. A szűkítés eredménye alapján 5 371 hallgató és 3 350 végzett adatát tudjuk felhasználni. (Az eredeti minta 8 669 hallgatót és 8 774 végzettet tartalmaz.) (A 2010-es végzettekkel vonatkozó felmérésben nem szerepel a születés éve, így azokat az adatokat nem tudjuk figyelembe venni.) Az adatok feldolgozásakor a kapott súlyokat használtuk fel. Az így kapott részsokaság összefoglaló adatait a 2. táblázat tartalmazza.

2. táblázat: A mintasokaságból figyelembe vett részsokaság megoszlása a felmérés éve és karok szerint⁸

Kar/Felmérés éve	Végzettek				Hallgatók			
	2011	2012	2013	Összesen	2010	2011	2012	Összesen
ÁJK	103	85	112	300	113	175	157	445
ÁOK	54	44	55	153	206	213	144	563
BTK	191	259	245	695	298	412	350	1 060
EITK	110	134	140	384	159	204	221	584
FEEK	47	85	95	227	57	69	55	181
IGYK	70	69	93	232	72	75	75	222
KTK	145	213	192	550	180	217	221	618
MK	17	20	13	50	22	29	38	89
PMMIK	130	164	166	460	278	342	308	928
TTK	81	104	114	299	183	243	255	681
Összesen	948	1 177	1 225	3 350	1 568	1 979	1 824	5 371

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

Az adatok feldolgozásához az IBM SPSS Statistics 20 programot és MS Excel-t használtuk fel.

⁸ A tanulmányban a kérdőív több változójának feldolgozásával is foglalkozunk. Mivel a válaszadók száma a különböző kérdések esetében eltérő, ezért a későbbiekben $n=...$ módon mindig feltüntetjük az aktuális elemszámot.

AZ ELHELYEZKEDÉSI LEHETŐSÉGEK

Azt gondolhatjuk, hogy a pályaválasztást és így a felsőfokú tanulmányok szakjának megválasztását sokban befolyásolja az a tényező, hogy a leendő hallgatók mennyire bíznak a diplomájuk piacképességében, vagyis mekkora esélyt látnak arra, hogy az adott végzettséggel munkahelyet találnak. Ebből pedig az következne, hogy a hallgatók zöme bízik abban, hogy a végzettségének megfelelően állást fog találni. A 2011-es felmérés kérdőívében nem szerepelt erre vonatkozó kérdés. A másik két évben a következőre kellett válaszolniuk a hallgatóknak: „Mennyire tartja valószínűnek a szakterületen belüli elhelyezkedést a szakon szerzett diplomával?” A válaszlehetőségek a következők voltak:

1. *Biztosan sikerül elhelyezkednem a szakterületen belül.*
2. *Valószínűleg sikerül elhelyezkednem a szakterületen belül.*
3. *Nem tartom valószínűnek, hogy sikerül elhelyezkednem a szakterületen belül.*
4. *Biztosan nem sikerül munkát találnom a szakterületemen.*
5. *Nem szeretnék a tanult szakterületen elhelyezkedni. (Csak a 2012-es felvételnél.)*

Sajnos, a 2012-es mintasokaság 2 százaléka válaszolta azt, hogy a tanulmányainak megfelelő szakterületen egyáltalán nem is szeretne elhelyezkedni. Az ő továbbtanulási motivációit nehéz lenne megmagyarázni. (Az ÁOK kivételével minden karon előfordult néhány ilyen hallgató.)

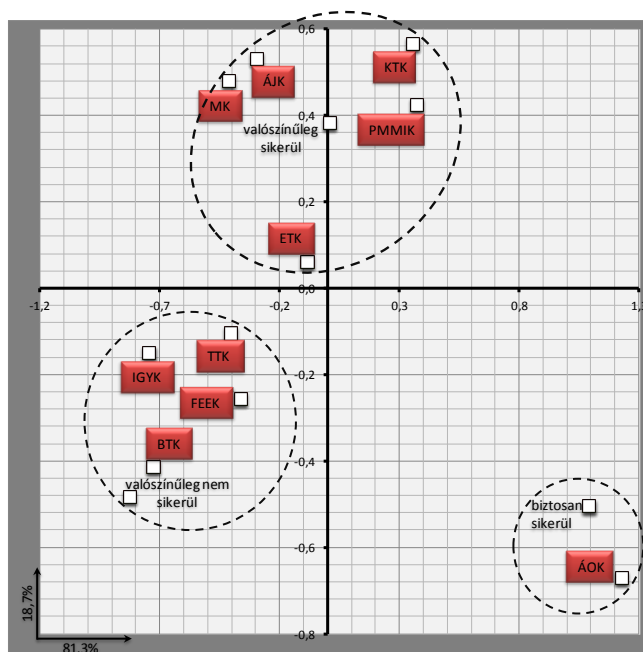
A többiek esetében arra voltunk kíváncsiak, hogy van-e összefüggés a kar és az elhelyezkedési várakozások között, illetve karonként milyen arányban optimisták a hallgatók. Az előbbi cél érdekében a 3. és 4. válaszlehetőséget össze kellett vonni, mert különben túl sok alacsony elemszámú cellát tartalmazott volna a keresztábla.

A minta adatai alapján mindkét évben szignifikáns kapcsolatot mutat a kar és az elhelyezkedési várakozás (A Khi-négyzet próba alapján a p-érték mindkét esetben $<0,001$. A kapcsolat szorossága a Cramer-féle asszociációs együttható alapján 2010-ben gyenge – $C=0,275$ – 2012-ben pedig közepes – $C=0,313$ – erősséget mutat.) (Pintér-Rappai 2007) Ezek után érdemes volt elvégezni a korrespondencia-analízist, hogy vizuálisan is képek kapjunk a kapcsolat természetéről.

A későbbi ábrák értelmezéséhez egy kis támpontot nyújtva röviden összefoglaljuk, hogy a korrespondencia-térképek esetén mire érdemes odafigyelni. „A korrespondencia-analízis egy olyan exploratív többváltozós technika, mely az asszociációs kapcsolat vizuális elemzése érdekében egy gyakorisági tábla adatait grafikus ábrává konvertálja.” (Hajdu 2003, 136) Egy mesterséges, redukált teret hozunk létre (2-3 dimenziót, amelyek még ábrázolhatóak), úgy, hogy az információ minél nagyobb részét megtartsuk. A korrespondencia-térképen a kialakított dimenzióknak konkrétan meghatározható tartalma, jelentése nincsen. Az ábra a pontok távolsága alapján értelmezhető. Az egymáshoz közeli kategóriák hasonlóságot mutatnak, a távolabbiak inkább különbözőséget. Az origóhoz közelebbi pontok markánsabbak, mint az origótól távol esők. Az ábrák bal alsó sarkában a nyilakon lévő számok az inercia (súlyozott variancia) tengelyek által megmagyarázott arányát jelzik. A karikázások a pontok távolságát figyelembe véve, de a szerzők szubjektív döntése alapján kerültek kialakításra.

A korrespondencia térképet nézve viszonylag jól elkülöníthető csoportok rajzolódnak ki. A legoptimistább, a végzést követő foglalkoztatásban leginkább bízó hallgatók az ÁOK-ról kerülnek ki. Körülbelül hasonló mértékben tartják valószínűnek, hogy a szakuknak megfelelő munkalehetőséget találnak az ÁJK, KTK, MK, PMMIK és az ETK hallgatói. A leginkább pesszimisták a BTK-n tanulók, ebbe a csoportba tartozik még az IGYK és a FEEK is. A TTK is inkább a borúlátók csoportjába tartozik, bár ez kevésbé markánsnak tűnik.

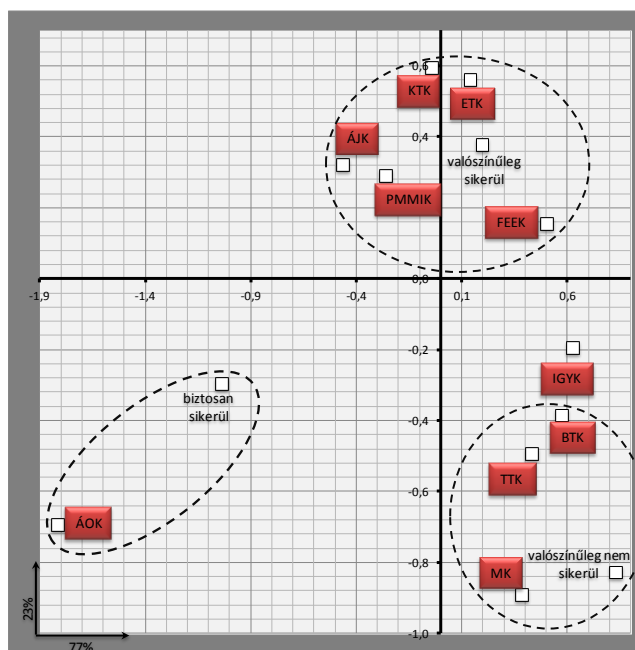
1. ábra: A vélt elhelyezkedési valószínűség és a karok közötti kapcsolat a 2010-es felmérés alapján ($n=1\,536$)

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

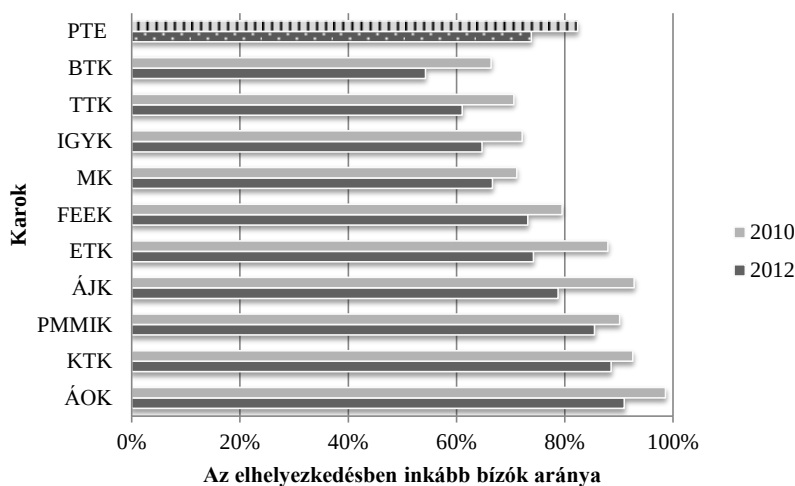
Két év elteltével a mintabeli információk alapján történt némi átrendeződés a várakozásokban (2. ábra). A FEEK-en tanulók kevésbé pesszimisták lettek a munkaerő-piaci kilátásaikat tekintve, talán kicsit az IGYK-sok is, viszont a TTK hallgatói 2012-ben már egyértelműen inkább a sikertelenséget tartják reálisnak, csakúgy, mint a MK válaszadói. Az árnyaltabb kép kialakítása érdekében azt sem haszontalan megnézni, hogy az egyes karokon hogyan alakul a szaknak megfelelő munkavállalásban inkább bízók (1. és 2. válaszlehetőség) aránya a válaszadókon belül. Ezt a 3. ábra szemlélteti.

2. ábra: A vélt elhelyezkedési valószínűség és a karok közötti kapcsolat a 2012-es felmérés alapján ($n=1\ 786$)

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

3. ábra: Az elhelyezkedésben inkább bízóknak mintabeli arányának alakulása karok szerint (2010, 2012)

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

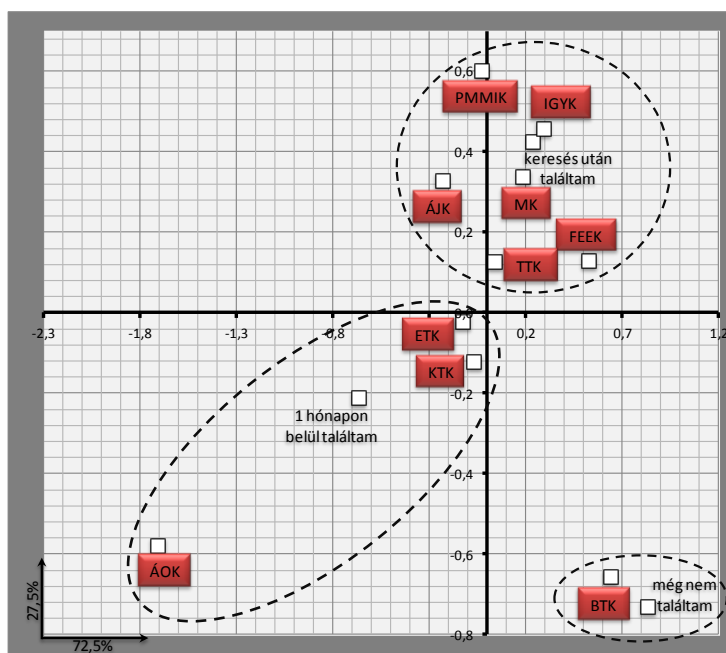
Mindkét időszakban egyértelműen látható (3. ábra), hogy az orvostanhallgatók szinte kivétel nélkül szakjuknak megfelelő állásra számítanak a végzést követően. 80 százaléknál magasabb arányt találunk a KTK és a PMMIK esetében is. A két sereghajtó a BTK és a TTK. Ugyanakkor minden karon többségben vannak azok a válaszadók, akik inkább hisznek a munkaerő-piaci sikerben. A szalagdiagramról az is leolvasható, hogy valamennyi kar hallgatói veszítettek az optimizmusukból a két felmérés közötti időszakban.

Az eddigiekben az elképzelések, a várakozások alakulását láthattuk. A tényeket a végzettek válaszaiból olvashatjuk ki, akik már 1-5 év távlatában megtapasztalhatták a munkaerő-piaci valóságot. A fenti témához kapcsolódó kérdés így hangzott: „Az abszolutorium megszerzése után talált-e munkát?” A válaszlehetőségek:

1. Azonnal, egy hónapon belül találtam.
2. Keresés után találtam.
3. Még nem találtam.

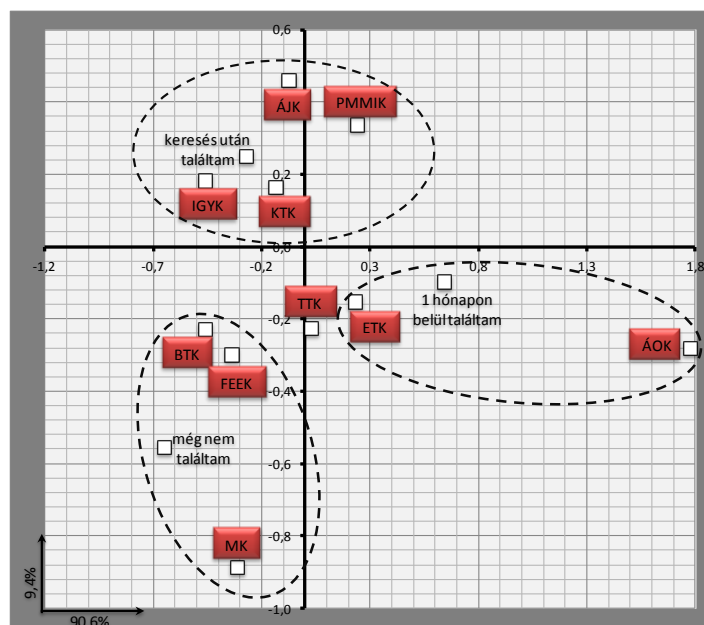
A függetlenségvizsgálat alapján mindhárom vizsgált időszakban beigazolódott, hogy van sztochasztikus kapcsolat a kar és az elhelyezkedés gyorsasága között. (A p-érték mindhárom időszakban $<0,001$. A Cramer-féle asszociációs együttható pedig gyenge kapcsolatot jelez: $C_{2011}=0,255$; $C_{2011}=0,185$; $C_{2011}=0,225$.) A 4-6. ábrák mutatják be a korrespondencia térképeket. (A Művészeti Kar esetében a három évben rendelkezésre álló válaszadók száma rendre mindössze 11, 10 és 4 fő volt. A MK eredményei szerepelnek ugyan az ábrákon, de az értékelésből kihagyjuk a nagyon alacsony elemszám miatt.)

4. ábra: A kar és az elhelyezkedési lehetőségek közötti kapcsolat a 2011-es felmérés alapján
($n=636$)

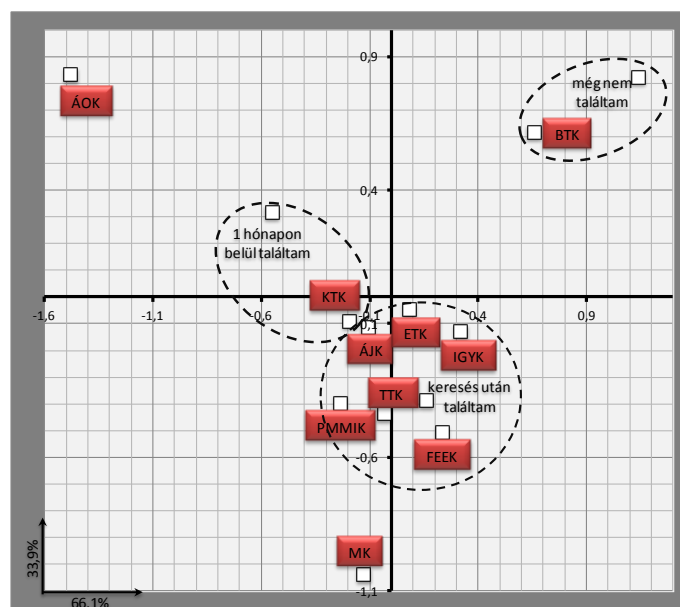
Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

5. ábra: A kar és az elhelyezkedési lehetőségek közötti kapcsolat a 2012-es felmérés alapján
($n=682$)

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

6. ábra: A kar és az elhelyezkedési lehetőségek közötti kapcsolat a 2013-as felmérés alapján
($n=666$)

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

A hallgatói várakozásokat beigazolóan stabilan az ÁOK az a kar, ahonnan gyakorlatilag a végzés után közvetlenül a munkahelyre megy a hallgatók zöme. Ez részben a képzés és a szakma sajátos jellegéből is adódik. Sokan már az egyetemi tanulmányok alatt a későbbi munkahelyükön töltik szakmai gyakorlatukat. Hasonlóan az ETK-n végzetek is gyorsan találnak állást. A gyors elhelyezkedésben a KTK hallgatói is bízhatnak a 2011-es és a 2013-as

eredmények alapján. A másik végletet a mintából egyértelműen a BTK képviseli, illetve 2012-ben ide csatlakozik még a FEEK is. A többi kar viszonylag stabilan a „keresés után találtam” kijelentéshez áll a legközelebb.

Györgyi országos szinten vizsgálta az elhelyezkedési lehetőségeket a végzettség hasznosítási lehetőségének figyelembe vételével. Képzési területekből alakított ki négy csoportot: kedvező elhelyezkedést biztosító területek: orvos- és egészségtudomány, jogi és igazgatási terület; átlagos: gazdaságtudományok, műszaki terület, informatika; vegyes szektor (nehéz és könnyű elhelyezkedésre egyaránt lehetőséget adó): pedagógusképzés; nehezen használható területek: agrár, bölcsészettudomány, társadalomtudomány, természettudomány. (Györgyi 2013) Bár a karokkal ez közvetlenül nem teljes mértékben párosítható össze, a pécsi eredmények alapján eltérőnek tekinthető a TTK helyzete, hiszen a végzettek válaszai alapján összességében nem azt tapasztaltuk, hogy nehezen tudnák hasznosítani a végzettségüket.

Mindhárom időszakban lehetőségünk volt megvizsgálni, hogy átlagosan mennyi idő szükséges az elhelyezkedéshez (természetesen csak azok válaszoltak erre a kérdésre, akik el tudtak helyezkedni). A 3. táblázat foglalja össze az eredményeket. A korábbiakkal összhangban az ÁOK-n végzettek tudnak a leggyorsabban elhelyezkedni. Átlagosan kevesebb, mint 2 hónapot kellett csak várniuk a munkába állásig. A sor végén az IGYK-s és a FEEK-es végzettek már átlagosan 4-6 hónapos álláskeresési időről számoltak be. A többi 6 karon (a MK eredményeit az alacsony elemszám miatt nem említjük) nagy különbségek nem látszanak, átlagosan 3-4 hónapos várakozási (keresési) időt tapasztaltak. A PTE szintjére számított átlagok az országos átlagokkal összhangban alakultak (Varga 2013).

3. táblázat: Az elhelyezkedéshez átlagosan szükséges idő (hónap), 2013

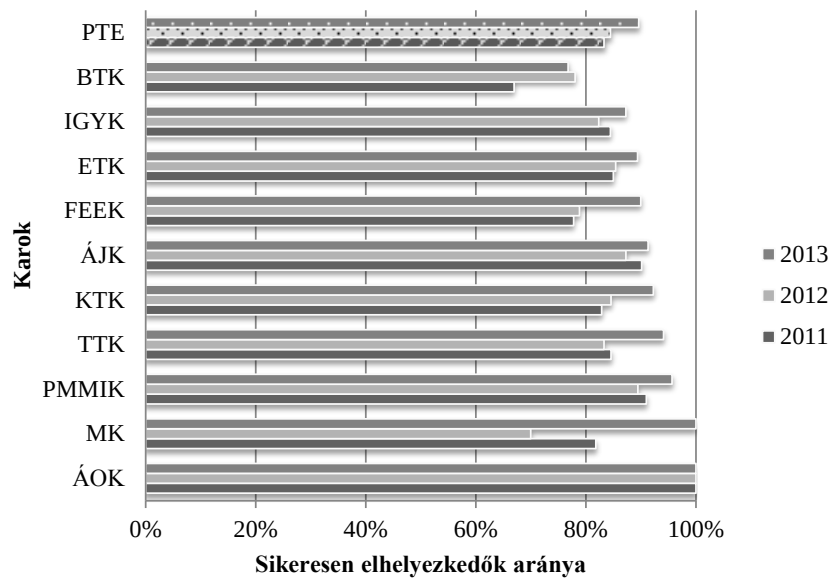
Felmérés éve	2011			2012			2013		
Kar	n	Átlag	Standard hiba*	n	Átlag	Standard hiba*	n	Átlag	Standard hiba*
ÁJK	55	3,1	0,29	48	4,0	0,46	42	3,1	0,25
ÁOK	44	1,3	0,11	36	1,7	0,23	46	1,5	0,15
BTK	79	3,0	0,19	96	3,8	0,23	95	3,9	0,38
ETK	85	2,9	0,30	88	2,9	0,23	93	3,6	0,28
FEEK	22	5,2	0,95	41	5,0	0,63	36	6,1	0,69
IGYK	49	4,3	0,41	41	4,3	0,83	49	5,0	0,63
KTK	60	2,8	0,21	77	3,1	0,18	70	3,2	0,24
MK	9	3,2	0,82	7	6,6	1,74	3	2,3	0,33
PMMIK	81	4,0	0,41	102	4,4	0,43	110	3,7	0,29
TTK	44	3,4	0,34	39	3,6	0,33	48	4,1	0,64
Teljes PTE	530	3,2	0,15	576	3,7	0,18	593	3,7	0,19

*a mintavétel standard hibája, 95 százalékos megbízhatósági szint mellett

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

Összességében fontosnak tartjuk kihangsúlyozni a 7. ábra alapján, hogy mindhárom időszakban a Pécsi Tudományegyetem egészét tekintve az elhelyezkedők átlagosan 83-90 százalék közötti arányt képviselnek. Ha pedig országos kitekintést végzünk, akkor azt látjuk, hogy a diplomások az alacsonyabb végzettségűekhez képest jobb helyzetben vannak a munkaerő-piacon és a 2011-es évi adatok alapján nem beszélhetünk diplomás munkaerő túlkínálatról. (Hajdu 2012)

7. ábra: A végzés után sikeresen elhelyezkedők aránya karok és évek szerint

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

Összehasonlítva a két válaszadói kör eredményeit, azt látjuk, hogy többségében reálisnak mondható a bennlévő hallgatók jövőképe az elhelyezkedési esélyekről. PTE szinten 80 százalék fölötti azon hallgatók aránya, akik inkább bíznak az elhelyezkedés sikerében, és ez összhangban áll a végzettek tapasztalataival. A karok szintjére tekintve a BTK-sok pesszimistább várakozásai beigazolódni látszanak, ugyanakkor a TTK-s és IGYK-s hallgatók alulértékelik a munkaerőpiaci esélyeiket. A FEEK hallgatói, úgy tűnik, jobban bíznak a diplomájukban, mint azt a végzettek visszaigazolni tudják. A többi 6 kar adta elhelyezkedési lehetőségek pedig átlagosan jól érzékelték. Országos szinten a 2008-ban és 2010-ben végzettek összefoglaló adataiban találjuk meg a foglalkoztatottak arányára vonatkozó információt a Friss diplomások 2011 című kiadványban (146. p.). Bár itt képzési területenként vették számba az eredményeket, a főátlag összehasonlítható, ami 70-75 százalék közöttire becsli a foglalkoztatottak arányát. A PTE egészére a fiatal pályakezdekők körében ez az arány mindhárom időszakban magasabb. Az is pozitív jelenségnek tekinthető, hogy a fiatal diplomásokon belül a foglalkoztatottak aránya a 2000-es évek elejéhez képest növekedést mutat Magyarországon (Varga 2013).

A fejezet elején megfogalmazott hipotézis, miszerint a hallgatók nagyobb része természetes módon bízik abban, hogy a választott kar adta végzettséggel el tud majd helyezkedni, beigazolódni látszik az eredmények alapján. Az már egy másik elemzés része lehetne, hogy a szakjuk munkaerőpiaci értékében nem bízóknak milyen motivációk mentén választották ki a továbbtanulás irányát.

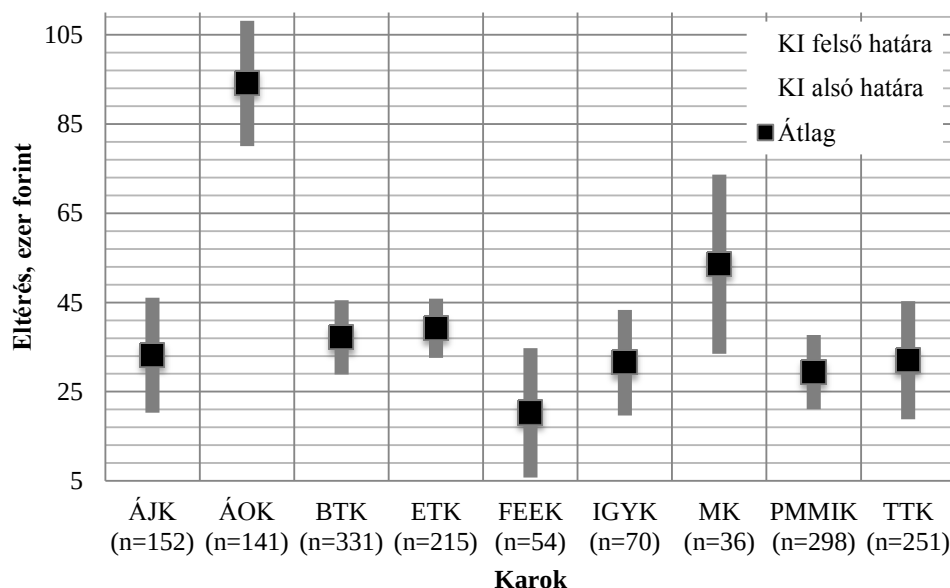
MENNYI A KERESLET?

A másik vizsgált témánk is vezérelheti a tanulmányok irányának megválasztását. Éppen ezért itt is érdemes megnézni azt, hogy a hallgatók várakozásai mennyire tükröződnek vissza a valóságban.

Még mielőtt az elgondolásokat, elvárásokat a realitással vetnénk össze, érdemes egy pillantást vetni arra, hogy mekkora rés van a hallgatók elvárt kezdő fizetése és az általuk átlagosan, friss diplomásként elérhető összeg között. Talán nem földtől elrugaszkodott hipotézis az, hogy egy tipikus hallgató nagyjából akkora összeggel lenne elégedett kezdő fizetesként, amekkorát jelenleg a munkaerő-piacon feltételez. Vagy ha megfordítjuk ezt az állítást, akkor azt is mondhatjuk, hogy egy racionálisan gondolkodó hallgató nyilván akkora kezdő fizetésre „rendezkedik be”, amekkorát a munkaerő-piacon ténylegesen elérhetőnek tart. (Hozzáteesszük azért, hogy a felsőfokú tanulmányok és a munkaerő-piacra való kilépés között akár 5-7 év is eltelhet, és ez az időtáv alatt a gazdasági folyamatoktól függően akár jelentős változásokat is hozhat. Bár a 2000-es években a képzési területek közötti különbségek mérséklődését lehet kimutatni (Varga 2010, 2013).) Ez alól azok gondolhatják kivételnek magukat, akik valamilyen szempontból kiemelkedő teljesítményt nyújtanak az egyetemi évek alatt, és ezért az átlagnál magasabb összegben reménykednek. Illetve az is közrejátszhat az átlagnál magasabb elvárásokban, hogy a hallgatónak már előre „bérelt” helye van és így előre tudja, milyen fizetésre számíthat. Előzetes feltételezésünk alapján azonban az ilyen hallgatók előfordulási gyakorisága viszonylag alacsony kell, hogy legyen. A 2010-es és 2012-es felmérés „*Mennyire becsülné átlagosan az Ön szakján végzett frissdiplomások havi nettó átlagkeresetét?*” és a „*Mi az a havi nettó átlagkereset, amellyel frissdiplomásként Ön személy szerint elégedett lenne?*” kérdéseire adott válaszok alapján teszteltük a hipotézisünket. Karonként párosított mintás t-próbát használtunk fel annak igazolására, hogy az elvárt és a feltételezett kezdő fizetések között nincsen különbség. A 2010-es felmérés adatai jelentősen eltérnek a 2012-es válaszoktól ugyanakkor belső struktúrájukban nagyon egységes képet mutatnak. Éppen ezért a 2012-es év eredményeire koncentráltunk.

A hipotézisünket csak a KTK esetében tudjuk megtartani 5 százalékos szignifikancia szint mellett (p -érték=0,052). A többi kar esetében a p -érték <0,001. Vagyis a hallgatói válaszok átlagos eltérését érdemes szemléltetni, mert valódi különbségeket mutatnak ki (8. ábra). A KTK-n kívüli karok esetében a hallgatók a munkaerő-piacon elérhető kezdő fizetésekhez képest átlagosan csak magasabb fizetéssel lennének elégedettek. A MK-on és az ÁOK-on kívül az eltérések 20-40 ezer forint között ingadoznak. Ez azt jelenti, hogy átlagosan 15-35 százalékkal magasabb fizetést várnak el a hallgatók ahhoz képest, mint amit átlagosan elérhetőnek tartanak. A MK mindössze 36 válaszadójának átlagából az látszik, hogy ők az átlagosan elérhető – általuk nem egészen 100 ezer forintra becsült – kezdő fizetés 1,5-szeresével lennének csak elégedettek. Az orvostan hallgatók esetében az elégedettséget csak az átlagosan elérhető kereset 1,7-szerese biztosítaná. Később látni fogjuk, hogy a keresetek nagyságrendje viszonylag alacsony, kiváltképpen, ha a megélhetési költségekkel vagy külföldi lehetőségekkel vetjük össze. Az eredeti hipotézist talán érdemes annyival módosítani, hogy a reálisnak tartott és az elégedettséget biztosító kereset egybeesése csak egy bizonyos fizetési szint felett mutatkozik meg.

8. ábra: A friss diplomásként elvárt és a piacon átlagosan elérhetőnek vélt fizetések közötti különbség karonként⁹, 2012 (ezer forint)

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

Nagyságrendjében is érdemes megnézni a hallgatók kezdő fizetésekkel kapcsolatos vélekedéseit. Ehhez a 4. táblázatban foglaltuk össze az eredményeket.

4. táblázat: A hallgatók kezdő fizetéséről alkotott képe karonként (ezer forint)

Kar	Az átlagosnak vélt kezdő fizetés	Standard hiba*	Elégedettséget adó kezdő fizetés	Standard hiba*
ÁJK	155,6	5,9	188,8	6,2
ÁOK	127,9	5,5	222,0	5,9
BTK	123,8	4,0	161,0	5,6
ETK	111,6	2,5	150,8	3,6
FEEK	124,4	5,1	144,6	7,1
IGYK	112,6	5,0	144,1	6,3
KTK	173,0	5,1	185,8	5,8
MK	98,7	7,3	152,3	12,2
PMMIK	168,4	3,1	197,8	4,7
TTK	143,7	4,6	175,8	5,9
Teljes PTE	140,9	67,5	177,1	2,0

*a mintavétel standard hibája, 95 százalékos megbízhatósági szint mellett

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

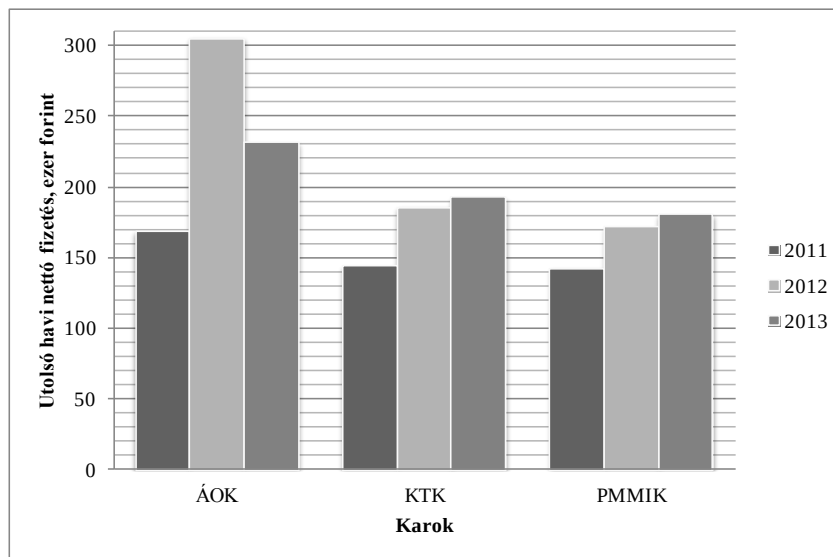
A közgazdászok látják a legmagasabbnak a szakmájuk átlagos kezdő fizetését. Őket követik a PMMIK-s hallgatók, majd a jogászok. A három kart együtt nézve legalább 156 ezer forintos, átlagos, kezdő nettó fizetést vélnek elérhetőnek. A kezdésként legrosszabbul fizetetteknek a MK, az IGYK és az ETK hallgatói látják a szakjukat. A másik oldalon a szaktudásukért, az

⁹ KI = a becslés konfidencia intervalluma, 95%-os megbízhatósági szint mellett.

elvégzett munkájukért az orvostanhallgatók szeretnék átlagosan a legtöbbet megkapni. Csak utánuk következnek az előbb is elől szereplő karok: a PMMIK, a KTK és az ÁJK. Összességében elmondható, hogy a pécsi diploma megszerzéséért tanuló hallgatók átlagosan legalább 144 ezer forintot szeretnének kezdőként hazavinni.

Közvetlenebb összehasonlítást tesz lehetővé a friss diplomások tényleges fizetésadatainak vizsgálata. Mindhárom időszakban két kérdés vonatkozott közvetlenül erre: „*Mennyi volt az előző hónapban / az utolsó olyan hónapban, amikor jellemző, „normál” fizetést kapott, a főállásából származó havi nettó (adózás utáni) keresete?*” és „*Mennyi a teljes nettó keresete?*”. Az első kérdés válaszainak elemzésére koncentrálnunk, mivel a teljes nettó fizetések szignifikánsan ettől nem térnek el 2011-ben és 2012-ben. 2013-ban pedig a hallgatók jelentős része ez utóbbi kérdésre nem válaszolt. A három időszak között hét kar esetében (ÁJK, BTK, ETK, FEEK, IGYK, MK, TTK) nem találtunk szignifikáns eltérést a teljes nettó keresetek között (Kruskal-Wallis próba felhasználásával) a mintabeli adatok alapján. A tényleges fizetések ezeken a karokon együtt, átlagosan viszonylag szűk intervallumban mozognak: 121 és 143 ezer forint között. Az a három kar (ÁOK, KTK, PMMIK), ahol szignifikáns különbség van a vizsgálati évek között, éppen a legjobban fizetett végzettséket takarja (9. ábra). Mindhárom időszakban az orvosin végzettek keresték a legtöbbet átlagosan. Kiemelkedően a 2012-es évben (átlagosan 300 ezer forint felett)¹⁰. Tendenciájában az időbeli növekedés jellemző a KTK-n és PMMIK-n végzettek körében. Ez tehát a valóság a mintába került végzettek válaszai alapján.

9. ábra: Nettó havi keresetek alakulása átlagosan, karok és évek szerint

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

Keresztmetszetben, vagyis karonként is kíváncsiak voltunk rá, hogy a vélt és a valós fizetések között van-e, és ha igen, milyen nagyságú és irányú- eltérés. Ezért a hallgatók és végzettek

¹⁰ Az egészségügyben a 2012-ben lezajlott béremeléseknél kiemelten kezelték a fiatal, kezdő orvosokat, és a 350 ezer forintnál kevesebbet dolgozók alapfizetését több mint bruttó 65 ezer forinttal emelték meg. (Haiman 2012)

adatait hasonlítottuk össze (5. táblázat) kétmintás t-próba segítségével – a 2012-es évre, mivel ez az, amire mindkét körből rendelkezésre álltak az adatok.

5. táblázat: A hallgatók által becsült és a végzeteknek ténylegesen kifizetett kezdő keresetek alakulása karok szerint, 2012

Kar	Keresetek alakulása (ezer forint)		p-érték*	Átlagos eltérés (tényleges-becsült) becslés (95%-os megbízhatóság)	
	hallgatói becslés	végzeteknél ténylegesen		alsó határ	felső határ
ÁJK	155,6	134,9	0,050	-41,4	0,0
ÁOK	127,9	305,4	0,002	70,6	284,3
BTK	123,8	114,9	0,213	-22,9	5,1
ETK	111,6	122,2	0,262	-8,0	29,1
FE EK	124,4	141,1	0,195	-8,8	42,3
IGYK	112,6	106,6	0,594	-28,3	16,3
KTK	173,0	185,9	0,288	-11,0	36,9
MK	98,7	119,5	0,151	-7,7	49,2
PMMIK	168,4	172,0	0,788	-24,1	31,3
TTK	143,7	136,8	0,542	-28,8	15,2
Teljes PTE	140,9	150,5	0,046	2,1	17,2

*kétmintás t-próba eredménye (a varianciák egyezőségének megfelelően)

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

A p-értékekből kiolvasható, hogy csak az ÁOK-nál tapasztalunk szignifikáns eltérést. Ráadásul az eltérés nagyságrendi. A bennlévő hallgatók kevesebb, mint felére tették a pályakezdők fizetését a ténylegesen, átlagosan elérhez képest. A jogászoknál a p-érték éppen az 5 százalékos szignifikancia szint határán van. Ezért még itt is érdemes megnézni a különbséget. Már csak azért is, mert éppen ellentétes irányú. Vagyis a hallgatók jobbnak ítélik meg a kezdő átlagos kereseteket, mint ami ténylegesen elérhető. A többi kar esetében azt tudjuk kijelenteni, hogy a hallgatók átlagosan jól érzékelik a munkaerő-piac nyújtotta lehetőséget.

Országos szinten a 2011-es adatok alapján a gazdaságtudományok, a műszaki területek és az informatika hozzák a legmagasabb jövedelmet (*Györgyi 2013*). Az ÁOK kimagasló értékétől eltekintve ez a pécsi végzeteknél is igaz.

A teljes Pécsi Tudományegyetemet vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a még tanuló hallgatók által becsült 141 ezer forintos átlagos kezdő fizetéshez képest 151 ezer forint a végzetek által ténylegesen megkeresett összegeket átlaga. Bár alig 10 ezer forint a különbség, az mégis szignifikánsnak bizonyult, ráadásul „kedvező” előjelű az eltérés, hiszen a hallgatói várakozásokhoz képest egy kicsit jobban alakulnak az elérhető, átlagos frissdiplomás keresetek.

Még egy szempontot figyelembe vehetünk. Azt is lehetőségünk van megvizsgálni, hogy a hallgatóknak elégedettséget nyújtó keresetek mennyire lesznek ténylegesen elérhetőek. Sajnos itt már jóval több szignifikáns eltérést tapasztalunk, és az eltérések minden esetben negatív előjelűek. 28-54 ezer forint közötti intervallumban mozog az az átlagos rés, ami a vágyak és a valóság közé férkőzik az ÁJK, BTK, ETK, IGYK és TTK esetében. Ennek fényében lehetséges, hogy ezeken a karokon módosítani kellene a hallgatói elvárásokat a későbbi csalódás elkerülése érdekében. Az átlagosan legjobban kereső 3 kar (ÁOK, KTK és PMMIK) hallgatói mellett még

a FEEK-esek és a MK-osok vágyai tűnnek a munkaerő-piac adta lehetőségekkel kielégíthetőnek, hiszen nincsen igazolható eltérés az átlagos összegek között.

6. táblázat: A hallgatók által elvárt és a végzetteknek ténylegesen kifizetett kezdő keresetek alakulása karok szerint, 2012

Kar	Keresetek alakulása (ezer forint)		p-érték*	Átlagos eltérés (tényleges-becsült) becslés (95%-os megbízhatóság)	
	hallgatói elvárás	végzetteknel ténylegesen		alsó határ	felső határ
ÁJK	188,8	134,9	0,000	-75,3	-32,4
ÁOK	222,0	305,4	0,122	-23,5	190,3
BTk	161,0	114,9	0,000	-64,7	-27,4
ETK	150,8	122,2	0,004	-47,8	-9,5
FEEK	144,6	141,1	0,799	-30,8	23,8
IGYK	144,1	106,6	0,001	-59,7	-15,3
KTK	185,8	185,9	0,993	-24,4	24,6
MK	152,3	119,5	0,105	-72,7	7,2
PMMK	197,8	172,0	0,077	-54,4	2,8
TTK	175,8	136,8	0,005	-65,8	-12,0
Teljes PTE	177,1	150,5	0,000	-36,3	-16,8

*kétmintás t-próba eredménye (a varianciák egyezőségének megfelelően)

Forrás: DPR adatállomány alapján saját számítás, szerkesztés

ÖSSZEGZÉS

Tanulmányunk legfőbb célja azt volt, hogy karonként megvizsgáljuk, a bennlévő hallgatók mennyire látják reálisan a munkaerő-piaci lehetőségeiket akár a végzettségnek megfelelő elhelyezkedés sikeressége, gyorsasága, akár az elérhető átlagos keresetek tekintetében. Ezért a már végzett hallgatók tényleges tapasztalataival vetettük össze a vélekedéseket. Az elhelyezkedés esélyeinél a korrespondencia-analízis eredményei alapján azt találtuk, hogy többségében reálisnak mondható a még tanuló hallgatók jövőképe. Kivételt képeznek a TTK-s és az IGYK-s hallgatók, akik kissé alulértékelik a sikeres elhelyezkedés esélyét, illetve a FEEK hallgatói, akik viszont jobban bíznak a diplomájukban, mint azt a végzettek visszaigazolni tudják.

Az elérhető keresetek átlagos szintjét is zömében jól mérik fel a hallgatók. Ez egybecseng a Verosza (*Hrubos 2012*) által tapasztalt, országos szintű eredményekkel is. Szignifikáns különbség csak az ÁOK esetében tapasztalható, ráadásul a végzettek által megjelölt keresetek magasabbak, mint azt a hallgatók gondolnák. A teljes PTE-t tekintve is azt látjuk, hogy bár mindössze 10 ezer forint a szignifikáns eltérés, itt is a valóságban szerepel a magasabb összeg. Ez tehát azt jelenti, hogy az ÁOK-s hallgatóknak át kellene értékelniük a diplomájuk hazai értékét.

Varga (*2013*), számos külföldi kutatást figyelembe véve kijelenti, hogy „...jelentősek az eltérések a fiatal diplomások munkaerő-piaci helyzetében attól függően, hogy milyen képzési területen szerezték diplomájukat.” Ez a Pécsi Tudományegyetem karaira is igaz. Bár alapvetően a várakozások és a realitások összevetése volt a célunk, az eredményeink „óhatatlanul” kirajzolnak bizonyos különbségeket a karok között is. A legjobb elhelyezkedési lehetőségekkel

az ÁOK-sok rendelkeznek. A KTK és a PMMIK mellett ugyancsak a fiatal, pályakezdő orvosok tudhatják magukénak a legmagasabb keresetet. A végzettségüknek megfelelő álláshelyhez a legkisebb eséllyel a BTK-s hallgatók juthatnak, ráadásul az IGYK-n végzettek után átlagosan itt a legalacsonyabbak az elérhető keresetek is.

A kutatás további iránya lehet a „fiatal” diplomások lehatárolásának finomítása, illetve egyéb szempontok (külföldi elhelyezkedés, nemenkénti különbségek, stb.) figyelembe vétele az összehasonlítások során. Ezekhez részben a későbbi évek felmérései adhatnak jó alapot a DPR tervezett fejlesztési céljainak (Kuráth 2013) megvalósulása esetén.

IRODALOMJEGYZÉK

Carbajal, J. M. – Bendana, D. – Bozorgmanesh, A. – Castillo, M. A. – Pourmasiha, K. – Rao, P. – Torres, J. A. (2000): Inter-gender differentials between college students' earnings expectations and the experience of recent graduates. *Economics of Education Review* 19. pp. 229-243.

Galasi P. (2002): „Fiatal diplomások életpálya-vizsgálata”: in: Társadalmi riport 2002, Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.). Budapest: TÁRKI, pp. 245–255.

Györgyi Z. (2013): Munkaerő-piaci esélyek, munkaerő-piaci stratégiák. In: *Friszdiplomások 2011* (szerk. Garai, O. – Veroszta, Zs.) pp. 143-171. Forrás: http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR_kotet_friszdiploimasok2011/DPR_nyomdai.pdf – letöltés: 2014. 01. 05.

Haiman É. (2012): Tényleg nem lesz orvos Magyarországon. *Világgazdaság online*. Forrás: <http://www.vg.hu/vallalatok/egeszsegugy/tenyleg-nem-lesz-orvos-magyarorszag-394123> – letöltés: 2014. 01. 05.

Hajdu M. (2012): Érdemes diplomát szerezni Magyarországon vagy munkanélküliség vár a pályakezdő diplomásokra? (Elemzés a diplomások munkaerő-piaci helyzetéről). MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Nonprofit Kft., Forrás: <http://www.gvi.hu/index.php/hu/papers/show.html?id=140> – letöltés: 2013. 11. 10.

Hajdu O. (2003): Többváltozós statisztikai számítások. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 457 p.

Hrubos I. (szerk.)(2012): Elefántcsonttoronyból világítótorony (A felsőoktatási intézmények misszióinak bővülése, átalakulása) Budapest: AULA Kiadó, 338 p.

Kuráth G. – Kovács Á. – Kiss T. – Szűcs K. – Tiszberger M. – Héráné T. A. – Sipos N. (2011): *Diplomás Pályakövető Rendszer – 2010-es pályakövetési vizsgálat a Pécsi Tudományegyetemen*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 48 p.

Kuráth G. – Kovács Á. – Kiss T. – Héráné T. A. – Sipos N. (2011b): *Diplomás Pályakövető Rendszer – 2011-es pályakövetési vizsgálat a Pécsi Tudományegyetemen*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 69 p.

Kuráth G. – Kovács Á. – Héráné T. A. – Sipos N. (2013): *Diplomás Pályakövető Rendszer – 2013-as pályakövetési vizsgálat a Pécsi Tudományegyetemen*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 73 p.

Kuráth G. (2013): Intézményi Diplomás Pályakövetés (DPR a Pécsi Tudományegyetemen). Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 105 p.

Pintér J. - Rappai G. (szerk.) (2007): Statisztika. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, 508 p.

Varga J. (2010): A pályakezdő diplomások keresete, munkaerő-piaci sikeressége a 2000-es évek elején. In: Diplomás Pályakövetés IV. – Tematikus tanulmányok (szerk. Garai, O. – Horváth T. – Kiss L. – Szép L. – Veroszta Zs.) pp. 59-81. Forrás: http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR/dprfuzet4/Pages59_82_Varga.pdf – letöltés: 2013. 12. 29.

Varga J. (2013): A pályakezdő diplomások munkaerő-piaci sikeressége 2011-ben. In: Frissdiplomások 2011 (szerk. Garai O. – Veroszta Zs.) pp. 143-171. Forrás: http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR_kotet_frisssdiplomasok2011/DPR_nyomdai.pdf – letöltés: 2014. 01. 05.

Veroszta Zs. (2010): A munkaerő-piaci sikeresség dimenziói frissdiplomások körében. In: Diplomás Pályakövetés IV. – Tematikus tanulmányok (szerk. Garai O. – Horváth T. – Kiss, L. – Szép, L. – Veroszta, Zs.) pp. 11-36. Forrás: https://www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR/dprfuzet4/Pages9_36_Veroszta.pdf – letöltés: 2013.12.29.

www.ksh.hu Stadat táblák (– letöltés: 2013. 12. 05.

**DIPLOMÁS PÁLYAKÉP ÉS KÉPZÉSI REFLEXIÓ — A DIPLOMÁS
PÁLYAKÖVETÉS ELSŐ INTÉZMÉNYI EREDMÉNYEI A
PEDAGÓGUSKÉPZÉS TERÜLETÉN A PÉCSI
TUDOMÁNYEGYETEMEN**

**THE FIRST RESULTS OF MONITORING STUDENT
REFLECTIONS IN TEACHER TRAINING AT UNIVERSITY OF
PÉCS**

Huszár Zsuzsanna

Egyetemi adjunktus, PTE BTK Neveléstudományi Intézet Nevelés és Oktatásméleti Tanszék

7624 Pécs, Ifjúság útja 6., huszar.zsuzsanna@pte.hu, huszacs@gmail.com

ABSZTRAKT

Jelen tanulmány a diplomás pályakövetés keretében a pedagógusképzési terület hallgatóinak és végzettjeinek képzési reflexióira koncentrált. Leíró megközelítésben ismerteti a PTE felmérésében közreműködő válaszadó csoportok néhány szocio-demográfiai jellemzőjét. Az online adatfelvétel során használt kérdőívek néhány tematikus blokkját kiemelve, releváns nemzetközi és hazai kutatások kontextusában mutatja be. Elemzi a válaszokat elégedettségi és mobilitási szempontból, a végzetek helyzetének leírásánál kitér munkaerő-piaci részvételük jellemzőire is.

BEVEZETÉS

A bevezetés funkciója, hogy az adatok értelmezésének elemi kontextusát nyújtsa, néhány demográfiai, iskolázottsági és munkaerő-piaci szempont együttes tárgyalásával.

A felsőoktatási expanzió néhány mutatója

Világszerte növekszik a felsőfokú képzésbe belépők aránya. Az *Education at a Glance* legfrissebb, 2013. évi jelentése szerint, míg 2010-ben átlagosan 50 százalékos, 2011-ben már 60 százalékos volt a felsőoktatásba belépők aránya. Különösen kiugró emelkedés mutatkozott Ausztráliában és Izlandon, ahol 2011-ben a fiatal korosztály 90 százaléka jelentkezett valamelyik felsőoktatási intézménybe. Lengyelország, Szlovénia Norvégia 70 százalék feletti, míg az Egyesült Államok, Oroszország, Dél-Korea, Dánia és Finnország 2011-ben 70 százalék körüli belépési arányokkal volt jellemezhető. Magyarországon 2010-2011 között e tekintetben néhány százalékos visszaesés következett be, ugyanakkor a belépők aránya valamivel 50 százalék felett maradt. A sereghajtó egyelőre Kína, ahol a belépők aránya kevéssel 20 % alatt

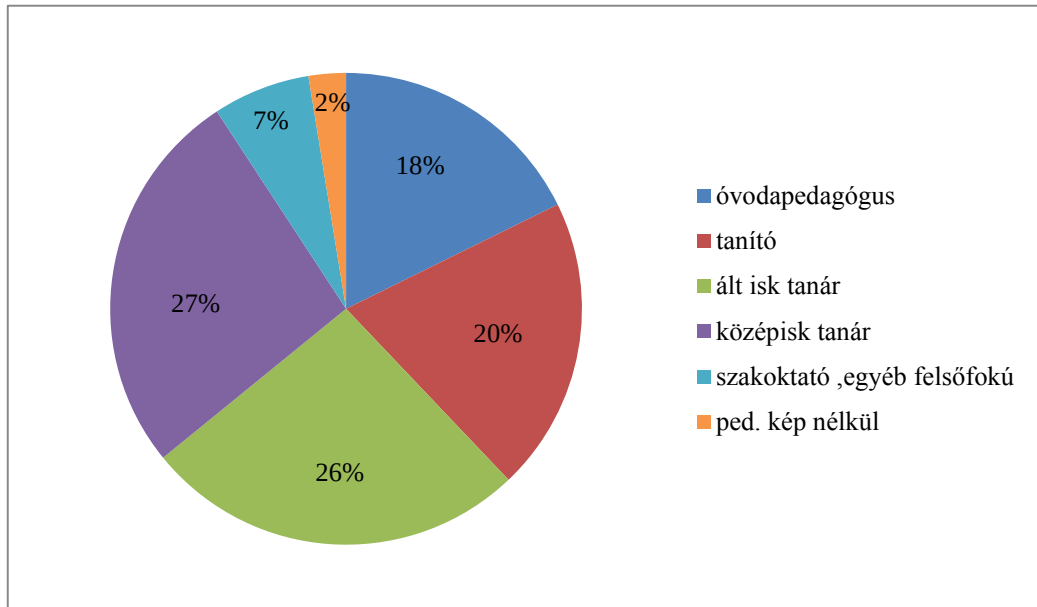
alakult 2011-ben. *(OECD 2013a)* Magyarországon a 25-64 éves népesség körében 21 százalékos volt a diplomások aránya 2011-ben. Az OECD - átlag ugyanekkor 31 százalék. A fiatalabb korosztályban, a 25-34 évesek korcsoportjában a diplomások aránya 2011-ben az OECD 39 százalékos átlagához képest Magyarországon 28 százalék. *(OECD 2013)* Az Európai Unió *Oktatás és képzés Európában* stratégiája a 30-34 évesek korosztályában 40 százalékos felsőfokú végzettségi arányt irányoz elő 2020-ra. Az EU-tagállamok átlagában ez az arány 2012-ben 36 százalék volt, Magyarországon ugyanekkor 30 százalék. *(European Commission 2013, 37-38.)* Az Egyesült Államokkal és Svédországgal „holtversenyben” 2011-ben Magyarországon volt a legalacsonyabb (53%) azoknak a beiratkozottaknak az aránya, akik sikeres diplomaszerezéssel tudták lezárni tanulmányaikat az egyetemeken. E tekintetben a vezető helyen közel 90 százalékos eredményességi aránnyal Japán áll, az OECD-átlag pedig 68 százalékos. *(OECD 2013, 29.)*

Az elmúlt néhány évtizedre visszatekintve Magyarországon is lényegesen emelkedett a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma; 1980 és 2011 között közel félmillióról csaknem másfél millióra nőtt. *(KSH 2013b)*. A felsőoktatásba (első helyen) jelentkezők száma, az összes képzési szintet és formát együttesen tekintve, 2001 és 2011 között 97 ezer és 167 ezer fő között ingadozott. *(KSH 2013c)* Az utolsó pozitív demográfiai hullám az 1990-es években érte el a magyar felsőoktatást, miután az 1974 és 1980 között születettek viszonylag népesebb csoportja mára kinőtt az első diploma megszerzése szempontjából jellemző felsőoktatási korból. *(KSH 2009b)* A hazai felsőoktatási expanzió meredeken emelkedő szakasza 1990-ben indult, mintegy 102 ezer hallgatóval, és 2005-ben ért véget 424 ezer fővel; ezzel a rendszerváltást követő két évtized expanzív fejlődése lezárult. *(Polónyi 2012)* Az oktatói létszám 21-22 ezer fővel az expanzív szakaszban lényegében változatlan maradt. *(KSH 2009b)* Az élethosszig tartó tanulás mutatói között a 25-64 éves népesség oktatásban, képzésben való részvételi aránya 2011-ben 3,1 % volt, ugyanebben az évben a jelentkezők 66 százaléka jutott be a magyar felsőoktatásba. *(KSH 2013b)*

A hazai demográfiai tendenciák nemzetközi összehasonlításban tipikusnak tekinthetők, amennyiben a népesség csökkenése és a társadalom elöregedése más európai országokban is jellemző, azonban míg a termékenységi mutatóink alakulása más EU - országokéihoz hasonló, halandósági adataink kedvezőtlenebbek. *(Lannert 2008, 276)* A KSH Népeségtudományi Kutatóintézete népesség-előreszámítási kalkulációi alapján, folyamatosan és fokozatosan csökkenő népességgel kell számolnunk. A népesség-előreszámítás 2013. évi változataiban 2060-ra megközelítőleg 7-8 millió körülire becsülik a várható népességszámot. A természetes hallgatói utánpótlás csökkenésével tehát tartósan számolni kell. *(KSH NKI 2013)*

A pedagógiai képzési és foglalkoztatási terület néhány statisztikai jellemzője

1. ábra: A pályán lévő pedagógusok képesítés szerinti megoszlása 2011-ben

A legfrissebb népszámlálási adatok szerint az oktatási tanulmányi területen végzett a diplomások negyede. Az oktatási területen végzettek 2011-ben összesen mintegy 360 ezer fős csoportjában a nők aránya 78 százalék, a férfiaké 22 százalék (*KSH 2013b*). A végzettséggel rendelkezők és a pályán lévők csoportjai természetesen nem esnek egészen egybe. 2011-ben a köznevelés, közoktatás rendszerében összesen 166 ezer pedagógust alkalmaztak- az oktatási, nevelési intézmények munkáját támogató intézményekben dolgozókat is beleértve. A pályán lévő pedagógusok között a nők aránya 83 százalék. (*KSH 2013c*)

A pedagógus szakmán belül mintegy 44 ezer középiskolai tanár, 43 ezer általános iskolai tanár, 33 ezer tanító, 30 ezer óvodapedagógus és 11 ezer szakoktató látja el a köznevelési, közoktatási feladatokat. (*KSH 2013c*)

Iskolai végzettség és foglalkoztatottság

A foglalkoztatási mutatók, ill. a munkanélküliségi ráta végzettséggel összefüggő adatai szerint a magasabb végzettség minden országban, így Magyarországon is jobb elhelyezkedési esélyekkel párosul. A diplomás munkanélküliség adatai az *Education at a Glance 2013* jelentés szerint Magyarországon kedvezőbbek az OECD-átlagnál; a 2011. évi 5,1 százalékos OECD-átlaghoz képest 2011-ben 3,1 százalékos értéket mutattak. Ugyanakkor az is tény, hogy az utóbbi években mindenütt növekedett néhány százalékkal a diplomás munkanélüliek aránya. Magyarország az OECD-felmérés szerint (Szlovákiához, Lengyelországhoz, Csehországhoz hasonlóan) azon országok közé tartozik, ahol kifejezetten nagy különbség van a diplomások és a diplomával nem rendelkező más végzettségűek összesített csoportjának foglalkoztatottsági mutatói között. Míg a 25-64 éves korosztályban a diplomások 90 százaléka volt foglalkoztatott Magyarországon 2011-ben, addig a diplomával nem rendelkezők foglalkoztatottsági szintjét az *Education at a Glance 2013*. jelentés Magyarországon 40 százalékosnak jelzi. Az OECD-országok átlagában a 25-64 éves korosztály diplomásainak 92 százalékos foglalkoztatottsági mutatójával szemben a diplomával nem rendelkezők 59 százalékos foglalkoztatottsága áll.

Foglalkoztatási lemaradásunk a diplomával nem rendelkezők körében jelentős igazán. (OECD 2013) Az alacsony végzettségű, alapfokon iskolázott népesség kiszorulása a munkaerő-piacról nem világjelenség, nem is specifikusan magyar jelenség, hanem, *Köllő János* megítélése szerint, jellegzetesen közép-kelet-európai, poszt szocialista jelenség. (vö: *Köllő 2008*, 260-261)

1. táblázat: Foglalkoztatási arány és munkanélküliségi ráta a legmagasabb iskolai végzettség szerint a 15–64 éves népességen belül 2013. III. negyedévében

<i>Legmagasabb iskolai végzettség</i>	<i>Foglalkoztatási arány</i>	<i>Munkanélküliségi ráta (%)</i>
Legfeljebb alapfokú	28,6	23,1
Középfokú érettségi nélkül	67,7	10,6
Középfokú érettséggel	61,8	8,4
Felsőfokú	78,4	4,2
Összesen:	59,2	9,9

A kiemelt adatok forrása: KSH 2013a, 49.

A pályakövetési vizsgálatok eredményei szintén alátámasztják a felsőfokú végzettség munkaerő-piaci előnyeit, jelzik azt is, hogy a diploma nemcsak foglalkoztatási, hanem jövedelmi előnyt is jelent a munkaerőpiacon. Ez már a végzés utáni korai években is mérhető. Ugyanakkor a diplomás pályakövetés eddigi eredményei alapján a társadalmi különbségek a frissdiplomások munkaerő-piaci sikerességi mutatóiban is leképeződnek. A jövedelmek alakulását a származási háttér egyértelműen befolyásolja, valamint a nemek közti jövedelmi különbségek is számottevőek. (*Veroszta 2013a*) A legutóbbi népszámlálás adatai alapján az alkalmazásban álló szellemi foglalkozású nők havi bruttó átlagjövedelme 242 ezer, a férfiaké 366 ezer; nettó 157 ezer, kontra 237 ezer forint (*KSH 2013d, 113*). A férfi és női frissdiplomások körében minden szakterületen jelentős jövedelmi különbségek vannak, éles a különbség a korai karrierút szempontjából is. A diploma előnyeihez nem egyforma mértékben jut tehát hozzá minden frissdiplomás csoport. (*Veroszta 2013a*) Ugyanakkor már a munkaerő-piaci várakozásokban is megjelennek eltérő nemi preferenciák. A diplomás pályakövetés eredményei alapján az elérhető jövedelem és pozíció a férfiak, a végzett munka társadalmi megbecsültsége a nők számára mutatkozik fontosabbnak. (*Veroszta 2010*)

A diplomás munkaerő kiválasztásának szempontjai — munkáltatói elvárások egy európai uniós felmérés tükrében

Az Európai Unió 2020-ig szóló oktatási és képzési stratégiája, az *Education and Training in Europe 2020* speciális feladatokat szán az egyetemeknek a képzés és a munka világa közötti szakadék áthidalásában, az egyetemeket a kutatás – képzés - innováció hármas feladatrendszerének ellátásában kiemelkedő jelentőségű, központi szerepű intézményeknek tekinti. (*European Commission 2013*)

Az első munkahelyen elvárt kompetenciákról az Európai Unió egyik legfrissebb kutatási jelentése (*Humburg és mtsai 2013*) kínál aktuális támpontokat. A Maastrichti Egyetem Oktatás és Munkaerőpiac Kutatási Központja (*Research Centre of Education and the Labour Market*) által végzett felmérésben a munkáltatók képzettséggel kapcsolatos preferenciáit kilenc európai országban (Hollandiában, Németországban, Csehországban, Lengyelországban, Franciaországban, Spanyolországban, Olaszországban, Svédországban és az Egyesült Királyságban),

összesen 903 munkáltató megkérdezésével mérték fel. A kutatás során a munkáltatói döntéshozatal meghatározó szempontjait tárták fel a szakmai önéletrajzok alapján történő munkaerő-kiválasztásban, majd a munkáltatói preferenciákat egyéni mélyinterjúk és fókuszcsoporthoz tartozó interjúk elemzésével, kvalitatív megközelítésben is vizsgálták. A kutatás - témánk szempontjából legfontosabb – kérdése az volt, hogy a munkáltatókat milyen szempontok vezérik a felsőfokú végzettségű munkaerő kiválasztásakor. A munkáltatók szerint a munkavállalók személyes képességei egyre fontosabbak. A mélyinterjúk és a fókuszcsoporthoz tartozó interjúk alapján kiválogatási szempontjai között megjelennek ugyan, de nem különösebben a fontosak az ún. általános akadémiai képességek. Az innovativitás, a kreativitás, a szervezeti gondolkodás és a stratégiai képességek viszont lényeges tényezők, jóllehet e képességek meglétét messze nem várják el mindenkitől. A munkahelyi bevalóság és költséghatékonyság szempontjából ugyanakkor arról számolnak be, hogy mivel a diplomások legjobban képzett felső negyedébe tartozó munkaerő a saját intézményeikben is kimutathatóan a legproduktívabb, ezért kevésbé éri meg számukra nem a legjobban képzetteket foglalkoztatni. Bár a globalizációs tendenciák egyikeként egyre inkább nemzetközivé válik a munka világa, a munkáltatók a vizsgált európai országokban nem egységesen ítélik meg, hogy az új munkaerő kiválasztásakor előnyt jelent-e a külföldön szerzett diploma. A szakmai önéletrajzok munkáltatói szempontból legfontosabb elemei közül a betölteni kívánt álláshoz szükséges tudás és a végzettség által nyújtott tudás összhangja, valamint a releváns (jellemzően 1-2 évnyi) munkatapasztalat a leginkább meghatározó. Nem közömbös a végzettségi szint, a külföldi tanulmányi tapasztalat és kibocsátó intézmény presztízse sem. A kutatás egyik konklúziója, hogy a felsőoktatásban nem feltétlenül ugyanazokkal a képességekkel kell felvértezni minden hallgatót, még egy-egy adott szakterületen belül sem, hanem egyensúlyozni célszerű a közös tantervekben és az egyéni tantervekben meghatározandó kompetenciák és fejlesztési feladatok között. *(Humburg és mtsai 2013)*

A hallgatói teljesítmények kompetencia-alapú, munkaerő-piaci bevalóságot valószínűsítő értékelésére ható nemzetközi trendek között az oktatás és a munka világa közötti kapcsolatok átalakulása a leginkább meghatározó, a felsőoktatási képesítési rendszerek reformjának folyamatában a kimenet-orientált, tanulási eredményeken alapuló szabályozás terjedését ösztönözve, az Európai Képesítési Keretrendszer is ezt inspirálja. *(Halász 2012)*

AZ EUROSTUDENT MOTIVÁCIÓS VIZSGÁLAT NÉHÁNY EREDMÉNYE A PTE PEDAGÓGUSJELÖLT HALLGATÓINAK KÖRÉBEN

Magyarország 2012-ben kapcsolódott be első ízben az Európai Bizottság támogatásával működő, a német *Hochschul - Informations - System GmbH* által koordinált *Eurostudent* programba, amely egy felsőoktatási kutatási program, a diákok szocioökonómiai hátterével, családi és életkörülményeivel, jövedelmi viszonyaival, fogyasztási szerkezetével, tanulmányi jellemzőivel, munkatapasztalatainak, munkával kapcsolatos irányultságának és nemzetközi mobilitási gyakorlatának feltárásával foglalkozik egységes, a nemzetközi összehasonlíthatóságát is biztosító módszertannal. *(Kuráth és mtsai 2013)*

Tanulmányunknak ebben a fejezetében a Pécsi Tudományegyetem Marketing Osztálya által végzett adatfelvétel nyomán, a kutatási adatbázis felhasználásával, a teljesség igénye nélkül

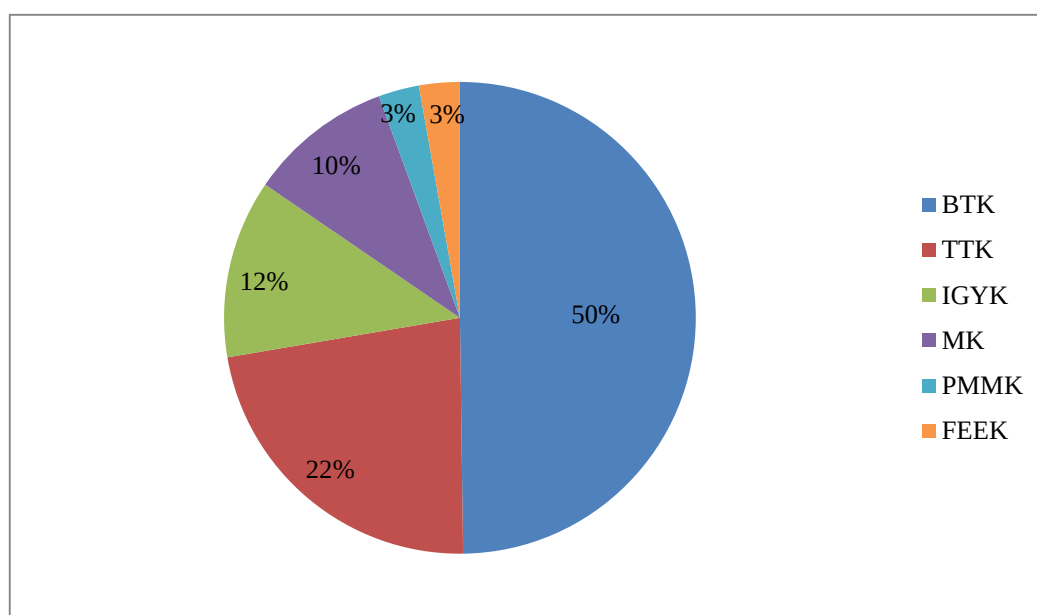
térünk ki a 2013. évi intézményi *Eurostudent* adatfelvétel pedagógusjelöltekre vonatkozó adataira, így mutatunk be néhány eredményt. A pedagógus szakmacsoportot az egyetemünkön zajló pedagógiai képzési irányoknak megfelelően az óvodapedagógus-, tanító- és tanárjelölt hallgatóink közös körként határozzuk meg, ide értjük a csecsemő-és kisgyermeknevelő képzésben részt vevők csoportját is. A következőkben az így meghatározott alapsokaság főbb jellemzőit mutatjuk be az intézményi nyilvántartások alapján.

A PTE pedagógiai jellegű képzéseinek néhány statisztikai jellemzője

A Pécsi Tudományegyetemen a pedagógusképzés széles spektrumban van jelen; közismereti tanárok és szakmai tanárok képzése, művészeti tanárképzés, tanítóképzés és óvodapedagógusképzés egyaránt zajlik az egyetem karain. Az Oktatási Igazgatóság által megadott intézményi statisztikai információk alapján az egyetem tíz kara közül hét kar érintett valamilyen képzése révén a pedagógiai jellegű felkészítésekben. A hallgatói létszámokat tekintve legnagyobb súllyal a BTK, majd a TTK, az IGYK, az MK, végül a FEEK, a PMMIK és az ETK van jelen. Az egyetemen 2011-12-ben 49 féle tanári szakképzettséget lehetett szerezni, ezen belül 26 féle közismereti, 18 féle zenei és 5 féle, a szakmai tanárképzéshez tartozó mérnöktanári szakképzettséget. A tanári mesterszakokra felvett hallgatók országosan 8-9 százalékát képezte a PTE ugyanebben az évben. (Stéger 2012) Tanárképzés jelenleg osztott és osztatlan formában is zajlik. Kétciklusú képzésbe 2009-ben kerültek először hallgatók. Az osztatlan képzés 2013-ban indult. (Balázsovics 2013)

Elöljáróban megjegyezzük, hogy a pedagógusképzésben egyetemünkön tanulók, illetve végzettek megfelelő lekérdezési időszakhoz tartozó teljes körét alapsokaságként tekintve, a vizsgálati csoportjaink összetétele az adott vizsgálati csoportra érvényes, tárgyyszerű megállapításokon túl hipotetikus értékű becslésekre, további kutatásokban ellenőrizhető felvetésekre is módot ad.

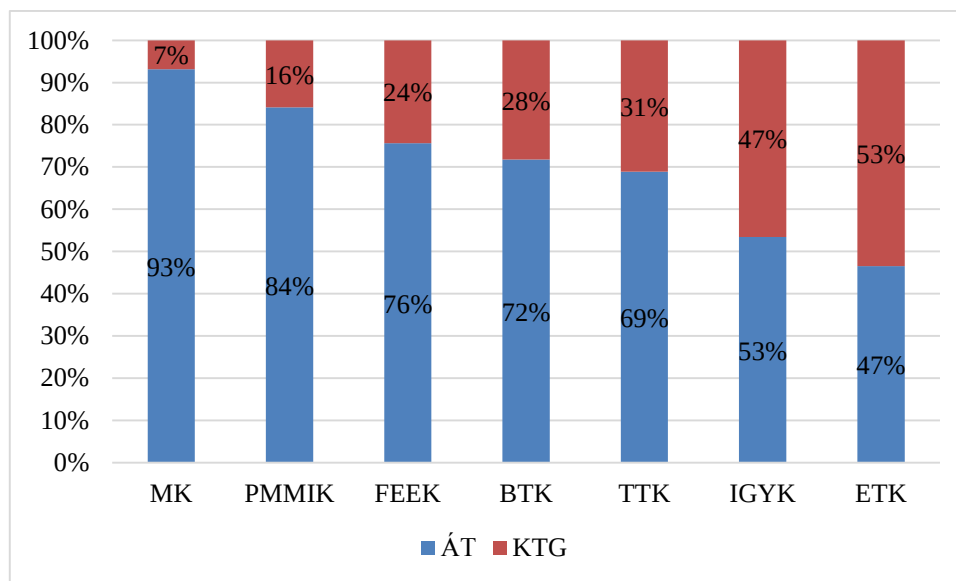
2. ábra: A PTE pedagógiai képzéseiben részt vevők kari megoszlása a 2012. októberi intézményi statisztika alapján (N= 932 fő)

A 2009-2012. évi intézményi felvételi adatok alapján négy év átlagában adjuk meg a pedagógusképzési területre, ezen belül a tanári mesterképzés különböző szakjaira felvételt nyert hallgatók számát képzési forma és finanszírozási forma szerint. A pedagógusképzési területre felvettek tagozatos megoszlását két év átlagában, a 2011. és a 2012.évi adatok összesítésével határozzuk meg.

2011-ben és 2012 -ben összesen 1 081 felvettről tudósít az intézményi statisztika a pedagógiai képzési területen. Közülük 285 fő BA, 796 fő MA képzésbe nyert felvételt. A finanszírozási formát tekintve 788 fő államilag támogatott, 293 fő költségtérítéses képzésre iratkozhatott be.

3. ábra: A finanszírozási formák előfordulása a pedagógusképzési területen négy év (2009-2012) átlagában karonként, az intézményi felvételi adatok tükrében (N= 1 996 fő)

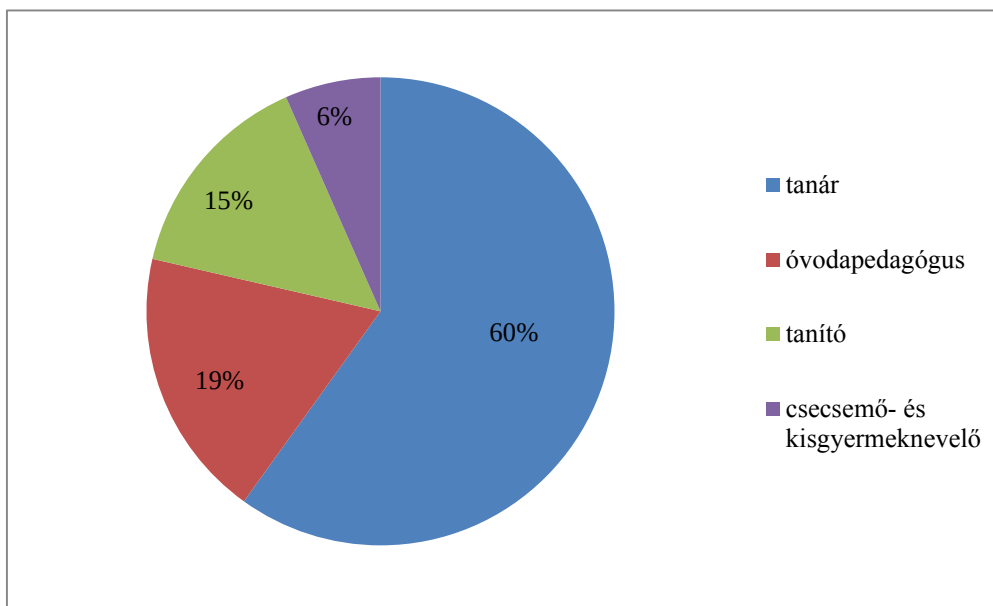
Pedagógusképzésünkben az országos megoszlásához hasonló a támogatott és a költségtérítéses finanszírozás átlagos aránya, a karok között ugyanakkor jelentős eltérések adódnak.

Mind a nappali, mind a levelező képzésben az MA képzés nagyobb arányú, az államilag támogatott finanszírozási forma van túlsúlyban. A két vizsgált év során felvett 1081 főből közel 800 fő MA képzésben, nem egészen 300 fő BA képzésben érdekelt. Hasonló a finanszírozási forma szerinti megoszlás is, az államilag támogatott hallgatók javára.

A pedagógusjelöltek válaszadói csoportjának főbb jellemzői

A kérdőív kitöltésekor magukat pedagógusjelöltként azonosító válaszadók adatainak leválogatásával egy 257 fős vizsgálati csoportot tudtunk meghatározni. Szakmai irányultságukat tükröző megoszlásukat a 4. ábrán mutatja be.

4. ábra: A válaszadó pedagógusjelöltek összetétele képzési ág szerint (N=257 fő)

A válaszadó pedagógusjelöltek kari összetétele a tényleges képzésbeli arányaikkal összhangban van. A kis elemszámból adódóan a csecsemő- és kisgyermeknevelő képzésben tanulók al csoportjának válaszait különösen óvatosan értelmezzük, önmagában és szövegszerűen nem is kíséreljük meg elemezni. Ugyanakkor fontosnak tartjuk a korábbi elnevezésében csecsemőgondozó szakmát e kutatás keretein belül is megjeleníteni, a pedagógusképzés rendszerét a lehető legszélesebb spektrumban értelmezve.

A nők aránya a pedagógusjelöltek válaszadói csoportjában 77 százalék. Életkori megoszlását tekintve a válaszadók csoportja változatos; az érettségiző korúaktól az ötvenes éveik derekán járó hallgatókig terjed. Míg a tanárjelölt válaszadók körében közel azonos a nappali és levelezős hallgatók aránya, addig a tanítóképzésben részt vevő válaszadóink zöme nappali tagozatos. Az óvóképzésben részt vevő válaszadóink körében a nappali tagozatosok enyhe túlsúlya jött létre. A válaszadók 56 százaléka nappali, 44 százaléka levelező tagozatos a teljes vizsgálati csoportban. Pedagógusjelölt válaszadóink átlagosan 74 százaléka államilag támogatott, 26 százaléka költségtérítéses képzési formában tanult a válaszadás időpontjában. Az államilag támogatott képzési forma válaszadó tanítójelöltjeink körében a legmagasabb, közel kilencven százalékos. Válaszadóink körében átlagosan 53% a dolgozók és 47 % a kereső tevékenységet nem folytatók aránya.

Nemzetközi mobilitás

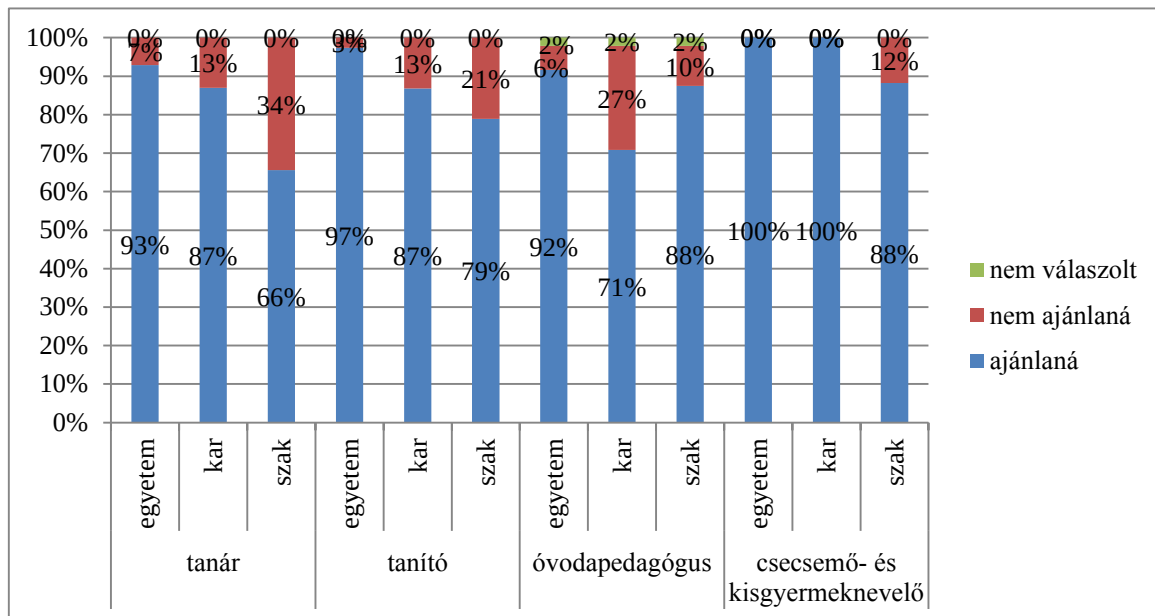
A felmérés egyik hangsúlyos témacsoportja a diákok nemzetközi mobilitásának vizsgálata. Rendre nemzetközi összehasonlító OECD-elemzések is készülnek annak feltárására, hogy a felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatók mely országokban és milyen arányban folytatnak külföldi tanulmányokat. Az OECD-adatok tükrében 2010 és 2011 között megduplázódott a külföldi diákok száma a felsőoktatási intézményekben, arányuk 2011-ben átlagosan 7% az OECD-országokban. (OECD 2013, 32) Bár a Bologna-folyamatban megfogalmazott célok között valószínűleg a hallgatók és az oktatók nemzetközi mobilitásának serkentése a legelfogadottabbak egyike, a kitűzött 10 %-os hallgatói mobilitási arányt az Európai Unióban

nem sikerült elérni. (Nagy 2009) A külföldi tanulmányi tapasztalatszerzés aránya válaszadó pedagógusjelöltjeink között 8 százalékos és a tanárjelöltek között érzékelhetőbb, mint a többi pedagógiai képzési csoportban, ráirányítva a figyelmet, hogy a pedagógusképzés fejlesztésének egyik kitüntetett eleme lehet a mobilitás fejlesztése, elérhető formáinak nagyobb fokú kihasználása, feltételeinek és motivációinak javítása.

Hallgatói elégedettség

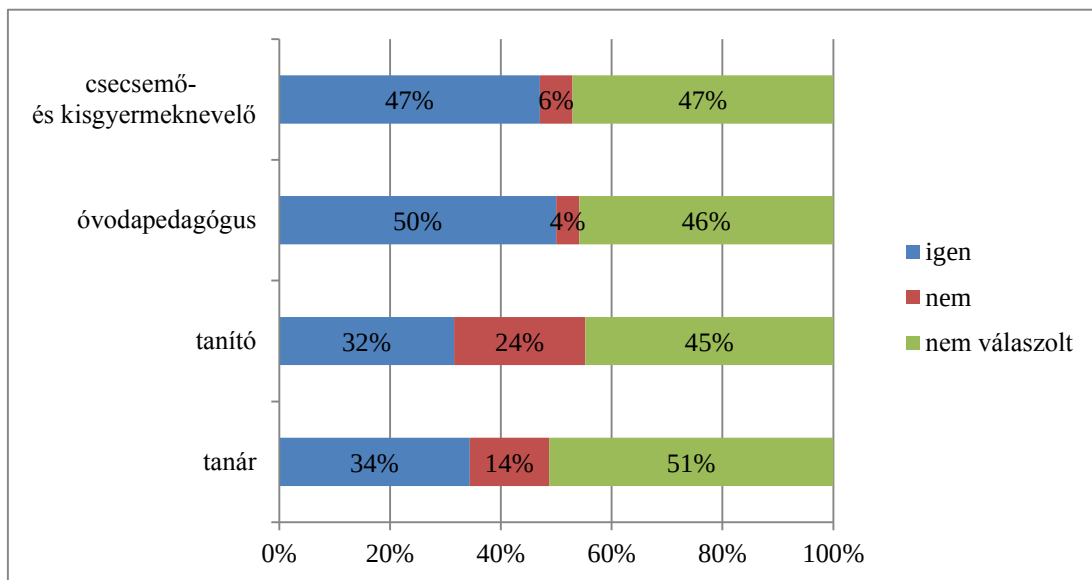
A hallgatói elégedettséget az intézmény ajánlásának deklarált hajlandósága és a szakválasztás megerősítése, valamint a képzés meghatározott jellemzőinek megítélése alapján vizsgáljuk.

5. ábra: Az egyetem, a kar és a szak ajánlásával kapcsolatos válaszmegoszlások a pedagógusjelöltek képzési csoportjaiban (N=257 fő)

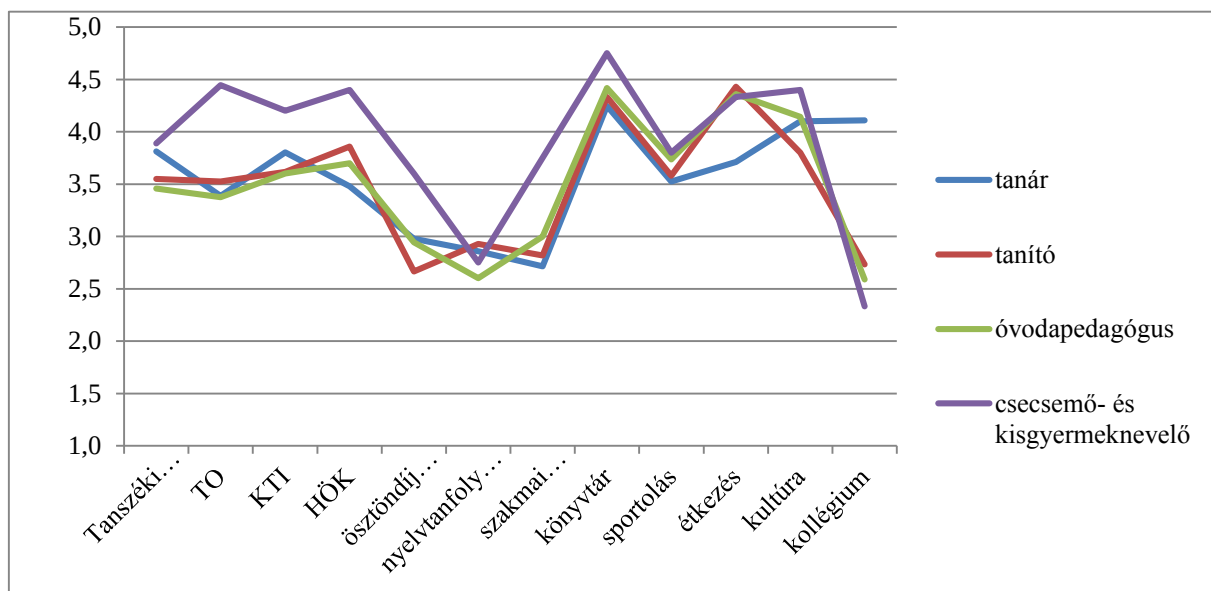
Az összesített egyetemi eredményekhez (Kuráth, G. és mtsai 2013) hasonlóan, pedagógusjelölt válaszadóink körében is megfigyelhető az a tendencia, amely arra utal, hogy a másoknak való ajánlás, illetve ajánlhatóság tekintetében bizonyos "egyezményes rangsor" létezik, amennyiben magának az egyetemnek a pozíciói előkelőbbek az ajánlhatóság szempontjából, mint a karokéi, a karokéi ugyanakkor jobbak, mint a szakokéi. A pedagógusjelöltek csoportján belül azonban mutatkozik egy érdekes eltérés, mégpedig abban, hogy az egyetem ajánlásának feltétlen elsősége mellett nem a kar, hanem a szak megítélése kedvezőbb az egyik alcsoportban, mégpedig a válaszadó óvodapedagógusok körében. Az átlagokat tekintve az egyetemet a válaszadóink 94 százaléka, a kart 85, a szakot pedig 73 százaléka ajánlaná másoknak is.

6. ábra: A szakválasztás megerősítésére vonatkozó válaszok megoszlása a pedagógusjelöltek képzési csoportjaiban (N=257 fő)

A szakválasztás egyértelmű megerősítése átlagosan 38 százalékos az igen magas arányú, átlagosan közel ötven százalékos válaszhiány mellett. Azok aránya, akik kifejezik, hogy utólag inkább más szakot választottak volna, átlagosan 13 százalék. Ebben a kérdésben a legkedvezőbb megítélést az óvodapedagógusok mutatják. Ez az eredmény koherens a saját szakjuk körükben legmagasabb arányú ajánlásával.

7. ábra: Az egyetem szolgáltatásainak értékelése a pedagógusjelöltek képzési csoportjaiban (N=257)

Az egyetemi lét nyújtotta lehetőségek megítélésében a hallgatói minősítés ötfokú skálán történt, ahol a legpozitívabb értékelést az ötös fejezi ki. A diagramon az egyes tényezők megítélésének átlagértékeit tüntettük fel, ezeket az egyes képzési ágakra vonatkozóan külön-külön jeleztük. Az ábráról kitűnik, hogy az értékelések sok tekintetben „együtt mozognak”, azaz az egyes képzési területek válaszadóinak véleménye tendenciájában hasonló. A legpozitívabb értékelést

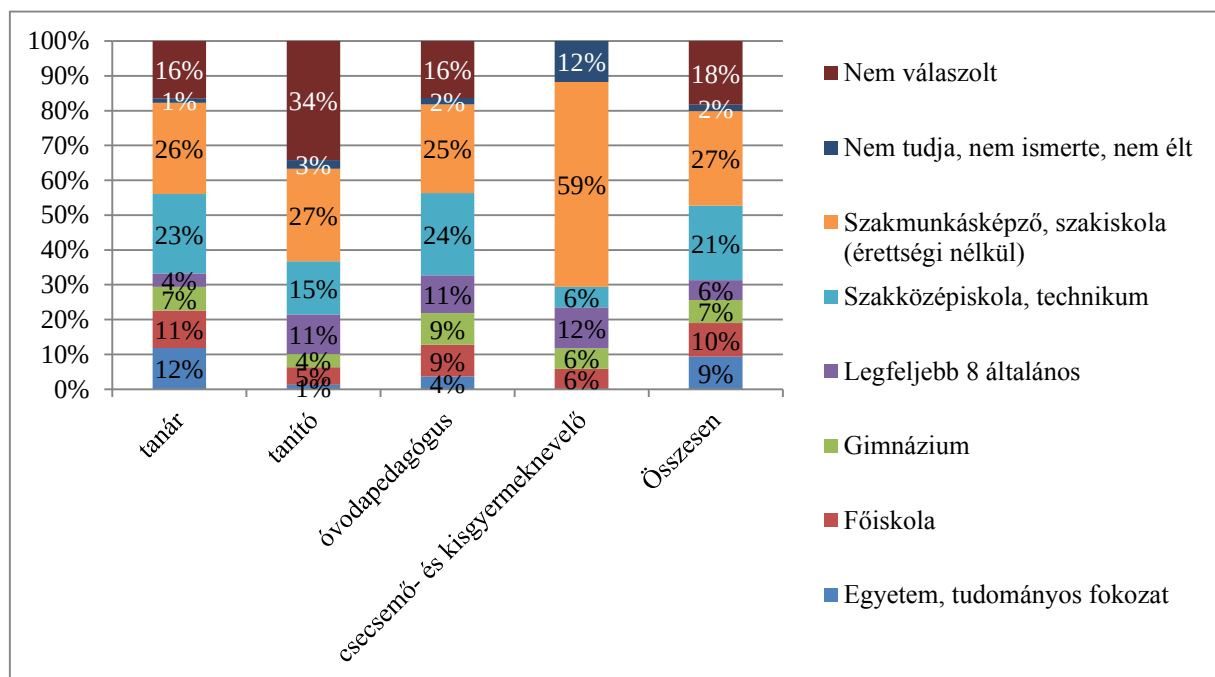
a könyvtári szolgáltatás és a kulturális lehetőségek kapták. Szembetűnő, hogy a hallgatók a legkevésbé az ösztöndíjak elosztásával és a nyelvtanfolyamok lehetőségeivel elégedettek. A kollégiumi szolgáltatások megítélésében jelentős eltéréseket is találtunk; a tanárjelöltek sokkalta elégedettebbek a kollégiummal, mint a többi csoport. A hallgatói válaszok bizonyos elemeinek bemutatása után a következőkben a végzettség körében lezajlott felmérés néhány eredményére térünk ki.

KUTATÁSI EREDMÉNYEK A PEDAGÓGUSKÉNT DIPLOMÁT SZERZETT VOLT HALLGATÓINK, ILLETVE A PEDAGÓGUSKÉPZÉSBEN ABSZOLUTÓRIUMOT SZERZETT HALLGATÓINK KÖRÉBEN

A következőkben a végzett pedagógusjelöltek válaszadó csoportjának jellemzőit írjuk le szakmacsoport, településtípus, kari háttér, tagozat, finanszírozási forma, tanulmányi eredmény, középiskolai háttér, valamint az apák iskolai végzettsége szerint, majd a kiemelt tartalmi szempontoknak megfelelő válaszokat mutatjuk be.

A pedagógiai képzésekben végzett, illetve abszolutóriumot szerzett válaszadók csoportjának jellemzői

8. ábra: Az apák iskolai végzettsége a pedagógusképzésben abszolutóriumot szerzett válaszadók egyes csoportjain belül (N=590)

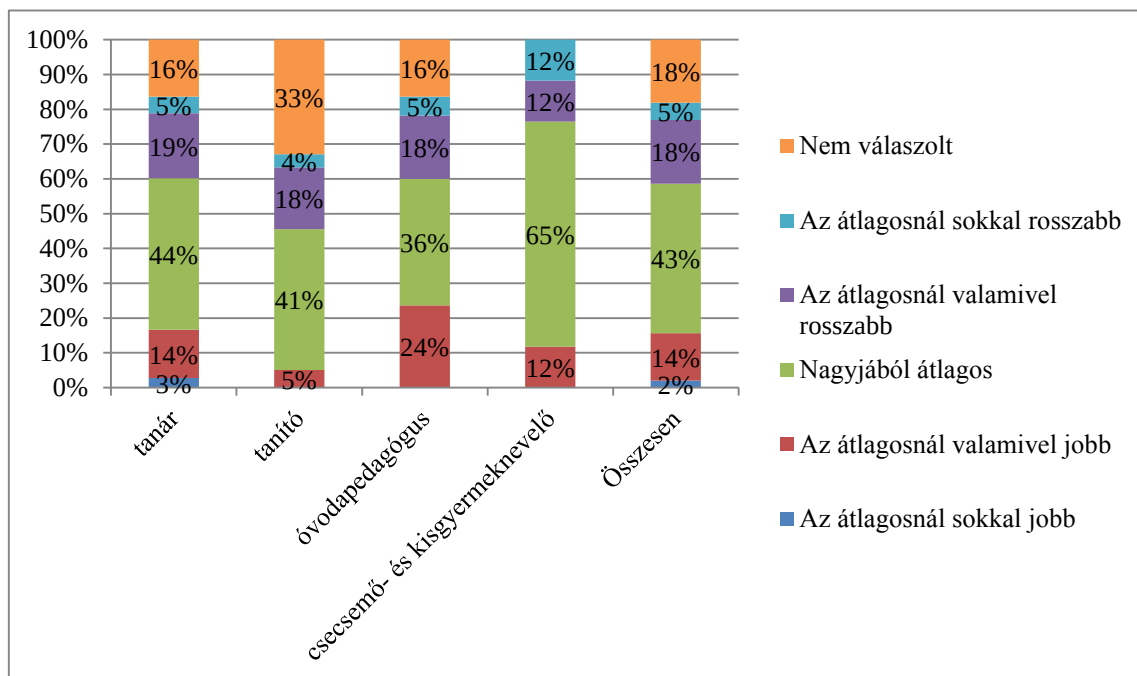
Válaszadóink mintegy háromnegyede (75%-a) tanári képzési profilú. Tanító (13%), óvodapedagógus (9%) és kisgyermeknevelő (3%) irányultsággal összesen egynegyedük jellemezhető. E csoport közel fele levelező tagozaton, valamivel több, mint a fele nappali tagozaton végzett, illetve szerezte meg az abszolutóriumát. Kétharmada államilag támogatott, egyharmada költségtérítéssel finanszírozási formában tanult. Az államilag támogatott hallgatók aránya a tanítóképzésben végzettség körében a legmagasabb. Mintegy kétharmaduk gimnáziumi képzésből érkezett az egyetemre, egyharmaduk szakközépiskolából. Intézményi adataink

alapján gimnáziumi képzésre leginkább a tanár szakosaink tanulmányi előzményeiben, míg szakközépiskolai előzményekre a gimnáziumi előzmények mellett inkább a tanítóképzésben és az óvóképzésben végzettjeink körében építkezhetünk.

A lakóhely településtípusát tekintve 33 százalék a megyei jogú városokban lakók, 29 százalék az egyéb városokban lakók, 22 százalék a községi, ill. falusi és 11 százalék a budapesti válaszadók aránya. A külföldön lakók aránya 3 százalék (és a válaszhiány mindössze 3 százalékos). A válaszadók kari megoszlása nem reprezentatív, ez mindenképpen korlátot szab az általánosító következtetéseknek.

Az apák iskolai végzettségét tekintve a szakközépiskolai és szakmunkás végzettség együttesen meghatározó. Az apák mintegy ötöde felsőfokú végzettségű. Válaszadóink körében az anyák legmagasabb iskolai végzettsége az apáknál valamivel magasabb.

9. ábra: A családok anyagi helyzete a pedagógiai képzésekben abszolutóriumot szerzett válaszadók egyes csoportjain belül (N=590 fő)

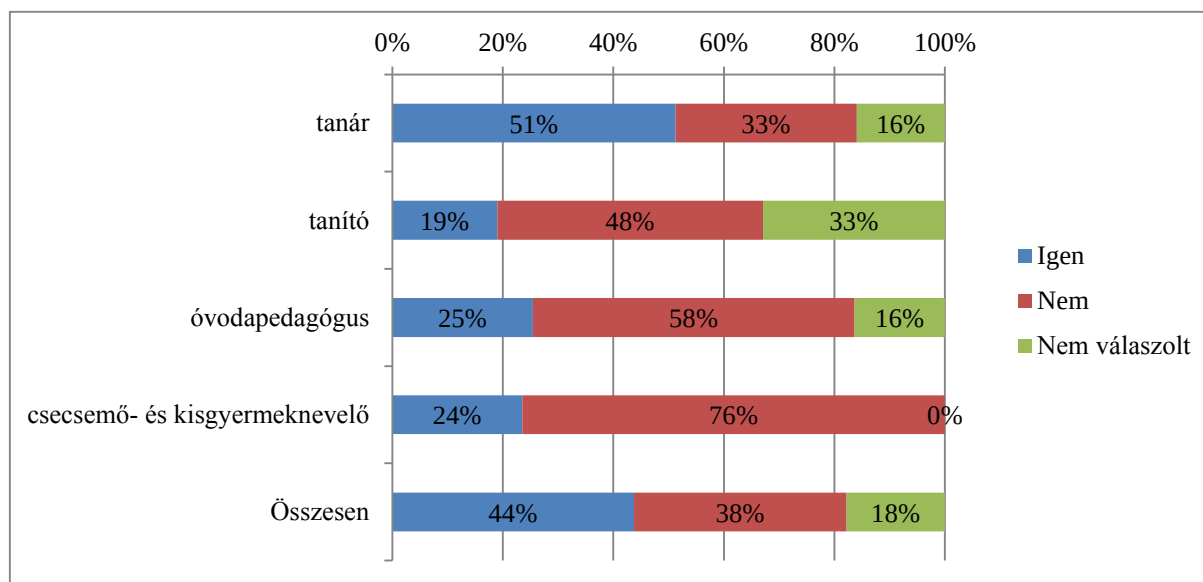
A családok anyagi helyzetének jellemzésében mindegyik válaszlehetőség előfordult, legnagyobb arányban mindegyik alcsoportban a „nagyjából átlagos” besorolás jelent meg. A tanárok, tanítók és óvodapedagógusok körében hasonló arányú mind az átlagos, mind az átlagnál valamivel rosszabb, mind az átlagnál sokkal rosszabb anyagi önbesorolások aránya. Ismét a tanítói csoport tér el kissé a többitől, amennyiben (nagyobb arányú válaszhiány mellett) kisebb arányban jeleznek átlag feletti anyagi lehetőségeket.

A nemi megoszlás ebben a válaszadói csoportban is jól tükrözi a szakma jellegzetes elnőiesedését, amennyiben válaszadóink 73 százaléka nő. A férfiak jelenléte a képzés idején még valamivel magasabb arányú, mint a pályán lévő, gyakorló pedagógusok körében. A nők aránya a gyakorló pedagógusok között 2011-ben országosan 83 százalékos a köznevelésben. Tartós és meglehetősen stabil arány ez. (KSH 2013c) Az elnőiesedés mértéke Magyarországon nemzetközi összehasonlításban magas. (Sági-Varga 2011) Tájékoztató jellegű adat, hogy a PTE pedagógusképzéseiben végzett válaszadóink között az óvodapedagógusok 4 százaléka, a

tanítók 14 százaléka, a tanárok 33 százaléka férfi. Valamilyen fokon pedagógus felmenőkkel rendelkezik az összes válaszadó mintegy ötöde.

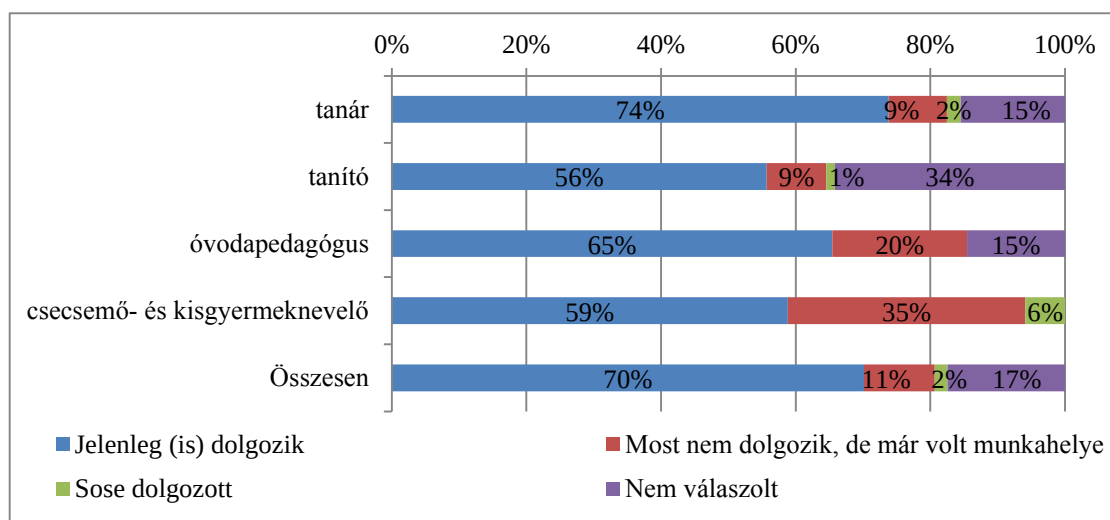
A munkaerő-piaci részvétel jellemzői a válaszadók csoportjában

10. ábra: Főállású munkaviszonnyal rendelkezők aránya az abszolutórium megszerzésekor (N=590 fő)

Az abszolutórium megszerzésének idején főállású munkaviszonnyal rendelkezők aránya a teljes válaszadói csoportban 44 százalék. Legnagyobb arányban, mintegy 50 százalékban a tanár szakosok körében volt jellemző a főállású munkaviszony az abszolutóriumszerzés idején.

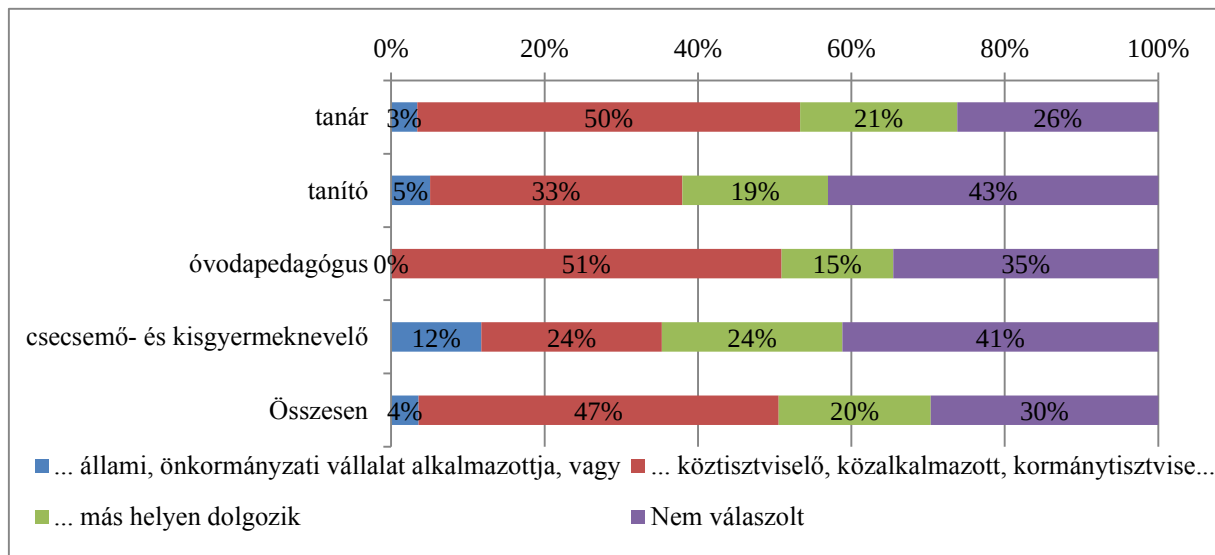
11. ábra: A pedagógusképzésben abszolutóriumot szerzett válaszadók munkaerő-piaci részvétele a válaszadás időpontjában (N=590 fő)

A pedagógusképzésben abszolutóriumot, ill. végzettséget szerzett válaszadóink mintegy 70 százalékának volt munkája a válaszadás időpontjában. Az álláskereső időszakában a válaszadók körében a legtöbbször a tanárok próbálkoztak, átlagosan 36, a tanítók átlagosan 23, az óvodapedagógusok pedig átlagosan 15 alkalommal. Viszonylag kevesen tudtak egy hónapon belül elhelyezkedni; az óvodapedagógusok 21, a tanítók 19, a tanárok 12 százaléka. Az

abszolutórium megszerzését követően mindegyik foglalkozási csoportban átlagosan 4 - 4,5 hónap volt a munkakeresés időtartama. Az első munkahelyhez jutásban minden választható tényezőnek volt szerepe, legnagyobb (átlagosan mintegy 30 -30 százalékos arányban) a személyes ismeretségeknek és az álláshirdetéseknek.

12. ábra: Az aktuális munkahely jellege (N=590 fő)

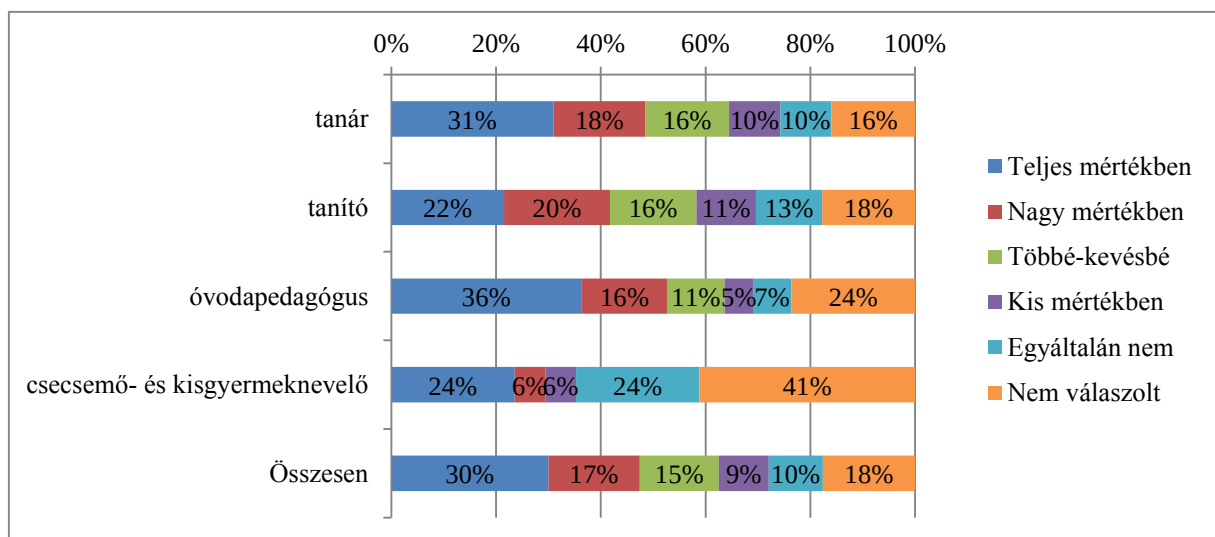

Azok körében, akik elhelyezkedtek az abszolutórium vagy a végzés után, legnagyobb arányban közalkalmazottakat találunk. Hozzátehetjük, hogy a Pécsről kikerültek az országos átlagnál nagyobb arányban lépnek be munkaerőként a közszférába. (Veroszta 2013b).

Válaszadóink aktuális munkahelye jellemzően állami vagy önkormányzati tulajdonú, kisebb arányban magántulajdonú, ritkábban vegyes tulajdonú. A végzetek bő 40 százalékának állandó jellegű, határozatlan idejű foglalkoztatása mellett a határozott idejű foglalkoztatás mintegy 20 százalékuk esetében van jelen.

A megszerzett tudás munkaerő-piaci szempontú értékelése

13. ábra: A tanulmányok során megszerzett tudás munkahelyi alkalmazásának mértéke (N=590 fő)

Megszerzett tudását a válaszadók többsége kisebb-nagyobb mértékben alkalmazza, tizedük egyáltalán nem. Egész más szakterületi tudásra ugyancsak közel tizedüknek van szüksége a munkájához. Azok aránya, akik teljes mértékben a megszerzett tudásukra alapozott munkát tudnak végezni: 30 százalék.

Egy következő kérdést vizsgálva, az aktuális munkához szükséges tudás szakterületi jellegének megítélése vegyes képet mutat; a válaszok alapján nem feltétlenül garantálható a szakterületi tudás direkt felhasználása elhelyezkedéskor az adódó munkahelyeken, ugyanakkor a válaszadók 40 százaléka jelezte, hogy bármilyen (vagy a saját és a kapcsolódó szakterületi) tudás megfelelő az aktuális munkához. A munka világában teljesítő volt diákjaink jellemzően felsőfokú végzettséget igénylő munkakörben dolgoznak.

A diplomás pályakövetés országos adatai alapján 1-3 évvel a végzettség megszerzése után a frissdiplomás tanárok közel kétharmadát találjuk a pályán. Ez az arány ugyanakkor szakonként igen eltérő. Jellemzően különbözik egymástól az egyes szakokon megszerzett végzettségek munkaerő-piaci értéke, átválthatósága és eltérőek a tanári pályához képest mutatkozó foglalkozási előnyei is. (Veroszta 2012)

A végzettek között a válaszadó tanári végzettségűek több mint ötöde, a tanítók több mint harmada, az óvodapedagógusok több mint 40 százaléka volt már valamikor munkanélküli, jellemzően egy alkalommal, kisebb arányban két alkalommal, elenyésző mértékben több alkalommal is. Regisztrált munkanélküli a válaszadók valamivel több, mint a negyede volt. Munkanélküliségük időtartama átlagosan 8,5 hónap volt. Azok aránya, akik még sohasem dolgoztak, 10,5 százalék.

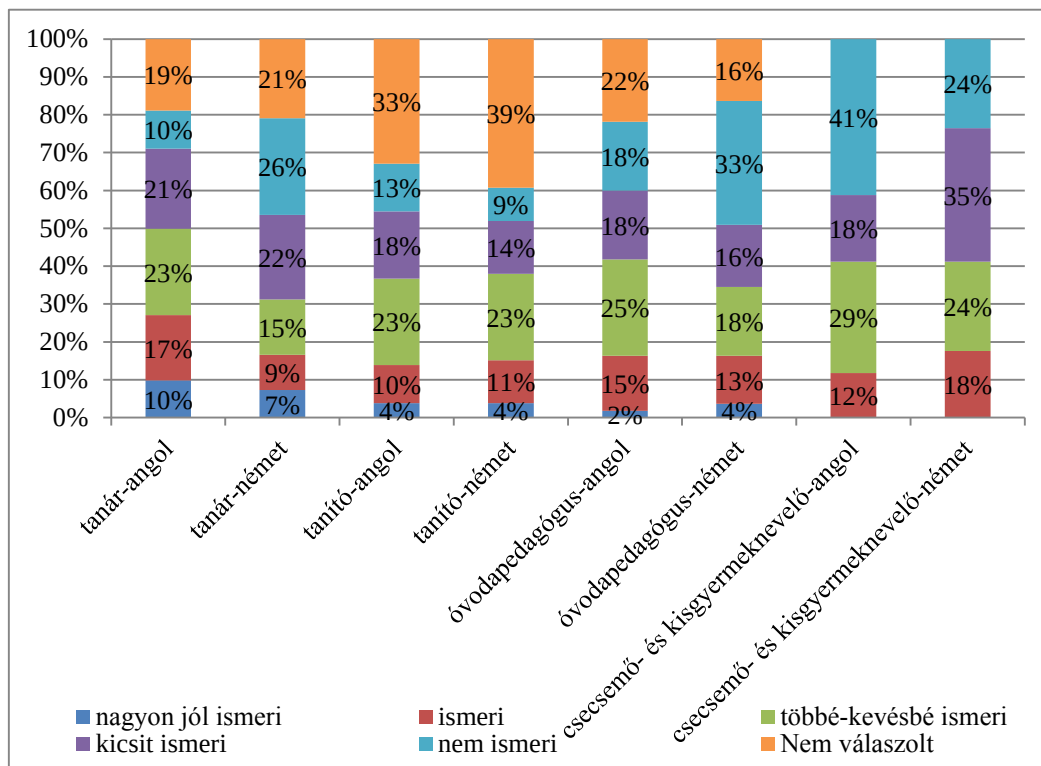
Nyelvismeret

A pedagógusképzésben végzetek körében a nyelvismerettel rendelkezők aránya a képzési terület átlagához (angol 93%, német 70 %) képest valamivel alacsonyabb. A pedagógusként végzetek körében az országos adatokat tekintve 85 százalékos az angol nyelvtudás valamilyen szintje (legalább alapszint), míg a német nyelv valamilyen szintű ismerete 66 százalékos. (Veroszta 2013a) Az angol és a német nyelv ismeretére vonatkozó intézményi adatainkat a 14. ábrán diagramon mutatjuk be.

Az angol nyelvet legalább kicsit ismeri a tanárok valamivel több, mint 70 százaléka, a tanítók valamivel több, mint fele és az óvodapedagógusok 60 százaléka. A németet a tanároknak, tanítóknak és óvodapedagógusoknak egyaránt valamivel több, mint a fele ismeri legalább egy kicsit. A képzési irány mint háttérváltozó csak az angol nyelvismert területén látszik különbségképző tényezőként megjelenni. A diagram szemléletesen mutatja, hogy – bizonyos képzéseink sajátos nemzetiségi jellegétől és képzéseink vonzáskörzetének etnikai összetételétől vélhetően nem függetlenül – az angol nyelvtudás elsőbbsége, jóllehet egyértelmű, nem minden képzési irányon kifejezetten erős.

A PTE végzettjeinek nyelvtudása általában sem éri el az országos átlagot, és az országos aránynál kisebb mértékben végeztek külföldi tanulmányokat is (Veroszta 2013b).

14. ábra: Az angol és a német nyelv ismeretének szintje a pedagógusképzésben végzett válaszadók körében (N=590 fő)

Az abszolutóriumuk megszerzését követően közvetlenül nem diplomáztak országos aránya a képzési területek átlagában 32 százalékos, a pedagógusképzésben is hasonló, 31 százalék. Körükben a diplomaszerezést késleltető okként az esetek 74 százalékában a nyelvvizsga hiánya áll. Ez az arány a pedagógusképzésben érintettek esetében az átlagosnál magasabb, országosan 90 százalékos. (Veroszta 2013a)

Az 573 tanár-, tanító-, ill. óvodapedagógus-képzésben abszolutóriumot szerzett válaszadó közül 159 főnek, a válaszadók több mint negyedének jelent nehézséget a még hiányzó nyelvvizsgája megszerzése. A pedagógusképzésben abszolutóriumot szerettek körében is a nyelvvizsga hiánya a diplomaszerezés legfőbb akadály, az esetek 92 százalékában ez jelenik meg nevesíthető okként. A nyelvvizsga hiányán túl egyéb okok az abszolutóriummal rendelkezők 18 százaléka estében merülnek még fel, megjegyezve, hogy az egyéb nehézségek jellemzően a tanárképzési területéhez kapcsolódnak.

Nemzetközi mobilitás

A frissdiplomásokra vonatkozó 2012-ben megjelent záró tanulmány adatai szerint a frissdiplomások 9,5 százaléka válaszolt úgy, hogy diplomájának megszerzése előtt külföldi tanulmányokat is folytatott. Az országos adatok azt jelzik, hogy a nemzetközi mobilitás feltételeit a hallgatói ösztöndíjak (TEMPUS, ERASMUS) mellett leginkább a családi támogatás biztosítja. A pedagógusképzésben végzettek körében a külföldi tanulmányi mobilitás a képzési területek egészére vonatkozó 9,5 százalékos országos átlagérték alatti, mindössze 5,4 százalékos. A diplomaszerezés után külföldi munkát vállalók 10,6 százalékos országos

átlagához képest a pedagógusképzésben végzettek esetében a külföldi munkavállalás szintén alacsonyabb, 5, 4 százalék. (*Veroszta 2013a*).

A PTE pályakövetéses vizsgálatában a pedagógiai jellegű végzettséggel, illetve abszolutóriummal rendelkezők 590 főnyi csoportjából 466 fő válaszolt arra a kérdésre, hogy a végzés után tanult-e külföldön, közülük mindössze 18 fő válaszolt igennel, ezen belül tizenöten a tanárként végzettek közül.

Válaszadói csoportunkban 451 fő válaszolt arra a kérdésre, hogy egyetemi tanulmányai közben tanult -e külföldön. Közülük 35 fő válaszolt igennel; 29 tanár és 6 tanító, a válaszadók közel 8 százaléka.

A tanári, tanítói és óvodapedagógusi végzettségű válaszadóink közül a végzés előtt kizárólag tanárjelöltek tanultak külföldön; 439 fős válaszadói csoportjukból összesen 29 fő. Ez a 29 fő átlagosan 8,7 hónapot töltött külföldi tanulmányokkal. A válaszadó tanárok teljes csoportjára nézve 1 tanárra átlagosan valamivel több, mint félhónapnyi külföldi tanulás jutott. A 29 külföldön is tanult tanárból 19 jelölt meg valamilyen opciót arra a kérdésre, hogy milyen finanszírozási háttérrel tanult külföldön. A külföldi tanulmányokat körükben is döntően az Erasmus program tette lehetővé.

Arra a kérdésre, hogy a végzés után dolgozott-e külföldön, 484 fő válaszolt. Közülük 29 fő dolgozott külföldön, ebből 27 fő a tanárként végzettek közül. Meglepően magas arányban, a pedagógusként végzett válaszadóink mintegy harmada-fele, jelezte, hogy a válaszadás idején külföldön dolgozott. A válaszadói csoportban a külföldi tanulmányi tapasztalatokhoz képest a külföldi munkavállalás lényegesen számottevőbb. A külföldön dolgozó és korábban ott dolgozott válaszadók csoportján belül arra a kérdésre, hogy ez a külföldi munka kapcsolódott vagy kapcsolódik-e a végzettséghez, elenyésző számban válaszoltak, mindössze 32 fő. A végzést követő külföldi munka a kapott válaszok szerint nem vagy csak részben kapcsolódik a végzettséghez.

Itt jegyezzük meg, hogy 2013 őszén a külföldön munkát vállalók száma 98-99 ezer főre tehető, ami mintegy 12 ezer fős növekedés az előző évi létszámhoz képest. (KSH 2014). A KSH által publikált munkaerő-felmérések foglalkoztatottakra vonatkozó adatai - a nemzetközi módszertannak megfelelően - a külföldön dolgozó személyek közül azoknak az adatait tartalmazzák, akik továbbra is tagjai egy magyarországi háztartásnak és vagy napi rendszerességgel ingáznak külföldre, vagy huzamosabb ideig külföldön dolgoznak bár, de rendszeresen hazajárnak és jövedelmükkel hozzájárulnak az adatot szolgáltató háztartás tagjainak megélhetéséhez. (*KSH 2014*)

Végzettek tanulási ambíciói

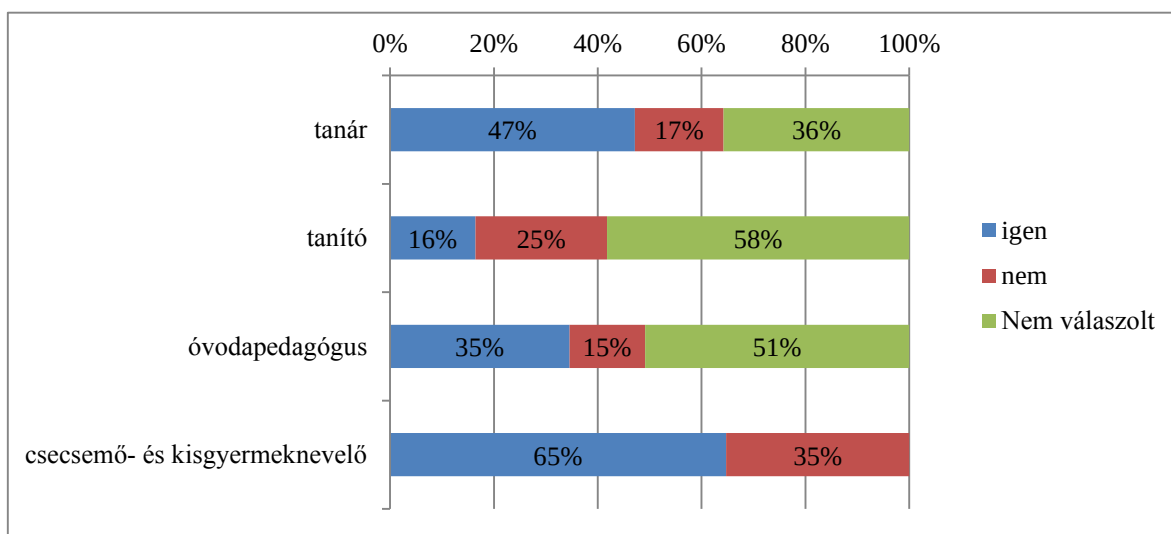
A pedagógus szakmacsoport tanulási ambíciói az országos átlaghoz hasonlóak. A diplomázás óta egyéb felsőfokú végzettséget szerzettek aránya a pedagógus végzettségűek körében 14, 5 százalék, az összes képzési terület 15 százalékos átlagához hasonló. A pedagógus végzettségűek körében doktori képzésben való továbbtanulását tervezi intézményben maradással 16 százalék, intézményváltással 9 százalék. (*Veroszta 2013a*)

A mi végzett válaszadóink körében 590 főből 64 fő (8-9%) jelzett továbbtanulási igényt, ill. hajlandóságot, valamivel több, mint fele arányban a PTE keretein belül, közel fele arányban más intézményben. A tanári képesítésűek között minden képzési forma előfordult, bár jellemzően a mesterképzés. A tanítók körében BA és FSZ képzésre, az óvodapedagógusok körében BA, FSZ és hagyományos egyetemi képzésre is lenne némi igény a válaszok alapján.

A végzettek elégedettségi mutatói

A hallgatók képzési reflexiói közül az elégedettségi szempontok között tárgyaljuk a szakválasztás megerősítését, a szak, a kar és az egyetem ajánlásának deklarált hajlandóságát és a képzés egyes jellemzőinek utólagos hallgatói minősítését.

15. ábra: A korábbi szakválasztás megerősítésének és elvetésének megoszlása a pedagógusképzésben abszolutóriumot szerzett válaszadók egyes csoportjain belül (N= 590 fő)

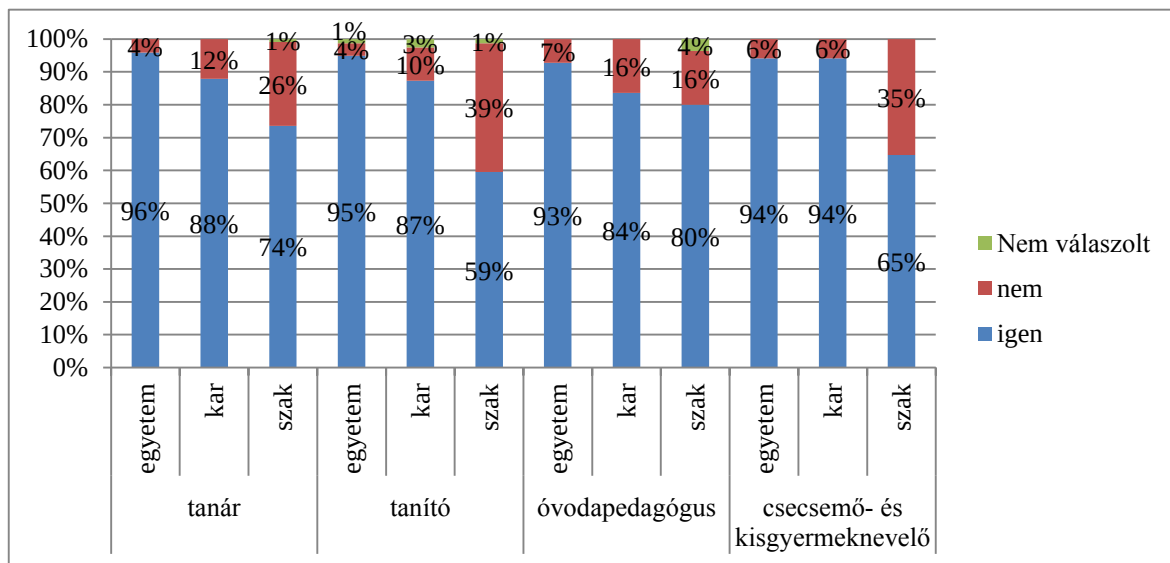
A szakválasztás megerősítése - a válaszadás hiányának viszonylag magas arányát regisztrálva - meglepően érzékeny kérdésnek tűnik. A tanári végzettségű válaszadók közel fele, az óvodapedagógusok mintegy harmada ismét ugyanazt a szakot választaná. Az ebben a kérdésben megnyilvánuló elégedettségi válaszok adatai alapján különbség feltételezhető az egyes pedagógiai képzések pozíciói között; feltételezhető, hogy a tanítók körében valószínűleg nagyobb a szakválasztás utáni csalódottság.

Következő kérdésként azt tárgyaljuk, hogy magát a képző intézményt mennyiben ajánlanák másoknak is pedagógiai képzéseinkben végzettjeinek. E témakör kifejtését további két kérdés megválaszolásával finomítjuk: az egyetem, a kar és az elvégzett szak ajánlásaiban tapasztalható jellegzetes eltérésekre is rávilágítva. A 16. ábra az egyes pedagógiai szakcsoportokon belül, balról jobbra haladó sorrendben, először az egyetem, majd a kar, végül a szak ajánlásának adatai alapján ábrázolt válaszmegoszlásokat mutatja.

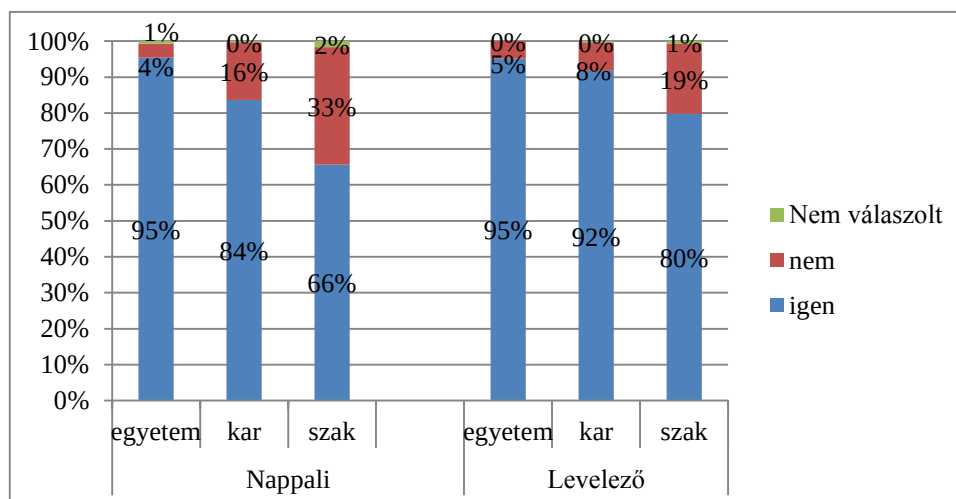
A válaszadási hajlandóság ebben a kérdésben szinte teljes körű. A diagram egyértelmű, és hangsúlyos tendenciaként mutatja, hogy ebben az összetett elégedettségi kérdésben az egyetemnek magának az elismertsége szinte megfellebbezhetetlen. Erre utal, hogy a válaszadók több mint 90 százaléka ajánlaná másoknak is mindegyik foglalkozási csoportban. Valamivel kevésbé elégedettek azonban a válaszadók a karral, ahol végeztek. Ebben a „rangsorban” a

harmadik helyre saját szakjukat helyezik, kisebb mértékben tartva ajánlhatónak azt mások számára, mint a kart vagy magát az egyetemet. A jelenség nemcsak a pedagógus végzettségűek körében mutatható ki, hanem általánosnak mondható. Az értékelés e kérdések tükrében azonban alapvetően pozitív, még a legkedvezőtlenebb értékítéletet tükröző adat, a tanítók körében regisztrált, szakra vonatkozó ajánlási arány is közel 60 százalékos. Ez ugyanakkor megerősíti az előző diagram kapcsán felvetett hipotézisünket azzal kapcsolatban, hogy pedagógiai szakmacsoportokon belül vélhetően a tanítók szakos „elkötelezettsége” lehet a legsérülékenyebb.

16. ábra: Az egyetemet, a kart és a szakot ajánlók és nem ajánlók válaszainak megoszlása a pedagógiai képzésekben abszolutóriumot szerzett válaszadók egyes csoportjain belül (N=590 fő)

17. ábra: Tagozatos megoszlások az egyetemet, a kart és a szak ajánlásában (N=573 fő)

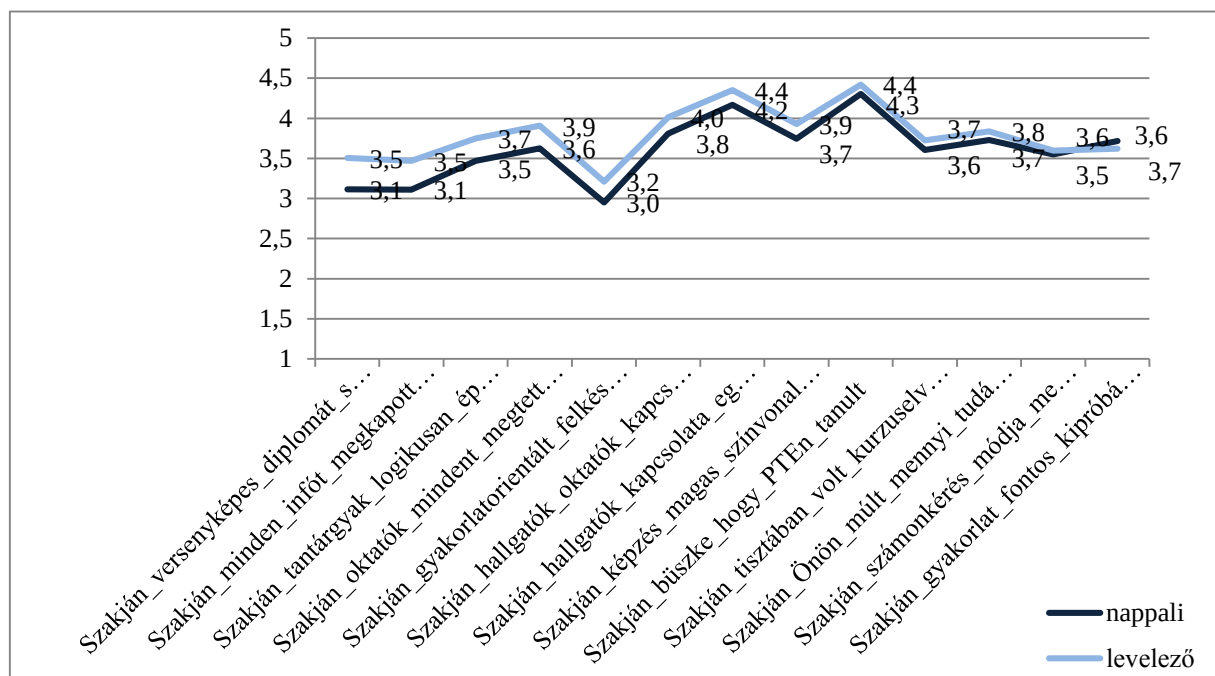
Az egyetem megítélésétől a karon át a szak megítéléséig romló értékelés magyarázata abban rejlik, hogy mivel vélhetően mindenki a saját képzésének, a saját szakjának jellemzőit, ismeri a legjobban, értelemszerűen annak hibáival együtt, az általa kevésbé részletesen ismert területekről nyilván kritikát is nehezebben alkot. Más magyarázatként az is elgondolható, hogy a diákok egyszerűen nem egyformán szigorúak a kérdéskör egyes összetevőinek megítélésében.

Az egyetem, mint Alma Mater, mint szimbolikus értékhordozó, meglehetősen sokkal kevésbé alkalmas kritika tárgyául. A kérdőív szövegezésében az egyetem mint hívószó az általa képviselt eszménnyel valószínűbben forrhatott össze, mint a kevésbé eszményíthető, konkrét, mindennapi képzési tapasztalat. A válaszok alapján, úgy tűnik, a végzettek maguk is részt vállaltak az egyetem eszményítésében, jó hírének és kultuszának fenntartásában.

Az egyetem kultiválása mellett ugyanakkor, a kérdőív számos kérdése adta lehetőséggel élve, kritikájukat is megfogalmazták, még árnyaltabb visszajelzést szolgáltatva ezáltal. A képzés egyes elemeivel való elégedettségük mértékéről nyújt információt a következő ábra.

A levelezős hallgatók mindhárom kérdésben kedvezőbb választ adtak, de az előzőekben leírt sorrendiség ebben a bontásban is egyértelműen megmarad. A levelezős hallgatók tendenciózusan pozitívabb véleménye jut kifejezésre a következő ábrán is.

18. ábra: A képzés egyes elemeivel való elégedettség mértéke a pedagógusképzésben abszolutóriumot szerzett válaszadók körében képzési tagozat szerinti bontásban (N=590 fő)

Figyelemre méltó az a – tagozatos különbségeket egyértelműen mutató – választendencia, amely szinte minden kérdésben a levelezős hallgatók kedvezőbb értékelését tükrözi. *Jancsák Csaba* reprezentatív kutatásában szintén a levelezősök értékelték magasabbra a felkészítést (*Jancsák 2011*). Ez a „szabályszerűség” esetünkben egy kérdés kivételével; a gyakorlatiasság megítélésében nem érvényesül, hasonlóan az összesített egyetemi (*Kuráth és mtsai 2013*) eredményekhez. A 18. ábra, túl azon, hogy a tagozatos bontásban némiképp eltérő hallgatói megítélésekre hívja fel a figyelmet, azt is jelzi, hogy az értékelt tulajdonságoknak a megítélések átlagértékeiből adódó sorrendje tagozatos bontásban sem változik, vagyis a tulajdonságok sorrendje tagozattól függetlenül stabil. A legalacsonyabb értéket (2,95 és 3,21) a pedagógusi munkára való saját gyakorlati felkészültség érzése, vagyis egy részben önkritikus, (esetleg bizonytalansági) elem kapta, ugyanakkor a gyakorlat kipróbáltsága, a maga 3,62 és 3,71 - es értékeivel a középmezőnybe került. Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy a pályára lépés sajátos szakmai bizonytalansággal terhelt.

Örvendetes, ám kissé meglepő módon, vizsgálatunkban a legmagasabb értékek (4,42 és 4,30) az intézményi identitásra vonatkoznak, kifejezésre juttatva, hogy a diákok büszkéek arra, hogy a Pécsi Tudományegyetemen tanultak. Ennek a büszkeségnek az átlagértéke még annál is magasabb, mint amellyel a hallgatók társaikkal való kapcsolatuk minőségét (4,17 és 4,35) jellemzik. Hogy másodsorban a diákélet társas, kapcsolati minősége jelenik meg számukra leginkább pozitívumként, az nemcsak az „élhető egyetem” és az intézményi klíma, hanem az oktatás hatékonysága és eredményessége szempontjából is fontos tényező.

ÖSSZEGZÉS

Elemzésünkben a diplomás pályakövetés alapvető funkciójának megfelelően, a foglalkoztatás, foglalkoztathatóság szempontja kapott kiemelt figyelmet. Az abszolutórium megszerzése után a diplomaszerezés legfőbb akadálya az országos helyzetképhez hasonlóan, a pedagógusok vizsgált csoportjában is a nyelvvizsga hiánya. A hallgatók nemzetközi mobilitása a tanulmányi időszak alatt csekély, minél kisebb korosztállyal való foglalkozásra készültek fel, annál elenyészőbb mértékű. Az abszolutórium, illetve a végzettség megszerzése után külföldön munkát vállalók aránya ugyanakkor a végzettek kari háttérétől függetlenül meglepően magas. Az abszolutórium megszerzésének idején főállású munkaviszonnyal rendelkezők aránya a teljes válaszadói csoportban átlagosan 44 százalékos, legnagyobb arányú a tanár szakosok körében. A válaszadás időpontjában 70 százalékuk dolgozott, jellemzően közalkalmazotti státuszban. A megszerzett tudás csak részben hasznosul direkt módon a munka világában, jóllehet a végzettek harmada számára az egyetemi felkészítés nyújtotta tudás teljesen megfelelőnek bizonyul. A pedagógusképzésben abszolutóriumot, ill. végzettséget szerzett válaszadók tizede soha nem dolgozott még, negyedük volt már munkanélküli; munkanélküliségük időtartama átlagosan 8,5 hónap. A munkakeresésre fordított, illetve az elhelyezkedéshez szükséges energiaráfordítás a pedagógus szakmán belül eltérő. Több vizsgált kérdés kapcsán vetődött fel, hogy a tanítók helyzete kedvezőtlenebb lehet a többi pedagógus csoporténál.

A pedagógusjelöltek képzési reflexióiban is megjelenik az a tendencia, amely az egyetemet a karokhoz, a karokat a szakokhoz képest felértékeli, megfordítva: amely a válaszadók reflexióiban a szakokat helyezi az utolsó helyre e hármas viszonyítási rendszerben. Tendenciaszerű összefüggés az is, hogy a nappali és levelező tagozatos hallgatók értékítélete, képzéssel való elégedettsége némiképp eltérő. Az eltérés nem abban ragadható meg, hogy (átlagosan) másként rangsorolnák a képzés egyes jellemzőit, ellenkezőleg, egységesen ítélik meg a kérdőívben felsorolt jellemzők minőségi rangsorát, a gyakorlati felkészültségük megítélése kivételével. Képzési reflexiójuk eltérése abban áll, hogy a képzés minőségének megítélésében a nappalisok szigorúbbnak bizonyulnak a levelezősöknél. A nappalisok körében egyfajta bizonytalanság tapasztalható azzal kapcsolatban, hogy vajon eléggé felkészültnek tudják-e, érzik-e magukat a gyakorlati pálya megkezdéséhez.

A pedagógussá válás személyes folyamata az intézményes képzés megkezdése előtt indul és az abszolutórium, illetve a diploma megszerzésével a legkevesbé sem zárul le. Az eredményes pedagógusképzés intézményesített módon képes építeni az előzményekre. A pályakezdés éveit felé is nyitott, a kezdő pedagógusok számára nem csupán esetleges módon megjelenő szakmai

támogatást nyújthat a bevezető képzés, az alapképzés és a továbbképzések rendszerének összehangolásával. (Falus 2004) A szakmai továbbképzések nemzetközileg elfogadott értelmezése szerint a pedagógusok szakmai továbbfejlődése a pedagógusok tanuló közösségében zajló, élethosszig tartó konstruktív folyamat. (Sági 2011) Szakmai bizonytalanság nemcsak a pályakezdés időszakában jelenik meg. A pedagógusok továbbképzési igényeit is vizsgáló nemzetközi TALIS kutatás alapján a vizsgált országokban és Magyarországon is leginkább három területen igényelnek a pedagógusok több szakmai segítséget: a speciális nevelési igényű tanulók fejlesztésében, a diákok viselkedési problémáinak kezelésében, fegyelmezési nehézségeik megoldásában, valamint a tanításhoz szükséges számítógépes ismereteik fejlesztése terén. (TALIS 2009) A pedagógusképzési és továbbképzési folyamatok összehangolását, elemeinek koherens rendszerbe foglalását hivatott támogatni a most induló, a pedagógusképzést segítő hálózatok továbbfejlesztését célzó TÁMOP 4.1.2.B-2. projekt, építve korábbi uniós projektek eredményeire (Huszár 2012) is. A felsőoktatási tanulmányi utak empirikus, intézményi kutatására épülő, körvonalazódó tipológiája (Györgyi 2013) az eltérő tanulmányi utakat bejáró hallgatók eredményességének fejlesztéséhez vihet közelebb. Az adott terjedelmi keretek között itt nem említett témakörök bemutatása és a válaszok összefüggéseinek feltárása a vizsgálódás további irányait jelzik.

IRODALOMJEGYZÉK

- Balázsovcics M. (2013): *Változó tanárképzés*. In: Nyitottság és elkötelezettség. Tanulmánykötet Bárdossy Ildikó 60. születésnapjára. Szerkesztette: Andl H. – Molnár-Kovács Zs. Pécs: PTE BTK Neveléstudományi Intézet — PTE BTK Oktatás és Társadalom Doktori Iskola, pp. 153-164.
- European Commission/EACEA/Eurydice, 2013. *Education and Training in Europe 2020: Responses from the EU Member States*. Eurydice Report. Brussels: Eurydice http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/163EN.pdf – letöltés 2014. 01. 21.
- Falus I. (2004): *A pedagógussá válás folyamata*. Educatio, Vol. 13. Nr. 3., pp. 359-374.
- Györgyi Z. (2013): *Tanulói utak a felsőoktatásban*. In: Nyitottság és elkötelezettség. Tanulmánykötet Bárdossy Ildikó 60. Születésnapjára. Szerkesztette: Andl H. - Molnár-Kovács Zs. Pécs: PTE BTK Neveléstudományi Intézet — PTE BTK Oktatás és Társadalom Doktori Iskola, pp. 215-226.
- Halász G. (2012): *Hallgatói kompetenciavizsgálatok*. Educatio, Vol.21. Nr. 3., pp. 401-422.
- Humburg, M. – Van der Velden – R., Verhagen, A. (2013): *The Employability of Higher Education Graduates: The Employer's Perspective*. European Commission, 2013, 146 p.
- Hermann Z., Imre A., Kádárné F. J., Nagy M., Sági M., Varga J: *Pedagógusok az oktatás kulcsszereplői*. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2009
- Huszár Zs.(2012): *Pedagógusképzést segítő hálózatok és szerepük a pedagógiai munka fejlesztésében*. In: Pedagógusok a pályán. Szerkesztette: Kocsis M. – Sági Matild. Budapest: Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, pp. 49-60.

Jancsák Cs. (2011): *Tanárképzésben tanuló hallgatók*. In: Ercsei K. – Jancsák Cs. (szerk.): *Tanárképzős hallgatók a bolognai folyamatban (2010-2011)*. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, pp. 105-172.

Kiss L. – Veroszta Zs. (2010): *A BSc végzettek foglalkoztathatóságának első adatai*. 17 p. http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR_tanulmanyok/employability_bachelor_kiss_veroszta.pdf – letöltés: 2013. 11. 08.

KSH (2009a): *Magyar statisztikai évkönyv 2008*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 600 p.

KSH (2009b): *A felsőoktatási rendszer változásai*. Statisztikai Tükör, Vol. 3., Nr. 15.

KSH (2013 a): *A KSH jelenti. Gazdaság és társadalom 2013. I–III. negyedév*. KSH Budapest, 2013. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel1309.pdf> – letöltés 2014. 01. 20.

KSH (2013 b): *2011. évi népszámlálás 7. Iskolázottsági adatok*. Budapest: KSH, 287 p. Összeállította: Bojer Anasztázia

KSH (2013c): *Óvodától a munkahelyig*. Budapest: KSH, 68 p. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ovoda_mhely11.pdf – letöltés 2013. 12. 05.

KSH (2013d): *Nők és férfiak Magyarországon 2012*. Budapest: KSH, 157 p.

KSH (2014): *Érdemes a tükröt összetörni? – a foglalkoztatottsági adatok értelmezése* http://www.ksh.hu/hir_140107 – letöltés 2014. 01. 22.

KSH NKI (2013): *Népesség-előreszámítás 2012*. 12 p. <http://www.demografia.hu/letoltes/nepeszam/nepessegeleloreszamitasa.pdf>. – letöltés: 2014. 01. 20.

Kuráth G. – Héráné Tóth A. – Sipos N. (2013): *Diplomás Pályakövető Rendszer 2013-as hallgatói motivációs vizsgálat (EUROSTUDENT kutatás) a Pécsi Tudományegyetemen*. PTE Marketing Osztály, Pécs

http://alumni.pte.hu/userfiles/lapozos/H_13/dpr_hallgatok_eurostudent_2013/dpr_hallgatok_eurostudent_2013.pdf – letöltés: 2014. 01. 19.

Lannert J. (2008): *A demográfiai folyamatok hatása a közoktatás költségvetésére*. In: Fazekas Károly, Köllő János, Varga Júlia (szerk.): *Zöld könyv A magyar közoktatás megújításáért 2008*. Budapest: Ecostat, pp. 275-292.

Matthies, A. L. – Skiera, E. (2011): *Finnország művelődési és oktatási rendszere*. Budapest: Gondolat Kiadó, 300 p.

Nagy M. (2009): *Tanárképzés és a Bologna-folyamat*. Educatio, Vol. 18., Nr. 3., pp. 306-316.

Polónyi I. (2012): *Honnan jönnek a hallgatók?* Educatio, Vol. 21., Nr. 2., pp. 244-258.

Sági M., Varga J. (2011): *Pedagógusok*. In: Balázs É., Kocsis M., Vágó I (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról*. Budapest: OFI, pp. 295-324.

Sági M. (2011): *A pedagógusok szakmai továbbfejlesztésének hazai gyakorlata nemzetközi tükrében*. In: Sági Matild (szerk.): *Erők és eredők. A pedagógusok munkaerőpiaci helyzete és szakmai továbbfejlesztése: nemzetközi kitekintés és gyakorlat*. Budapest: OFI, pp. 47-85.

Stéger Cs. (2012): *Tanárképzési helyzetkép a bolognai reformok után*. Doktori értekezés http://nevelatudomany.phd.elte.hu/wpcontent/uploads/2012/02/St%C3%A9ger_Csilla_disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf – letöltés: 2014. 01. 23.

Veroszta Zs. (2010): *A diplomás foglalkoztathatósághoz kötődő hallgatói várakozások*. *Educatio*, Vol. 19., Nr. 3., pp. 460-471.

Veroszta Zs. (2012): *A tanári pályaelhagyás szaktárgyi mintázatai*. *Educatio*, Vol. 21., Nr. 4., pp. 607-618.

Veroszta Zs. (2013a): *Frissdiplomások 2012. Kutatási záró tanulmány Diplomás Pályakövető Rendszer országos kutatás*. *Educatio Nonprofit Kft Felsőoktatási Osztály*. 81 p. http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/Frissdiplomasok_2012_zarotanutmany_es_modszertan/Frissdiplomasok_2012.pdf – letöltés: 2013. 11. 21.

Veroszta Zs. (2013b): *A PTE eredményei az országos adatok tükrében* (előadás) Elhangzott: Intézményfejlesztési lehetőségek és DPR. Műhelykonferencia 2013. november 11. PTE

OECD (2013a), *Education at a Glance 2013: Highlights*, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/eag_highlights-2013-en – letöltés: 2014. 01. 12.

OECD (2013b) Lalancette, Diane, Marin Ignacio: *Key Facts for Hungary in Education at a Glance 2013 Country Note* OECD http://www.oecd.org/edu/Hungary_EAG2013%20Country%20Note.pdf – letöltés: 2013. 12. 29.

Talis (2009): *Creating Effective Teaching and Learning Environments. First Results from TALIS*. OECD 2009, 305 p. <http://www.oecd.org/edu/school/43023606.pdf> – letöltés: 2013. 11. 30.

KOMMUNIKÁCIÓS ÉS INTERKULTURÁLIS KOMPETENCIÁK FEJLŐDÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI A PTE ÁOK NEMZETKÖZI KÖRNYEZETÉBEN

POSSIBILITIES OF IMPROVING CROSS-CULTURAL AND COMMUNICATIVE SKILLS IN AN INTERNATIONAL ENVIRONMENT AT THE MEDICAL SCHOOL OF THE UNIVERSITY OF PÉCS

¹Faubl Nóra – ²Zuhorn Frédéric – ³Füzesi Zsuzsanna

PTE ÁOK Magatartástudományi Intézet

Interkulturális kommunikáció az orvostudományban kutatócsoport

7624 Pécs, Szigeti út 12.

¹ tudományos segédmunkatárs, Tel.: + 36 72 536435, nora.faubl@aok.pte.hu

² tudományos segédmunkatárs, Tel.: + 36 72 536256, frederic.zuhorn@aok.pte.hu

³ egyetemi tanár, Tel.: + 36 72 536256, zsuzsa.fuzesi@aok.pte.hu

ABSZTRAKT

A PTE ÁOK-n 1994-ben indult angol és 2004-ben indult német nyelvű képzések hallgatóinak száma az elmúlt néhány esztendő fejlődését követően immár elérte, sőt, meg is haladja a magyar nyelvű képzés hallgatóinak számát. A hallgatói összetétel változásai és az ezáltal kialakult nemzetközi közeg kiváló lehetőséget nyújt az orvoskar hallgatói számára, hogy nyelvi, kommunikációs és interkulturális kompetenciáik fejlődhessenek, különös tekintettel az orvosi szakma egyre erősödő nemzetköziesedésére és az európai migrációs jelenségek betegellátásban (is) megjelenő kihívásaira. A PTE ÁOK Magatartástudományi Intézetében működő „Interkulturális kommunikáció az orvostudományban“ kutatócsoport 2009 nyarán megkezdett kutatása a PTE ÁOK-ra mintegy hatvan országból érkező külföldi, valamint hazai hallgatókat vizsgálja elsősorban az interkulturális tudás megszerzésének folyamata során. A hosszú távú követéses vizsgálat keretében a hallgatókat többszöri kérdőíves vizsgálattal, valamint a megfigyelő részvétel és a fókuszcsoport-interjúk módszerével követjük végig egyetemi éveik során, egészen diplomájuk megszerzéséig. Kutatócsoportunk az eddigi vizsgálatok során fontos információkhoz jutott a hallgatók pályaválasztási motivációi, külföldi tapasztalatai és nyelvtudása, valamint jövőre vonatkozó tanulmányi és szakmai elképzelései tekintetében, melyet jelen tanulmányunkban a PTE DPR vizsgálatainak vonatkozó eredményeivel vetünk össze.

BEVEZETÉS

Jelen tanulmányunk célja a hallgatói mobilitás egyes aspektusainak közelebbi vizsgálata a Pécsi Tudományegyetem Diplomás Pályakövető Rendszer (DPR) adatbázisainak és a PTE Általános Orvostudományi Kar (PTE ÁOK) Magatartástudományi Intézet Interkulturális kommunikáció az orvostudományban elnevezésű kutatócsoport vonatkozó eredményeinek alapján.

Kutatócsoportunk 2009 szeptembere óta a PTE ÁOK idegen nyelvű képzés német programján, majd 2011-től az angol programon is megkezdett vizsgálatok útján igyekszik többet megtudni a kultúraközi kommunikáció folyamatairól, valamint az interkulturális kompetencia kialakulásáról a mintegy hatvan nemzet diákjait összefogó pécsi orvoskar nemzetközi közegében.

Tanulmányunkban a nyelvtudás, a nemzetközi környezet és mobilitás által kialakuló kommunikációs lehetőségeket megfigyelve igyekszünk tendenciákat feltérképezni az interkulturális kompetencia kialakulásának lehetőségeiről a PTE ÁOK példáján keresztül.

HIPOTÉZISEK

Az Európa Bizottság és az Európai Unió lisszaboni Európa Tanács- ülése a 2000-es évek elején kezdeményezte az alapvető kompetenciák európai keretrendszerének meghatározását, melyben többet között az idegen nyelvek, a társadalmi készségek, valamint az általános kultúra, mint kompetencia egyaránt felsorolásra kerültek. (Kiss L. – Kiss P. 2009, Kiss P. 2010). Globalizálódó világunkban a multikulturális társadalmi közeg egyre inkább mindennapi valósággá válik, ebből következően az interkulturális tudás, mint társadalmi készség is növekvő mértékben válik kulcskompetenciává (Thomas 2003).

Kutatócsoportunk eddigi vizsgálati eredményei alapján azt feltételezzük, hogy a PTE ÁOK nemzetközi közegében, melyben mintegy hatvan nemzet diákjai tanulnak három képzési nyelven, a hallgatók olyan szociokulturális közegben folytatják tanulmányaikat, mely lehetőséget ad interkulturális kompetenciák kialakulására és fejlődésére. Megfigyeléseink szerint a nyelvtudás és az esetleges korábbi megszerzett nemzetközi mobilitási tapasztalatok hozzásegíthetnek a kultúraközi kommunikáció és ezáltal az interkulturális tudás kialakulásához, legyen szó akár a befogadó közegként is működő magyar nyelvű képzés diákjairól, akár a nemzetközi mobilitás keretében Pécsre érkező külföldi hallgatókról. Kutatásaink alapján azt feltételezzük, hogy bár az interkulturális tudás megszerzésének lehetősége nem elsődleges célként definiálódik az egyetemi tanulmányok helyszínének kiválasztásakor, azonban az idő előrehaladtával mind a magyar, mind pedig az idegen nyelvű képzés diákjai körében kialakul az interkulturális tudás, mint kulcskompetencia megszerzésének lehetősége. Itt szükséges megemlítenünk, hogy a multikulturális közeg révén egyaránt lehetővé válik az interkulturális tudás kognitív, affektív, valamint pragmatikus-kommunikatív részkompetenciáinak részleges vagy adott esetben teljes kialakulása (Erll-Gymnich 2013) és (egyidejű vagy későbbi) alkalmazása, még akkor is, ha a multikulturális közeg egyidejűleg kihívást is jelent(het) mind a befogadó közeg, mind pedig az ideérkezők számára.

A TANULMÁNY CÉLKITŰZÉSEI

Tanulmányunk célja, hogy a PTE DPR adatbázisok nyelvtudásra és nemzetközi mobilitásra, valamint a hallgatók közösségi aktivitására vonatkozó kérdések, s ezzel egyidejűleg kutatócsoportunk 2009 évben megkezdett vizsgálatait segítségével válaszokat találjon arra a kérdésre, hogy a PTE ÁOK nemzetközi közege mennyiben nyújt lehetőséget a korábban említett interkulturális kompetencia megszerzésére. Ezen túlmenően választ keresünk arra a kérdésre is, hogy az adott esetben megszerzett interkulturális kompetencia a jövő tekintetében mely területeken tölthet be fontos szerepet, különös tekintettel az élethosszig tartó tanulás szempontjára.

ELMÉLETI HÁTTÉR

Jelen vizsgálatunkhoz egyrészt a DPR vizsgálatok kapcsán a nemzetközi mobilitásról eddig megfogalmazott hazai tanulmányokat használtuk fel (*Kiss P. 2010b, Kasza 2010*), emellett az interkulturális kompetencia kialakulásával és szakaszos fejlődésével foglalkozó bennett-i modellre támaszkodtunk (*Bennett, 1986, 1998*). Bennett elmélete szerint az interkulturális érzékenység és kompetencia fejlődése szakaszos folyamat, mely két nagyobb egységre tagolható: etnocentrikus és etnorelatív fázisra. Előbbiben az érintett személy mintegy a saját kultúrájának szemüvegén keresztül nézi új környezetét, míg a következő szakaszban – individuálisan eltérő hosszúságú idő eltelte után - képessé válhat saját kultúrája látásmódjától függetlenül mintegy önmagában látni és értelmezni a befogadó kultúra jelenségeit (vö. még kulturális sztereotípiák – *Thomas 2003, 2007*). A két fázison belül összesen hat szakaszban az elutasítástól akár egészen az integrációig is eljuthat a korábban esetleg teljesen ismeretlen kultúrába érkezett személy.

Az interkulturális kompetencia és érzékenység bennetti modellje nagyban segítheti például a várható fejlődési szakaszok anticipálását, a kulturális sokk enyhítését, illetve megfelelő orientációs programok kidolgozását (*Hidasi 2004*), annak érdekében, hogy az ismeretlen kultúrába érkező hallgatók egyrészt minél tovább juthassanak az egyes fejlődési szakaszokban, másrészt minél több részkompetenciára tehessenek szert (vö. *Erll-Gymnich 2013*)

RÉSZTVEVŐK, MÓDSZEREK

A PTE-n zajló DPR-vizsgálatok jelen tanulmányunkban

A Diplomás Pályakövető Rendszer országos szintű kutatás keretében a PTE 2010 óta évente (vö. *Kiss L. – Kiss P., 2009*) végez online kérdőíves vizsgálatokat még aktív hallgatói jogviszonnyal rendelkező (HALLGATÓK és EUROSTUDENT adatbázis) illetve végzett hallgatói körében (VÉGZETTEK adatbázis). A hallgatók és végzettek megkérdezése révén nyert és jelen tanulmányunk elkészítéséhez rendelkezésünkre bocsátott adatokból többek között megtudhatjuk, hogy a PTE hallgatói milyen korábbi, akár az egyetemi évek során megszerzett mobilitási tapasztalatokkal és az ehhez szükséges nyelvtudással rendelkeznek, illetve mit gondolnak az egyetemi közösségi aktivitás fontosságáról. A PTE 2013 évben csatlakozott az Eurostudent felméréshez, így a 2013. évi kutatásban a kérdőív struktúrája és ezáltal az eredmények is némileg eltérnek a korábbiaktól. A PTE a továbbiakban is aktívan részt kíván

venni a Diplomás Pályakövető Rendszer felmérésekben, ezért kombinált DPR-Eurostudent kutatás lebonyolítását vállalta (*Eurostudent kutatás a PTE-n*).

Kutatócsoportunk vizsgálatai

Mivel kutatócsoportunk interdiszciplináris kutatással foglalkozik, fontosnak tartjuk, hogy a longitudinális empirikus kutatást a kérdőíves módszer mellett egyéni és fókuszcsoport-interjúkkal, valamint a megfigyelő részvétel módszerével egészítsük ki (külföldi pályakövetési vizsgálatok szintén gyakran használnak egyidejűleg több vizsgálati módszert kutatásaikhoz - ld. Kasseli Egyetem pályakövetési vizsgálatai v.ö. *Ekler és mtsai 2009*)

A követéses kérdőíves vizsgálatban a német és angol nyelvű képzés hallgatói magyarországi tartózkodásukat megelőzően, illetve annak során öt alkalommal válaszolnak az új környezet megismerésére és az abban való boldogulás kihívásaira vonatkozó kérdésekre. Ezek közül az első kérdőívet (IKK 1) még Magyarországra érkezésük előtt kapják kézhez, melyben elsősorban a Magyarországot érintő előzetes ismereteikről és korábbi külföldi tartózkodásuk során szerzett tapasztalataikról válaszolnak meg kérdéseket. A második kérdőíves felméréskor (IKK 2) a hallgatók már néhány napja vagy hete Magyarországon tartózkodnak, ennek megfelelően a kérdések elsősorban az új környezettel kapcsolatos első élményeikre vonatkoznak, hosszabb távú terveik feltérképezése mellett (pl. mennyi időt szándékoznak Magyarországon a tanulmányaikkal eltölteni) – ezt a kérdőívet a hallgatók a tanév elején megrendezett orientációs napon töltik ki. A kérdések jelentős része - természetesen az aktuális helyzethez igazítva - a harmadik, a negyedik, illetve az ötödik kérdőívben az összevethetőség érdekében újra megjelennek, hiszen a kérdésekre adott válaszok nyújtják a legtöbb információt az interkulturális kompetencia és érzékenység fejlődési folyamata tekintetében. A harmadik kérdőívet a hallgatók a második szemeszter (IKK 3), a negyedik kérdőívet (IKK 4) a negyedik szemeszter folyamán, míg az ötödik (IKK 5), illetve hatodik kérdőívet (IKK 6) felsőbb évfolyamokon, valamint a végzést megelőző utolsó szemeszterben kapják kézhez papír alapon; ezek kitöltésére egyetemi környezetben kerül sor. A kérdőíves felmérés teljes mértékben anonim, a kitöltő személy a vizsgálat közreműködői számára nem azonosítható, tekintettel az őszinte válaszok elnyerésének fontosságára.

A kutatás validitását biztosítandó a kérdőíves vizsgálat mellett félig strukturált, illetve fókuszcsoport-interjúkat készítettünk az arra készséget mutató alsóbb- és felsőbb éves hallgatókkal, melyben kiegészítő, tisztázó, értékelő jellegű kérdéseket tettünk fel az adott témakörben. Mindezt a megfigyelő részvétel módszerével igyekeztünk teljessé tenni (*Babbie 1996, Mason 2005*), ami kutatócsoportunk esetében néhány tag közösségi megfigyelő státuszát jelentette és jelenti. A hallgatók kutatócsoportunk két tagját hallgatói önkormányzati projektek révén jól ismerik, így nyitottak a kutatók irányában, illetve azok szándékaira, valamint hajlandók időt és energiát fektetni a számukra ismert személyek által képviselt kutatási projektbe. Összességében elmondhatjuk, hogy a három kutatási módszer együttes alkalmazása lehetővé tette a kutatások sikeres megvalósítását és az eredmények differenciált kiértékelését.

Jelen tanulmányunkban a nemzetközi mobilitás, nyelvtudás és közösségi aktivitás kérdésköréhez a kérdőíves követéses vizsgálatok közül az első (IKK 1) és a hatodik kérdőív (IKK 6) kérdéseire adott válaszokat használtuk, valamint az interjúkra támaszkodtunk.

EREDMÉNYEK

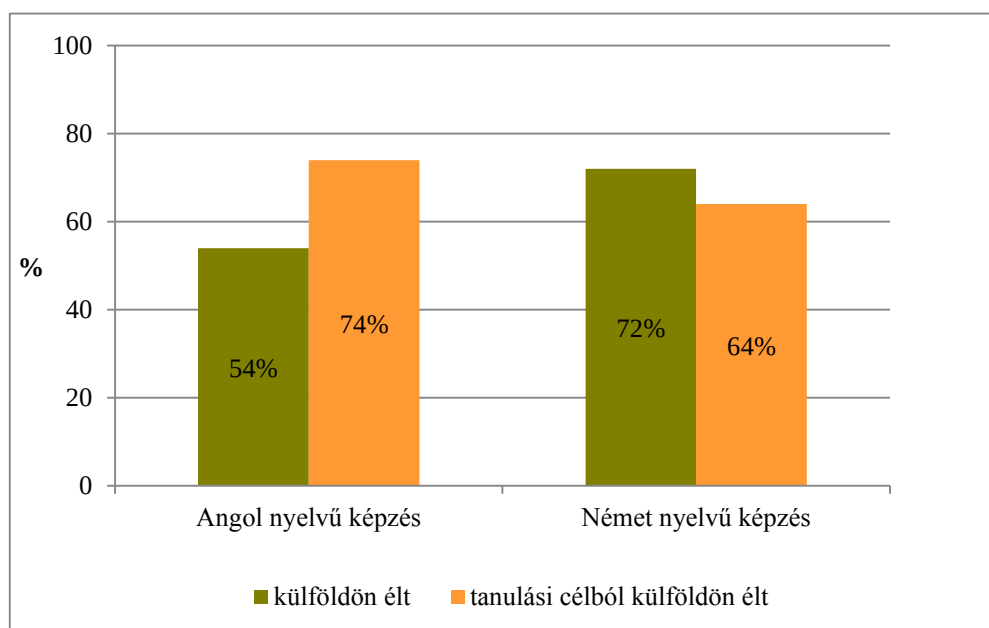
Nemzetközi mobilitás

A nemzetközi mobilitás kérdéskörével kapcsolatban a DPR-vizsgálatok mindhárom adatbázisa tartalmaz adatokat, melyek a tartózkodás célját megjelölve kérdeznék rá a külföldi tartózkodásra. Kutatócsoportunk vizsgálatában a mobilitás kérdésköre a hallgatók Magyarországra érkezése előtt kézhez kapott kérdőívben (IKK 1) szerepel, melyben azt szeretnénk megtudni, hogy a magyarországi tanulmányok (azaz egy hosszabb távú mobilitási projekt) megkezdése előtt tartózkodtak-e hosszabb ideig külföldön és amennyiben igen, milyen célból.

Mobilitás az egyetemi tanulmányok megkezdése előtt

A tanulmányok előtti külföldi tartózkodást illetően a DPR adatbázisok tekintetében a végzett hallgatók kérdőívében találhatunk ezzel kapcsolatos kérdést (Dolgozott-e külföldön a kérdőív alapjául szolgáló tanulmányai előtt?). A kérdésre adott válaszokból kiderül, hogy a DPR végzett hallgatók mintájában mindössze egy olyan hallgató volt, aki a tanulmányai előtt külföldön szerzett munkatapasztalatot.

1. ábra: A PTE ÁOK idegen nyelvű képzései hallgatóinak külföldi mobilitása a tanulmányok megkezdése előtt

Forrás: Interkulturális kommunikáció az orvostudományban kutatócsoport adatai (IKK 1)

Saját hosszú távú követéses vizsgálatunk első kérdőívében arról kérdeztük a hallgatókat, hogy egyetemi tanulmányaik megkezdése előtt tartózkodtak-e három hónapnál hosszabb ideig külföldön és amennyiben igen, milyen célból. Az eddig rendelkezésre álló kitöltött kérdőívek mintájában azt láthatjuk, hogy az ÁOK idegen nyelvű képzés angol program hallgatói közül (N=241) több mint a felük (54%-uk) élt már korábban is külföldön, elsősorban európai országban (a külföldön élők majd kétharmada Európát választotta, de több mint egytizedük Észak-Amerikában vagy Kanadában élt). A külföldön élés okaként majd háromnegyedük

iskolai, köztük egyetemi tanulmányokat jelölt meg első helyen. A német nyelvű képzés hallgatói (N= 551) még az angol program hallgatóinál is nagyobb arányban éltek három hónapnál hosszabb ideig külföldön, nevezetesen 72%-uk. Az angol program hallgatóival összevetve valamivel kisebb arányban mentek más európai országba (65%-uk) és negyedük az USA-t, valamint Kanadát választotta. A mobilitás célja mindkét program esetében elsősorban a tanulás, iskolai vagy egyetemi tanulmány, illetve képzés és továbbképzés volt (a német hallgatók 64%-a jelölte ezeket a válaszkategóriákat).

Fenti adatok, valamint a tanulmányok megkezdésének életkori adatai alapján megállapítható, hogy a külföldi hallgatók jelentős része bár a magyar hallgatóknál valamivel később kezdi meg egyetemi tanulmányait, a középiskolai és egyetemi évek között eltöltött idő egy részét többek között mobilitási projektek keretében külföldi tapasztalatszerzéssel tölti.

Mobilitás az egyetemi tanulmányok ideje alatt

A DPR adatbázisok a tanulmányok ideje alatt megvalósított hallgatói nemzetközi mobilitás tekintetében részletes információkat tartalmaznak, mind a tanulmányok időtartamát, gyakoriságát, mind pedig annak helyszínét illetően. Mivel kutatócsoportunk vizsgálatai a nemzetközi mobilitás keretében Magyarországra érkező külföldi hallgatókra fókuszál, így kutatásunkban az egyetemi tanulmányi mobilitás eleve adott, jelen tanulmányunkban ezért elsősorban annak motivációs rendszerét és időtartamát tekintjük át közelebbről.

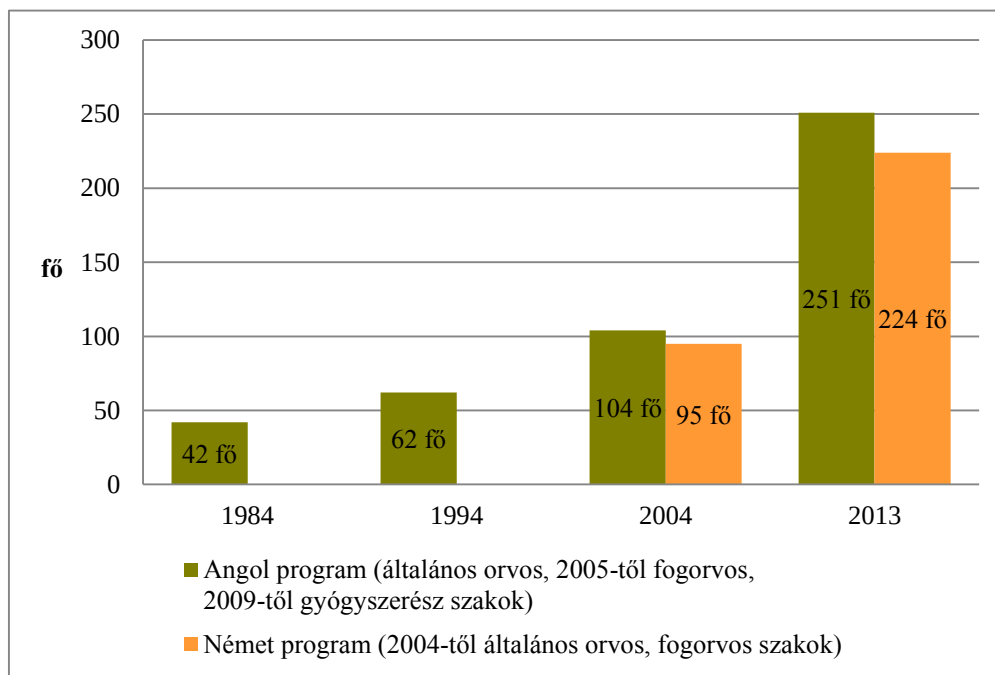
A magyar hallgatók a nemzetközi mobilitást jellemzően egyetemi tanulmányaik alatt kezdik meg, ekkor gyűjtik az első, hosszabb idő eltelte alatt szerzett külföldi tapasztalataikat. A DPR Hallgatói felmérés szerint a magyar hallgatók közül azok, akik tanulmányaik alatt már jártak külföldön (a megkérdezettek 8%-a), a többség (86%-uk) fél évnél kevesebb időt (1-5 hónapot) tölt külföldön, ezen belül is inkább Európában. Közülük sokan választják Németországot és a német nyelvterületet (bár az erre vonatkozó DPR-számadatok némileg szűkösek). A legtöbben (23 fő) a DPR-es felmérés hallgatói adatbázisa szerint valamilyen hazai ösztöndíj, pályázat segítségével mehettek külföldre, de nem marad el ettől (22 fő) az EU Tempus/Erasmus ösztöndíjával utazók száma sem. E külső támogatásokat a saját és családi "szponzoráció" követi (16 fő), majd a külföldi, nemzetközi pályázattal, ösztöndíjjal való tanulás lehetősége (11 főnél). A többi esetben az elemszám maximum 5 (pl. a fogadó intézmény ösztöndíja), vagy ennél is kevesebb (egyéb, külön meg nem nevezett forrás).

A már végzett hazai hallgatók DPR-es felmérése azt mutatja, hogy ők sem képviselnek jelentősebb arányt a még hallgatói jogviszonnyal rendelkezőkhöz viszonyítva a külföldi tanulást illetően. A megkérdezettek egytizede volt külföldön és közülük a többség (79%), maximum fél évet töltött el külföldi tanulmányokkal, ami visszatükrözi a jelenleg pályázható ösztöndíjas lehetőségek időkeretét. A célországok meglehetősen heterogén megoszlást mutatnak, de a többség Európán belül maradt. A finanszírozásban a Tempus/Erasmus ösztöndíjak és az egyéb hazai ösztöndíjak, pályázatok segítettek, minden más lehetőség ezekről elmarad. Mindemellett feltételezzük, hogy az Európán kívülre eljutott hallgatók a PTE ÁOK Magyar Orvostanhallgatók Egyesülete (*HuMSIRC*) kapcsolatai révén juthattak el ettől eltérő ösztöndíjas helyekre (a 2013/14 tanévben a HuMSIRC-pályázatok keretében a következő EU-

n kívüli országokba pályázhattak a PTE ÁOK hallgatói: Brazília, Bahrein, Japán, Oroszország, Tajvan, Tunézia, Törökország).

A magyar hallgatókkal ellentétben a PTE ÁOK külföldi hallgatói eleve nemzetközi mobilitás révén jutnak el Magyarországra, számuk az idegen nyelvű képzés megkezdése óta folyamatosan növekszik (az angol nyelvű képzés 1984-ben, míg a német program 2004-ben kezdte meg működését):

2. ábra: PTE ÁOK idegen nyelvű képzés, hallgatói létszámadatok növekedése (felvett hallgatók), 1984-2013

Forrás: PTE ETR

A magyar és külföldi hallgatók között nem csupán a nemzetközi mobilitás keretében megvalósuló tanulmányok időzítése és hossza, hanem annak motívumrendszere szempontjából is eltérést tapasztalhatunk. A külföldi hallgatók közül a legtöbben német nyelvterületről érkeznek (a 2013/14-es tanévben a német program hallgatói az idegen nyelvű képzés összes hallgatójának 40%-át teszik ki), ahol az orvosi egyetemekre történő bejutás csak a kiváló eredménnyel érettségiző fiatalok számára válik lehetővé (előfordul, hogy a legjobb eredménytől (1,0) mindössze egy tizeddel elmaradó érettségizők az adott évben már nem kapnak helyet a német orvosi egyetemeken. Mivel a hallgatói helyek számát egyelőre nem növelik, számos jó eredménnyel rendelkező hallgató számára nem marad más lehetőség, minthogy külföldön próbálja megkezdni orvosi tanulmányait. Mivel Magyarország tradicionálisan magas presztízzsel rendelkezik az orvospképzést illetően, Németországból és az ÁOK hallgatói összetételét jelentősen meghatározó további országokból (Norvégia, Svédország, Irán stb.) szívesen jönnek hazánkba az orvosi pályát ambicionáló fiatalok. A hallgatók nagyobb hányada saját forrásból finanszírozza tanulmányait és a megélhetési költségeket (az orvoskar külföldi hallgatóinak tanulmányi és megélhetési kiadásaiával kapcsolatban 2011-ben az ÁOK megbízásából átfogó felmérés készült: *Füzesi és mtsai 2011, Füzesi-Tistyán 2013*). Mindemellett egyes küldő országok vonatkozásában léteznek tanulmányi kölcsönlehetőségek

(*Lånekassen, Norvégia*) és adott esetben ösztöndíjas programok is (ld. *Kassenärztliche Vereinigung Sachsen*, németországi támogatási program, melynek keretében egyedülálló módon 20 hallgató teljes tanulmányi költségét finanszírozza a drezdai szervezet).

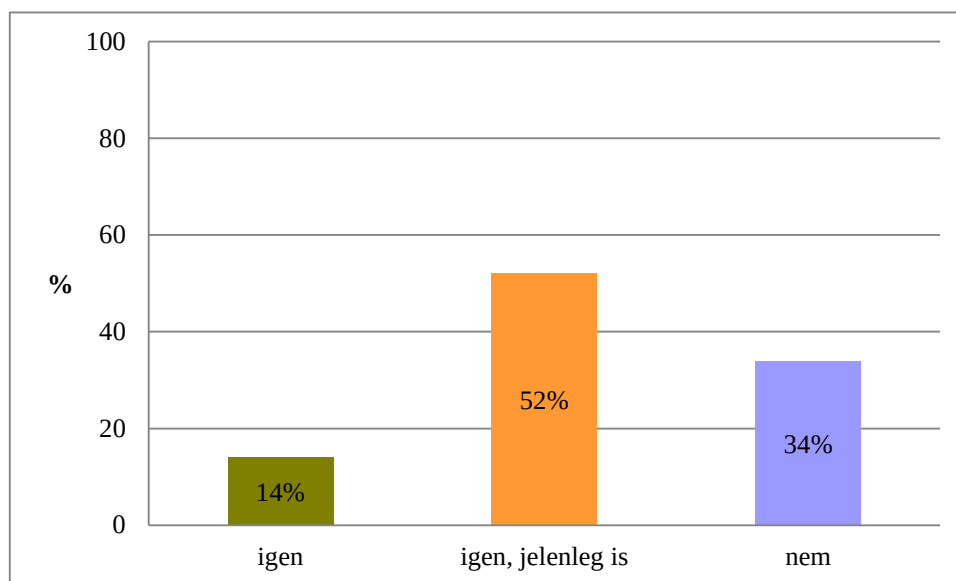
Mivel az önköltséges finanszírozás adott esetben jelentős terhet róhat a hallgatókra és azok családjára, a többszörös felvételi túljelentkezéssel egyidejűleg megfigyelhető a néhány szemeszter elteltével megkezdődő elvándorlás is, amennyiben a hallgatók saját hazájukban államilag finanszírozott helyet nyernek el egy újabb felvételi jelentkezés útján. A hallgatók számának visszaesése leginkább a német nyelvű képzés felsőbb szemesztereiben figyelhető meg, mivel az orvosképzés első szakaszát lezáró vizsgát sikeresen teljesítő hallgatók az ún. „Physikum” megszerzésével ismét nagyobb eséllyel pályázhatnak hazájukban államilag támogatott képzési helyekre. A hallgatók számának felsőbb szemeszterekben való visszaesésében szerepet játszik a tanulmányaik tekintetében erőn felüli kihívásokkal, valamint az alkalmazkodási nehézségekkel küzdő, illetve adott esetben kisebb mértékű kulturális sokkot (*Oberg 1960*) elszenvedő hallgatók távozása is. Utóbbi kapcsán fontos megemlíteni, hogy a hallgatók elsődleges nemzetközi mobilitási motivációját az orvosképzésben történő részvétel lehetősége adja, nem pedig egy újabb kultúra felfedezésének lehetősége – mindez magyarázatul szolgál az interkulturális (rész)kompetenciák kialakulásának folyamatában történő esetleges elakadásra is.

Egyetemi tanulmányok utáni nemzetközi mobilitás és a nyelvtudás kérdésének összefüggései

A PTE DPR adatbázisokban az egyetemi tanulmányok befejezését követő esetleges nemzetközi mobilitással kapcsolatban is fontos információkat találunk. A PTE hallgatói megkérdezésből származó adatbázisokban azt láthatjuk, hogy a még hallgatói státuszban lévő megkérdezettek 8,5 %-a dolgozott már külföldön, de a végzést követően ezt már 52%-uk tervezi, 12%-uk pedig még nem gondol erre, míg 36%-uk bizonytalan a tervezést tekintve. A 2013-as DPR Eurostudent adatai valamivel kedvezőbb képet mutatnak a jövőbeni diplomások itthon-maradási szándékait tekintve. A még tanuló hallgatók 46%-a külföldön tervezi a munkavállalást, 17%-uk nem tervez ilyet és 37% a bizonytalanok aránya. Munkaerő-piaci elhelyezkedési esélyeiket az orvostanhallgatók 2013-ban meglehetősen jónak tekintették Magyarországon. Ha a válaszalternatívákat egy ötfokozatú skálaként kezeljük, az átlag 3,95, azaz négyes osztályzatot regisztrálhatunk. Európában az esélyek ennél is magasabbak, a hallgatók megítélése szerint: az ötfokozatú skálán 4,58, azaz kerekítve 4,6-s átlagpontszámú.

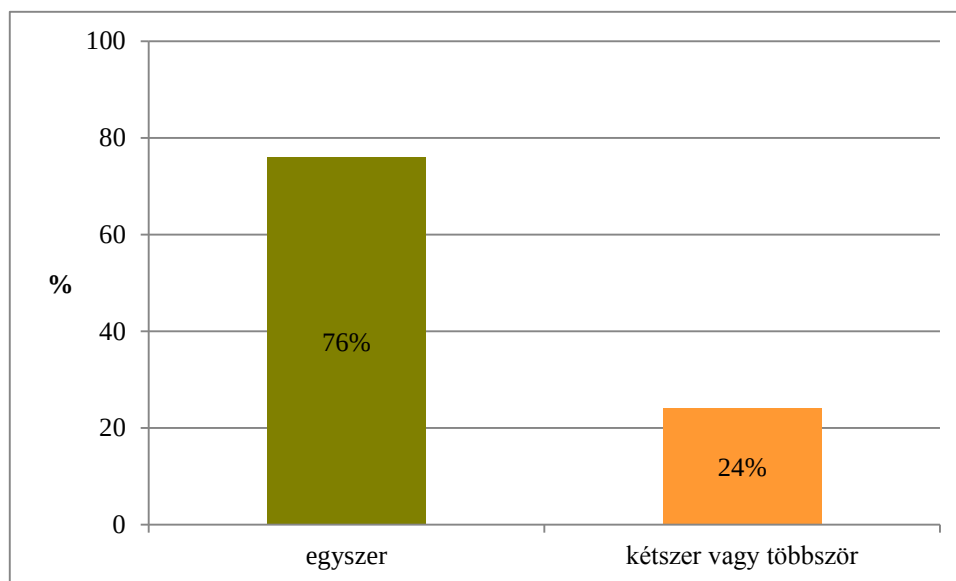
A tanulmányok utáni munkavállalást illetően a legteljesebb képet a már végzett hallgatóktól kaphatjuk. A DPR Végzetek adatbázisa alapján elmondható, hogy a végzett hallgatók jellemzően nem tanultak tovább külföldön a végzést követően (mindössze 7%-uk tette ezt). A végzést követően hosszabb-rövidebb ideig a fiatal diplomások 14%-a dolgozott külföldön a kérdezést megelőzően, 52 %-uk pedig az adatfelvétel idején (is). A külföldi munkavállalási tapasztalatokkal rendelkezők háromnegyede (76%) ezt egy alkalommal tette, a többiek két vagy három alkalommal vállaltak már munkát a hazaitól eltérő kulturális környezetben.

3. ábra: Tanulmányok utáni külföldi munkavállalás

Forrás: DPR Végzetek adatbázis

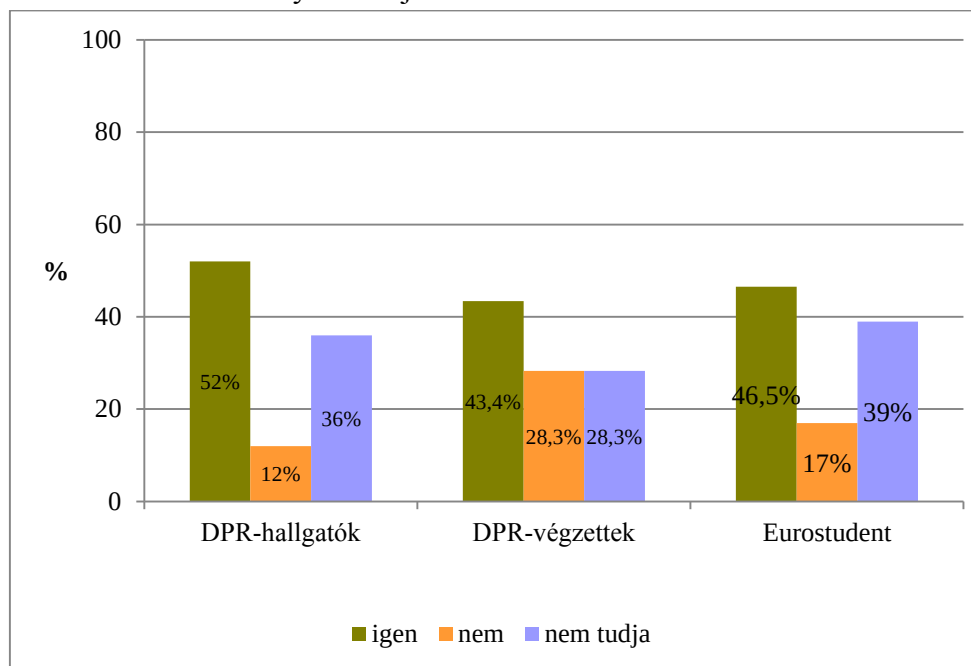
4. ábra: Tanulmányok befejezését követő külföldi munkavállalás gyakorisága

Forrás: DPR Végzetek adatbázis

A végzett hallgatók 43%-a tervez a következő öt évben (is) külföldi munkavállalást. A többiek ugyanolyan arányban bizonytalanok, mint amilyen arányban nem tervezik a külföldre költözést munkavállalás céljából.

5. ábra: Tanulmányok befejezése utáni nemzetközi mobilitás tervezése

Forrás: DPR Végzettek, Hallgatók, Eurostudent adatbázisok

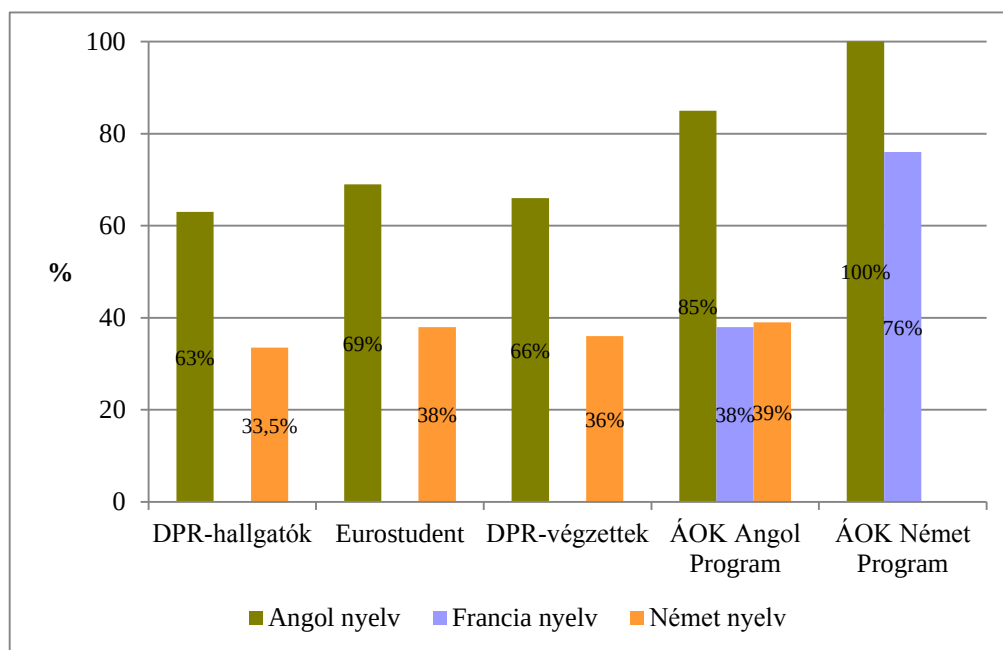
A DPR adatok alapján megállapítható továbbá, hogy minél hosszabb időt tölt valaki munkavállalási célból külföldön, feltehetően annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy ott is marad. A külföldön dolgozók 46%-a már több mint egy évet dolgozott egy másik országban, míg kétötödük (40%) 3-12 hónap, 13%-uk pedig 1-3 hónap közötti időt töltött külföldi ország munkahelyén.

A munkavégzés helyszínéül választott országot a DPR adatok alapján a piaci igények alakítják, ennek megfelelően a német nyelvterület, mint célállomás az utóbbi időben jobban előtérbe látszik kerülni. Érdekes megfigyelni, hogy ennek ellenére a DPR adatbázisok alapján a PTE hallgatóinak és végzettjeinek angol nyelvtudása még mindig magasabb szintű a német nyelv ismereténél: a PTE-n még hallgatói jogviszonyban lévő hallgatók válaszai alapján 35%-uk jól, 28%-uk pedig igen jól ismeri az angol nyelvet, mindössze két válaszadó hallgató nem beszél angolul. A német nyelv vonatkozásában a nyelvtudás hiánya már a hallgatók 18%-át érinti, emellett 19,5%-uk jól, 14%-uk pedig nagyon jól beszéli a nyelvet. A 2013-ban lefolytatott Eurostudent felmérésben hasonló tendenciákat találunk: a hallgatók között nincs olyan, aki legalább egy kicsit ne beszélne angolul, 36%-uk jól, 33%-uk pedig igen jól beszéli a nyelvet. Ezzel szemben a német nyelvtudást illetően a hallgatók majdnem egyötöde egyáltalán nem ismeri a nyelvet, míg jól a hallgatók egynegyede, nagyon jól pedig mindössze 15%-uk beszéli.

Ugyanezek az arányok jellemzőek a végzett hallgatókra is: 35%-a saját megítélése szerint angolul jól, nagyon jól pedig 31%-a beszél. Nincs olyan végzett hallgató, aki valamilyen szintű angol nyelvtudást ne jelölt volna meg. Ugyanezen adatok a német nyelv ismeretére vonatkozóan: 18-18 %-uk jól vagy igen jól beszéli a német nyelvet, míg 9%-uk egyáltalán nem beszél németül.

A 6. ábrán a DPR hallgatók és végzettek adatbázisai, valamint saját vizsgáltunk adatai alapján (IKK 1) szemléltetjük a PTE ÁOK magyar és külföldi hallgatóinak nyelvtudását:

6. ábra: PTE ÁOK hallgatóinak és végzett hallgatóinak nyelvtudása (jó/nagyon jó nyelvtudás)

Forrás: DPR Végzetek, Hallgatók, Eurostudent adatbázisok, valamint az Interkulturális kommunikáció az orvostudományban kutatócsoport adatai (IKK 1)

Az 2013-as Eurostudent felmérésben arra vonatkozóan is szerepelt kérdés, hogy a külföldi tanulmányok folytatásában mekkora hátrányt jelent az elégtelen nyelvtudás. A válaszok bizonyos szempontból meglepőek: több mint egynegyedük megítélése szerint ugyanis a hiányos nyelvtudás nem jelent hátrányt, míg kismértékűnek vagy inkább hátránynak ugyanilyen arányban tekintik. A hiányos nyelvtudást hátrányosnak, illetve nagyon hátrányosnak a külföldi munkaerőpiacon összességében kevesebb, mint a hallgatók fele tekinti.

A DPR adatbázisok alapján a fentiek mellett adatokat találunk arra vonatkozóan is, hogy a végzett orvosok 96%-a saját végzettségének megfelelően helyezkedik el (*Girasek 2010*), amely a külföldön munkát vállalók között kiemelkedően jó arány – mindez nagymértékben magyarázható az egészségügyben dolgozó szakemberek külföldön is jelentős mértékben tapasztalható hiányával, mely különösen az egészségügyben nagymértékű munkaerő-vándorláshoz vezet egész Európában, sőt, azon túl is.

A PTE ÁOK külföldi, a PTE ÁOK-on diplomázó hallgatóit saját kutatásunk keretében arról kérdeztük, hogy tanulmányaik befejezését követően Magyarországon szándékoznak-e maradni, és ennek okait is igyekeztünk két további kérdés segítségével feltárni ((IKK 6 – végzős hallgatók kérdőíve). A német nyelvű képzés megkezdése óta eltelt időszakban összesen 37 hallgató végzett (N=37) német nyelvű általános orvos vagy fogorvos szakon, közülük mindannyian töltötték ki kérdőívet. Az angol programban 2013 évben kérdeztük meg első alkalommal a végzős hallgatókat (N=31).

Az angol program hallgatóinak 93,5%-a nem szándékozik Magyarországon maradni a tanulmányi befejezését követően. Mindössze két hallgató jelezte, hogy jól érzi itt magát, illetve tetszik neki az ország, ezért itt maradnának. A távozás mellett döntők esetében a nyelvi nehézségek és az anyagi okok vezetnek (a felsorolás sorrendjében).

A német program hallgatóinak 8%-a kíván Magyarországon maradni a végzést követően, ez sem jelent azonban háromnál több hallgatót. Esetükben is az ország iránt érzett szimpátia, illetve a beilleszkedett életforma (adott esetben az idő előre haladtával kialakult szoros személyes kapcsolat) vezetett az indokok között. Akik nem kívánnak Magyarországon maradni, első helyen az anyagi okokat említik, míg második helyen a nyelvi nehézségeket. A feltárt okok között szerepel továbbá a családtagok és barátok hiánya is.

Fentiek vonatkozásában fontos hangsúlyozni, hogy a hallgatók jelentős arányban tanulmányi és nem letelepedési célból érkeznek hazánkba. Amennyiben itt fejezik be tanulmányaikat, azaz legalább hat esztendő telt el Magyarországon és a beilleszkedésük is jól sikerült, a következő hasznokra számíthatunk: ezen hallgatók számos olyan - a nemzetközi mobilitás révén megszerzett - kompetenciával (pl. interkulturális tudás) hagyják el országunkat, mely őket a munkaerőpiacon jól hasznosítható többlettudással rendelkező munkavállalókká teheti. Tény, hogy a számos migrációs folyamatot felvonultató, fokozottan globalizálódó világunkban az interkulturális tudás egyre inkább kulcskompetenciává válik.

A közösségi aktivitás fontossága a tanulmányok idején

Felmerül a kérdés, vajon hogyan is juthatnak a PTE ÁOK hallgatói az imént említett interkulturális (rész)kompetenciák birtokába? A vonatkozó szakirodalom, valamint saját vizsgálataink alapján azt feltételezzük, hogy az ÁOK hallgatói – legyenek akár a magyar, akár az idegen nyelvű képzésben részt vevők - profitálnak a nemzetközi közeg nyújtotta lehetőségekből, történjék ez akár tudatos szinten, akár indirekt módon.

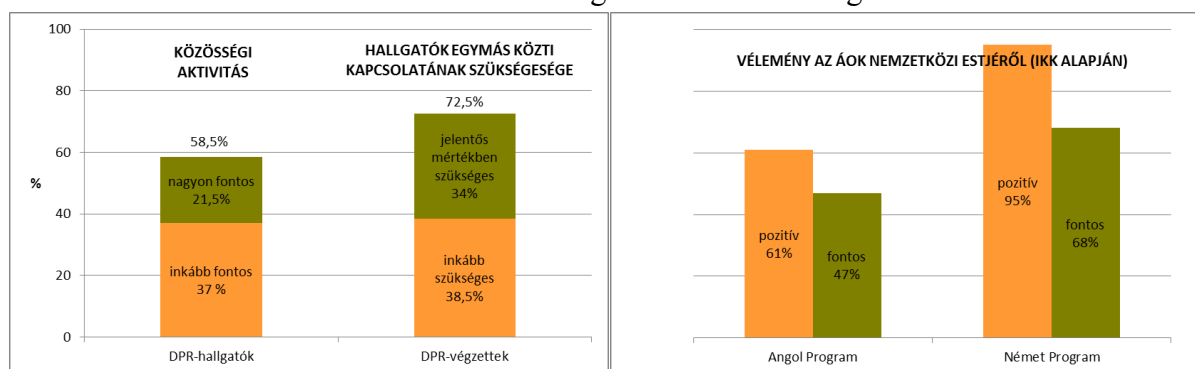
A DPR Hallgatói kérdőívében többek között szerepel a közösségi aktivitás kérdése, melyből kiderül, hogy az ÁOK megkérdezettjei a hallgatói aktivitást inkább fontosnak és nagyon fontosnak ítélik (együtt: 59%-uk). 31%-uk szerint fontos is meg nem is, és csak egytizedük nem tartja fontosnak, illetve minősíti inkább nem fontosnak. A DPR Végzettek adatbázisában is találhatunk ehhez hasonló kérdésfelvetést, mely arra kérdez rá, hogy a hallgatók egymás közötti kapcsolata megfelelő volt-e. A végzett hallgatók több mint egyharmadának (34%) megítélése szerint a hallgatók egymás közötti kapcsolata a tanulmányi idő alatt jelentős mértékben szükséges, 38,5%-uk szerint pedig inkább szükséges – e két válaszadó csoportot összeadva, tehát 72,5%-uk szerint, míg több mint egyötödük megítélése szerint szükséges is, meg nem is. Mindössze 6%-uk véleménye szerint inkább nem vagy egyáltalán nem szükséges a hallgatói közösségi aktivitás és 1% alatt van azok száma, akik szerint egyáltalán nem szükséges ez a fajta aktivitás. A két DPR-adatbázis alapján tehát elmondható, hogy a PTE aktív és végzett hallgatóinak többsége fontosnak és szükségesnek tartja a közösségi aktivitást.

A PTE ÁOK esetében az ÁOK hallgatói összetételét az elmúlt majd egy évtizedben jelentős mértékben meghatározta a külföldi hallgatók létszámának és arányának jelentős növekedése (A 2012/2013. évben a külföldi hallgatók az ÁOK hallgatóinak 53%-át teszik ki). A külföldi hallgatók több mint 10 évvel ezelőtt saját hallgatói részönkormányzatot alapítottak (ESC), mely 2009-től English-German Student Council (EGSC) néven működik, tekintettel a német hallgatók létszámának jelentős növekedésére. Ugyanettől az évtől az angol programhoz hasonlóan a német hallgatókat saját részönkormányzati elnök képviseli, emellett az EGSC szavazati joggal bír a Kari Tanácsban és az ÁOK bizottságaiban. Mindez a magyar és idegen

nyelvű képzés hallgatóinak együttműködését tovább segíti. Az EGSC az elmúlt néhány évben a Nemzetközi Est (*International Evening*) nagyszabású rendezvénye révén igyekszik a hallgatói integrációt tovább segíteni, melynek keretében az egyes nemzetek bemutatják kultúrájuk egy részét és alkalom nyílik egymás kötetlen formában történő megismerésére is.

Saját kutatásunkban többek között a már több éve Magyarországon élő végzett hallgatókat is megkérdeztük az ÁOK Nemzetközi Estjével kapcsolatos véleményükről, mely a külföldi hallgatók szempontjából jó példája a hallgatói közösségi aktivitásnak. A DPR közösségi aktivitás hallgatók szerinti fontosságát és szükségességét is bemutató 7. ábra alapján kiderül, hogy az ÁOK idegen nyelvű képzéseinek hallgatói a Nemzetközi Est által létrejövő közösség aktivitást pozitív jelenségnek (a német nyelvű képzésben szinte mindenki, az angol programon a hallgatók mintegy kétharmada,) és fontosnak tartja (a német nyelvű képzésben a hallgatók több, mint kétharmada, az angol program hallgatóinak majdnem fele).

7. ábra: A közösségi aktivitás fontossága

Forrás: DPR Végzettek, Hallgatók, Eurostudent adatbázisok, valamint az Interkulturális kommunikáció az orvostudományban kutatócsoport adatai (IKK 6)

Saját kutatásunk keretében a végzős angol és német nyelvű képzés hallgatóit arról is megkérdeztük, mit gondol más kultúrák jelenlétéről Magyarországon. A kérdés kapcsán lehetséges válaszként szerepelt többek között az interkulturális kompetencia kialakulásának lehetősége is. (A lehetséges válaszok között természetesen szerepeltettünk kevésbé pozitív válaszlehetőségeket is, ezeket azonban mindkét program esetében rendkívül elenyésző arányban jelölték a hallgatók. Mindez azt mutatja, hogy a külföldi hallgatók a különböző kultúrák együttélésével kapcsolatban rendkívül pozitív attitűddel bírnak.) Az interkulturális kompetencia fejlődésének lehetőségeit több válasz megjelölésének lehetősége mellett az angol programon 31 válaszadóból 21 (68%), a német programon 36 válaszadóból 20 (55%) jelölte meg, mely eredmény a negatív válaszlehetőségek elmaradása mellett tovább hangsúlyozza a több évet Magyarországon tanult hallgatók pozitív beállítódását és az interkulturális (rész)kompetenciák formájában elnyert többlettudás elsajátítását, a befogadó és befogadott kultúra számára egyaránt.

ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

A tanulmányunkban megvizsgált DPR adatok, valamint saját kutatásunk külföldi és magyar hallgatók körében folytatott vizsgálatainak tapasztalatai alapján elmondható, hogy a nemzetközi mobilitás és az általa megszerezhető, valamint fejleszthető kompetenciák a migrációs tendenciák fokozódó megjelenése mellett egyre inkább fontossá válnak az orvos- és

egészségtudományok területén is, gondoljunk csak a migráns páciensekkel kapcsolatos esetleges kihívásokra. A PTE ÁOK hallgatói a mobilitás révén kialakult heterogén, számos kultúrából érkező hallgatót befogadó nemzetközi közegében olyan fontos kompetenciákat sajátíthatnak el helyben, melyek globalizálódó világunk egyre nagyobb fontossággal bíró tudását jelenthetik, hiszen az orvostudományokban a mobilitás révén más kultúrában megszerzett tapasztalatokat a szakemberek hazájukba hazatérve nagyon jól tudják hasznosítani, valamint e többlettudás elhelyezkedési lehetőségeiket is támogatja.

Tanulmányunkban saját kutatási eredményeink mellett igyekeztünk a rendelkezésünkre álló PTE DPR adatok alapján is megvilágítani az orvosi képzési terület nemzetközi környezetének pozitív hatását. Egyidejűleg javasoljuk a DPR-vizsgálatok további fejlesztései kapcsán esetlegesen megvalósítható, a PTE nemzetközi környezetére vonatkozó hatásvizsgálatok tervezését.

IRODALOMJEGYZÉK

- Babbie, E. (1996): *A társadalomtudományi kutatások gyakorlata*. Budapest: Balassi Kiadó, 704 o.
- Bennett, M. J. (1986): *Towards Ethnorelativism. A Developmental Model of Intercultural Sensitivity*. In: *Cross-Cultural Orientation: New Conceptualizations and Applications* (Ed. Paige, M.). Lanham: University Press of America, pp. 33-64.
- Bennett, M. J. (1998): *Intercultural Communication: A Current Perspective*. In: *Basic Concepts of Intercultural Communication*. (Ed. Bennett M. J.). Boston-London: Intercultural Press, pp. 1-34.
- Ekler G. – Kaposnyák J. – Kiss L. (2009): „*Jó gyakorlatok a diplomás pályakövetésben*. In: *Diplomás Pályakövetés 2, Elhelyezkedés, alumni, jó gyakorlatok*. Budapest: Educatio Kft., pp. 17-26.
- Erll, A. – Gymnich, M. (2013): *Interkulturelle Kompetenz*. Stuttgart: Klett, 180 p.
- Füzesi Zs. – Tistyán L. (2013): *Az egészségügyi felsőoktatásban tanuló külföldi diákok az egyetem és a város életében. Kell-e számolni velük az egyetem és a város fejlesztése során?* In: *A felsőoktatás területi dimenziói, avagy oktatásföldrajzi vizsgálatok a hazai és nemzetközi térben*. (szerk. M. Császár Zs., Kuráth G., Mayer L., Farkas Gy. Cs., Pálfi M.) Pécs: Pécsi Tudományegyetem Mandulavirágzás Tudományos Napok, 2013. február 27.
- Füzesi Zs. – Kresák G. – Miseta A. – Porvay P. – Szabó G. (2011): *Az idegen nyelvű egészségügyi felsőoktatás környezetének fejlesztése Pécsen*. Kézirat. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kar.
- Girasek E. (2010): *Fiatal munkavállalók az egészségügyben, fiatal egészségügyiek a munkaerőpiacon*. In: *Diplomás Pályakövetés IV., Frissdiplomások 2010*. Budapest: Educatio Kft., pp. 287-300.
- Hidasi J. (2004): *A kultúráközi kompetencia kialakulásának folyamatáról*. In: *Nyelvészet és interdiszciplinaritás I-II.* (szerk. Navracsics J. - Tóth Sz.), Szeged – Veszprém: Generalia, pp.13-24.

HuMSIRC: http://aok.pte.hu/index.php?page=egyseg&egy_id=700&nyelv=hun&menu= –
letöltés: 2013. 11. 29.

International Evening: <http://egsc.aok.pte.hu/?q=node/52> – letöltés: 2013. 11. 29.

International Evening: http://felvi.aok.pte.hu/hallgatoi_elet/international-evening – letöltés:
2013. 11. 29.

International Evening: <http://english.pte.hu/hirek/780> – letöltés: 2013. 11. 29.

Kasza G. (2010): *Helyzetkép a nemzetközi hallgatói mobilitásról*. In: Diplomás Pályakövetés IV., Frissdiplomások 2010. Budapest: Educatio Kft., pp. 177-192.

Kiss L. – Kiss P. (2009): *A diplomás pályakövetés speciális kérdésköre – a kompetenciák vizsgálata*. In: Diplomás Pályakövetés Kézikönyv. Budapest: Educatio Kft., pp. 24-30.

Kiss P. (2010a): *Felsőfokú kompetenciákról nemzetközi kitekintésben*. In: Diplomás pályakövetés III., Kompetenciamérés a felsőoktatásban. Budapest: Educatio Kft., pp. 17-26.

Kiss P. (2010b): *Pillanatfelvételek a nemzetközi mobilitásról*. In: Diplomás pályakövetés III., Kompetenciamérés a felsőoktatásban. Budapest: Educatio Kft., pp. 37-42.

Kassenärztliche Vereinigung Sachsen: <http://www.kvs-sachsen.de/uploads/media/120810-PM-Ungarn.pdf> – letöltés: 2013. 11. 29.

Kuráth G. – Héráné T. A. – Sipos N. (2013): Eurostudent-kutatás a PTE-n. 34 o. http://alumni.pte.hu/userfiles/lapozos/H_13/dpr_hallgatok_eurostudent_2013.html - letöltés: 2013. 11. 29.

Lånekassen: <http://www.lanekassen.no/nb-NO/Toppmeny/Languages/> – letöltés: 2013. 11. 29.

Mason, J. (2005): *Kvalitativ kutatás*. Budapest: József Műhely Kiadó. 208 p.

Oberg, K. (1960): *Cultural Shock – Adjustment to New Cultural Environments*. - Practical Anthropology 7, pp. 177-182.

PTE DPR kutatások: <http://alumni.pte.hu/kutatasi-eredmenyek> – letöltés: 2013. október 10.

Thomas, A. (2003): *Interkulturelle Kompetenz – Grundlagen, Probleme und Konzepte*. - Erwägen, Wissen, Ethik 14.1. pp. 137-221.

Thomas, A. (2007): *Interkulturelle Kommunikation aus psychologischer Sicht*. In: Interkulturelle Kommunikation. (Hrsg. Moosmüller, A.), Münster/New York/München/Berlin: Waxmann, pp. 51-65.

A PTE VÉGZETT HALLGATÓI, MINT MUNKAERŐ-PIACI SZEREPLŐK

THE GRADUATES OF UNIVERSITY OF PÉCS, AS LABOUR MARKET ACTORS

¹Horváth Judit Bernadett – ²Bitáné Biró Boglárka

¹Egyetemi tanársegéd, Pécsi Tudományegyetem, Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, Szak- és Továbbképző Intézet, 7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b., Tel: +36 72 501-500/22535, e-mail: horvath.judit@feek.pte.hu

²Egyetemi tanársegéd, Pécsi Tudományegyetem, Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, Szak- és Továbbképző Intézet, 7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b., Tel: +36 72 501-500/22535, e-mail: biro.boglarka@feek.pte.hu

ABSZTRAKT

A Pécsi Tudományegyetemen a közelmúltban bekövetkezett változások előrevetítik az alkalmazkodás szükségességét. A piaci, társadalmi, politikai változásokhoz való alkalmazkodás, az életképesség megőrzése érdekében kiemelkedő fontosságú a hallgatók életútjának nyomon-követése. Tanulmányunkban az egyetem Diplomás Pályakövető Rendszerének 2010 óta rendelkezésre álló adatait kívánjuk felhasználni longitudinális vizsgálatokra. A longitudinális adatgyűjtések és elemzések segítségével a hallgatók általános fejlődését, munkaerőpiacra való kilépésének esélyeit, a reformok hatásait, a karok alkalmazkodó képességét lehet vizsgálni és értékelni. A longitudinális vagy hosszmetzeti vizsgálatok nehézsége a felvett adatokban rejlik, ugyanis a minta mérete változik, tehát az eredményeinkből óvatos következtetések vonhatóak le. Mégis rendelkezésre állnak olyan adatsorok, melyek lehetővé teszik, hogy az egyetem hallgatói, oktatói, vezetése számára a több időpontban felvett adatok alapján a változtatásokhoz szükséges irányvonalakat ki tudjuk bontakoztatni

BEVEZETÉS

A hazai felsőoktatás alakulásában egyre fontosabb szerepet játszik az adott képzés munkaerő-piaci megítélése. A Pécsi Tudományegyetem (továbbiakban PTE) sem tekinthet el a munkaerő-piaci és a felsőoktatási strukturális változásoktól, alkalmazkodása rövid távon is szükségessé válhat. Az alkalmazkodáshoz szükséges döntések meghozatala egy ekkora intézményben kizárólag döntés-előkészítő vizsgálatok segítségével lehet megalapozott.

A PTE-n folyó változások felderítéséhez kívánunk hozzájárulni hipotéziseink ellenőrzésével. A 2011., 2012. és 2013.évi adatok segítségével arra a kérdésre keressük a választ, hogy javult-e e

három év viszonylatában az egyetem tíz karán végzett hallgatók munkaerő-piaci helyzete. A hallgatók diplomaszerezési, elhelyezkedési, munkanélküliségi mutatói segítségével pedig arra a hipotézisünkre keressük a választ, hogy a karok képesek-e a munkaerő-piaci igényeknek megfelelően alkalmazkodni.

A kutatás eredményeinek tükrében megpróbálunk olyan irányvonalakat megfogalmazni, amelyek elősegíthetik a döntés-előkészítést vagy a háttérben meghúzódó okok felderítésére hívják fel a figyelmet.

A DIPLOMÁS PÁLYAKÖVETŐ RENDSZER

A felsőoktatási rendszer számára kiemelt jelentőséggel bír azon információk tömege, melyek a rendszerből kikerülő végzett hallgatók munkaerő-piaci érvényesüléséről ad információt a felsőoktatási intézmények számára. Ezeket az információkat – melyek többek közt a végzett hallgatók elhelyezkedésének sikerességét, a képzésük során megszerzett kompetenciáik felhasználhatóságát, a diplomájuk értékét, hasznosságát kívánják vizsgálni – napjainkban legkönnyebben a Diplomás Pályakövetés segítségével lehet begyűjteni. *(Krisztián 2011)*

A végzett hallgatók által nyújtott információk alapos elemzése lehetőséget teremt arra is, hogy a felsőoktatási intézmények informálódhassanak a munkaerő-piaci szereplők elvárásairól és ezek alapján fejlesztéseket valósíthassanak meg az oktatási folyamataikban. Pontosan ezek a célok hívták életre a pályakövetést, melynek első vizsgálatai az 1970-es évek elején kezdődtek. Az elmúlt 40 év alatt a módszerek és a célok is átalakultak, de a leglényegesebb funkció, az információszerzés állandósága töretlen. *(Diplomás Pályakövetés Kézikönyv 2013)*

A kutatások sokszínűsége és a nemzeti sajátosságok mind hozzájárultak és hozzájárulnak ahhoz, hogy országonként saját elképzelések szerint, a leginkább hasznosnak tartott adatokra fókuszálva mindenki kialakítsa a saját pályakövetési vizsgálatának rendszerét.

Diplomás pályakövetés Magyarországon

Magyarországon is hosszabb ideje zajlanak hivatalos adatgyűjtések, de a különböző szervezetek más-más súlypontokkal vizsgálódnak. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által gyűjtött adatok jórészt a diplomások munkaerő-piaci jellemzőire koncentrálnak, de ezek konkrét intézményi elemzést nem tesznek lehetővé. *(KSH 2009)*

A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat is rendelkezik adatokkal, melyek a kötelező adatszolgáltatások révén kerülnek begyűjtésre, ezek az információk vállalati szempontból világítanak rá a diplomás foglalkoztatottakkal kapcsolatos munkaerő-piaci állapotokra.

A statisztikai felhasználásra begyűjtött adatokon túl célirányos kutatási projekteket is érdemes megemlíteni. Ilyen például a F fiatal Diplomások Munkaerő-piaci Életpálya Vizsgálatának (FIDÉV) kutatási programja, melyet a mai Corvinus Egyetem jogelődje koordinált. A kutatás a frissen diplomát szerzett fiatalok státuszát, lehetőségeit és jövedelmi viszonyait vizsgálta. 2002-ben a Felsőoktatási Tudományos Tanács (FTT) és a Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) felkérésére sor került egy részletes PhD életpálya-kutatásra, melyben első körben mélyinterjúk készültek, majd az itt begyűjtött tapasztalatokat felhasználva alakítottak ki kérdőívet a további lekérdezéshez. A vizsgálat kiterjedt a kutatók iskolai életpályájára, a

munkaerő-piaci életútra, elhelyezkedésre, kapcsolatrendszerre, stb. Ezt a vizsgálatot 2006-2007-ben megismételték úgy, hogy részben azonos volt a lekérdezésbe bevont alanyok köre és a kérdőíves tartalom, továbbá kibővítették az azóta fokozatot szerzett kutatókkal, valamint további területekre (pl.: kutatói körülmények) kiterjedő kérdésekkel. (Horváth 2008)

A fent említettekből megállapítható, hogy bár hazai pályakövetéses vizsgálatok léteztek már korábban is, de a különböző felsőoktatási intézmények más-más formában valósították azt meg. A magyarországi egységes diplomás pályakövetési rendszer (továbbiakban DPR) kidolgozását a TÁMOP 4.1.3. „A felsőoktatási szolgáltatások rendszer szintű fejlesztése” című kiemelt projekt indította útjára. A kitűzött célok DPR-re vonatkozó részét így fogalmazta meg a Tervezési felhívás: „*Diplomás Pályakövető Rendszer (DPR)* - Célja, hogy a felsőoktatási intézmények, a továbbtanulás előtt álló diákok és szüleik, továbbá az országos felsőoktatási és munkaerő-piaci stratégiakészítők (OKM, FTT) világos képpel rendelkezzenek a felsőoktatásból kibocsátott szakképzett munkaerő életpályájának alakulásáról és ezáltal módosítani, befolyásolni legyenek képesek a munkaerő-piaci, felsőoktatási stratégiákat.” (TÁMOP 4.1.3/08/01 Tervezési felhívás0522.pdf, p. 3.)

A rendszer kialakításának első lépését az eddigi intézményi pályakövetési gyakorlatok feltérképezése jelentette, többek között az interneten elérhető információk segítségével, illetve sor került az intézményekkel való kapcsolatfelvételre is. Ennek folytatásaként a személyes megkeresések és kérdőíves lekérdezések során fény derült a speciális intézményi szokásokra, továbbá kiderült, hogy az adott szervezeten belül milyen szerepet tölt be, milyen jelentőségű a DPR. A lekérdezésből kiderült az is, hogy a DPR tevékenység kezdetének időpontja elég nagy szórást mutat. Az intézmények egy része már 2006-ban elindította a DPR tevékenységét, hiszen előző évben foglalták törvénybe és tették kötelezővé a pályakövetést, majd ez 2011-ben újabb törvényi megerősítést nyert.

Az intézmények motivációjának leggyakrabban említett elemei: a munkaerő-piac felmérése, a végzetek információi, valamint a jogszabályi kötelezettség. A DPR által megszerzett adatok felhasználása is változó intenzitású, a legtöbbször sajnos nem hasznosul, ha mégis, azt az intézmények általában a fejlesztés (szervezet, tananyag, stb.) valamint a tájékoztatás/kommunikáció területén alkalmazzák. Intézményenként változik, hogy a begyűjtött adatokat elemzés és feldolgozás után nyilvánosságra hozzák-e vagy sem. A többség vagy teljesen nyilvánossá teszi a vizsgálat eredményeit, vagy legalább a szervezeten belül nyilvánossá teszi és csak az intézmények kisebb része gondolja úgy, hogy nem szükséges az adatok nyilvánosságra hozatala. (Horváth 2008)

A pályakövetéses információk begyűjtésének alapja, hogy az intézmények rendelkezzenek a célcsoport elérhetőségeivel, ehhez többnyire a tanulmányi rendszereket használják fel (pl.: ETR, NEPTUN). Standard nehézségként jelentkezik a válaszadási arány és hajlandóság, ennek ösztönzésére több intézmény alkalmazza azt a megoldást, hogy nyereményjátékokkal, ajándékokkal próbálja meg vonzóbbá tenni a kérdőívek kitöltését. A végzett hallgatók megkeresésének az ideje és ismétlődése sem mutatott egységes képet. Az intézmények különböző megfontolások alapján általában 1-4 évvel a végzés után keresik meg a végzetteket lekérdezés céljából. (Horváth 2008)

A DPR országos szintű kialakítása természetesen az oktatási intézmények DPR-rel foglalkozó szervezeteinek/képviselőinek bevonásával történt, szakmai találkozók, programok, kiadványok is segítve a későbbi intézményi szintű rendszerkialakítást és bevezetést. (Horváth 2008)

A felsőoktatási intézmények saját rendszerének kialakítását volt hivatott segíteni a TÁMOP 4.1.1 Hallgatói és intézményi szolgáltatásfejlesztés a felsőoktatásban címmel kiírt pályázat, mely 2008-tól még nagyobb lendületet adott a diplomás pályakövetéses vizsgálatoknak (Paulik 2011)

Diplomás Pályakövetés a Pécsi Tudományegyetemen

A PTE a 2000-es évek közepén kezdte tudatosabban alakítani, stratégiai szintre emelni azokat a kutatási tevékenységeket, melyek az elmúlt évek fejlesztéseinek köszönhetően mára egy nagyon jól működő DPR rendszert eredményeztek. (Kuráth 2013)

A PTE saját módszerek alapján kezdte a pályakövetéses vizsgálatokat, melyek az országos, központi rendszer kritériumainak is megfelelnek, így biztosított a begyűjtött adatok megfelelősége és összehasonlíthatósága, egyrészt az ország más felsőoktatási intézményeinek adataival, valamint a PTE saját, évről évre begyűjtött adatai esetében is. (Kuráth 2013)

Ahhoz, hogy a DPR ilyen jól működő rendszerré váljék, arra volt szükség, hogy a PTE Marketing Osztálya, mint a DPR vizsgálatokat koordináló szervezeti egység, meghatározza azokat a tevékenységeket, melyek elvégzése szükséges a rendszer bevezetéséhez, működtetéséhez és fenntartásához. Gondoskodni kellett többek közt a megfelelő humánerőforrásról; informatikai háttérrel; a lekérdezések módszertanának kidolgozásáról, összhangban az országos rendszerrel; a folyamatok egyetemi szabályzatokba való beépítéséről; a lekérdezések megszervezéséről (előkészítés, kérdőív összeállítás), lebonyolításáról, feldolgozásáról valamint kiértékeléséről; az eredmények terjesztéséről, publikálásáról, továbbá olyan szakmai rendezvények szervezéséről, melyeken a karok DPR szakemberei megvitathatják az eredményeket és azok hasznosítási lehetőségeit. (Kuráth 2013)

Tanulmányunk szempontjából a végzettekkel kapcsolatos információk bírnak nagyobb jelentőséggel, így a továbbiakban – bár a DPR sokféle kutatási irányt foglal magába – a PTE végzettjei körében megvalósult vizsgálatokra koncentrálunk. 2010-től kezdődően minden évben tavasszal történik meg a 2007-től abszolutóriummal rendelkező hallgatók lekérdezése online standard kérdőív segítségével, valamint 2010-ben egy személyes megkeresésen alapuló vizsgálat is lezajlott. Az online lekérdezések esetében eddig minden alkalommal sikerült teljesíteni a minimálisan elvárt 15%-os válaszadási arányt. A lezajlott kutatások beérkező adatait évről évre a Marketing Osztály munkatársai dolgozzák fel és összefoglaló tanulmányt készítenek belőle, melyet aztán az egyetem honlapján is nyilvánosságra hoznak. A kutatási eredmények a tanulmányban különböző témakörök köré csoportosítva kerülnek bemutatásra, melyek alapján kiválóan tájékozódhatunk a képzésüket érintő adatokról, az eddigi munkaerőpiaci pályafutásukról, a képzéssel, valamint a munkájukkal való elégedettségükről, kiderül az is, hogy milyen véleményük van az intézményről és a képzésről, ajánlanák-e azt másoknak, stb. (Kuráth, 2013)

A DPR kutatások eredményei lehetővé teszik, hogy segítségükkel több területen is fejlesztések valósulhassanak meg, akár a tananyagok, a szolgáltatások, a minőség vagy a vonzerő kapcsán.

Az egyetem felismerte, szükség van arra, hogy a munkaerő-piaci szereplőkkel minél tartalmasabb kapcsolatokat építsen ki, hiszen ha tisztában vagyunk az elvárásaikkal, sokkal többet tehetünk azért, hogy olyan végzett hallgatók kerüljenek ki a PTE-ről, akik ezen elvárásoknak megfelelően, felkészülten tudnak bekapcsolódni a munka világába. Ahhoz pedig, hogy a pályakövetéses vizsgálatok alkalmával a válaszadási hajlandóság minél nagyobb arányú legyen többek közt az alumni rendszer fejlesztése szükséges, illetve lehetőség szerint erős kötődés kialakítása a hallgatókban az intézmény iránt az aktív egyetemi éveik alatt. Ezen célok elérésének érdekében, az eddigi tapasztalatok birtokában alakította ki a Marketing Osztály a PTE Karrierprogramját, illetve alapította meg a Munkaerő-piaci Kutatócsoportot, ezzel is segítve a PTE hatékonyságjavulását, valamint régiós szerepének megerősödését. *(Kuráth 2013)*

A HOSSZMETSZETI KUTATÁSOK JELLEMZŐI

A hosszmetzeti kutatásokat hazánkban, de nemzetközi szinten is, általában iskolai megfigyelésekre, – és főként általános iskolai - illetve speciális paraméterekkel jellemezhető tulajdonságok, fejlődési tendenciák kimutatására használják. A szakirodalom jellemzően valamilyen korcsoport tanulási, viselkedésbeli, illetve fizikai fejlődését veszi górcső alá *(Csapó 2007)*. Ezeken kívül a hazai és nemzetközi tanulmányokban is találkozhatunk humánbiológiai, pszichológiai és orvostudományi szempontú hosszmetzeti vizsgálatokkal és azok eredményeivel. *(Völgyi 2008; Brayne 2000)*

Általánosságban a longitudinális kutatás olyan változók közötti összefüggések feltárásához járulhat hozzá, melyekhez nem kapcsolódnak háttérváltozók. A kutatás elején, illetve, ismétlődő időintervallumokban történnek az adatfelvételek azonos csoportokkal. Bizonyos esetekben a vizsgálat évtizedekig is eltarthat, általában azonban néhány év adatai is alkalmazhatóak összefüggések feltárására. A longitudinális vizsgálat különösen alkalmas időbeli változások megfigyelésére, illetve kifejezetten jól alkalmazható oktatási/ tanulási fejlesztések, valamint élettartam vizsgálatokra. *(Cherry 2013)*

Ugyanakkor a hosszmetzeti vizsgálatoknak az a hátránya, hogy éppen az időtartam miatt meglehetősen drága kutatás, illetve a vizsgált sokaság vagy minta mérete is csökkenhet, lemorzsolódhat, változhat. Ezért az online tesztelés, illetve a már rendelkezésre álló adatok felhasználása egyre inkább elterjedőben van. *(R. Tóth és mtsai. 2011)*

Ezen elemzési mód hátrányai miatt meglehetősen nagy segítség az, hogy a Pécsi Tudományegyetem az általa gyűjtött Diplomás Pályakövető Rendszer adatait a rendelkezésünkre bocsátotta.

MÓDSZERTAN

A longitudinális vizsgálatoknak három típusa van: trend, kohorsz vagy panelvizsgálat lehetnek. A trendvizsgálat az egy adott sokaságban bekövetkezett változásokat vizsgálja (pl. népszámlálás 10 évente). A kohorsz vizsgálatokat egy speciális csoporton végeznek (pl. az

1995-ben született gyermekeken). Míg a panelvizsgálatok során mindig ugyanazok az egyének kerülnek megkérdezésre. (Borbély-Pecze 2010)

Ebben a tanulmányban a Pécsi Tudományegyetem DPR adatbázisában fellelhető végzett hallgatóira koncentrálnak, akikről 3 évben (2011, 2012 és 2013) ismétlődő adatokkal rendelkezünk. Ebből kifolyólag a hosszmetzeti vizsgálatok egyfajta keverékét alkalmazzuk, mely részben trendvizsgálat, de mégis kohorsz és panel jelleget is hordoz, mert mindig kizárólag a végzett hallgatók státuszát elemzi.

A rendelkezésünkre bocsátott adatok átvizsgálása után az SPSS programcsomag segítségével elvégezhető klaszteranalízis volt kézenfekvő módszertan, különös tekintettel arra, hogy sokoldalú megközelítésben kívántunk rávilágítani a Pécsi Tudományegyetem, a 10 kar és a végzett hallgatók munkaerő-piaci helyzetére.

A klaszterelemzés célja, hogy az általunk kiválasztott megfigyelési egységeket homogén csoportokba rendezze a kijelölt változók alapján. Az analízis végeredményeként született csoportok – klaszterek – akkor megfelelőek, ha az egyes csoportok elemei hasonlítanak egymásra, de a más csoportokba sorolt elemektől eltérnek. (Simon 2006)

Esetünkben a megfigyelési egységek a PTE karai, a változók pedig a végzett hallgatókra vonatkoznak. Az elemzés során hierarchikus és nem hierarchikus klaszteralgoritmust is kipróbáltunk, annak érdekében, hogy a leghomogénebb csoportokat tudjuk definiálni. Megfelelően kezelt adatok és jól megválasztott változók esetén a két módszer alátámasztja – adott esetben bizonyítja – egymás eredményeit (Sajtos - Mitev 2007).

Az általunk első körben lefuttatott hierarchikus algoritmus dendrogramja azt mutatta, hogy három csoportot lehet jól körvonalazni. Ezt az információt használtuk fel a nem-hierarchikus, vagy K-közép algoritmus futtatásánál, ahol előre meg kellett adnunk a klaszterek számát. Azért döntöttünk végül az utóbbi algoritmus mellett, mert az adatbázisunkban nem voltak kiugró értékek és a változók, illetve az adatok száma sem volt nagy. További megerősítést nyert a módszer helyes alkalmazása, amikor variancianalízis segítségével ellenőriztük a változóinkat és azok mindegyike szignifikánsnak bizonyult. A szignifikancia vizsgálat eredeti SPSS által létrehozott eredménye látható az 1. ábrán.

1. ábra: Az SPSS-ben előállított varianciaanalízis eredményei

ANOVA						
	Cluster		Error		F	Sig.
	Mean Square	df	Mean Square	df		
diploma absz után % (igen)	1702,013	2	65,308	27	26,061	,000
abszkor főállása van% (igen)	2883,821	2	119,018	27	24,230	,000
absz után azonnal talált munkát % (igen)	3344,438	2	51,707	27	64,680	,000
jelenleg dolgozik	156,534	2	40,644	27	3,851	,034
volt már mkanélküli végzés óta %	1489,452	2	45,256	27	32,912	,000

Forrás: szerzők SPSS vizsgálatának eredménye 2014

A hierarchikus vizsgálatok dendogramjain láthatóvá vált, hogy 3 klaszter alakítható ki, ezért a K-közép eljárásban 3 klasztert definiáltunk és 5 változót vontunk be, melyeket az eredmények tárgyalásánál fogunk felsorolni, de az *1. ábrán* is láthatóak.

Továbbá az eredmények finomítása érdekében további két változót vontunk be a jellemzésbe varianciaanalízis segítségével. A vizsgált változókat minden esetben a szakirodalmi elvárásoknak megfelelően ellenőriztünk és azok is szignifikánsnak bizonyultak. (*Sajtos-Mitev 2007*)

EREDMÉNYEK

A DPR éves statisztikai elemzéséből számos információhoz lehet jutni, e dokumentumok úgy az egyetem vezetősége, mint a hallgatók rendelkezésére állnak. Ugyanakkor ezek többnyire az aktuális évet boncolgatják, bár a megkérdezettek az 1, a 3 és az 5 évvel korábbi hallgatók köréből kerülnek ki. Éppen ezért arra vállalkoztunk, hogy a 3 éve gyűjtött adatokat dolgozzuk fel oly módon, hogy a végzett hallgatók munkaerő-piaci helyzete alapján az egyetemi karok piaci helyzetére is rámutathassunk.

Az elemzés során vizsgáltuk, hogy a diploma megszerzése azonnal követi-e az abszolutóriumot, hiszen ez létfontosságú, a munkaerő-piacra kilépő végzős számára. Azt már a meglévő elemzések eredményeiből tudtuk, hogy a diploma közvetlenül abszolutórium utáni kézhezvételének egyik legnagyobb akadálya a végzősök körében, a nyelvvizsgák hiánya. Viszont e problémakörön belül meglepőnek találtuk, hogy az egyes tudományterületeken mennyire eltérő nagyságú ez a probléma.

Úgy tűnik a jogtudományok és az orvostudományok területén tanulók számára kevésbé okoz nehézséget a nyelvvizsga megszerzése, mint a bölcsészettudományok, a társadalomtudományok, vagy akár a műszaki tudományok területén végzetteknek. Megjegyzendő, hogy a bölcsészettudományok viszik a pálmát e tekintetben: ezen a területen azon végzősök között, akik nem szereztek diplomát, mindhárom vizsgált évben 90% körüli az aránya azoknak, akik esetében ezt a nyelvvizsga hiánya okozza. A társadalom és műszaki tudományok esetében is 60 és 70% közé tehető ez az arány, a jogi és orvosi területen pedig 30 és 50% között mozog ugyanez az érték. Összességében a nyelvvizsga hiánya komoly mértékben befolyásolja a diploma megszerzését az abszolutóriumkor. (*Diplomás Pályakövető Rendszer 2012-es Pályakövetési vizsgálata a Pécsi Tudományegyetemen 24., 21. ábra*)

Ez a tendencia enyhén növekszik is, tehát erre a területre szükséges lenne nagyobb hangsúlyt helyezni. Érdekes ellentmondás ugyanakkor, hogy a megkérdezettek szerint – függetlenül attól, hogy mely karon végeztek – a nyelvtudás az a kompetencia, amelyik a legkevésbé befolyásolta a munkakörülményeiket. További kérdések megválaszolása, vagy kutatások szükségeltetnének ahhoz, hogy az ellentmondást a nyelvvizsga-kötelezettség és a nyelvhasználat mértéke között ténylegesen bizonyítani lehessen.

A következő elemzésbe bevont változónk az volt, hogy az abszolutóriumkor rendelkeztek-e már főállással a végzős hallgatóink. Ez a kérdés azért sem maradhatott ki a vizsgált tényezők közül, mert bizonyos tudományterületeken jellemzően nagy volt ez az arány és ennek az okát korábban a levelező tagozatos hallgatók nagy létszámával indokolták. Ugyanakkor ez az indoklás

kérdőjelessé válhat a jelenre és a jövőre vonatkozóan, hiszen a felsőoktatásban elindított strukturális változások (rögzített létszámok, finanszírozás stb.) statisztikailag is alátámaszthatóan a levelezős hallgatói társadalom viszonylag nagymértékű létszámcsökkenését okozzák. Ezt alátámasztandó, a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar esetét kell megemlítenünk, ahol a leginkább kiemelkedő értékek születtek az abszolutóriumkor munkával rendelkezők számát tekintve. Itt korábban valóban nagy volt a levelezős hallgatók aránya, azonban ez 2009 óta folyamatos és növekvő arányú csökkenést mutat. Hasonló tendenciák vannak kialakulóban az 1. táblázatban bemutatott 1 klaszterhez tartozó karok körében is.

Fontosnak tartottuk vizsgálni azt is, hogy a végzettek azonnal találtak-e munkát maguknak, az abszolutórium után, mert ez sokat mond az adott tudományterület piacképességéről. Ezt az információt azzal kívántuk megerősíteni, hogy a megkérdezés időpontjában is munkával rendelkezők arányát is belevettük a vizsgálatba, illetve arra is kíváncsiak voltunk, hogy mely hallgatók voltak már munkanélküliek a végzettség megszerzése óta eltelt időszakban.

Az előző bekezdésekben tárgyalt változók adatainak segítségével az egyetem karait 3 klaszterbe soroltuk be és az 1. táblázatban látható neveket kapták.

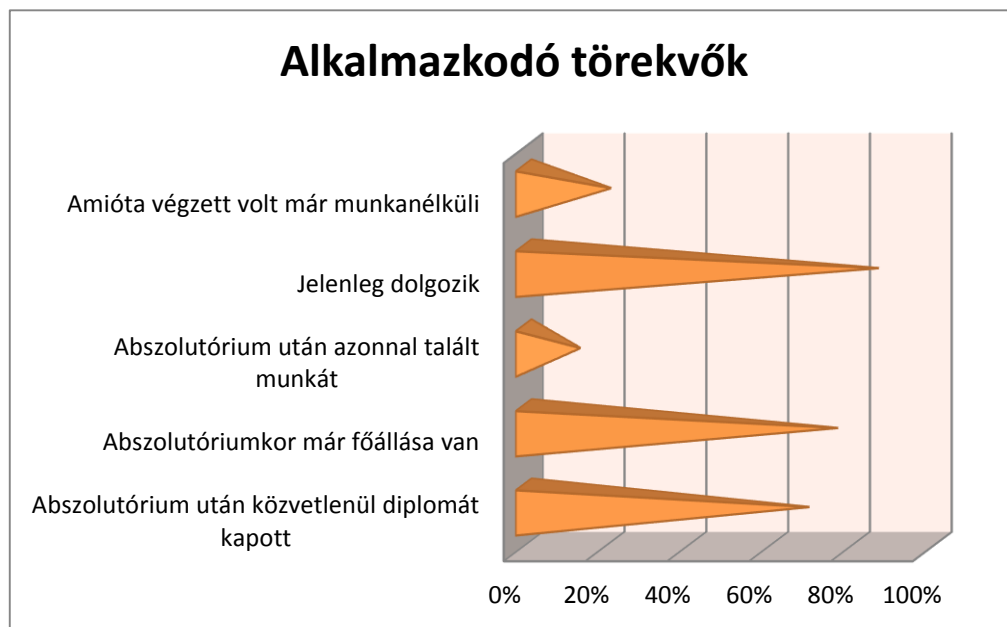
1. táblázat: Klaszterek elnevezése

Klaszter	1	2	3
Neve	Alkalmazkodó törekvők	Stabil törekvők	Változékony törekvők

Forrás: Saját számítások eredménye, 2013

A három csoport nevének kiválasztása az adott klaszterhez tartozó jellemzőkhöz kapcsolódik.

2. ábra: Az 1 klaszterben a változók százalékos megoszlása

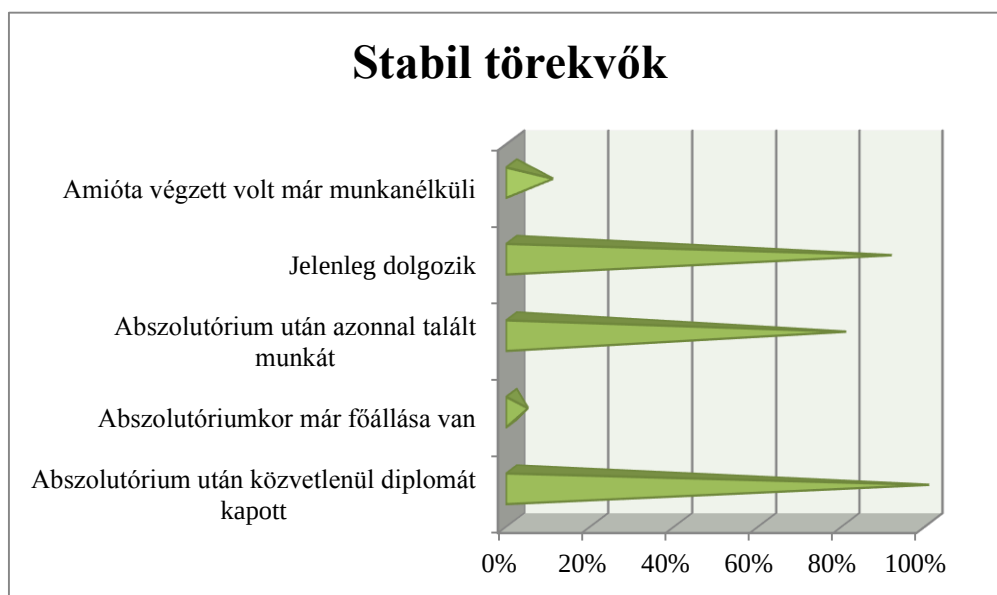
Forrás: Saját szerkesztés 2014

Az *Alkalmazkodó törekvők* esetében 70% körüli a diplomával végzők aránya, nagy a munkával már az abszolutóriumkor rendelkezők aránya, sokan a megkérdezés időpontjában is dolgoznak,

20% volt már munkanélküli, azonban az abszolutórium után elég kevesen tudnak rögtön elhelyezkedni. Jellemzően az ÁJK, ETK, FEEK, KTK, TTK tartozik ebbe a csoportba. Meg kell említeni, hogy a BTK csak 2012-ben szerepelt ebben a csoportban előtte is és utána is kikerült, a TTK pedig 2012-ben került át ide és maradt 2013-ban is. A százalékos arányok jól láthatóak a 2. ábrán.

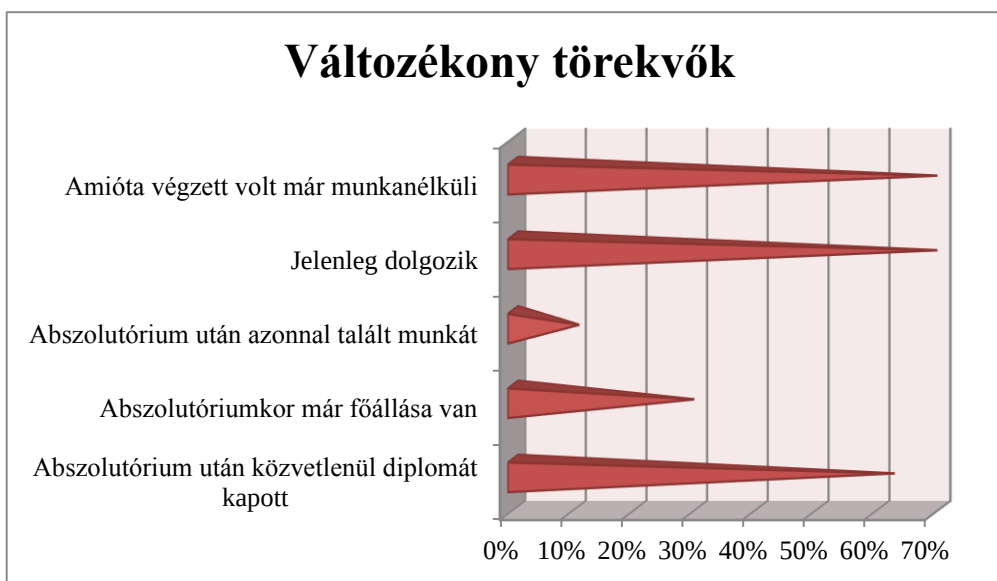
A *Stabil törekvők* csoportjában a diplomával végzők aránya közel 100%, viszont abszolutóriumkor, alig 4%-uk dolgozik. Abszolutórium után azonnal sokan jutnak munkához és a megkérdezés időpontjában is nagy arányban dolgoznak, a munkanélküliség igen kis arányban – alig 10% - van jelen e csoportban. Jellemzően az ÁOK tartozik ide, mindhárom vizsgált évben. A pontos százalékos arányok láthatóak a 3. ábrán.

3. ábra: A 2 klaszterben a változók százalékos megoszlása

Forrás: saját szerkesztés 2014

4. ábra: A 3 klaszterben a változók százalékos megoszlása

Forrás: Saját szerkesztés 2014

A *Változékony törekvők* vannak a legnehezebb helyzetben: itt a legalacsonyabb a diplomával végzők száma, alig 11% talál munkát azonnal, viszont 30%-nak már abszolutóriumkor van munkája. Munkanélküli hallgató ebből a csoportból kerül ki a legmagasabb arányban, ami közel 70%. Szintén 70% a megkérdezés időpontjában dolgozók aránya, ami a három csoport közül a legkisebb érték. Jellemzően a BTK, IGYFK, MK, PMMIK tartozik ebbe a csoportba, a TTK csak 2011-ben tartozott ide. A pontos százalékos arányok megtalálhatóak a 4. ábrán.

Az első csoportba tartozó karok alkalmazkodóképessége a mutatók pozitív változásában lelhető fel. Bizonyos esetekben stagnálás is észlelhető, de a legtöbbjük javított a teljesítményén a változó felsőoktatási körülmények és nehezedő piaci helyzet ellenére, tehát a legnagyobb erejük a rugalmasságban van.

A második csoportban a hallgatók nem tudnak a végzettség megszerzése előtt munkába állni. Ki lehetne jelteni, hogy ez az orvostudomány jellegzetességéből fakad, ezért ilyen alacsony ez a mutató. Kérdés, hogy hogyan lehetne a végzős hallgatók számára már az abszolutórium megszerzése előtt munkát ajánlani, illetve van-e erre egyáltalán lehetőség. Ebben a kontextusban vizsgálható lenne, hogy milyen mértékben emelkedne a helyben elhelyezkedők aránya, javítva ezzel az egészségügy bizonyos területein amúgy is kritikusan alacsony munkavállalói (orvosi) létszámot.

A harmadik csoport változékony teljesítményén meglátszik, hogy a változó körülményekhez való alkalmazkodás nehezen, lassan valósul meg. Ez az eredmény meglepő annak tükrében, hogy a műszaki tudományok területén is nehéz adaptálni a változásokat, annak ellenére, hogy munkaerő-piaci igény van innen kikerülő végzős hallgatókra és a felsőoktatási változások is hivatottak ezt a tudományterületet erősíteni, népszerűsíteni.

A három csoportban észlelhető különbségeket érdekes megvilágításba helyezi az a jellemzésbe bevont tényező, hogy a megkérdezés időpontjában a végzett hallgatók – teljesen függetlenül attól, hogy mely karon végeztek – megközelítőleg 60 százaléka állandó és határozatlan idejű munkaviszonnyal rendelkezett. A másik változó, mellyel jellemeztük a klasztereket az, hogy vannak olyan hallgatók, akik a végzés és a megkérdezés időpontja között egyáltalán nem dolgoztak. Ezeknek az adatoknak a feldolgozása is meglepő eredményhez vezetett, ugyanis a 3 csoport között nem volt drasztikus különbség. A legmagasabb arány, a 8% ugyan a 3. csoporté, az *Alkalmazkodó törekvőknél* ez 5,3%, de még a *Stabil törekvők* esetében is 5,1%. Ezen eredmények tükrében a *Változékony törekvők* helyzete még bonyolultabb, mert így nem lehet egyértelműen kijelenteni, hogy a képzéseikre nincs munkaerő-piaci igény, hanem valamely egyéb – még feltárandó – tényező állhat a gyengébb mutatóik mögött.

KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A Pécsi Tudományegyetem alkalmazkodása a jelentős és sokoldalú változásokhoz elkezdődött. Egy ilyen kiterjedt szervezetben a rugalmas alkalmazkodás – már csak a nagy méretei miatt is – általában nehézségekbe ütközik. A PTE összesített mutatói minimális változást jeleznek, alapvetően ezért van szükség arra, hogy kisebb szervezeti egységeket vizsgáljunk. Kari szinten már három év viszonylatában kimutathatóak a változások. A pozitívum az, hogy a karok egy része gyorsan reagál a változásokra és bizonyos esetekben és tudományterületeken meglepően jól teljesítenek, annak ellenére, hogy a felsőoktatási körülmények nem kedveznek ezeknek.

Több kar esetében viszont megállapítható, hogy a támogatás ellenére sem tudnak megfelelő tempóban felzárkózni az igényekhez.

Egyértelműen megoldásra váró probléma a nyelvvizsgák megszerzése az abszolutóriumig, tekintettel arra, hogy a vizsgált mintában minden kar és szakterület esetében jelentősnek bizonyultak a hiányosságok.

Az eredmények tükrében arra következtethetünk, hogy a PTE végzett hallgatóinak munkaerő-piaci helyzete – a megkérdezések időpontjában és teljesen függetlenül attól, hogy melyik a karon végeztek – mégsem mondható rossznak, hiszen megközelítőleg 60%-uk rendelkezik állandó és határozatlan idejű munkaviszonnyal. Ez az arány a képzési struktúra változása és a növekvő munkanélküliség ellenére is változatlanságot mutat. Ez azt is jelentheti, hogy nemcsak a PTE képzési portfóliójának folyamatos fejlesztésére kell koncentrálni, hanem kiemelt figyelmet kell szentelni egyéb, a hallgatók személyes kompetenciáinak körében felmerülő hiányosságokra. Ezen törekvések valóra váltása a PTE-n végzett hallgatók magasabb arányú munkaerő-piaci részvételét eredményezheti. A PTE-n nemrégiben megalakult Munkaerő-piaci Kutatócsoport tevékenysége szakmai támogatást nyújthat többek közt ahhoz is, hogy a 2013/2014-es tanévben útjára indult PTE Karrierprogram segítségével a hallgatóknak lehetőségük legyen továbbfejlődni és érvényesülni a munka világában.

Szükséges figyelmet fordítani azokra a karokra, melyek a Változékony törekvők csoportjába tartoznak, mert a számolt mutatók alapján munkaerő-piaci szempontból a legnagyobb hátrányban ők vannak. Esetükben – bár tudományterületeiket tekintve távol esnek egymástól – problémáik azonos forrásokra vezethetők vissza. A tudományterületi specialitásaik okán kevésbé rugalmasan tudnak reagálni a változásokra, mégis úgy véljük, hogy pont ezeket a specialitásokat kihasználva lennének képesek azokat a piaci réseket megtalálni, ahol például rövid ciklusidejű képzettségeket vagy egyéb szolgáltatásokat tudnak nyújtani.

Természetesen ez a tanulmány csak arra ad választ, hogy melyek azok a területek, ahol további vizsgálatra van szükség ahhoz, hogy a rugalmatlanság oka kiderüljön. Nem egyértelmű ugyanis, hogy például, miért jobbak a munkaerő-piaci esélyei egy bölcsész területen végzett hallgatónak, mint annak, aki műszaki tudományterületen végzett, holott az empirikus megközelítésben ennek éppen fordítva kellene lenni. Indokolhatnánk ezt a bölcsész diploma jó konvertálhatóságával is, mégis szükségesnek tartjuk a jövőben más kritériumok szerint is megvizsgálni. Kérdés, hogy emellett mi állhat még a háttérben: a karok működése, a vezetés, a menedzsment, a képzési struktúra, az infrastruktúra, a marketing, a jó hírnév vagy éppen a képzésbe kerülő hallgató tudása-e a szűk keresztmetszet?

IRODALOMJEGYZÉK

Borbély-Pecze M (2010): A szakértői munka tudományos megalapozottsága, lépései, módszerei, eszközei, PPT előadás, Balatonboglár, 2010. március 24. Forrás: http://www.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=full_szocpol_gyermekved_tovabbkepzs_szakmunka – letöltés 2013. 11. 16.

Brayne, C (2000): A dohányzás és az agy; Nincs rá meggyőző bizonyíték, hogy a dohányzás védene a dementiától, British Medical Journal Magyar Kiadás Vol 4, 200-1. Forrás: <http://www.lam.hu/folyoiratok/bmj/0004/5.htm> - letöltés 2013. 11. 20.

Cherry, K: What is longitudinal research?, Psychology Glossary: L index. Forrás: <http://psychology.about.com/od/lindex/g/longitudinal.htm> -letöltés 2013. 11. 20.

Csapó B.(2007): Hosszmetszeti felmérések iskolai kontextusban. Az első átfogó magyar iskolai longitudinális kutatási program elméleti és módszertani keretei. - Magyar Pedagógia, Vol.107. Nr.4., pp 321–355.

Diplomás Pályakövető Rendszer 2012-es Pályakövetési vizsgálata a Pécsi Tudományegyetemen, PTE 2012. szeptember, Forrás: <http://alumni.pte.hu/kutatasi-eredmenyek> 24 p. 21. ábra, letöltés: 2013. 12. 15.

Diplomás Pályakövetés Kézikönyv, Forrás: http://www.felvi.hu/felsooktatasi-muhely/dpr/ebook/!DPR_ebook/dpr_e-book.html letöltés: 2013. 12. 27.

Horváth D. (2008): Hazai gyakorlatok a diplomás pályakövetésben Forrás: http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR_1/DPR_hazai_gyakorlat.pdf letöltés: 2013. 12. 30.

Krisztián V. (2011): A Diplomás Pályakövető Kutatások „Mintatervező Rendszere”, Zsigmond Király Főiskola, Budapest „PEGAZUS” PROJEKT TÁMOP-4.1.1-08/2/KMR-2009-0011, ZSKF TKK FÜZETEK 11., Forrás: http://www.zskf.hu/uploaded_bookshelf/540361d5330fe71f.pdf, letöltés: 2013. 12. 19.

Kuráth G. (2013): Intézményi Diplomás Pályakövetés – DPR a Pécsi Tudományegyetemen, Kézikönyv. Pécs PTE, 105 p.

Paulik G. (szerk) (2011): Diplomás Pályakövető Rendszer a felsőoktatásban. Zárókötet. Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Forrás: http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR/T413_Zarokotet_DPR.pdf letöltés: 2013. 12. 30.

R. Tóth K. - Molnár Gy. - Latour, Th. - Csapó B. (2011): Az online tesztelés lehetőségei és a TAO platform alkalmazása. - Új Pedagógiai Szemle. Vol. 61. Nr. 5. pp 8-22.

Sajtos L. – Mitev A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Budapest: Alinea Kiadó, 283 p.

Simon J. (2006): A klaszterelemzés alkalmazási lehetőségei a marketingkutatásban, Statisztikai Szemle, 84. évfolyam 7. szám, Forrás: http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2006/2006_07/2006_07_627.pdf, letöltés: 2014. 02. 11.

KSH (2009): A felsőoktatási rendszer változásai, Statisztikai Tükör III. évf. 15. szám Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel30812.pdf> letöltés: 2014. 01. 08.

TÁMOP 4.1.3. Tervezési felhívás0522.pdf, p. 3., Forrás: <http://palyazat.gov.hu/doc/979> letöltés: 2014. 01. 09.

Völgyi E. (2008): A pszichikus funkciók, a testösszetétel és a biológiai érés kapcsolata - Hosszmetszeti vizsgálat. Budapest: Semmelweis Egyetem, Doktori tézisek.

NEMI KÜLÖNBÖZŐSÉGEK VIZSGÁLATA A FIATALOK MUNKAVÁLLALÁSI, TOVÁBBTANULÁSI ÉS KÜLFÖLDRE IRÁNYULÓ MOBILITÁSI HAJLANDÓSÁGA KAPCSÁN

EXAMINATION OF GENDER DIFFERENCES ABOUT EMPLOYMENT, STUDYING AND INTERNATIONAL MOBILITY ATTITUDES OF YOUTH

Németh Péter

doktorandusz hallgató, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar
Gazdálkodástani Doktori Iskola, 7622 Pécs, Rákóczi út 80., +36-70/389-3978,
nemeth.peter.pte@gmail.com

ABSZTRAKT

A felsőoktatási intézmények a pályakövetési vizsgálatok eredményeit felhasználva erősíteni tudják a végzett hallgatók, a vállalatok és az intézmény közötti kapcsolatot. Többek között ezért is fontos, hogy a diplomás pályakövetési kutatásokat minél alaposabban – a végzetek, a vállalatok és a felsőoktatási intézmények számára is – a leghasznosabb következtetéseket és ajánlásokat téve végezzék el.

Jelen tanulmány a Diplomás Pályakövető Rendszer eredményeit mutatja be: fókuszban a férfiak és nők különböző attitűdjei szerepelnek a munkavállalással, továbbtanulással és a külföldre irányuló mobilitással kapcsolatban. A nemek magatartásában és beállítódásában fellelhető különbségek vizsgálata azért fontos, mert így még jobban meg lehet ismerni a különböző szegmenseket a felsőoktatási intézmények célcsoportján belül.

Az eredmények azt mutatják, hogy a férfiak a munkavállalás terén egyszerűbb helyzetben vannak a nőknél: jellemzően gyorsabban találnak állást és jobban meg vannak fizetve. A továbbtanulás tekintetében a diplomás pályakövetés eredményei alapján a férfiak magasabb arányban vannak jelen az átlagosnál, továbbá a külföldre irányuló mobilitást tekintve is ők számítanak nyitottabbnak. Az eredmények jó kiindulópontot jelenthetnek további, a témakörhöz kapcsolódó vizsgálatokhoz is, ugyanakkor az intézmény számára fejlesztési és továbblépési irányokat is mutathat.

BEVEZETÉS

A nők és a férfiak az élet sokféle területén különböznek egymástól. A megmutatkozó nemi különbségeket többen, többféleképpen kutatták és vizsgálták már. Többek között a kereskedelemben is egyre inkább felkelti az eladói oldal érdeklődését a férfiak és nők vizsgálata

(Alreck és Settle 2002). Ugyanakkor az online vásárlási szokások terén is jellemző, hogy találunk különbségeket a nemek között (Yang és Lester 2005). Karakterisztikus különbségek vannak továbbá a nemek tekintetében azon a téren is, hogy milyen attitűdjeik és magatartásuk van az energiához, energiaforrásokhoz, az energiaspóroláshoz, a vállalatok társadalmi felelősségvállalásához és a környezeti problémákhoz kapcsolódóan (Németh et al. 2013). Más a nemek időfelhasználása is – a férfiak már több időt töltenek például vásárlással és házimunkával, mint korábban – ám még mindig a nők számítanak ebben az értelemben dominánsnak. Ehhez kapcsolódóan a nemi szerepek is átalakulóban vannak, hiszen a férfiak esetében egyre inkább jellemző, hogy tradicionális női tevékenységeket végeznek, míg a nőkhez a tradicionális férfi feladatok végzése került közelebb (Németh és Jakópacz 2014).

A felsőoktatási intézmények szempontjából a végzettek különböző – az intézményhez és a képzéshez kapcsolódó – hozzáállásának és véleményének mérése és feltérképezése fontos, hiszen egyre inkább előtérbe kerül az a nézet, miszerint az említett intézmények azok alapján alakítják képzési és szolgáltatási kínálatukat, amit a kutatások eredményei alapján látnak (Kuráth et al. 2013). A felsőoktatási intézményekhez, a tanuláshoz, továbbtanuláshoz, továbbá a munkához való attitűdök vizsgálata is része az ilyen jellegű – diplomás pályakövetési – vizsgálatoknak.

Másrészt, kvantitatív kutatások során jellemző, hogy a megkérdezett sokaságon belül különböző szegmensek közötti különbségeket tárunk fel, hiszen ez segít az ezen csoportok kapcsán kialakítandó marketingaktivitások megtervezése során is (a szegmentáció ebben az esetben természetesen demográfiai ismérvek alapján vagy akár többváltozós statisztikai eszközökkel is elvégezhető).

Jelen tanulmány legfőbb célja, hogy releváns információkkal szolgáljon a nemek különböző attitűdjeiről a továbbtanulás, a munkavállalás és a külföldre irányuló mobilitás kapcsán a Pécsi Tudományegyetemen végzettjei esetében.

A KUTATÁS ÉS ANNAK ALAPSOKASÁGÁNAK BEMUTATÁSA

A Pécsi Tudományegyetem a Diplomás Pályakövető Rendszer (DPR) felmérései keretében az egyetem hallgatói és az egyetemen végzettek körében minden évben kutatást végez abból a célból, hogy megismerje öregdiákjainak véleményét a képzésről, valamint hogy tiszta képet kapjon arról, hogy milyen attitűdökkel rendelkeznek többek között a munkavállalással, a továbbtanulással és a külföldre irányuló mobilitással kapcsolatban.

A DPR két fő területre fókuszál: az első a *hallgatói motivációs vizsgálat*, melynek célja a még bennlévő hallgatók megkérdezése munkaerő-piaci, továbbtanulási motivációit, képzéssel szembeni elvárásait, munkaerő-piaci várakozásait, képzési és elhelyezkedési stratégiáit illetően. A második pedig a *végzettek megkérdezése*, mely során legfőbb cél a munkaerő-piaci helyzetük, munkavállalói tapasztalataik, munkaerő-piaci elhelyezkedési stratégiájuk megismerése, továbbá értékelésük elemzése az egyetem képzéseire és intézményi szolgáltatásaira vonatkozóan. Fontos ugyanakkor a már diplomával rendelkezők továbbtanulási hajlandóságának feltérképezése is (A Pécsi Tudományegyetem DPR honlapja alapján 2014).

Különböző kutatások azt mutatják, hogy a férfiak és a nők viselkedésében és beállítódásában sokféle különbséget fedezhetünk fel, ezért a jelen kutatási eredményeket bemutató tanulmány legfőbb célja az, hogy megvizsgáljuk, hogy a fiatalok körében milyen nemi különbségek lehettek fel a munkavállalás, továbbtanulás és a mobilitás szempontjából. Ezek esetén kizárólag azokat a különbségeket mutatjuk be, ahol statisztikailag is igazolható – ún. szignifikáns – különbségeket találtunk.

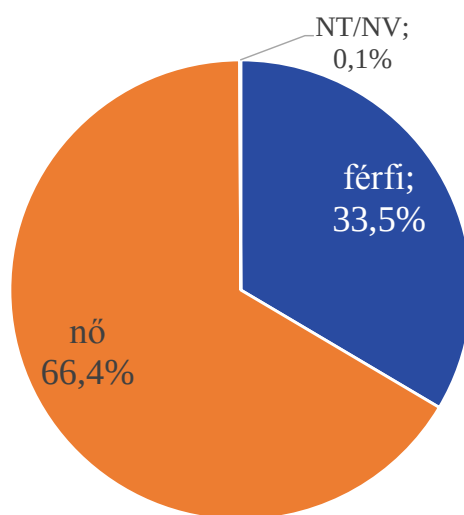
Az egyes témaköröket és kérdéseket illetően az alapsokaság mérete 8 778 fő. Ez a szám a 2007 és 2012 között a Pécsi Tudományegyetemen végzetteket jelenti, akik kitöltötték a Diplomás Pályakövető Rendszer kérdőívét. Az egyes kérdések tekintetében a válaszolók számában eltérések vannak, hiszen nem minden kérdés volt minden évben feltéve, valamint a kérdőív struktúrája miatt is lehetséges, hogy nem minden kérdés esetén válaszolt az összes válaszadó. A megkérdezettek főbb demográfiai adatainak bemutatását az 1.1. alfejezet tartalmazza. Az 1.2. alfejezetben a kutatás résztvevőinek felsőoktatási tanulmányaihoz kapcsolódó alapadatokat mutatjuk be.

A megkérdezettek demográfiai jellemzőinek bemutatása

A kutatásokban résztvevő 2007-2012 között végzettek 33,5%-a férfi, míg 66,4%-uk nő. 0,1%-nyian nem válaszoltak erre a kérdésre (1. ábra).

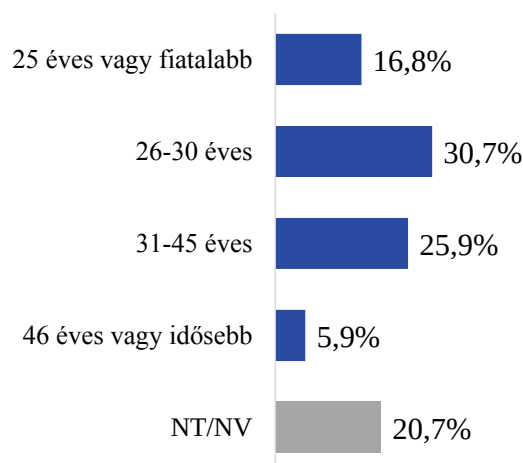
A megkérdezettek átlag életkora 31,5 év. A korcsoportokat tekintve a válaszadók között legmagasabb arányban – 30,7%-nyian – a 26-30 évesek vannak. 25,9% az arányuk a 31-45 éveseknek, 16,8% pedig a 25 éves vagy annál fiatalabb válaszadóknak. 5,9%-nyian vannak a megkérdezettek körében a 45 évnél idősebbek. Az összes megkérdezett 20,7%-a esetén nem volt a korcsoportokkal kapcsolatban válasz (2. ábra).

1. ábra: A megkérdezésekben résztvevők nemi megoszlása (n=8778)

Forrás: saját szerkesztés

2. ábra: A megkérdezésekben résztvevők korcsoportok szerinti megoszlása (n=8778)

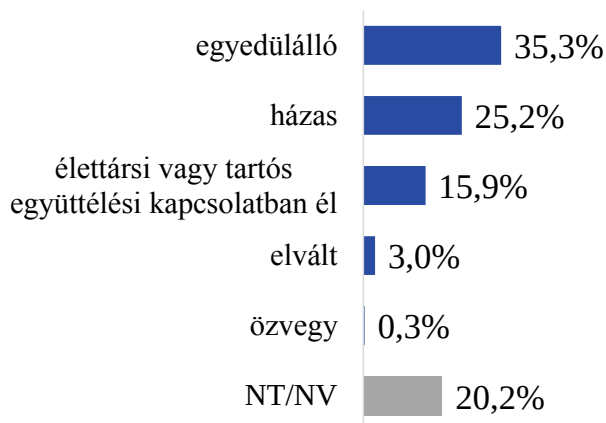

Forrás: saját szerkesztés

A kutatás résztvevői körében a családi állapotot vizsgálva az látható, hogy legmagasabb arányban – 35,3%-nyian – az egyedülállók vannak. 25,2% vallotta magát házasnak, 15,9% pedig azt jelölte, hogy élettársi vagy tartós együttélési kapcsolatban él. 3% elvált, 0,3% pedig özvegy.

Az összes megkérdezett 20,2%-a esetében nem volt értékelhető válasz (3. ábra).

3. ábra: A megkérdezésekben résztvevők családi állapot szerinti megoszlása (n=8778)

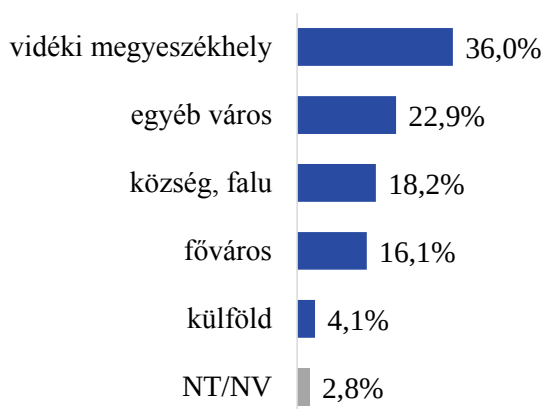

Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók 36%-a megyeszékhelyen él, 22,9%-uk egyéb városban, 18,2%-uk községben, faluban, míg 16,1%-uk a fővárosban. Érdekes eredmény, hogy 4,1%-nyian vannak a válaszadók között a megkérdezés időpontjában külföldön élők.

Az összes válaszadó 2,8%-a esetén nem érkezett válasz erre a kérdésre (4. ábra).

4. ábra: A megkérdezésekben résztvevők lakóhelyük településtípusa szerinti megoszlása (n=8778)

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek felsőoktatási tanulmányaihoz kapcsolódó alapjellemzők bemutatása

Az elvégzett kar és a képzési terület vizsgálata azt mutatja, hogy legmagasabb arányban a Bölcsészettudományi Karon végzettek töltötték ki a kérdőívet, de 10% feletti aránnyal szerepelnek a kitöltők között az Állam- és Jogtudományi Kar, a Közgazdaságtudományi Kar, a Pollack Mihály Műszaki Kar, a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar, valamint az Egészségtudományi Kar végzettjei is. Legalacsonyabb arányban – 1,9%-nyian – a Művészeti Kar végzettjei szerepelnek a mintában, de az Általános Orvostudományi Kar végzettjei is 5% alatti részt képviselnek az összes válaszadó körében (3,2%-ot) – 1. táblázat.

1. táblázat: A megkérdezettek megoszlása kar és képzési terület szerint

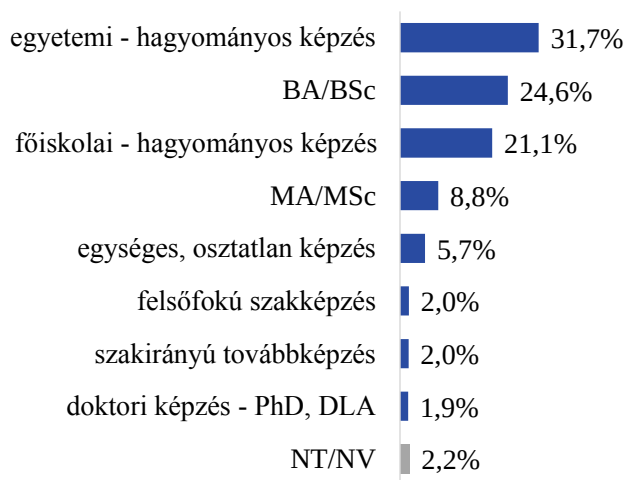
kar megnevezése	a megkérdezettek százalékában (n=8778)	képzési terület megnevezése	a megkérdezettek százalékában (n=8778)
Bölcsészettudományi Kar	23,0%	bölcsészettudomány	22,3%
Állam- és Jogtudományi Kar	13,9%	gazdaságtudományok	14,6%
Közgazdaságtudományi Kar	11,3%	jogi	13,0%
Pollack Mihály Műszaki Kar	11,2%	orvos- és egészségtudomány	11,7%
Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar	11,1%	társadalomtudomány	9,6%
Egészségtudományi Kar	11,0%	műszaki	7,6%
Természettudományi Kar	7,6%	természettudomány	4,4%
Illyés Gyula Kar	5,9%	pedagógusképzés	3,9%
Általános Orvostudományi Kar	3,2%	informatika	3,5%
Művészeti Kar	1,9%	művészet	1,9%
összesen	100,0%	sporttudomány	1,5%
		művészetközvetítés	0,1%
		nincs adat	6,1%
		összesen	100,0%

Forrás: saját szerkesztés

A 2007-2012-es időszakban végzett résztvevők 31,7%-a hagyományos egyetemi képzésen végzett. 24,6% a BA/BSc diplomával rendelkezőknek, míg 21,1% a hagyományos főiskolai

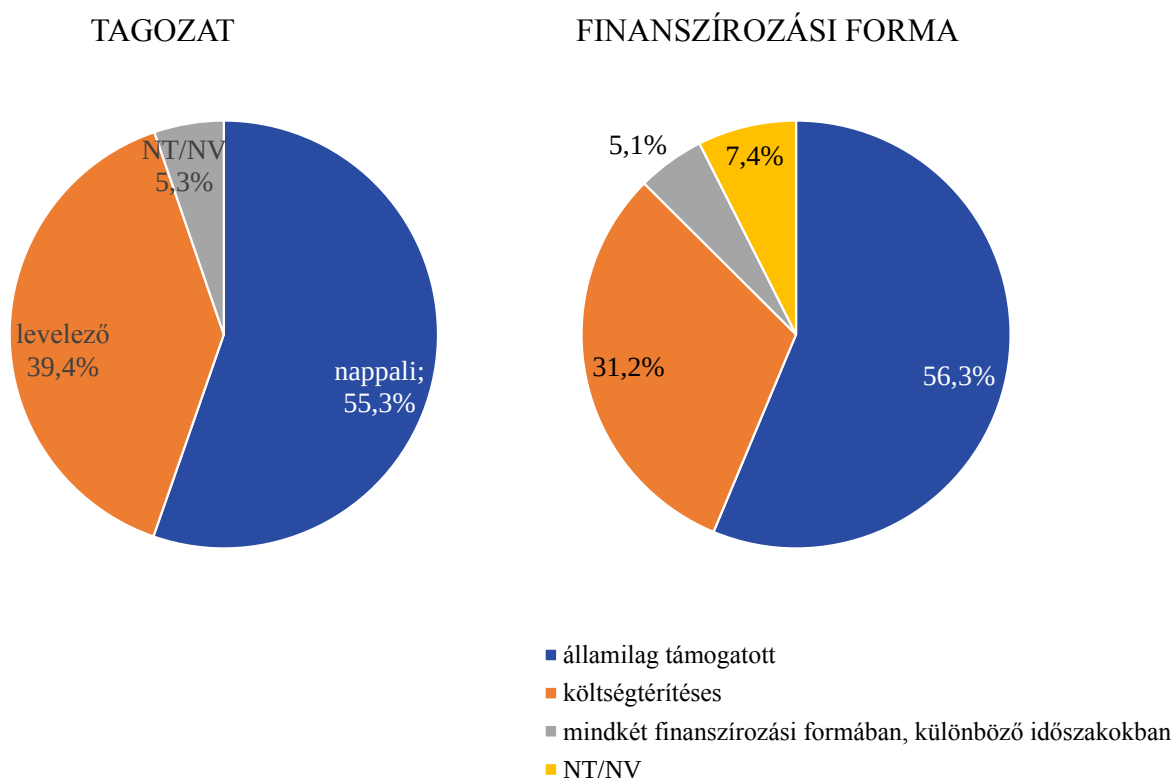
diplomával rendelkezőknek. MA/MSc diplomája 8,8%-nak, míg PhD, DLA oklevele 1,9%-nak van. (5. ábra).

5. ábra: A megkérdezésekben résztvevők képzési formában való részvételük szerinti megoszlása (n=8 778)

Forrás: saját szerkesztés

6. ábra: A megkérdezettek tagozat és finanszírozási forma szerinti megoszlása (n=8778)

Forrás: saját szerkesztés

A kutatás során a résztvevőktől az elvégzett tanulmányok tagozatát és finanszírozási formáját is megkérdezték (6. ábra).

A tagozat esetében az látható, hogy a nappali tagozaton végzetek magasabb arányban vannak (55,3%) a megkérdezettek között, mint, akik levelezőn jutottak el a diplomaszerzésig (37,4%). A megkérdezettek 5,3%-ában nem volt értékelhető válasz.

A finanszírozási formát tekintve: a válaszadók 56,3%-a államilag támogatott képzésen vett részt, 31,2% költségtérítésesen. 5,1% nyilatkozott úgy, hogy mindkét finanszírozási formában részt vett, különböző időszakokban. Az összes megkérdezett 7,4%-a esetén nem volt értékelhető válasz.

A MUNKAVÁLLALÁST, A TOVÁBBTANULÁST ÉS A MOBILITÁST ÉRINTŐ NEMI KÜLÖNBSÉGEK BEMUTATÁSA

A Pécsi Tudományegyetemen zajló Diplomás Pályakövető Rendszer által szervezett vizsgálatok több témakört is érintenek (*Kuráth és mtsai 2013*):

1. alapadatok, a minta összetétele
2. kapcsolódás az intézményhez, egyetemi tanulmányok
3. az intézmény megítélése, hírneve
4. alumni rendszer
5. nemzetközi tapasztalatok
6. a végzetek munkaerő-piaci státuszára vonatkozó információk
7. munkahelyi elégedettség és kompetenciák

Jelen tanulmány arra tér ki, hogy milyen különbségek lelhetőek fel a Pécsi Tudományegyetemen végzetek körében a munkavállalást, a továbbtanulási hajlandóságot és a nemzetközi mobilitást tekintve, azonban fontos, hogy a nemek különböző attitűdjeinek bemutatása során kizárólag a statisztikailag is igazolható különbségek szerepelnek az elemzésben.

A munkavállalási attitűdök vizsgálata fontos, hiszen a munkaerő-piac keresleti oldalán álló vállalatok – akár a felsőoktatási intézményekkel együttműködve – már a végzés előtt megcélazzák a hallgatókat állásajánlataikkal. Az is belátható, hogy a vállalati szektornak a felsőoktatási piacon egyre fontosabb szerepe van. Ezért fontos, hogy minél mélyrehatóbban megismerjük a hallgatók és a végzetek munkavállalással kapcsolatos gondolkodásmódját és magatartását.

A végzetek körében a továbbtanulással kapcsolatos beállítódás nemi különbségeit azért fontos vizsgálni, mert a férfiak és a nők életszervezésében mutatkozó különbségekre is rá lehet ezzel mutatni, valamint arra, hogy vannak-e abban az értelemben különbségek, hogy ki milyen stratégiát alkalmaz az egyetemen elvégzése után.

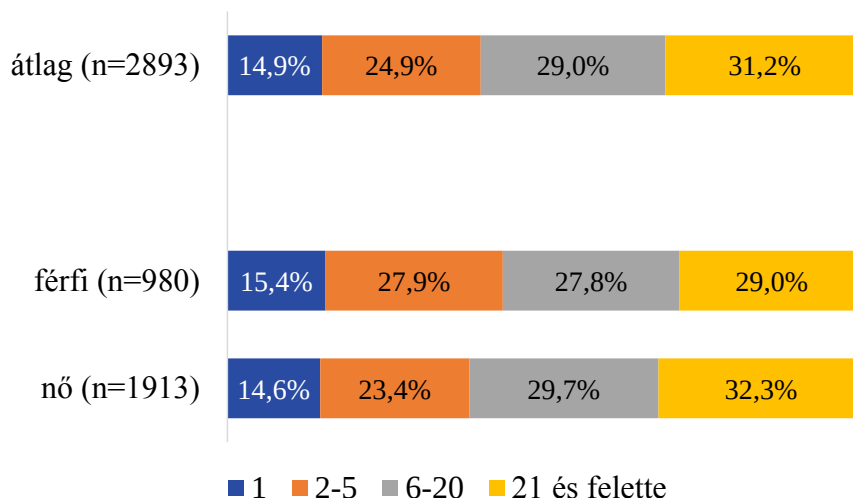
A külföldre irányuló mobilitás témaköre kapcsolódik ehhez, vagyis annak a vizsgálata, hogy melyik nem képviselői számítanak nyitottabbnak abból a szempontból, hogy tanulás céljából külföldre költözzenek jelenlegi lakóhelyükről.

A munkavállalási attitűdök nemi különbségeinek bemutatása

A férfiak munkakeresés során átlagosan 28 munkáltatónál próbálkoztak, míg a nők ennél többen, átlagosan 29,2-nél. A nők esetében az átlagoshoz képest magasabb arányban vannak

azok, akik legalább 21 munkáltatónál próbálkoztak (7. ábra). A férfiak esetében az átlagoshoz képest a 2-5 munkáltatónál próbálkozók vannak magasabb arányban.

7. ábra: Munkakeresés – „A munkakeresés során összesen kb. hány munkáltatónál próbálkozott állásért?”

Forrás: saját szerkesztés

A legjellemzőbb módok a munkakeresésre: az álláshirdetésre való jelentkezés, az egyéb személyes ismeretség, valamint közvetlenül a munkáltatónál való jelentkezés. A férfiak esetében az átlagosnál magasabb arányban vannak azok, akik egyéb személyes ismeretség révén tettek szert munkájukra, ám ez a különbség elenyésző (2. táblázat).

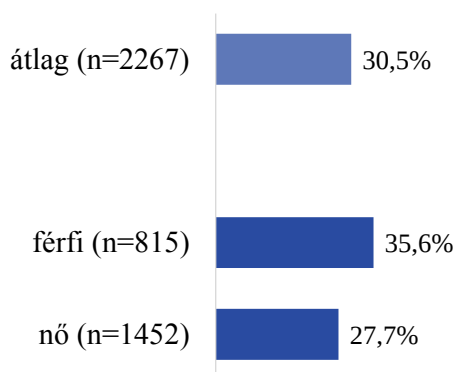
2. táblázat: Munkakeresés elsődleges módja – „Hogyan jutott az abszolutórium utáni első munkájához?”

	álláshirdetésre jelentkezett	munkáltatónál jelentkezett, pl. elküldte önéletrajzát	intézményi karrieriroda, állásbörze révén	vállalkozóként, önfoglalkozta- tóként kezdte	gyakorlati helyén alkalmazták	tanári ajánlás révén	korábbi munkakapcsolat révén	egyéb személyes ismeretség révén	egyéb módon
átlag (n=2432)	36,6%	19,4%	1,5%	0,9%	7,2%	2,2%	4,2%	24,2%	3,7%
férfi (n=843)	35,6%	17,6%	2,4%	0,9%	6,2%	3,1%	4,2%	25,9%	4,3%
nő (n=1589)	37,1%	20,4%	1,0%	0,9%	7,8%	1,7%	4,3%	23,3%	3,5%

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek nagyjából 30%-a nyilatkozott úgy, hogy kilépett a munkaerőpiacra diploma nélkül abszolutóriummal. Ez az arány a férfiak esetében magasabb, míg a nők esetében alacsonyabb (8. ábra).

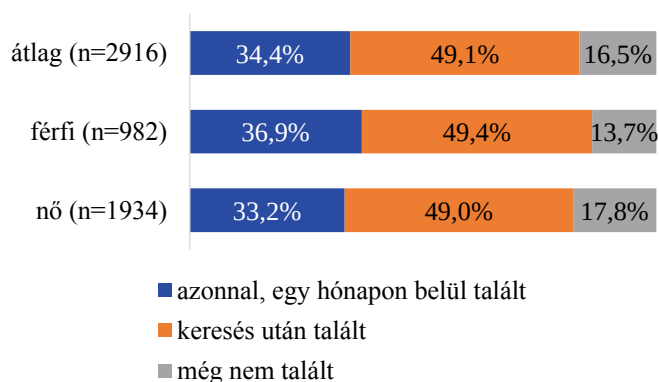
8. ábra: Munkaerő-piacra való kilépés – „Kilépett-e a munkaerőpiacra diploma nélkül, csak abszolutóriummal?”

Forrás: saját szerkesztés

A legjellemzőbb, hogy az abszolutórium megszerzése után a válaszadók keresés után találtak munkát – nagyjából a megkérdezettek fele nyilatkozott így. A férfiak esetében az átlagoshoz képest magasabb azok aránya, akik azonnal, egy hónapon belül találtak maguknak munkát. A nők körében az átlagosnál magasabb arányban vannak azok a válaszadók, akik még a megkérdezés időpontjára sem találtak maguknak munkát (9. ábra).

9. ábra: Munkaerő-piacra való kilépés ideje – „Az abszolutórium megszerzése után talált-e munkát?”

Forrás: saját szerkesztés

A Diplomás Pályakövető Rendszer jelen megkérdezéseinek résztvevői nagy része – közel 80%-a – alkalmazotti viszonyban van. A férfiak körében magasabb az alkalmazottak aránya az átlagoshoz képest, míg a nők körében a háztartásbeliek és a GYES-en, GYED-en lévők vannak magasabb arányban jelen az átlagosnál (3. táblázat).

A munkanélküliek aránya a nők körében valamivel magasabb, mint a férfiak esetében, de ez a különbség túlságosan kicsi ahhoz, hogy messzemenő következtetéseket lehessen levonni belőle. Ehhez kapcsolódik az is, hogy a nők körében magasabb arányban vannak azok, akik még nem találtak állást végzés után (9. ábra), továbbá, azok is, akiknek nincs másodállásuk (10. ábra).

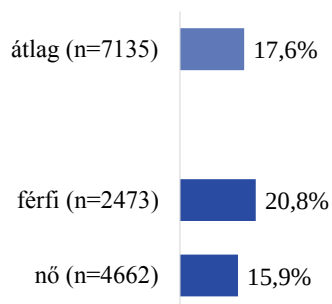
3. táblázat: Munkaerő-piaci státusz – „Mi az Ön jelenlegi fő munkaerő-piaci státusza?”

	alkalmazott	önfoglalkoztató, önálló vállalkozó, szellemi szabadfoglalkozású	vállalkozó	munkanélküli	nappali tagozaton tanuló diák	GYES-en, GYED- en (GYET-en) van	háztartásbeli, egyéb inaktív (eltartott)
átlag (n=8502)	76,9%	1,9%	2,0%	7,7%	6,0%	4,4%	1,1%
férfi (n=2858)	79,1%	2,7%	3,5%	7,3%	6,3%	0,2%	0,9%
nő (n=5644)	75,7%	1,5%	1,2%	7,9%	5,9%	6,6%	1,3%

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek 17,6%-ának van másodállása; a férfiak körében ez az arány magasabb, mint a nők esetében (10. ábra).

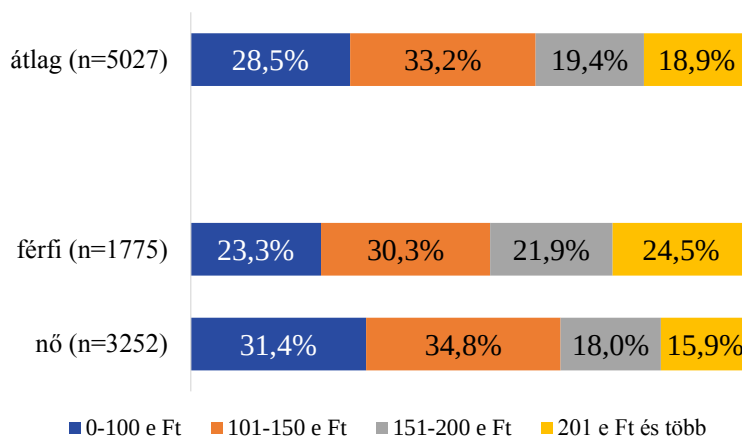
10. ábra: Mellékállás, másodállás megléte – „Van-e Önnek mellékállása, másodállása?”

Forrás: saját szerkesztés

A férfiak átlagos nettó keresete 182 240 Ft (n=1775 fő), míg a nők esetében ez az összeg 155 776 Ft (n=3252 fő).

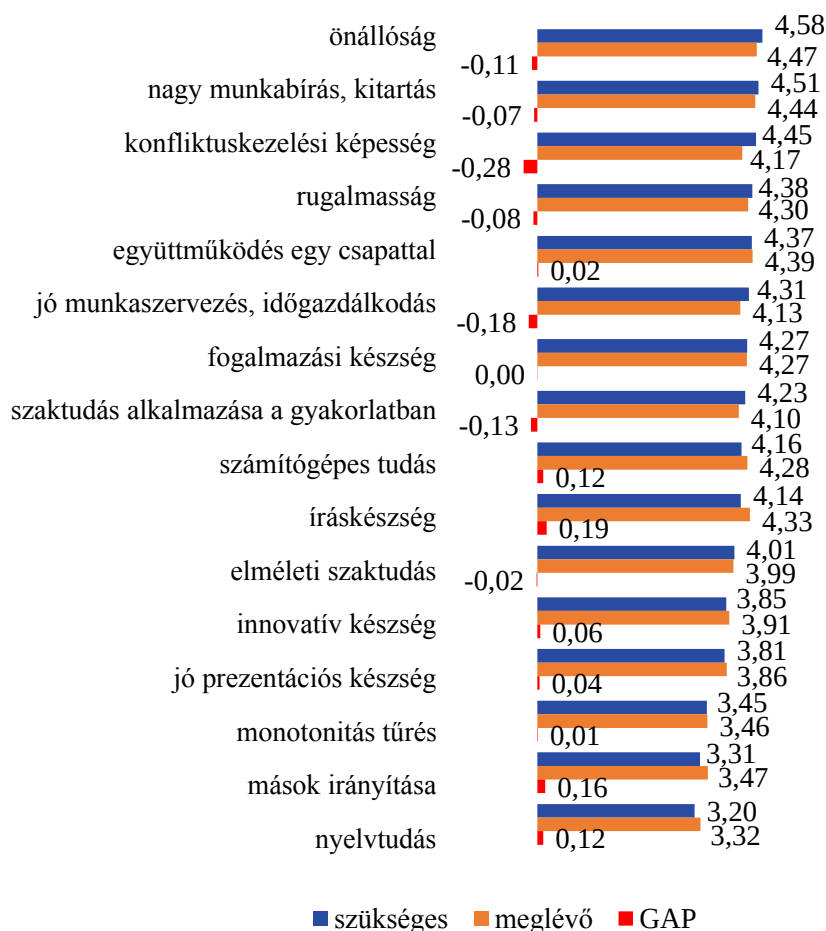
A férfiak körében magasabb arányban vannak a legalább nettó 150 ezer forintot keresők, míg a nők esetében a legfeljebb nettó 150 ezer forintot keresők vannak az átlagoshoz képest magasabb arányban (11. ábra).

11. ábra: A végzettség keresete – „Mennyi a teljes nettó keresete?”

Forrás: saját szerkesztés

A vizsgálat arra is kitért, hogy a válaszadók mennyire elégedettek a főállású munkájukkal különböző szempontokból. Az eredmények azt mutatják, hogy a vizsgált szempontok esetén a férfiak elégedettebbek a munkájukkal, mint a nők. Ezek a szempontok a következők: szakmai előmenetel, presztízs, jövedelem, személyi körülmények, tárgyi körülmények és összességében a munkával való elégedettség.

12. ábra: A munkával kapcsolatos kompetenciák értékelése (szükségesség – $n=8\,514$; meglét – $n=2\,501$) – GAP-elemzés – „Kérjük, értékelje, hogy jelenlegi/legutóbbi munkájához mennyire szükségesek az alábbi kompetenciák, valamint hogy Ön milyen mértékben rendelkezik velük!”

Forrás: saját szerkesztés

A munkához szükséges kompetenciák értékelése (12. ábra) lehetővé tette a GAP-elemzés elvégzését. Ennek lényege a munkával kapcsolatos kompetenciák szükségességének és meglétének értékelése során kapott válaszok átlagának összehasonlítása. Abban az esetben, ha a szükségesség átlaga magasabb, mint a kompetencia meglétének átlaga, akkor az adott kompetenciát szükségesebbnek tartják a válaszadók, mint amennyire úgy érzik, hogy rendelkeznek azzal. Ez azt jelenti, hogy ezek azok a kompetenciák, melyek esetén a válaszadók szerint javulniuk kellene.

A válaszadók szerint a leginkább szükséges kompetenciák: önállóság, nagy munkabírási, kitartás, konfliktuskezelési képesség, rugalmasság, együttműködés egy csapattal. A legkevésbé szükséges kompetenciák: nyelvtudás, mások irányítása, monotonitástűrő.

A leginkább meglévő kompetenciák: önállóság, nagy munkabírási, kitartás, együttműködés egy csapattal. A legkevésbé meglévő kompetenciák: mások irányítása, monotonitástűrő, nyelvtudás.

A GAP-elemzés alapján a következő kompetenciák azok, amelyek esetében a legnagyobb hiányosságok vannak, vagyis a legnagyobb a különbség a szükségesség javára: önállóság, szaktudás alkalmazása a gyakorlatban, jó munkaszervezés, időgazdálkodás, konfliktuskezelési képesség.

A munkával kapcsolatos kompetenciák esetén is a vizsgálat fókuszába került, hogy milyen statisztikailag is igazolható különbségek lehettek fel a kompetenciák munkához való szükségessége terén az egyes nemeket tekintve. Az eredmények azt mutatják, hogy a férfiak szükségesebbnek ítélik meg mások irányítását (4. táblázat).

A nők – a férfiakhoz képest – szükségesebbnek vélték az íráskészséget, a konfliktuskezelési készséget, a nagy munkabírási, a csapattal való együttműködést, az elméleti szaktudást, a rugalmasságot, a fogalmazási készséget, a jó prezentációs készséget, a munkaszervezést, időgazdálkodást és az önállóságot (4. táblázat).

4. táblázat: Nemi különbségek a munkával kapcsolatos kompetenciák értékelése terén – kompetenciák szükségességének értékeléseinek átlaga

munkához szükséges kompetenciák	átlag (n=8504)	férfi (n=2612)	nő (n=5892)
íráskészség	4,14	3,97	4,22
konfliktuskezelési képesség	4,46	4,29	4,53
nagy munkabírási, kitartás	4,51	4,42	4,54
együttműködés egy csapattal	4,38	4,30	4,42
elméleti szaktudás	4,01	3,95	4,03
mások irányítása	3,31	3,39	3,28
rugalmasság	4,38	4,31	4,41
fogalmazási készség	4,27	4,13	4,33
jó prezentációs készség	3,81	3,76	3,84
jó munkaszervezés, időgazdálkodás	4,31	4,23	4,35
önállóság	4,59	4,50	4,63

Forrás: saját szerkesztés

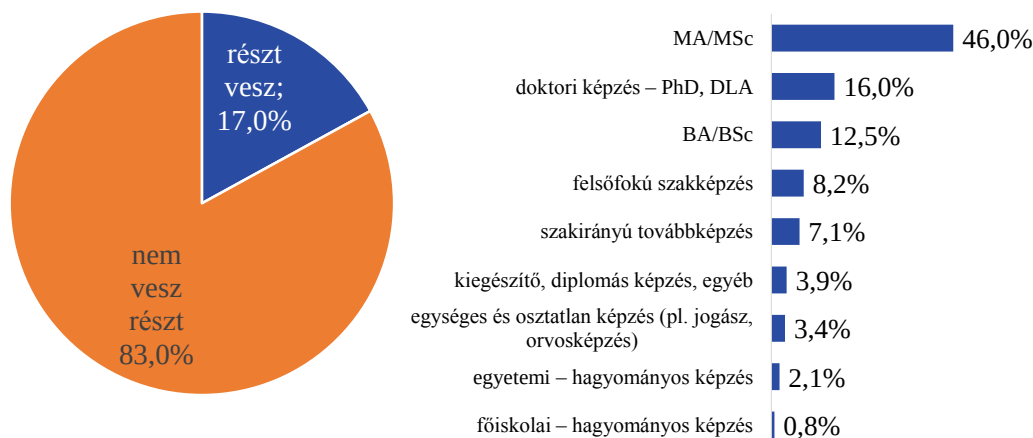
A továbbtanulási attitűdök nemi különbségei

A megkérdezésben résztvevő végzettek 17%-a nyilatkozta azt, hogy jelenleg is részt vesz valamilyen felsőfokú képzésben. Közülük közel a megkérdezettek fele mesterképzésben vesz részt. A felsőoktatási tanulmányokban a megkérdezés időpontjában is részt vevők 16%-a doktori képzésen tanul, 12,5%-a pedig alapképzésen. Legalacsonyabb arányban közülük hagyományos főiskolai, illetve egyetemi képzésen vesznek részt (13. ábra).

A demográfiai különbségek vizsgálata ebben az esetben azt mutatja, hogy a nők magasabb arányban vesznek részt az átlagoshoz képest mesterképzésben, felsőfokú szakképzésben és

szakirányú továbbképzésben. A férfiak az átlagoshoz képest magasabb arányban vesznek részt doktori képzésben.

13. ábra: Részvétel felsőoktatási tanulmányokban – „Részt vesz-e jelenleg felsőfokú képzésben?”; „Ezt milyen szintű képzésben végzi?”

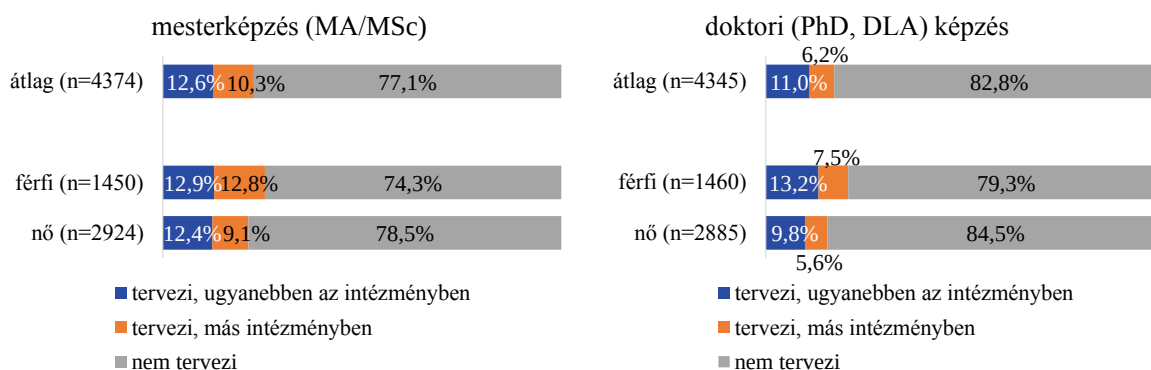

Forrás: saját szerkesztés

A jövőben a Pécsi Tudományegyetemen végzettek 12,6%-a tervezi ugyanazon intézményben mesterképzés elvégzését, 10,3% más intézményben tervezi ezt. 77% nem gondolkozik ezen. A férfiak körében az átlagoshoz képest magasabb arányban vannak azok, akik más intézményben tervezik a mesterképzés elvégzését.

A megkérdezettek 11%-a tervezi, hogy a PTE-n doktori képzésen továbbtanul, míg 6,2% más intézményben kíván ilyen képzésen továbbtanulni. 83%-nyian nem tervezik, hogy doktori képzésen tanulnának tovább. A férfiak körében az átlagoshoz képest magasabb arányban vannak azok, akik a PTE-n doktori tanulmányokat folytatnának a jövőben (14. ábra).

14. ábra: Mester- és doktori képzésben való részvétel jövőbeli tervezésének demográfiai háttérelmzése – „Tervez-e (további) részvételt MA/MSc képzésben?”; „Tervez-e (további) részvételt doktori (PhD, DLA) képzésben?”

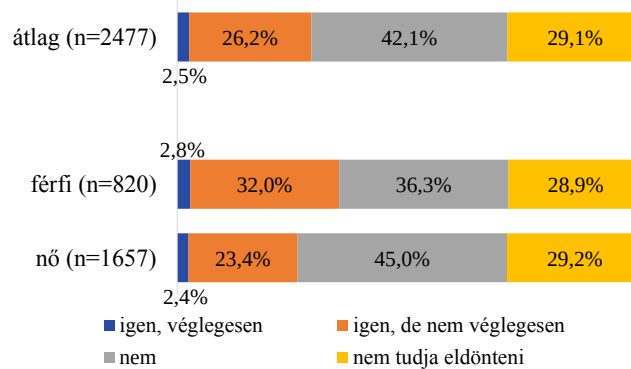
Forrás: saját szerkesztés

A külföldre irányuló mobilitási attitűdök nemi különbségei

Alacsony azoknak az aránya (2,5%), akik véglegesen külföldi munkavállalást terveznek. A megkérdezettek 42%-a nem tervez külföldi munkavállalást a jövőben. A nők körében az

átlagnál magasabb, míg a férfiak körében az átlagosnál alacsonyabb azok aránya, akik nem tervezik ezt. 29%-nyian jelölték azt a lehetőséget, hogy nem tudják eldönteni; ennek tekintetében nincs különösebb különbség a nemek válaszai között. 26% azok aránya, akik tervezik, de nem véglegesen a külföldi munkavállalást. A férfiak esetében az átlagos feletti, míg a nők esetében az átlagos alatti ez az arány (15. ábra).

15. ábra: Külföldi munkavállalás tervezése – „Tervez-e (további) külföldi munkavállalást az elkövetkező 5 évben?”

Forrás: saját szerkesztés

ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA, AZ EREDMÉNYEK HASZNOSÍTHATÓSÁGA

A főbb eredmények rövid összefoglalója lehetőséget teremt következtetések megfogalmazására, valamint ehhez kapcsolódóan a vizsgált témakörök eredményeihez társított hasznosíthatóság irányvonalainak bemutatására.

Az eredmények összefoglalása

A munkavállalás szempontjából az eredmények azt mutatják, hogy a férfiak valamivel kevesebb munkáltatónál próbálkoztak munkakeresés során, továbbá az ő esetükben jellemzőbb, hogy személyes ismertség alapján találtak munkát. A nők körében ezzel szemben a férfiaknál magasabb arányban vannak az álláshirdetésre, valamint a közvetlenül a munkáltatónál jelentkezők. Az említett nemi különbségek nagyon alacsonyak. A megkérdezettek kb. 30%-a lépett ki diploma nélkül (abszolutóriummal) a munkaerőpiacra, a férfiak körében ez az arány magasabb: 35%. Leginkább az jellemző, hogy keresés után találtak munkát. A férfiakra a nőkhez képest jellemzőbb, hogy azonnal találtak munkát végzés után. A nőkre a férfiakhoz képest jellemzőbb, hogy még a megkérdezés időpontjában sem jutottak munkához. A megkérdezettek leginkább alkalmazotti viszonyban vannak; a férfiak a nőkhez képest magasabb arányban vannak ilyen viszonyban. A válaszadók 17%-a jelölte azt a lehetőséget, hogy van másodállása, ez az arány a férfiak esetében még magasabb. A munkához kapcsolódó kompetenciák között inkább a férfiak szerint szükséges az innovációs készség, a nyelvtudás és mások irányításának képessége, míg inkább a nők szerint szükséges az íráskészség, a konfliktuskezelési készség, a nagy munkabírás, a szaktudás gyakorlati alkalmazása, a csapattal való együttműködés, az elméleti szaktudás, a rugalmasság, a fogalmazási készség, a számítógép ismerete, a jó prezentációs készség, a munkaszervezés, időgazdálkodás és a monotonitástűrés.

A továbbtanulás szempontjából hangsúlyozandó eredmény, miszerint a megkérdezettek 17%-a vett részt a megkérdezésének időpontjában valamilyen jellegű felsőfokú képzésben. Köreikben leginkább jellemző a mesterképzésben való részvétel (46%-os aránnyal), de a doktori képzés is 10% feletti részesedést ért el: 16%-ot. A felsőfokú képzésben való részvétel jövőbeli tervezése terén a férfiak esetében magasabb azok aránya, akik mester- vagy doktori képzésben részt kívánnak venni.

A külföldre irányuló mobilitáshoz kapcsolódóan legmagasabb arányban azok a végzettek vannak, akik nem terveznek külföldi munkavállalást a jövőben. Magas azok aránya, akik nem tudják ezt eldönteni: közel egyharmadnyian vannak. A férfiak körében magasabb azok aránya, akik terveznek külföldi munkavállalást, de nem véglegesen, míg a nők körében azok vannak magasabb arányban jelen, akik egyáltalán nem terveznek ilyet.

Következtetések levonása, az eredmények hasznosíthatósága

A tanulmányban bemutatott eredmények nagyon jó kiindulópontot szolgáltathatnak többek között ahhoz, hogy az egyetem milyen képzéseket kínáljon, milyen kiegészítő szolgáltatások jelenjenek meg számukra, továbbá, hogy hogyan kommunikáljanak ezzel a fontos célcsoporttal.

A munkavállalás terén ez abban jelenhet meg, hogy az egyetemi képzések kialakításával segítik a diplomát szerzők elhelyezkedést, továbbá olyan céges együttműködéseket építenek ki, melyek a képzés ideje alatt is a hallgatók előnyére válhatnak (pl.: gyakorlati hely biztosítása által). A végzettek munkavállalással kapcsolatos attitűdjeinek megismerése abban is segítséget nyújthat a felsőoktatás szereplőinek, hogy a képzési kínálatot olyanná alakítsák, melyek révén még inkább a vállaltok elvárásaihoz, igényeihez tudják igazítani a tudásanyagot. Ahogy Kuráth és mtsa (2013) az általuk kidolgozott PTE Karrierpiramissal is szemléltették, a kompetenciafejlesztés elengedhetetlen ahhoz, hogy a végzettek még könnyebben megtalálják helyüket a munkaerő-piacon. Eredményeink is azt mutatják, hogy sok vizsgált kompetencia esetén érzik úgy a válaszadók, hogy nem olyan szintű az azzal kapcsolatos tudásuk, mint amilyenre szükségük lenne a helytálláshoz (14. ábra).

A továbbtanulás szempontjából is kardinális kérdés a felsőoktatási és a vállalati szektor együttműködése és annak elősegítése, hiszen a végzettek megfelelő továbbtanulási stratégiájának kialakítása attól is függ, hogy a felsőoktatási intézmény, illetve a munkáltatók milyen mértékű rugalmasságra hajlandóak. A felsőoktatási szektor szereplőjének célja, hogy a végzett diplomás valamikor később újból hallgatóként térjen vissza az alma materbe, vagyis fontos a továbbtanulás ösztönzése. Ennek fontosságát támasztja az is alá, hogy doktori képzésben hazánkban a 2000-es évek elején jóval alacsonyabb arányban vettek részt, mint az EU tagországokban átlagosan (*Fináncz 2008, idézi: EUROSTAT 2003*).

A külföldre irányuló mobilitás ismerete a felsőoktatásban tanulók körében a gazdaság több szereplőjének is fontos (pl.: kormány, vállalatok, felsőoktatási intézmények stb.). A hazánkban történő munkavállalás, továbbtanulás és életvitel szempontjából fontos, hogy melyek azok a demográfiai csoportok, akik az átlagosnál magasabb arányban tervezik azt, hogy külföldön vállalnának munkát a jövőben.

IRODALOMJEGYZÉK

- A Pécsi Tudományegyetem Diplomás Pályakövető Rendszerének honlapja.* Forrás: <http://alumni.pte.hu/palyakovetes-dpr> – letöltés: 2014. 01. 03.
- Alreck, Pamela – Settle, Robert B. (2002): *Gender effects on Internet, catalogue and store shopping.* In: *Journal of Database Marketing* Vol. 9, 2, pp. 150–162.
- Fináncz J. (2008): *Tudományos utánpótlásképzés Európában és Magyarországon: A doktori képzésben résztvevők helyzete.* Forrás: <http://ganymedes.lib.unideb.hu:8080/dea/bitstream/2437/84204/5/ertekezes.pdf> – letöltés: 2014. 01. 05.
- Kuráth G. – Héráné Tóth A. (2013): *PTE Karrierpiramis.* Forrás: http://alumni.pte.hu/userfiles/Karrierpiramis_honlapra.pdf – letöltés: 2014. 01. 06.
- Kuráth G. – Kovács Á. – Héráné Tóth A. – Sipos N. (2013): *Diplomás Pályakövető Rendszer 2013-as pályakövetési vizsgálat a Pécsi Tudományegyetemen.* Forrás: http://alumni.pte.hu/userfiles/lapozos/dpr_vegzettek_pte_2013/files/tanulmany_dpr_pte_vegzettek_fuzet_vegleges_2013.pdf – letöltés: 2014. 01. 02.
- Németh P. – Jakopánecz E. – Törőcsik M. (2013): *Gender attitudes about traditional and renewable energy resources.* In: *FIKUSZ '13 Symposium for Young Researchers – Proceedings*, Budapest 15th Nov, 2013.
- Németh P. – Jakopánecz E. (2014): *Life organization of men.* In: *International Journal of Business and Management* Vol. II (1).
- Yang, Bijou – Lester, David (2005): *Gender differences in e-commerce.* In: *Applied Economics*, 37, pp. 2 077–2 089.

A PTE KTK¹¹ VÉGZETTJEINEK KOMPETENCIAVIZSGÁLATA REGIONÁLIS SZEMPONTBÓL¹²

THE ANALYSIS OF PTE KTK GRADUATES' COMPETENCIES FROM REGIONAL ASPECTS

¹Balogh Gábor – ²Farkas Ferencné

¹PhD-hallgató, egyetemi tanársegéd, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar,
7622 Pécs, Rákóczi út 80., Tel.: +3672501599/23275, E-mail: baloghg@ktk.pte.hu

²CSc, egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, 7622 Pécs,
Rákóczi út 80., Tel.: +3672501599/23275, E-mail: farkasne@ktk.pte.hu

ABSZTRAKT

A tehetséges szakemberek hiánya egyre nagyobb gondot okoz Magyarország egyes régióiban. A kvalifikált szakemberek iránti kereslet egyre növekszik, míg a tehetségek kínálata nem bővül kellő mértékben. Ez a jelenség ördögi körforgást is elindíthat a régiókban, ha nincsenek megfelelő munkahelyek, ahol el tudnának helyezkedni a tehetségek és így ők sem tudnak újabb állásokat teremteni a későbbiekben és ez a kör tovább folytatódik. A felsőoktatás összekötő szerepet tölt be a hallgatók és szervezetek között. A hatékony érvényesülés kialakításában, kompetenciák fejlesztésében kulcsfontosságú a visszajelzés a felsőoktatás számára. Ahhoz, hogy a hallgatóknak megfelelő életpálya- és karrier-tanácsadást tudjon végezni a PTE KTK, megfelelő visszacsatolásra van szüksége arról, hogy a friss diplomások hogyan felelnek meg a munkaerő-piaci követelményeknek, mely kompetenciáikat ismerik el a munkáltatók, és miben fedezhetők fel hiányosságok, fejlesztendő területek (kompetenciadeficit), ill. ennek milyen területi sajátosságai vannak.

A PTE Diplomás Pályakövető Rendszerének (DPR) adatbázisa alapján megvizsgáljuk, hogy hol és hogyan érvényesülnek a végzettek kompetenciái, mely régiókban koncentrálódik a magasabb szintű készségekkel rendelkező fiatal munkaerő. Az egyes kompetenciákat faktoranalízissel, a friss diplomásokat klaszteranalízissel elemeztük és hipotéziseink tesztelésére többváltozós statisztikai módszereket alkalmaztunk SPSS-ben (varianciaanalízis, keresztábra-elemzés). A klaszteranalízissel az elvárásokhoz leginkább illeszkedők

¹¹ PTE KTK = Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar (University of Pécs, Faculty of Business and Economics)

¹² Balogh Gábor publikációt megalapozó kutatása a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

(tehetségesek) és kevésbé illeszkedők (átlagosak) homogén csoportjait választottuk szét a szükséges és meglévő kompetenciák alapján, és ennek térbeli sajátosságait tovább vizsgáltuk.

BEVEZETÉS

A tanulmányban a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar (PTE KTK) végzett hallgatóinak kompetenciáit vizsgáltuk meg.

A területi sajátosságokat fókuszba állítva olyan kulcskérdésekre kerestük a válaszokat, amelyek jó alapot adnak arra, hogy a hallgatókat tudatosan készíthesse fel a felsőoktatási intézmény a későbbi munkaerő-piaci érvényesülésre.

A Diplomás Pályakövető Rendszer által szolgáltatott adatokat számos leíró és többváltozós statisztikai módszer alapján strukturáltuk. Ennek során kiszűrtük azokat a releváns szempontokat, amelyek befolyásolják a hallgatók sikerességét a munkaerő-piacon és a regionális versenyképességre is hatással vannak. Meghatározott készségeket tudnak ugyanis felhasználni a végzettek például Baranya megyében és más kompetenciakészlettel lehet érvényesülni Pest megyében. Az eredményeink alapján a PTE KTK végzettjeinek készségeit, képességeit, kompetenciadeficitjét, túlképzést, ezek regionális szempontjait és a fejlesztési módszerek közül a coaching stílusú segítő eljárást érintjük. A felmérés során a következő hipotéziseket (H) állítottuk fel, amelyeket számos statisztikai módszerrel teszteltünk:

H₁: A PTE KTK végzettjeinek havi nettó kereseteiben szignifikáns különbségek vannak a munkahelyük régiója szerint. (Vizsgálati módszer: varianciaanalízis, ANOVA, F-próba.)

H₂: Településtípusonként (pl. város, község) is szignifikáns különbségeket lehet azonosítani a havi nettó keresetek tekintetében. (Vizsgálati módszer: varianciaanalízis, ANOVA, F-próba.)

H₃: Akiknek a szükséges és meglévő kompetenciái egyaránt magas szintűek, elsősorban a versenyszférában dolgoznak. (Módszertan: faktoranalízissel a változók számának csökkentése, majd klaszteranalízissel homogén csoportok kialakítása a végzettek körében, ezt követően keresztábra-elemzés, és tesztelés a Pearson-féle χ^2 módszerrel.)

H₄: Az idő során tapasztalható a klaszterek (elvárásokhoz kevésbé illeszkedők és jól illeszkedők) közötti átmozgások lehetősége, azaz kimutatható a dinamika és fejlődés. (Módszertan: az előzőekben létrehozott klaszterek tesztelése keresztábra-elemzéssel.)

H₅: A külföldön dolgozók elégedettek a szakmai előmenetelükkel, a társadalmi megbecsüléssel, a presztízsükkel, a jövedelmi helyzetükkel (Módszertan: keresztábra-elemzéssel vetettük össze a fenti ismérveket, és a Pearson-féle χ^2 teszttel azonosítottuk a kapcsolatokat.)

Jelen kutatásunk a PTE KTK végzettjeire vonatkozóan hiánypótló, hiszen a volt pécsi közgazdász hallgatók regionális szempontú vizsgálata marginális területnek számít a kutatásokban. Korábbi kutatásainkat (*Farkasné et al. 2010, 2011, 2012, 2013*) a szakmai gyakorlat során azonosított erősségekre és gyengeségekre fókuszáltuk (a hallgatók kompetenciáira vonatkozóan), hiszen a gyakornoki munka során lehetőségünk van szervezett formában hallgatói önértékelések és munkáltatói visszajelzések begyűjtésére. A Diplomás Pályakövető Rendszerre (DPR) alapozott kutatásunkkal ezeket a tapasztalatokat egészítjük ki.

AZ EGYÉNI KOMPETENCIÁK ÖSSZEFÜGGÉSEI A SZERVEZETI ELVÁRÁSOKKAL, FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEKKEL ÉS REGIONÁLIS SZEMPONTOKKAL

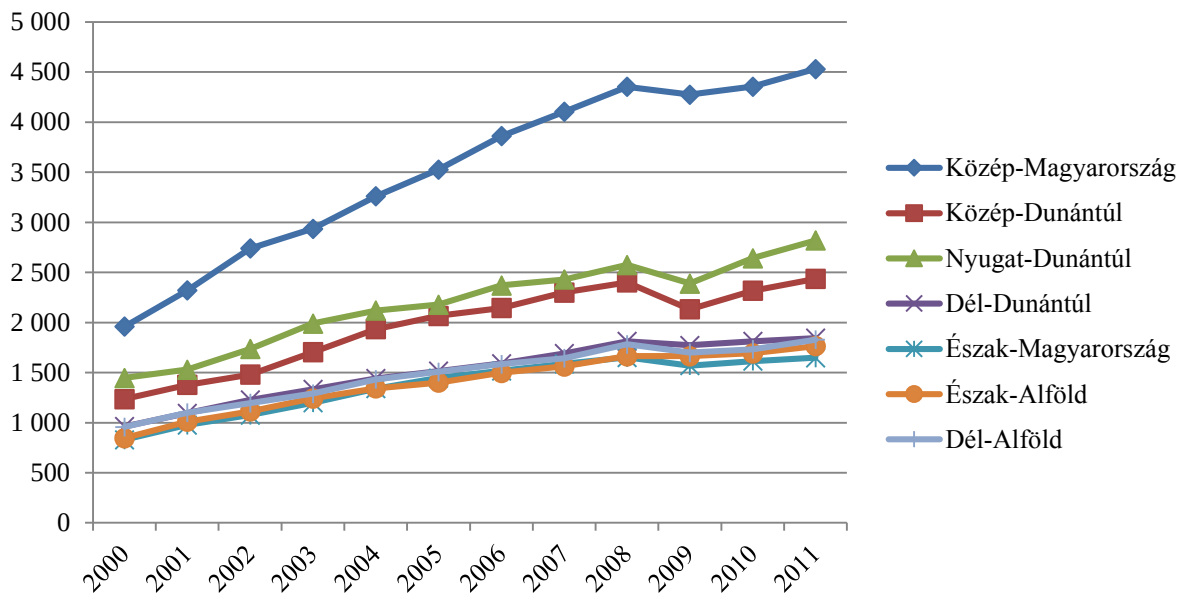
Az egyetemi hallgatóknak tudatosan kell alkalmazkodniuk a munkáltatói elvárásokhoz. Olyan kompetenciakészletet érdemes kialakítaniuk, amelyek megfelelnek a munkaerőpiac elvárásainak, azaz a szervezetek által megfogalmazott – munkakörönként változó kompetenciaprofilnak. *(Henczi – Zöllei 2007)* Mindehhez önmenedzselés, kompetenciafejlesztés, egyéni tanulási stratégiák és a karrierépítés tudatos alkalmazása szükségesek. A felsőoktatási intézmények felelőssége is, hogy segítsék a hallgatókat az önismeret fejlesztése, munkáltatói elvárások megismerése és én-márkájuk formálása tekintetében (self-branding). A hallgatók sokrétű tudással, kulturális háttérismerettel, készségekkel jelennek meg az egyes képzési szinteken, valamint más a tudásról alkotott képük is, ami újfajta oktatói szerepek és újfajta segítő eljárások alkalmazását kívánja meg. *(Kováts 2012)* Aki a legtudatosabban építi stratégiáját a munkaerőpiacon, fejleszti önmagát a visszajelzések mentén és az elvárások tekintetében, sikeres én-márkát tud kialakítani. Ennek előnye, hogy erősebb alkupozícióra tehet szert; például a kiválasztási folyamatban, amelynek során a felvétel esélyeit vagy akár a béralku kimenetelét is pozitív irányban tudja befolyásolni a munkára jelentkező fiatal diplomás. Ha igazán tehetséges, nem fog gondot okozni neki az sem, hogy ő választhatja meg, melyik vállalatnál szeretne dolgozni, milyen szakterületen kamatoztatja tudását, hiszen a legtehetségesebb munkavállalókért háborút vívnak a szervezetek. *(Farkasné – Balogh 2013)*

Fontos azt is látni, hogy a Magyarországon is érzékelhető nehéz világgazdasági és társadalmi helyzetben, a válság időszakában kell leginkább vigyázni a tehetségek azonosítására, fejlesztésére, motiválására és megőrzésére. *(Hewlett 2011)* Kezdve azzal, hogy „a költségvetési szigorítások során a felsőoktatásban tanulóknak országonként különböző, de egyre növekvő terheket kell vállalniuk. A megváltozott helyzet ellen az érintett fiatalok szinte mindenütt tiltakoznak, de a gazdasági-pénzügyi válság következtében tovább szűkülő költségvetési források nem teszik lehetővé a felsőoktatás korábbi szintű közösségi finanszírozását.” *(Berde 2013a, 46)* A következő években csökkenni fog a felsőoktatásban résztvevő hallgatók létszáma, ami azonban önmagában nem oldja meg a finanszírozási problémákat. *(Berde 2013b)* Az oktatói létszám változása még nem ilyen radikális, sok tényező hat a felsőoktatásban résztvevők számára, nemcsak a finanszírozás – amire utaltunk –, a többi tényező tárgyalásától most eltekintünk. A ma meglévő oktatói létszám még alkalmas a minőségi munka végzésére. Következésképpen néhány éven belül alacsonyabb lesz a felsőfokú végzettségűek aránya a fiatalok körében. *(Varga – Hermann 2012)* Ugyanakkor „a redisztributív módon integrált oktatásnak mind a minőségével, mind a hatékonyságával problémák vannak. Más oldalról viszont a piaci oktatásnak mindig polarizáló, egyenlőtlenségeket okozó hatása van.” *(Polónyi 2013, 45)* A csökkenő hallgatói létszámokkal eleve kisebb számosságú merítési bázisból tudnak a felsőoktatási intézmények tehetségeket kinevelni és a nem kellően motiváló környezet miatt egyre többen gondolkodnak azon is, hogy a diplomaszerzést követően külföldön vállalnak munkát. Ennek a veszélye, hogy két oldalról is elveszíthetjük a tehetségeinket: nem kerülnek be a felsőoktatási rendszerbe a finanszírozási problémák miatt,

másrészt, akik végeznek, azoknak a kompetenciái nem Magyarországon érvényesülnek és így a befektetett társadalmi tőke nem térül meg. (Varga 1998, Geréb 2008)

A regionális versenyképességet és az innovációs potenciált is elveszítheti egy régió, ha nem összpontosít tehetségei fejlesztésére és megőrzésére. Röviden megfogalmazva az emberi erőforrás és annak fejlesztése jelentős gazdasági tényező. (Krisztián 2013, Polónyi 2002) Az 1. ábra szemlélteti a Magyarország régióiban egy főre jutó bruttó hazai termék alakulását a 2000-es években.

1. ábra: Magyarországi régiók egy főre jutó bruttó hazai terméke 2000-2011 között (ezer Ft)

Forrás: saját szerkesztés KSH (2013a): Egy főre jutó bruttó hazai termék. Letöltve: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt014.html (2014. 01. 08.) alapján

Az 1. ábrán látható, hogy Közép-Magyarország rendelkezik a legkedvezőbb adatokkal, majd Nyugat-Dunántúl és Közép-Dunántúl következik. Dél-Dunántúl az alföldi régiókhoz és Észak-Magyarországhoz képest hasonló tendenciával írható le. A Dél-Dunántúl régióban meghatározó szerepe van Baranya megyének és Pécsnek, ahol nagymértékű leszakadás mutatható ki Pest megyéhez képest az életszínvonalat mérő indikátor (GDP/fő) értéke alapján. A két megye közötti különbség 2000-ben 20 ezer Ft volt, ugyanez 2011-ben már 567 ezer Ft. A korábban „kincses Baranyának” is nevezett mecseki régió, azaz Baranya megye volt az egyetlen olyan megye Magyarországon, amelynek egy főre jutó bruttó hazai terméke 2010-ről 2011-re csökkenést mutatott (1 794 millió Ft-ról 1 773 millió Ft-ra apadt).

A 21. században világszerte tapasztalható trend, hogy a tehetségállomány nem növekszik olyan ütemben, mint amilyen mértékben növekszik a tehetséges munkaerő iránti kereslet, így kialakul a (globális) tehetséghiány. (Szabó 2011) Ezt a helyzetet súlyosbítja, hogy a legtehetségesebbek sok esetben el is hagyják a kevésbé fejlett térségeket és a fejlettebb régiókban koncentrálnak: „mozgásuk a külföldi álláskeresés mellett a fejlettebb, prosperáló központok, nagyvárosi centrumok felé irányul.” (Bóta et al. 2012, 173) Ez vonatkozik a közép- és nyugat-magyarországi régiókra is. A képzett migrációnak többféle oka lehet, mint például a gazdasági, politikai, kulturális, családi, karriertényezők, valamint ezek változása (dinamikája) az életkor

előrehaladtával. (*Carr et al. 2005*) Ehhez kapcsolódik, hogy „a karriersikert nagyban meghatározza az egyén alkalmazkodó képessége, rugalmassága és mobilitási készsége, amire különösen napjaink bizonytalan gazdasági-társadalmi környezetében van nagy szükség.” (*Koncz 2013, 34.*) Vigyázni kell arra is, hogy *Fojtik és Lipinski (2013)* szerint a fiatalok fogékonyabbak a virtuális tartalmakra, így az internetnek és egyéb telekommunikációs eszközöknek a külföldi tanulást és munkavállalást ösztönöző hatása lehet, ha azok a friss diplomások virtuális kompetenciáit célozzák meg. „A jó tanulókat szinte lehetetlen idehaza tartani, [...] tisztában vannak azzal, hogy külföldön két kézzel kapnak utánuk – és rendszerint el is mennek.” (*Babos 2013, 2*)

A hallgatóknak minél több megkülönböztető tulajdonsággal kell felruházni magukat, hogy kitűnjenek a tömegből, hiszen „a mai munkaadók nem annyira ismereteket kérnek számon majdani alkalmazottaiktól, hanem a gyakorlatban is jól alkalmazható különféle kompetenciákat.” (*Mihály 2009, 63*) A szakmai kompetenciákon túl informális tanulás segítségével további kulturális ismereteket szerezhethet egy érdeklődő, nemcsak a saját szakmája iránt nyitott személyiségű diplomás. Ilyen ismeret és gondolkodásmód lehet a társadalmi felelősségvállalás is, valamint a fenntartható fejlődés és környezetért felelős szempontok elsajátítása is. Ennek kialakításában a felsőoktatási intézmények is meghatározó szerepet töltenek be, ezért fontos az, hogy a témával kapcsolatos tárgyakat hitelesen oktassák, hiszen a gyakran megnyilvánuló cinikus hallgatói attitűdök a nem megfelelő átadás miatt is kialakulhatnak. (*Kerekes, 2012*)

Bizonyos munkákat csak megfelelő önmarketinggel lehet megszerezni, azaz a módszeres és tudatos énmárka-építéssel és értékesítéssel javíthatnak a fiatal diplomások munkaerő-piaci helyzetükön. (*Szalai-Burszán 2010, Galli 2010*) Fontos az ideális szakmai énkép megteremtése, tartós fenntartása (a negatív tényezők szándékos kizárása) és a kifelé irányuló jó kommunikáció. A szituáció-, helyzet- és önelemzés (személyiség SWOT elemzés, versenytárs elemzés), önmarketing célok felállítása, célpiaci stratégia megalkotása (munkaerőpiac szegmentálása, információs rendszer kidolgozása, célpiac kiválasztása), pozicionálási terv, termékfejlesztési és bevezetési stratégia, árpolitikai döntések (saját fizetésbeli, továbbképzési, kitüntetésekkel kapcsolatos elvárásai), (kapcsolati háló), kommunikációs politika, értékelés és ellenőrzés számbavétele, stb. elengedhetetlen lépése a tudatos önmenedzselésnek. (*Sheperd 2005, Shuker 2010, Schawbel 2009*) Az önismeret fejlesztésekor a saját erősségek és gyengeségek feltérképezését kell elvégezni, és olyan alapvető kérdésekre kell válaszolni, mint például melyek az értékeim, melyek a céljaim, mi a küldetése, ki vagyok én? (*Smith, 2008, Mihalik 2011*) A karriercélok elérése érdekében a megfelelő megjelenés, nagyobb hatókörű ismertség kialakítása és médiában való megjelenés tudatos alkalmazása fontos részcélokat jeleníthet meg. (*Törőcsik 2013*) A fő cél, hogy a fiatal diplomások hiteles és vonzó „terméket” alakítsanak ki saját adottságaikból, kompetenciáikból építkezve, amelyet elismer a munkaerőpiac is. Az életstílusra edzés és a pozitív belső hang kialakítása a felsőoktatási intézmények feladata is és ezt a tevékenységet tudatosan vagy tudattalanul az egyetemi oktatók folyamatosan végzik is. (*Timár 2011*) Az a hallgató, aki egyetemi éve alatt több időt és erőfeszítést fejt ki, mint a többiek, a későbbiekben magasabb bérprémiumot fog elérni a munkaerőpiacon. Ehhez szükség van a munka iránti elköteleződésre és tudatosságra. Ezt bizonyítják korábbi DPR kutatásaink, amelyekben a PTE végzettjeinek

három klaszterét azonosítottuk (kiváló, átlagos és alacsony szintű kompetenciahasználók). Az egyes csoportok között szignifikáns kapcsolatot találtunk a bérek tekintetében. A különbségek magyarázó változói között szerepelt a munkaerőpiacon eltöltött idő (a végzést követően), valamint a munkaintenzitás, azaz a munkával eltöltött órák átlagos száma egy héten. (Sipos et al. 2013)

A korábbi DPR kutatások (Kuráth et al. 2012, 2013) és saját tapasztalataink alapján a PTE KTK-n végzett hallgatók többsége vagy a Dél-Dunántúl régióban (43%-uk, ebből Baranya megyében 29%-uk), vagy Közép-Magyarországon (25%-uk, ebből 23%-uk Budapesten) helyezkedik el a végzést követően. Külföldön a válaszadók 5%-a dolgozik. Azt lehet tapasztalni, hogy Dél-Dunántúl megtartó ereje alacsony szintű, és sokkal több volt hallgató vállal a fővárosban munkát, mint ahányan onnan érkeznek. Éppen ezért fontos, hogy az oktatók felkészítsék a hallgatókat még oktatási éveik alatt a végzettség visszajelzései alapján arra, hogy milyen elvárások fogják őket fogadni, ha a diplomaszerezést követően például Budapesten szeretnének elhelyezkedni.

Hogy miért ilyen alacsony Dél-Dunántúl megtartó képessége, azt a következő idézettel foglaljuk össze: „a régió humán erőforrás potenciálja, a régió gazdaságának alacsony foglalkoztatási képessége, a kvalifikált munkaerő iránti csökkenő igénye, és az ebből adódó kényszerű elvándorlás és a lakosság előregedése miatt romló tendenciát mutat.” (Buday-Sántha 2013, 528) Továbbá fontos, hogy „a vállalati kutatás-fejlesztés hiánya, a vállalatok alacsony innovációs készsége, igénye rendkívül egyoldalúvá tette, egyetemi-akadémiai szintre szorította vissza a kutatásokat. [...] Az oktatási rendszer viszonylagos fejlettsége ellenére az általános iskolától a felsőoktatásig nem készült fel a piaci viszonyok között helytállni képes szakemberek felnevelésére, felkészítésére.” (Buday-Sántha 2013, 529) A fiatal munkanélküliek aránya növekedett 2013 harmadik negyedében. (KSH, 2013b) Ezzel szemben Pest megyében a munkanélküliségi ráta 8,8% ugyanebben az időszakban. (KSH, 2013c) Regionális összehasonlításban 2012-es éves adatok alapján az alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete Dél-Dunántúlon 121 356 Ft, míg Közép-Magyarországon 177 219 Ft. (KSH, 2013d) A fentiekből is látszik, hogy a fiatal diplomások sok esetben nem találnak munkát a Dél-Dunántúlon, vagy nem megfelelő keresetek mellett találnak állást, így Közép- és Nyugat-Magyarország vonzereje érzékelhető. Mivel sokan Budapesten próbálják ki magukat, érdemes megismerni az ottani elvárásokat, és ezekhez tudatosan hozzáilleszteni a saját erősségeiket.

A FRISS DIPLOMÁSOK KOMPETENCIAPOTENCIÁLJÁNAK MAXIMALIZÁLÁSA COACHING SZEMPONTOKKAL

A tehetséggondozás a szakmai fejlesztés mellett a személyiség fejlesztését is jelenti. Ahogyan a szervezet vezetője építi önmagát és a csapatát, úgy nő az esélye az adott szervezetnek a sikerre. Amikor egy cég vezetője azt mondja, hogy cége nem az elvárt úton jár, ennek megváltoztatására a piac hibáztatását, az alkalmazottak lecserélését, a termékfejlesztést, a jogszabályokat, a politikát akarja eszközként felhasználni, keveset vállal magára. A szervezet spirituális tőkéjéről nemcsak „megfelelkezni” szeretnek az üzleti világban, hanem el is kívánják hallgatni. Tilos az üzletben a kreativitást, az érzéseket, a szeretetet forintosítani. Pedig jobb szívvel „racionálisnak” lenni, érteni és gondolkodó aggyal érezni – ez járul hozzá az igazi

sikerhez. A cégvezetéshez és az élet egészéhez is kell a kreativitás, a pozitív életérzés és az aggyal, a szívvel és a test egészével hozott döntés. Az így hozott döntés állhat csak összhangban az áhított eredménnyel, a szervezet jövőbe lépésével. A spirituális tőke mindenkiben jelen van, de elő kell hívni. A menedzsment felelőssége, hogy ezt tudatosan vállalja, azaz a beosztottakból és a vezetők közül egyaránt kihozza a felelős alkotó tudatosságot. Ez teremti meg az „ésszerű” döntés lényegi elemének megjelenését, az intuíciót, amely minden döntésünk fontos kísérője.

A felsőoktatás jelentős változásokon megy át, a változás érinti az egyetemi szervezet egészét. Az egyetemek nehéz időkben élnek meg. A túléléshez, a változásokat kísérő válaszokhoz a kritikusnak ítélt helyzetekhez a racionális tudás – az érzelmi- és spirituális intelligencia nélkül – nem elég ahhoz, hogy jó válaszokat kapjanak a döntéshozók. Az egészséges szervezet vezetője dönt a döntésről, hogyan látja szervezete múltját, jelenét, jövőjét! A szervezet emberekből áll, a vezető dönt arról, milyen módon épít embereire, fejleszti, képezi azokat, végzi el segítségükkel a kívánt jelenlegi pályáról való eltérést az olyan új pályára, amely nem a munkatársak kiszigerelését, lecserélését, méltóságuk megtörését jelenti, hanem a kreativitás fejlesztésével a hosszú távú gondolkodást. Először az egyes egységeket kell felépíteni a szervezeten belül, majd az azokat működővé tevő embereket. A szervezet vezetőjének dolga, hogy a beosztottjai céljait a cég céljaiba integrálja, az egységet fenntartsa. Ellenkező esetben a motiváció megszűnik és senki nem éri el a céljait. Tapasztalataink alapján a coaching stílusú vezetésre van szükség az egyetemeken, amelynek legfontosabb eredményei a tudatosság és a felelősségvállalás. Az egyetemeket érintő megszorításokat, „a válságot” nehéz menedzselni.

Az elbocsátásokat a jövedelemcsökkentéseket egyedi, csuklóból eredő döntéseket sokáig lehet bagatellizálni, csak hogy a baj a szervezet bevételeiben is megmutatkozik – amely megkérdőjelezi az adott vezetők hatékonyságát. Érdeemes megvizsgálni, hogy miért nem tudják a vezetők az embereket összefogni, azok miért nem tudnak együtt dolgozni a célért? Ha az alkalmazottak:

- nem érzik fontosnak magukat,
- nem is lesznek motiváltak,
- nem reagálnak megfelelően a változásokra,
- tudatossági szintjük csökken,
- a bennük levő krízis felel a válságból adódó helytelen válaszokért,
- amelyben nem jelennek meg számukra a cégértékek,
- nem fejlesztik spirituális tőkéjüket.

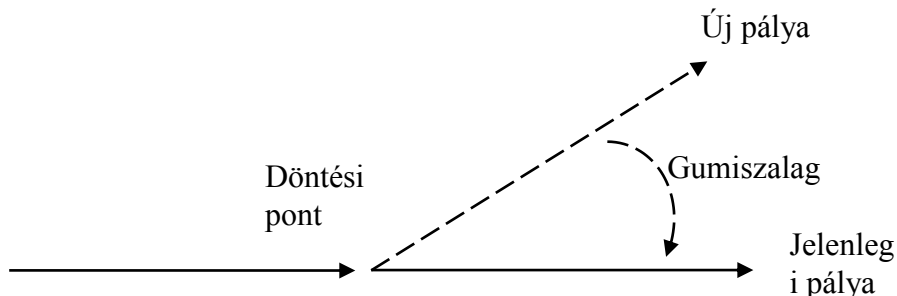
Ha a szervezetek viselkedésében az egyetemeken dolgozók tudatossági szintje romlik, az egyetem is zuhanni kezd, hiszen ez a „cég” az emberi működés végterméke. Nem a kívánt irányba változik az oktatás minősége és elsikkadhat a tehetségmenedzselés.

Mit lehet tenni? A folyamat nem irreverzibilis, de a vezetőknek mindenképpen kényelmetlen, és tele van feszültséggel. Az új pálya igényli a fejlődést, a vezető elkötelezettségét a változás iránt, az ön- és csapatépítést. A személyiségfejlesztés, a coaching tulajdonképpen segíti megváltoztatni a szervezeti viszonyokat, a nehézségekhez való hozzáállást. A tervezett változtatásoknál mindig jelentkezik egy döntési pont, ezt a 2. ábrán szemléltetjük.

Ha a coaching stílusú vezetés megjelenne, elterjedne egyetemünkön ebben a menedzsernek az a fő feladata, hogy segítse elő:

- a. A pálya megváltoztatását.
- b. Az új irány megtartását – még akkor is, ha emberei sóvárognak az ismert és megszokott kényelem iránt. Mindnyájuknak látniuk kell azokat az erőket is, amelyek majd igyekezzenek visszahúzni az érintetteket a „komfortzónába”.

2. ábra: A döntési pont

Forrás: Cope, M. (2007): *A coaching módszertana*. Budapest: Manage Könyvkiadó, 17. p.

A menedzser azzal segít, hogy rámutat, felfedi a céget alkotó működés elveit és szintjeit, a beosztottaknak segít abban, hogy olyan megoldást találjanak az érzékelt problémákra, amely képessé teszi őt az új, hatékonyabb együttműködési formák és tartalmak menedzselésére. Észreveszi, hogy stresszes, alacsony biztonsági szinten, erős külső késztetéssel, önállótlanul működő emberekkel nem lehet hatékonyan működtetni a céget. A vezetőnek a segítségnyújtás a feladata, nem pedig a megfélemlítés. Ez önmagában véve is paradoxon.

Az élet szüntelenül új kihívásokat teremt, és ezzel folyamatosan tanít. A sikeres megoldásokhoz a paradoxonok megértésére, kreativitásra, könnyedségre, örömrre, a választás lehetőségét adó szabadságra, felelősségvállalásra van szükség. A változás a norma, a stabilitás az illúzió. Az önbecsülés, a magabiztosság és teljesítmény elválaszthatatlan egymástól, ugyanilyennek kell lennie a teljesítménynek, a tanulásnak és az élvezetnek. A coaching stílusú vezetés/oktatás eredményei megjelennek az egyes tanárok munkájában, az egész szervezet működésében úgy, hogy megváltozik az input minősége és mennyisége, a személyes választás és kontroll. A változás következménye jobb produktivitás, hatékonyabb kommunikáció, élvezhetőbb munkahelyi kapcsolatok, nagyobb elismerés, jobb életminőség, - és ami a legfontosabb, több és újfajta törődés a hallgatókkal. A tudást manapság gyakran a ma és a jövő értékes valutájának nevezik, az ezért küzdő és az ebbe beruházó hallgatók az egyetemi munkafolyamatban eljutnának a külső kényszertől a szabad választásig, az így bekerülő hallgatók jobb alanyai lennének a tehetséggondozásnak. A tehetséggondozás folyamatában együttesen érnénk el a bennük meglévő kompetenciák maximalizálását.

A PTE KTK DIPLOMÁSAINAK PÁLYAKÖVETÉSE – EMPIRIKUS KUTATÁS

A bevezetőben vázolt hipotézisek teszteléséhez a Diplomás Pályakövető Rendszer adatait használtuk fel. A következőkben ismertetjük a minta tulajdonságait, majd összevetjük a keresetek, régió és településtípusok összefüggéseit. Ezt követően bemutatjuk az elvárt és meglévő kompetenciakészletre vonatkozó preferencia sorrendeket, amelyekből kikövetkeztethetők a végzetek erősségei és gyengeségei az egyes régiókban. A kompetenciák alapján faktoranalízist és klaszteranalízist végeztünk annak érdekében, hogy az egymással hasonlóságot mutató végzeteket közös csoportokban kezelhessük, és jellemezhessük őket.

Utolsó lépésként a külföldre távozott és ott munkát vállaló friss diplomások elégedettség vizsgálatát és annak eredményeit mutatjuk be.

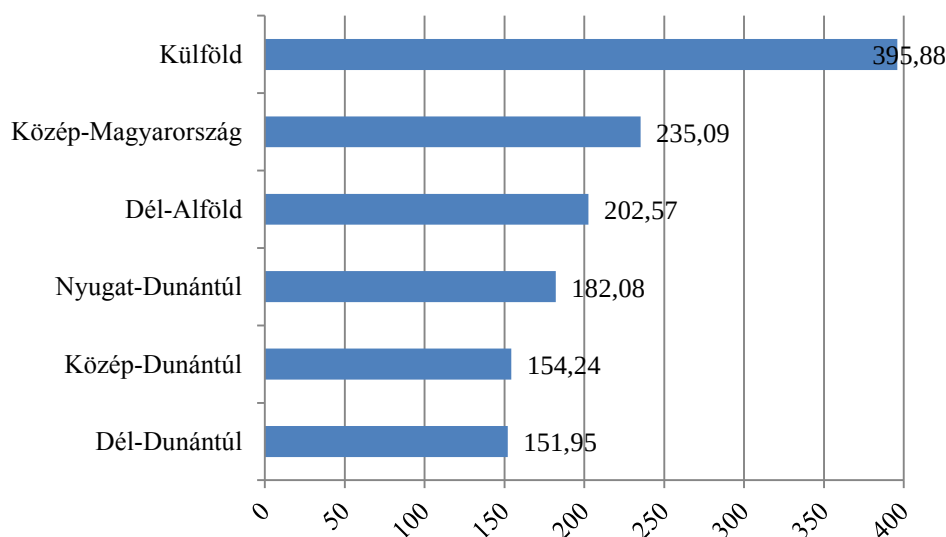
A minta tulajdonságai

Felvetéseink a PTE KTK volt hallgatóira vonatkoznak, így a munkát azzal kezdtük, hogy kiszűrtük a Pécsi Tudományegyetem összes válaszadója közül azokat, akik a Közgazdaságtudományi Karon végeztek. A minta nagysága 1 134 fő. A kitöltési arány az egyes lekérdezési évek (2007-2012) átlagában 17%-os. A mintában a nappali tagozatosok aránya 68%, a levelezősöké 32%. A kitöltők 39%-a alapképzésen (BA), 23%-a mesterképzésen (MA) és 29%-a még az osztatlan egyetemi képzésben szerezte diplomáját (fennmaradó százalékokon a PhD-képzés, felsőfokú szakképzés és szakirányú továbbképzés osztozik). A mintában szereplő nők aránya 66%, a férfiaké 34%.

A keresetek és régiók összefüggései

A végzetek havi nettó keresetére és a munkahelyük régiójára vonatkozóan varianciaanalízist (ANOVA) végeztünk el: magyarázó változó a munkahely régiója, függő változó a havi nettó kereset. Az eredmények alapján statisztikai módszerekkel is kimutatható a régiók közötti szignifikáns különbség az elérhető jövedelem tekintetében, ezzel a H_1 hipotézisünket elfogadtuk. A régiók közötti és régiókon belüli eltérésnégyzetek aránya (F-hányad) 22,64, és az F-próbához tartozó valószínűség szignifikancia szintje 0,000, így a nullhipotézist (miszerint nincs különbség) elutasíthatjuk, azaz a régiós kereseti átlagok szignifikánsan különböznek egymástól.

3. ábra: Régiók és havi nettó keresetek viszonya a 2007-2012 között végzetek körében (ezer Ft/hó)

Forrás: saját szerkesztés N = 831 fős minta alapján

A 3. ábrán jelenítettük meg a konkrét értékeket, amelyen az is látható, hogy bizonyos régiókat kizártunk a vizsgálatból, hiszen kevés elemet tartalmaztak, és így torzították volna az eredményeket. A számítások során figyelembe vett régiók mindegyikében legalább 35 fő

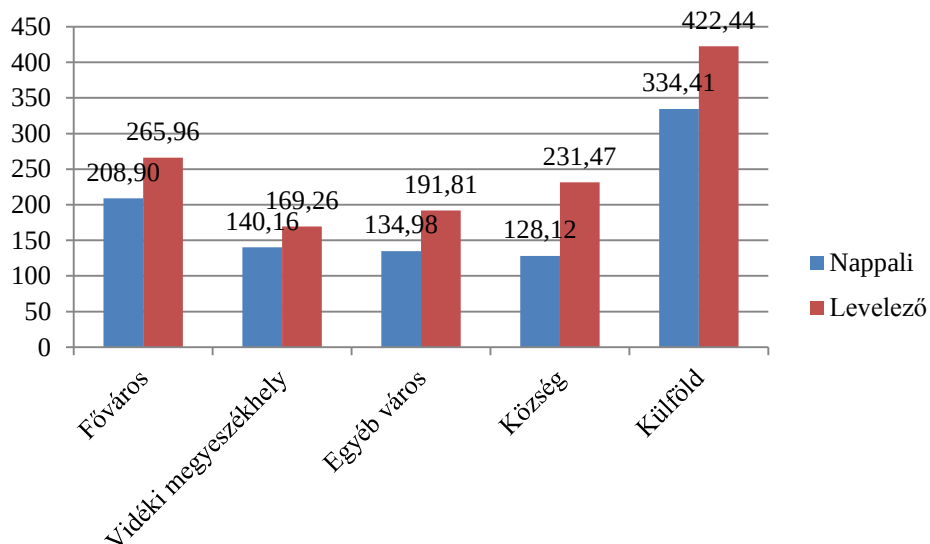
válaszolt. A keresetekre vonatkozó legtöbb válasz Baranyából (393 fő) és Közép-Magyarországról (259 fő) érkezett.¹³

Az ábrából látható, hogy a külföldi munkahelyeket egy régióként vettük és így a külföldi munkavégzéssel elérhető jövedelmek a legmagasabbak (396 ezer Ft), ugyanakkor Magyarországon belül is jelentős regionális differenciákat lehet találni a keresetekben, Közép-Magyarországon 235 ezer Ft-ot, míg Dél-Dunántúlon 152 ezer Ft-ot lehet keresni havonta, nettó jövedelemként.

A keresetek változása településtípusonként és megyénként

Az előzőekhez hasonlóan jelentős különbségeket lehet azonosítani a munkahely településtípusa szerint is (F-próba szignifikáns: 0,000, F-hányad: 27,006), azaz külföldön és a fővárosban lehet a legmagasabb havi nettó kereseteket elérni, ezzel elfogadtuk a H₂ hipotézisünket. Ugyanakkor a városok, községek és vidéki megyeszékhelyek tekintetében nem egyértelmű a sorrend. Ennek kiküszöbölésére a 4. ábrán látható módon kettéválasztottuk a sokaságot tagozatok alapján, és így már érthetőek az eredmények.

4. ábra: Havi nettó keresetek településtípusok és tagozatok szerint a 2007-2012 között végzettek körében (ezer Ft)

Forrás: saját szerkesztés N = 1134 fős minta alapján

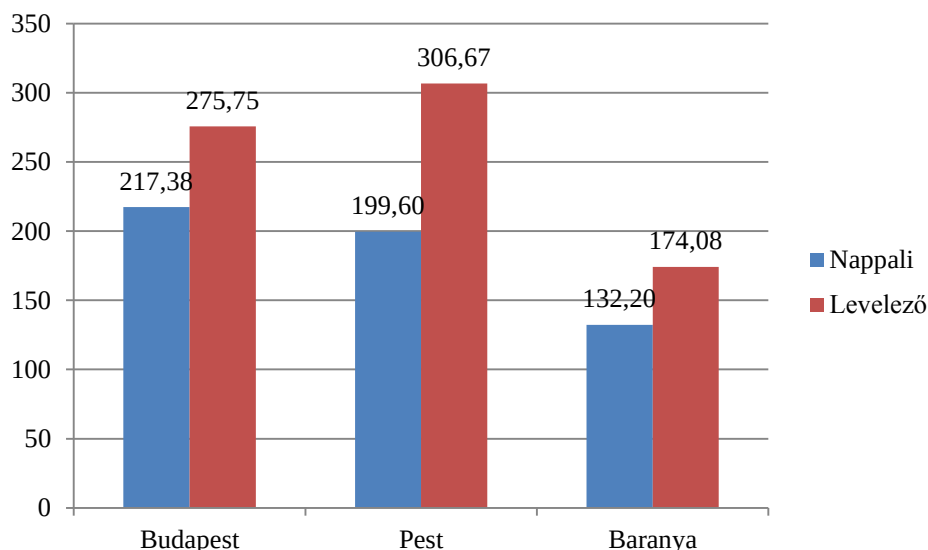
A 4. ábrán látható, hogy a nappali tagozaton végzett pécsi közgazdászok a legalacsonyabb havi nettó jövedelemre községekben számíthatnak (128 ezer Ft), valamivel többre egyéb városokban (135 ezer Ft), vidéki megyeszékhelyen (140 ezer Ft), és a legmagasabb jövedelemre a fővárosban (208 ezer Ft) és külföldön számíthatnak (334 ezer Ft). A levelező tagozaton végzetteknél máshogy alakul a sorrend a községek és egyéb városok tekintetében, hiszen esetükben az ilyen településtípusokon magasabb keresetekkel rendelkeznek. Ennek az lehet az oka, hogy a levelezős hallgatók sokszor éppen azért iratkoznak be a levelező tagozatra, mert már van munkájuk és a gyakorlatban alkalmazott ismereteiket szeretnék elméleti tudással

¹³ További mintaelemszámok: Nyugat-Dunántúl (57 fő), külföld (47 fő), Dél-Alföld (40 fő), Közép-Dunántúl (35 fő).

kiegészíteni. Példa lehet erre egy vidéki mezőgazdasági üzem alkalmazottja, aki előléptetés reményében szeretne magasabb végzettséget és tudást szerezni, vagy egy-egy község polgármestere, hivatalnok. A fővárosi és külföldi összjövedelmek tekintetében a levelező tagozaton végzett pécsi közgazdászok is magasabb várakozásokkal lehetnek. Összességében a levelező és nappali tagozatos hallgatók között is kimutatható varianciaanalízissel a szignifikáns különbség (F-próba: 0,000, F-hányad: 19,38), azaz a levelezős hallgatók átlagosan 226 ezer Ft-ot, a nappalisok 174 ezer Ft-ot keresnek, miután elhelyezkedtek (a 2007-2012 között végzettek).

Mivel a legtöbb hallgató Pest megyében (218 fő, ebből 202 fő Budapesten) és Baranya megyében (252 fő) helyezkedett el, érdemes volt megyei szinten is megvizsgálni az 5. ábrán látható módon, tagozatok szerinti bontásban az elérhető havi nettó kereseteket. A kompetenciákra vonatkozó regionális összehasonlításunkat Pécsre és Budapestre végeztük el.

5. ábra: Havi nettó keresetek megyei és tagozatok szerinti bontásban a 2007-2012 között végzettek körében (ezer Ft)

Forrás: saját szerkesztés N = 470 fős minta alapján

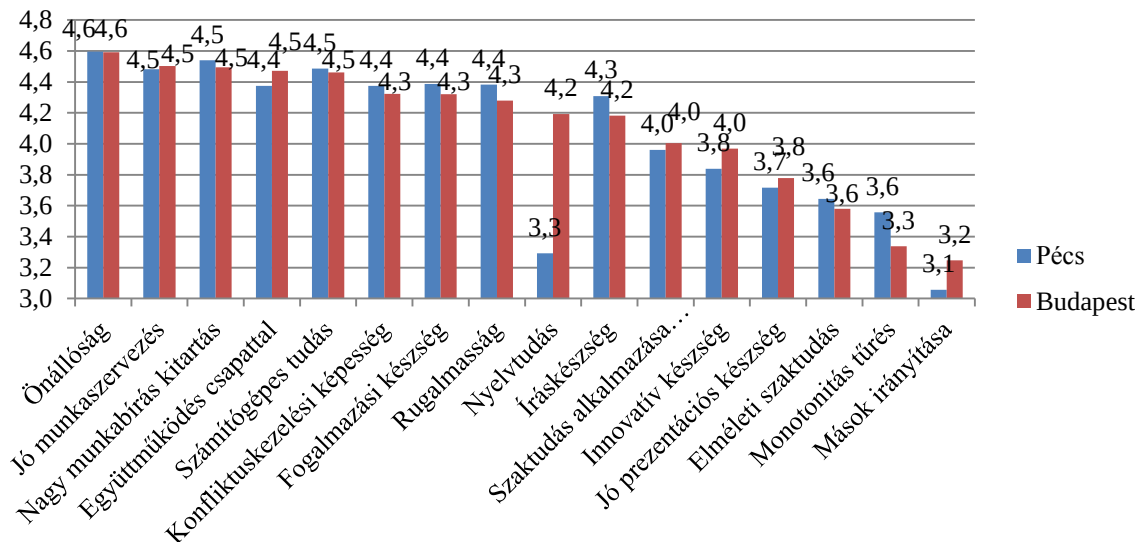
Az 5. ábrán látható, hogy az előzőekhez hasonlóan, megyei szinten is magasabb jövedelmeket érnek el a levelezősök a végzést követően a nappalisokhoz képest. Baranyában a nappali tagozatosok 132 ezer Ft-ot, a levelezősök 174 ezer Ft-ot keresnek, míg Pest megyében ugyanez 199 ezer Ft (nappalisok) és 306 ezer Ft (levelezősök). A torzító tényezőkre tekintettel érdemes lenne azt is megvizsgálni, hogy miből fakadnak az általunk azonosított, felszínen érzékelhető eredmények.

A végzettek szükséges és meglévő kompetenciái Pécs-Budapest összehasonlításban

Hogy mivel érik el jövedelmüket, milyen kompetenciáikat mozgósítják a munkaerőpiacon, ennek értelmezésébe a következő diagramok nyújtanak betekintést. A 6. ábra a szükséges kompetenciák rangsorát mutatja és látható, hogy Pécs-Budapest összehasonlításban nagyjából hasonló preferencia sorrend állítható fel a végzettek szerint elvárt kompetenciákról. A legerőteljesebb elvárás az, hogy a dolgozók önállóak legyenek, jól szervezzék a munkájukat, kitartóak legyenek és terhelhetők. A végzettek szerint közepes szinten van szükség mások

irányítására, monotonitástűrésre és elméleti szaktudásra, így ezek a kompetenciák a lista végére kerültek. Egy nagyon fontos különbség azonosítható, a válaszadók szerint Budapesten jóval nagyobb szükség van nyelvismeretre, mint Pécsen (nincs is hol gyakorolni, alkalmazni).

6. ábra: A szükséges kompetenciák regionális összehasonlítása a 2007-2012 között végzettek körében

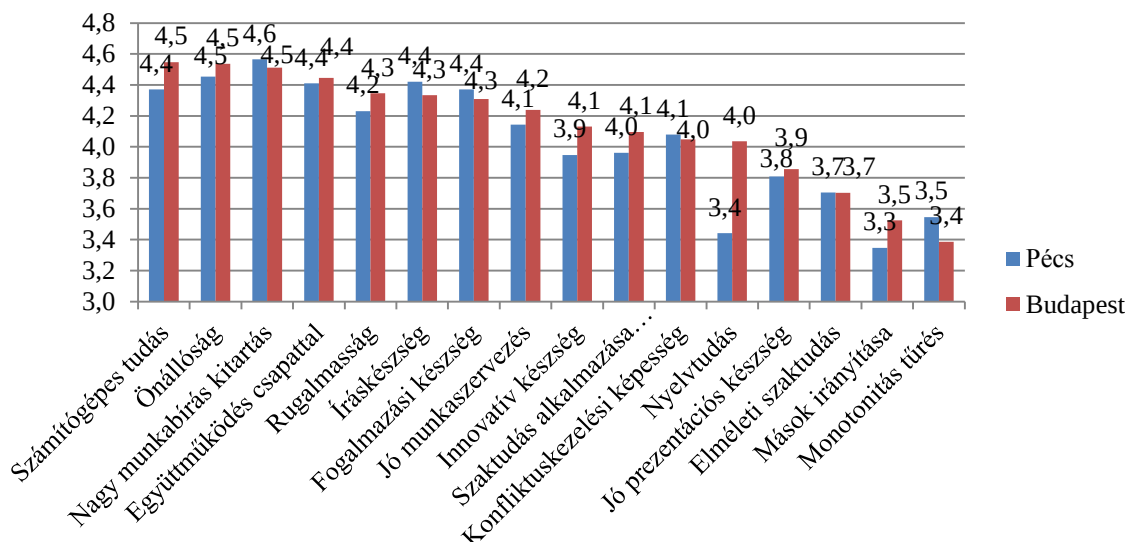
Magyarázat: 1-től 5-ig terjedő Likert-skálán mért kompetenciák, ahol 1=egyáltalán nem szükséges, 5=teljesen mértékig szükséges az adott kompetencia

Forrás: saját szerkesztés N = 1134 fős minta alapján

A 7. ábrán látható a kitöltők önértékelése ugyanezen kompetenciákra vonatkozóan, azaz arról nyilatkoztak ebben a kérdésben, hogy a szükségeshez képest ők milyen kompetenciákkal rendelkeznek. Az ábrán szintén Pécs és Budapest összehasonlítást végeztünk, amelyből látható, hogy a végzettek miben érzik erősebbnek magukat és miben érzik gyengébbnek magukat. A válaszadók jó számítógépes tudással, önállósággal, nagy munkabírással, együttműködő készséggel rendelkeznek és az elvárt kompetenciákhoz hasonló módon a rangsor végén hasonló készségeket lehet felsorolni. Ez azt jelenti, hogy a végzettek szerint csupán közepes szintű elméleti tudással, irányítási készségekkel és monotonitástűréssel rendelkeznek.

Az eddigiekből úgy tűnhet, hogy többé-kevésbé megegyeznek a szükséges és meglévő kompetenciák, ugyanakkor ennek pontosabb megítélésére illeszkedésvizsgálatot is végeztünk. Illeszkedés szempontból három kategóriát lehet megkülönböztetni: tökéletes illeszkedés, kompetenciadeficit és kompetenciatöbblet. Ezek alapján a kompetenciák többsége a kitöltők saját bevallása szerint illeszkedik és kompetenciadeficit a jó munkaszervezés (differencia a szükséges és meglévő között: -0,34), rugalmasság (-0,15) és önállóság (-0,14) esetében mutatható ki, azaz Pécsen ezekre nagyobb szükség lenne. Többlettel rendelkeznek a Pécsen dolgozók a következő kompetenciák tekintetében: mások irányítása (+0,29), nyelvtudás (+0,15), íráskészség (+0,11), innovatív készség (+0,11), jó prezentációs készség (+0,10), e kompetenciáikat kevésbé tudják Pécsen hasznosítani a végzettek, mint amennyire képesek lennének rá.

7. ábra: A meglévő kompetenciák regionális összehasonlítása a 2007-2012 között végzettek körében

Magyarázat: 1-től 5-ig terjedő Likert-skálán mért kompetenciák, ahol 1=egyáltalán nem meglévő, 5=teljesen mértékgig meglévő az adott kompetencia

Forrás: saját szerkesztés N = 1134 fős minta alapján

A Budapesten elhelyezkedett volt hallgatóink esetében is inkább illeszkedést vagy kompetenciátöbbletet lehet azonosítani. A legnagyobb hiányosságot és egyben fejlesztendő területet a konfliktuskezelési képességben (-0,27), a jó munkaszervezésben (-0,26) és a nyelvtudásban (-0,16) lehet megtalálni. Habár számos erős tulajdonsággal rendelkeznek, mégis kevésbé tudják Budapesten kibontakoztatni a végzettek a következőket: mások irányítása (+0,26), innovatív készség (+0,16), íráskészség (+0,15), elméleti tudás (+0,12). Ezekre a kompetenciákra kevésbé van szükség Budapesten, mint amire képesek lennének volt hallgatóink.

Konklúzióként azt az üzenetet lehet a felsőoktatás számára és a PTE KTK számára megfogalmazni, hogy a képzés során fokozottan figyelni kell a jó munkaszervezési készségek, önállóság és rugalmasság kialakítására – fontos észrevenni, hogy ezek össze is függenek. A tehetséges hallgatók kompetenciakészletének tudatos kialakításakor tekintettel kell lenni a regionális különbségekből adódó eltérő elvárásokra is. Az életpálya-tanácsadás, karrier-tanácsadás és coaching során rá kell irányítani a hallgatók figyelmét arra, hogy Budapesten jóval több konfliktussal fognak találkozni, így el kell sajátítaniuk az ilyen szituációk kezelését és a Pécsen is elvárt jó munkaszervezésen túl az idegen nyelv ismeretekre kell fókuszálni, mert Budapesten ezt fokozottabban elvárják.

A végzettek klaszterei a kompetenciákból kialakított faktorok alapján

A fenti kompetenciák alapján a végzettek homogén csoportjainak kialakítása érdekében, először elvégeztünk egy faktoranalízist. A túl sok változó megnehezítette volna az eredmények értelmezését, valamint annak a veszélye is fennállt, hogy a hasonló változók többszöri

értékelése miatt torzult volna az eredmény a súlyozás miatt. Mind a meglévő¹⁴, mind a szükséges¹⁵ kompetenciák esetében négy-négy faktort tudtunk azonosítani az SPSS-ben. A Kaiser-Meyer-Olkin teszt alapján mindkét esetben 0,8 fölötti értéket kaptunk, ami azt jelenti, hogy a változók nagyon alkalmasak a faktorelemzésre. Ugyanazokat a kompetenciákat soroltuk faktorokba a meglévő és a szükséges tulajdonságok esetében is. A következő *faktorokat* hoztuk létre:

- Munkához és emberekhez való hozzáállás: nagy munkabírási, kitartási, konfliktuskezelési, rugalmassági, jó munkaszervezési és időgazdálkodási, mások irányítása, önállósági, jó prezentációs készség, együttműködés egy csapattal.
- Technikai készségek: íráskészség, fogalmazási készség, számítógépes tudás.
- Szaktudás: szaktudás alkalmazása a gyakorlatban, elméleti szaktudás.
- Változásokhoz való alkalmazkodás, rögtönzés: monotonitás kerülése, nyelvtudás, innovatív készség.

A faktorok alapján már lehetőségünk volt arra, hogy a végzettek homogén csoportjait elkülönítsük, ehhez a klaszteranalízis módszerét alkalmaztuk két lépésben. Az első lépésben hierarchikus módszerek közül az összevonó típusú logikából a variancia-módszerét választottuk, a Ward-féle eljárást. Ezzel lehetővé válik, hogy a klaszterek minden elemére kiszámolja a négyzetes euklideszi távolságot, és ezeket a távolságokat összegzi, miközben azokat a klasztereket vonja össze, amelyekben belül a szórásnégyzet növekedése a legkisebb. A Ward-féle eljárással megállapítottuk, hogy a klaszterek ideális száma három. Ezt követően a második lépésben elvégeztük a nem hierarchikus módszerek közül az ún. K-közép elemzést, amely páronként hasonlítja össze az elemeket, és az iterációkat addig folytatja, míg stabil klaszterközéppontok alakulnak ki. Ezt is elvégezve a volt pécsi közgazdász hallgatók három *klaszterét* tudtuk elkülöníteni:

- Elméletorientáltak („szakbarbárok”): ők azok, akik a szaktudás tekintetében megfelelnek a szükséges elvárásoknak, kiemelkedő elméleti tudással rendelkeznek, ugyanakkor nem képesek az interperszonális szituációkban helyt állni, és nem megfelelő a munkához való hozzáállásuk sem, nem szeretik a változásokat és kevésbé értenek a technikai kérdésekhez. Saját szakterületükön kívül más iránt nem túlzottan érdeklődnek. A három klaszter közül az ide tartozó végzettek aránya 18%. Munkahelyüket tekintve városokban (37%), és elsősorban Dél-Alföldön (37%) és Dél-Dunántúlon (21%) dolgoznak. A nők és férfiak aránya kiegyensúlyozott, mindkét nem kb. 17-18%-ban tartozik ehhez a klaszterhez. Tagozatok alapján nagyobb a különbség, a levelezősök 22%-a, a nappali tagozatosok 17%-a tartozik ehhez a csoporthoz.
- Gyakorlat- és kapcsolatorientáltak („talpraesett megvalósítók”): a második klaszter az előző komplementere. Ide éppen azok tartoznak, akik magas szinten tudnak dolgozni, jól tudnak alkalmazkodni, képesek kezelni a konfliktusokat, együttműködnek, gyakorlati megvalósítók, nem félnek a változásoktól, ugyanakkor a szaktudásuk nem teljesen felel meg az elvárásoknak, ők a szorgalmukkal, és humán készségeikkel igyekeznek kompenzálni ezt a hiányt. A legtöbb pécsi közgazdász

¹⁴ Magyarázott variancia: 53%.

¹⁵ Magyarázott variancia: 52%.

diplomás (52%) ebbe a klaszterbe tartozik. A Közép-Magyarországon dolgozók 61%-a, a Dél-Dunántúlon dolgozók 50%-a, a nappalisok 49%-a, a levelezősök 57%-a ennek a csoportnak tagja. A férfiak aránya 54%, míg a nők 51%-a tartozik a gyakorlatorientáltak klaszterébe. A fővárosban dolgozók 61%-a és a vidéki megyeszékhelyeken elhelyezkedettek 50%-a tekinthető „megvalósítónak”. Jelentős többségük a versenyszférában dolgozik: a részben magántulajdonú vállalkozásnál dolgozók 70%-a, a teljesen magántulajdonú cégeknél alkalmazottak mintegy 57%-a tartozik ebbe a csoportba.

- Technikai munkások („támogató személyzet”): kiváló kompetenciáik vannak fogalmazási, íráskészségek és számítógépes tudás tekintetében, de nem élvezettel végzik munkájukat, kevésbé törődnek munkahelyi kapcsolataikkal. Alacsony a változtatási és tanulási szándékuk, megelégednek azzal, ami a feladatuk, azt mechanikusan elvégzik és nem kifejezetten vezetői aspiránsok. A Nyugat-Dunántúlon dolgozók 42%-a nevezhető technikai munkásnak, és jelentős a dél-dunántúliak (29%) és közép-magyarországiak (25%) aránya is. A nappali tagozaton végzettek nagyobb arányban (34%) szerepelnek, mint a volt levelezős hallgatók (21%). A férfiak és nők közötti különbség nem jelentős, 30% körüli mindkét nem kötődése ehhez a csoporthoz. A tapasztalat azt mutatja, hogy a cégek szeretik a támogató személyzetet alkalmazni.

Mivel a kompetenciák tekintetében a legnagyobb illeszkedést második klaszter („Gyakorlat- és kapcsolatorientáltak”) tagjai érték el, ezért elvégeztük a keresztábra-elemzést is a H_3 hipotézisünkre vonatkozóan. A Pearson-féle χ^2 (Khi-négyzet) próba szignifikáns különbséget mutatott – 0,003-as szignifikancia szinten a Cramer-féle $V=0,181$, azaz gyenge kapcsolat – a klasztertagság és a közsféra-versenyszféra összevetésében, azonban az ok-okozat viszonya kétirányú lehet. Azt lehet mondani, hogy a kompetencia-elvárásoknak magas szinten megfelelő és illeszkedő végzettek elsősorban a versenyszférában fejtik ki gyakorlatias készségeiket.

A klaszterek összehasonlítása keresetek és idődimenzió szempontjából

A keresetek összehasonlítása tekintetében az 1. táblázatban foglaltuk össze, hogy ezer forintra kerekítve, kik keresnek a fenti három klaszter tagjai közül a legtöbbet. A táblázat tanúságai alapján az alacsonyabb szaktudást szorgalommal és együttműködési hajlandósággal kompenzáló „Gyakorlat- és kapcsolatorientáltak” a nyertesek, mind a nappali, mind a levelező tagozaton, őket követik az „Elméletorientáltak”, és a legkevesebbet a „Technikai munkások” keresik.

1. táblázat: A havi nettó kereset átlagai az egyes klaszterekben tagozatonként a 2007-2012 között végzettek körében (ezer forintban)

	Nappali tagozat	Levelező tagozat	Átlag
Elméletorientáltak	195	335	265
Gyakorlat- és kapcsolatorientáltak	279	310	295
Technikai munkások	158	242	200

Forrás: saját szerkesztés N = 1134 fős minta alapján

A klaszterek közötti mozgásokra vonatkozó hipotézisünket (H_4) kereszttábla-elemzéssel teszteltük és arra voltunk kíváncsiak, hogy van-e az egyes csoportoknak dinamikája, például néhány év után át lehet-e kerülni a „Technikai munkásból” a „Gyakorlat- és kapcsolatorientált” kategóriába. Bár a 2007-2012 között abszolutóriumot szerzett hallgatók között van százalékos eltérés (pl. a „Technikai munkások” 48%-a 2012-ben végzett, és a „Gyakorlat- és kapcsolatorientáltak” legnagyobb arányban (40%) a 2010-ben abszolutóriumot szerzők között szerepelt), mégsem mutatható ki statisztikailag a csoporthoz tartozás és az idődimenzió kapcsolata. Ennek valószínűleg a rövid időtáv lehet az oka, és ez az idősor kevés ahhoz, hogy a megfelelő módszertanokkal is alátámasszuk sejtésünket. Másrészt azzal is lehet magyarázni a dinamika hiányát, hogy az alapvető személyiségjegyeken, viselkedési mintákon jelentősen már nem változtatnak a végzettek. Ennek a kérdésnek a vizsgálata további kutatási irányokat vet fel.

A külföldön dolgozó végzettek elégedettségi vizsgálata

A végzett pécsi közgazdászok külföldi boldogulásával kapcsolatban szintén megfogalmaztunk egy hipotézis (H_5): a külföldön dolgozók elégedettek a szakmai előmenetelükkel, a társadalmi megbecsüléssel, presztízsükkel, jövedelmi helyzetükkel. E tekintetben a kutatás szempontjából két leginkább releváns régiót (Közép-Magyarország és Dél-Dunántúl) hasonlítottuk össze a külföldi adatokkal a kereszttábla-elemzés módszerével: a Pearson-féle χ^2 (Khi-négyzet) próbát végeztük el. A kapcsolat erősségét a Cramer-féle V együtthatóval mértük. Az eredmények alapján elfogadhatjuk a hipotézist, hiszen a mintában kimutatható 0,025-ös kétoldali szignifikancia szint meghaladja az elméleti küszöbértéket¹⁶, így a nullhipotézist – miszerint a változók között nincs kapcsolat – elvethetjük. A magyarázó változók közötti kapcsolat ugyanakkor gyengének minősül: a Cramer-féle kapcsolat-szorossági együttható 0,148-as értéket ért el¹⁷. Következésképpen, akik külföldre távoztak ők a leginkább elégedettek a szakmai előmenetellel és karrierlehetőségekkel, 41%-uk nyilatkozott úgy, hogy teljesen

¹⁶ 5%-os szignifikancia szinten.

¹⁷ A kapcsolatszorossági-együtthatók (θ) értelmezésekor a következő sémát használtuk: ha $|\theta| = 0$, akkor nincs kapcsolat; ha $0 < |\theta| < 0,3$, akkor a kapcsolat gyenge; ha $0,3 \leq |\theta| \leq 0,7$, akkor közepes erősségű; ha $0,7 < |\theta| < 1$, akkor erős a kapcsolat; ha $|\theta| = 1$, akkor a kapcsolat függvényyszerű. (Sajtos – Mitev, 2007)

elégedett. Második helyen Közép-Magyarország áll, az ott dolgozók 34%-a elégedett teljes mértékig, míg ugyanez a Dél-Dunántúlon 23%. Ez is megerősíti a Budapest és külföld felé irányuló vonzerőt, és a Dél-Dunántúl taszító erejét („push-and-pull”). Ugyanígy bizonyítható az SPSS-sel az is, hogy a munka társadalmi megbecsülése, presztízse, a jövedelem és juttatások tekintetében is ugyanilyen sorrendben elégedettek a volt „pécsi közgazdosok”.

KÖVETKEZTETÉSEK

A hallgatók egyéni kompetenciáinak kialakításakor a Diplomás Pályakövető Rendszer visszajelzései alapján érdemes tudatosan kiaknázni az erősségeket és a gyengeségeket minimalizálni. A hallgatóknak a tökéletesebb illeszkedés érdekében ismerniük kell a munkáltatói elvárásokat és tudatosan kell fejleszteniük kompetenciakészletüket. Ebben a felsőoktatási intézményeknek nagy szerepe van, a coaching stílusú tehetséggondozás során olyan segítő eljárásokat és gondolkodást (önmenedzselés, énmárka, tudatosság, felelősségvállalás, életstílus, társadalmi felelősségvállalás, stb.) lehet megismertetni a hallgatókkal, amelyek jobb elhelyezkedési lehetőségekhez juttathatnak. Az oktatók irányt mutatnak a hallgatóknak és ehhez szükség van arra, hogy az oktatók is megismerjék a DPR kutatások eredményeit. A bevezetőben ismertetett H_1 , H_2 , H_3 , és H_5 hipotéziseinket elfogadtuk, a H_4 hipotézist elvetettük.

Megállapítottuk, hogy volt hallgatóink körében is jelentős különbség tapasztalható a havi nettó átlagkeresetekben a régiók között és településtípusonként is. A PTE KTK végzettjei elsősorban Dél-Dunántúlon és Közép-Magyarországon helyezkednek el, így tanulmányunkban ezt a két régiót vizsgáltuk meg részletesebben. Az eredmények azt mutatják, hogy mindkét régióra vonatkozóan erősíteni kell az önálló munkavégzés, jó munkaszervezés kompetenciáit. Közép-Magyarországon kevésbé fontos az önállóság, ugyanakkor a konfliktuskezelési képesség tekintetében hiányosságokat mutattunk ki az elvárt szinthez képest. Továbbá feltártuk, hogy az idegennyelvi ismeretekre kell fókuszálni a hallgatóknak akkor, ha Budapesten szeretnének elhelyezkedni.

Szerencsére a külföldre távozott volt hallgatóink el tudtak helyezkedni a szakmájukban és teljesen elégedettek az elérhető jövedelmükkel, presztízszükkel, munkájuk szakmai tartalmával, így megállapíthatjuk, hogy nem áll fenn az „agyvesztés” jelensége, azaz a vizsgált képzett munkaerő nem a képességei alatti munkakörökben helyezkedett el. Továbbá a hallgatók három csoportját különítettük el: az elvárásokhoz leginkább illeszkedők gyakorlat- és kapcsolatorientáltak, ők sokoldalúak és az alacsonyabb szaktudásukat egyéb pozitív kompetenciáikkal ellensúlyozni tudják, ők a legsikeresebbek bérek tekintetében is a munkaerőpiacon. A másik két klaszternél egy-egy vonást lehet kiemelni: az egyik csoportban az elméleti szaktudás kiemelkedő, a másikban inkább a technikai (számítógépes) tudás.

IRODALOMJEGYZÉK

- Babos A. (2013): *Külföldi munka, hűséggel. Néha a nyelvtudás és a képzetlenség sem jelent akadályt*. In: Új Dunántúli Napló, 24. évf. 196. sz., pp 1-2.
- Berde É. (2013a): *Felsőoktatás, létszámnövekedés, finanszírozás*. In: Munkaügyi Szemle, 57. évf. 1. sz., pp. 39-47.
- Berde É. (2013b): *A felsőoktatás lehetséges létszámpályái Magyarországon*. In: Statisztikai Szemle, 91. évf. 1. sz., pp. 57-76.
- Bóta A. et al. (2012): *Hová tartunk? Hová költöz(z)ünk? Migrációs trendek és a vándorlást motiváló tényezők Magyarországon 1995-től napjainkig*. In: Kristófné Gungl R. – Kristóf P. (szerk.) (2012): *Metszetek. Ahol a gondolataink összeérnek*. Lakitelek: Antológia Kiadó, pp. 161-184.
- Buday-Sántha A. (2013): *Kutatás főbb megállapításai és következtetései*. In: Szücs Krisztián (szerk.) (2013): *Dél-dunántúli régió fejlesztése*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, pp. 528-538.
- Carr, S. C. – Inkson, K. – Thorn, K. (2005): *From global careers to talent flow: Reinterpreting 'brain drain'*. In: Journal of World Business, 40. évf., pp. 386-398.
- Cope, M. (2007): *A coaching módszertana*. Budapest: Manage Könyvkiadó, 256 p.
- Farkas Ferencné – Balogh G. – Sipos N. (2011): *Kapcsolati háló, egyediség és tehetség a munkaerő-piaci átmenetben. Diplomás pályakövetés a Pécsi Közgázson*. In: Munkaügyi Szemle, 55. évf. 4. sz., pp. 58-67.
- Farkas Ferencné – Balogh G. (2012): *Features of 'Talent-branding' in the light of empirical research*. In: Advances in Management, 5. évf. 2. sz., pp. 15-21.
- Farkas Ferencné – Balogh G. (2013): *Tehetségek menedzselése a PTE KTK-n: Y-generációs hallgatók a szervezetekben*. In: Marketing és Menedzsment, 47. évf. 3. sz., pp. 62-75.
- Farkas Ferencné – Lóránd B. – Balogh G. (2010): *Kölcsönös előnyökön alapuló kapcsolatok kialakítása a felsőoktatási intézmények és a munkaadók között*. In: Vezetéstudomány, 41. évf. 11. sz., pp. 31-43.
- Fojtik, J. – Lipiski, J. (2013): *Virtual study abroad: A case study*. In: Marketing és Menedzsment, 47. évf. 4. sz. pp. 65-74.
- Geréb L. (2008): *A regionális migráció hatása a humántőke-beruházásra és megtérülésre*. In: Tér és Társadalom, 22. évf. 2. sz., pp. 169-184.
- Henczi L. – Zöllei K. (2007): *Kompetenciamenedzsment*. Budapest: Perfekt Gazdasági Tanácsadó, Oktató és Kiadó Zrt., 315 p.
- Hewlett, S. A. (2011): *Csúcstehetségek. Felfelé haladni, miközben az üzleti élet lefelé tart*. Budapest: Akadémiai Kiadó Zrt., 136 p.
- Kerekes S. (2012): *A fenntartható fejlődés és az egyetemek*. In: Hrubos Ildikó – Török Imre (2012): *Intézményi menedzsment a felsőoktatásban*. Budapest: Felsőoktatási Gazdasági Szakemberek Egyesülete, pp. 240-255.

- Koncz K. (2013): *A sikeres szervezeti karrierfejlesztés feltételei*. In: Munkaügyi Szemle, 57. évf. 4. sz., pp. 32-45.
- Kováts G. (2012): „*A tudományterületi sajátosságok következményei a kutatásban, az oktatásban és a felsőoktatási intézmények vezetésében*”, Vezetéstudomány, 43. évf. 7-8. sz., pp. 3-17.
- Krisztián B. (2013): *Az emberierőforrás-menedzsment hazai változásai*. In: Humánpolitikai Szemle, 24. évf. 9-10. sz., pp. 3-12.
- Kuráth G. et al. (2012): *Diplomás Pályakövető Rendszer 2012-es hallgatói motivációs vizsgálat a Pécsi Tudományegyetemen*. Pécs: PTE RH Marketing Osztály, 65 p.
- Kuráth G. et al. (2013): *Diplomás Pályakövető Rendszer – 2012-es pályakövetési vizsgálat a Pécsi Tudományegyetemen*. Pécs: PTE RH Marketing Osztály, 65 p.
- KSH (2013a): *Egy főre jutó bruttó hazai termék*. Letöltve: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt014.html (2014. január 8.)
- KSH (2013b): *Statisztikai tájékoztató – Baranya megye (2013. III. negyedév)*. Pécs: KSH, 13 p.
- KSH (2013c): *Statisztikai tájékoztató – Pest megye (2013. III. negyedév)*. Budapest: KSH, 9 p.
- KSH (2013d): *Az alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete*. Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qli050b.html – letöltés : 2013.12.28.
- Mihalik J. (2011): „*A következetes történet – személyes márka és önismeret*”, Marketing és Menedzsment, 45. évf. 1. sz., pp. 4-11.
- Mihály I. (2009): *Az informális tanulás jelentőségének növekedéséről*. In: Humánpolitikai Szemle, 20. évf. 3. sz., pp. 62-64.
- Polónyi I. (2013): *Terv és piac az oktatásban*. In: Educatio, 22. évf. 1. sz., pp. 35-46.
- Purkiss, J. – Royston-Lee, D. (2010): *Énmárka. Tedd magad eladhatóvá!* Budapest: HVG Kiadó Zrt., 283 p.
- Sajtos L. – Mitev A. (2007): *SPSS kutatási és adatkezelési kézikönyv*. Budapest: Alenia Kiadó, 396 p.
- Schawbel, D. (2012): *Én 2.0. Építsd online a személyes márkád!* Budapest: HVG Kiadó Zrt., 280 p.
- Shepherd, I. D. H. (2005): „*From Cattle and Coketo Charlie: Meeting the Challenge of Self Marketing and Personal Branding*”, Journal of Marketing Management, 21. évf. 5-6. sz., pp. 589-606.
- Shuker, L. (2010): *‘It’ll look good o nyour Personal Statement’ - A multi-case study of self-marketing amongst 16-19 year old sapplying to university*, Faculty of Education, University of Cambridge
- Sipos N. – Balogh G. – Kuráth G. (2013): *A kompetenciák mint a frissdiplomások bérét befolyásoló tényezők*. In: Educatio, 22. évf. 4. sz., megjelenés alatt

Smith, H. W. (2008): *Ami igazán számít – Vezérlő értékeink hatalma*. Budapest: Bagolyvár Könyvkiadó, 224 p.

Szabó K. (2011): *Állandósult túlkereslet a tehetségpiacon*. In: *Vezetéstudomány*, 42. évf. 11. sz., pp. 2-15.

Timár G. (2011): „*Én, márka*”, *Piac&Profit*, 15. évf. 5. sz., pp. 62-63.

Törőcsik M. (2013): *A személyiségmarketing mint a karrierépítés egyik eszköze*. Előadás: Pécsi Tudományegyetem Karrier Napja. Pécs, 2013. október 1.

Varga J. (1998): *Oktatás-gazdaságtan*. Budapest: Közgazdasági Szemle Alapítvány, 162 p.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszachenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.